Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi - Volumul II - Maxim mărturisitorul - Cuvânt ascetic, Capete despre dragoste, Capete teologice, Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri, Tâlcuire la Tatăl nostru

Traducere, introducere şi note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae,

Ediţie electronică

Apologeticum, 2005

Index

Sfântul Maxim mărturisitorul – Viaţa

Sfântul Maxim mărturisitorul s-a născut la anul 580 în Constantinopol, dintr-o familie nobilă şi a avut parte de o educaţie aleasă. Pe la anul 610 împăratul Eraclie l-a chemat la curte, încredinţându-i slujba de prim secretar. Dar încă după trei sau patru ani a părăsit postul şi a intrat în Mânăstirea Chrysopolis (azi Scutari) de pe ţărmul opus al Constantinopolei. Mai târziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împrietenit cu monahul Sofronie, viitorul patriah al Ierusalimului. Acesta începuse lupta împotriva noii erezii monotelite ce-şi făcea apariţia la orizont.

Patriarhul Sergie din Constantinopol dăduse sfatul împăratului Eraclie să caute să câştige pe monofiziţii de la graniţa răsăriteană a imperiului, pentru a se putea sprijini pe ei împotriva ameninţării perşilor. Împăcarea trebuia să se facă pe baza unui compromis care, lăsând pe al doilea plan problema celor două firi în Hristos, obliga cele două partide să admită o singură lucrare în El. Dintre episcopii ortodocşi a fost câştigat pentru această idee Cyrus din Phasis, care la 630 a fost ridicat pe scaunul de patriarh al Alexandriei. La 633 se încheie pactul formal în acest sens între ortodocşi şi monofiziţi.

Dar Sofronie sesiză cel dintâi pericolul acestui compromis. El se prezentă patriarhului Cyrus şi-l rugă în genunchi să renunţe la publicarea pactului. Nereuşind, se duse la patriarhul Sergie din Constantinopol, de la care obţinu ca cel puţin să nu se vorbească nici de o lucrare, nici de două în Iisus Hristos. Potrivit acestei învoieli, Sergie publică la 634 o epistolă sinodală. Îndată după aceasta Sofronie ajunse patriarh la Ierusalim. Sergie se adresă papei Onoriu, cerându-i să consimtă cu epistola lui sinodală şi cu trecerea sub tăcere a chestiunii de este o lucrare sau două în Iisus Hristos. Papa se declară de acord cu Sergie, admiţând că în Iisus Hristos este o singură voinţă. (Vezi: Dr. Heinrich Straubinger, Die Christologie des Maximus Confessor, Bonn, 1906, p, 7).

Îndată îşi publică însă şi Sofronie epistola sa sinodală (634), în care în fond face distincţie clară între cele două lucrări în Hristos, fără să spună apriat că sunt două. În următorii patru ani a domnit o relativă linişte. Frământările încep cu putere abia la 638, când împăratul Eraclie publică aşa numita Ecthesis, prin care, poruncind de asemenea tăcere asupra chestiunii de este o lucrare sau două în Hristos, dispune ca toţi să mărturisească o singură voinţă în El.

În lupta pe care aderenţii dreptei credinţe o pornesc acum împotriva acestui decret împărătesc se angajează cu toată puterea şi Maxim. Ba întrucât patriarhul Sofronie

moare tocmai în anul în care apare «Ecthesis», Maxim devine conducătorul acestei lupte. Între 642 - 645 el dezvoltă în Africa o activitate intensă pentru întărirea episcopilor de acolo împotriva ereziei. «El este sufletul mişcării care porneşte din Africa pentru păstrarea curată a credinţei» (Straubinger, op. cit., p. 8).

În iulie 645 poartă în Cartagina o mare dispută cu Pyrrhus, fostul patriarh monotelist "al Constantinopolei, în prezenţa a numeroşi episcopi. În acelaşi timp ia parte la mai multe sinoade în Africa, convocate la îndemnul lui pentru osândirea monotelismului. La sfârşitul anului 646 e în Roma, unde rămâne până la 649, determinând pe papa Martin să convoace sinodul din Lateran, prin care de asemenea se condamnă monotelismul.

La 648 împăratul Constantin II (641-668) dăduse un nou decret, prin care oprea sub grea pedeapsă de-a se mai discuta dacă în Hristos este una ori două lucrări şi voinţe (Typos). Maxim şi papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziţii. La 653 Maxim este arestat şi adus la Constantinopol, unde fiind condamnat, la 655 e exilat la Bizija în Tracia. O nouă audiere încă în acelaşi an la Bizija are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 fu adus din nou cu Atanasie apocrisiarul roman şi cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol pentru o audiere. Intrucât nu vroiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări şi voinţe, li se tăie în faţa mulţimii limba din rădăcină şi mâna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris. Astfel se adeveri din nou că fiecare părticică din dogmele Bisericii s-a impus prin sângele celor ce au fost gata să-şi dea viaţa pentru mărturisirea ei, fiind o chestiune de viaţă, nu o simplă speculaţie teoretică. Cei trei fură trimişi apoi într-un al treilea exil în ţara Lazilor, pe coasta răsăriteană a Mării Negre, unde Maxim, rămas simplu monah până la sfârşitul vieţii trecu în acelaşi an, în ziua de 13 august, la Domnul în urma chinurilor suferite, în vârsta venerabilă de 82 ani.

Scrierile Sfântului Maxim şi ordinea lor

Ordinea cronologică a scrierilor Sfântului Maxim aproape că n-a format un obiect pentru cercetătorii vieţii lui, până la Hans Urs von Balthasar, care a stabilit cu oarecare aproximaţie datele la care au fost alcătuite unele dintre ele, în studiul său: Die «gnostischen Centurien» des Maximus Confessor (Fr. i, Br., Herder, 1941, p. 149- 156).

1. Una dintre cele mai timpurii scrieri a Sfântului Maxim este **«Cuvântul Ascetic»**.

2. Acesteia îi urmează imediat **«Cele 400 capete despre dragoste»**, adresate amândouă aceluiaşi Elpidie.

Cel dintâi este o pledoarie scurtă şi simplă pentru nevoinţele ascetice, scrisă ca pentru nişte începători. Felul simplu în care e scrisă nici nu ne lasă să bănuim măcar pe adâncul gânditor şi sistematizator din scrierile de mai târziu.

Iar «Capetele despre dragoste» sunt după cum mărturiseşte însuşi Sfântul Maxim în introducere, excerpte din scrierile Părinţilor anteriori, stilizate şi ordonate personal.

De aceea P. Viller a greşit când l-a judecat pe Sfântul Maxim numai pe baza unor texte scoase din aceste «capete», declarându-l lipsit de originalitate. Ele de fapt trădează o anumită dependenţă verbală de Evagrie Ponticul, dar nu după ele trebuie judecat Sfântul Maxim. De altfel chiar şi în acestea, dincolo de apropierile verbale, se revelează liniile unei concepţii de marcă personală.Tot din acest timp datează,după Balthasar:

3. **Quaestiones et Dubia** şi
4. **Tâlcuirea psalmului 597**, întrucât nici în ele nu se observă nici o urmă din disputele hristologice.
5. Balthasar consideră **«Cele 100 capete gnostice»**, editate de Epiphanovici în «Materiale la viaţa şi operele lui Maxim Marturisitorul» (Kiev 1917 133-36), după un manuscris din Moscova, chiar mai vechi decât scrierile pomenite, poate ca prima scriere a lui Maxim, întrucât n-ar trăda încă nici o influenţă a scrierilor areopagitice, ceea ce nu mai e cazul cu nici una din celelalte scrieri ale lui Sfântului Maxim. În schimb ea n-ar trăda o influenţă evagriană mai mare decât celelalte.

Scrierile de până aici par să fi fost alcătuite înainte de 626, când fuge din mânăstirea sa (poate Chrysopolis), împreună cu ceilalţi monahi, din faţa năvălirii perşilor.

6. Între 626 şi 632 (când se află cu Sofronie în Africa) trebuie să fi fost scrise cele **4 epistole către Ioan, episcop al Cyzicului**, prin care îl roagă să adune la sine pe monahii împrăştiaţi din mânăstirea sa şi pe fostul egumen George. Maxim e departe peste mări de Ioan.
7. Se poate ca ceva înainte de aceste epistole, Maxim în călătoriile sale să fi petrecut câtva timp la Ioan şi să fi citit şi discutat împreună pe Grigorie de Nazianz. În urma acestei lecturi comune Maxim a plecat, iar Ioan l-a rugat

din depărtare să-i tâlcuiască locurile întunecoase din Grigorie de Nazianz. Aşa s-a născut partea a doua din **«Ambigua»** (P. G. 91, 1061-1417), cea cu mult mai extinsă decât prima (P. G. 91, 1032-1061) şi care a fost scrisă înainte de prima, având un caracter exclusiv ascetic mistic, spre deosebire de partea primă (ulterioară), care dezbate problema lucrărilor din Iisus Hristos.

Partea a doua, mai veche, trebuie să dateze de pe la 630, la începutul petrecerii lui Maxim în Africa, înainte de izbucnirea disputei monotelite.

Prima parte a acestei scrieri, cea de mai târziu, e adresată egumenului Toma, un prieten al lui Talasie. Din epistola 40 se vede că acela îl rugase pe Maxim să alcătuiască această parte a scrierii şi cererea lui fusese sprijinită şi de Talasie, ba poate fusese chiar însoţită de o scrisoare a lui Talasie. Această parte a scrierii se ocupă cu lucrările din Iisus Hristos. Se vede că ea datează de prin 634, după ce izbucnise disputa monotelită. Dar faptul că Maxim, deşi susţine că lucrarea aparţine în mod necesar firii şi chiar defineşte firea, totuşi nu vorbeşte apriat de două lucrări în Hristos ci doar de o «lucrare îndoită» (dittin energeian l056D), arată că a fost scrisă în timpul armistiţiului dintre 634-638. El spune aici că nu se poate vorbi simplu de o lucrare în Hristos (l057B), dar cele două lucrări se întrepătrund şi lucrează unitar (l052B), în sensul termenului areopagitic: lucrare teandrică (1057 A).

E felul în care scriu şi Sergie şi Sofronie în epistolele lor sinodale din 634, în urma acordului din acel an de a nu vorbi nici de două lucrări, nici de una. Altfel va scrie Sfântul Maxim după 638, când Ecthesis-ul împăratului Eraclie îl provoacă la luptă pe faţă. Deci această parte din «Ambigua» trebuie să fi fost scrisă la scurt timp după 634, în nici un caz nu înainte de 638.

8. În timpul dintre alcătuirea părţii mai vechi (a doua) şi a celei mai noi din «Ambigua», trebuie să fi scris Sfântul Maxim cealaltă mare operă a sa: **Răspunsuri către Talasie** (Quaestiones ad Thalasium, P. G. 90, 243-786), în care lămureşte în sens mistic-ascetic 65 de locuri grele, pe care i le trimisese prietenul său egumenul Talasie.

Această operă trimite în răsp. 39 (P .G. 393B) la un loc din partea a doua din Ambigua (l389-l392D). Deci e scrisă după aceasta. Pe de altă parte încă nu cuprinde nici o aluzie la disputele monoteliste, ceea ce arată că e mai veche ca partea întâi din Ambigua. Opera aceasta, care are acelaşi caracter fundamental ca şi partea a doua din Ambigua, a fost scrisă deci după 630 şi înainte de 633, probabil pe la 631-633.

9. **«Mystagogia» sau explicarea Liturghiei** (P.G. 81, 657-718) şi
10. **«Scurtă tâlcuire la Tatăl Nostru»** (P. G. 90, 871-910), trebuie să dateze tot din anii 631-634, mişcându-se în acelaşi cerc de idei ca şi în «Ambigua» şi Răspunsurile către Talasie.
11. **«Cele două sute capete despre cunoaşterea lui Dumnezeu şi iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu»**, sau cum o intitulează alte manuscrise: **capetele gnostice** (P.G. 90, 1084-1176), sunt considerate de la Balthasar ca alcătuite după «Ambigua» şi «Quaestiones ad Thalasium» dar totuşi nu mai târziu de 634.

Ele dezvoltă anumite teme din cele două opere mari ale lui Maxim, dar nu ar trăda şi o influenţă mai mare a lui Origen, ceea ce ar arăta că au fost scrise în timpul şederii lui Maxim la Alexandria, când va fi citit din nou operele aceluia. Despre această operă Balthasar zice că e una «din cele mai adânci şi mai importante din câte a produs Teologia mistică a grecilor peste tot».

12. A lui Maxim trebuie să fie şi scurta scriere **«Ad Theopemptum Scholasticum»** (P .G. 90, 1393-1400), căci două din cele trei locuri evanghelice explicate în ea sunt explicate şi în alte scrieri ale Sfântului Maxim («Celui ce te loveşte peste obrazul drept...» în Quaest. et Dubia; Inter. 24; P.G. 90, 804; «Nu mă atinge» în Capit. gnost. II, 45; P. G. 90, 1145).

Celelalte opere în formă de sentinţe care circulă sub numele Sfântului Maxim, nu sunt ale lui. Astfel nu sunt ale lui «Loci communes» (P .G. 91, 721-1018). «Capita alia» în număr de 243 în P. G. 90, 1401-1462) au fost dovedite de Disdier ca având de autor pe Ilie Ecdicul din sec. XI sau XII. «Cele 500 capete referitoare la teologie şi economie, virtute şi păcat›› (P.G.90, 1177-1392) sunt în cea mai mare parte o compilaţie din operele Sfântului Maxim de prin sec.XI.

Nu-i aparţin lui Maxim nici cele cinci cărţi «De trinitate» (P.G. 28; 6-1285), tratatul «De anima» (P.G. 91, 1139-1176), o mare parte din scoliile la Dionisie Areopagitul şi «Capita Practica», editate de Epifanovici, op. cit., p, 56-60.

O altă grupă de scrieri ale Sfântului Maxim o constituie tratatele dogmatic-polemice, unele împotriva monofizitismului, altele împotriva monotelismului. Ultimele au fost alcătuite în partea din urmă a vieţii Sfântului Maxim, după 640.

- serie din acestea a fost editată de Combefis sub titlul **«Opuscula theologica et polemica»** (P.G. 91, 9-286).

- De mare importanţă este **«Discuţia cu Pyrrhus»** (P.G. 91, 286-354).
- Colecţia de scrisori păstrate numără 45 numere (P.G. 91, 363-650), dintre care multe au cuprins dogmatic sau ascetic-mistic.

Învăţătura Sfântului Maxim

"Viziunea lumii, pe care ne-a lăsat-o Maxim Mărturisitorul în scrierile sale, este mai mult decât într-o privinţă culmea şi bilanţul cugetării greceşti, atât a celei teologice şi mistice, cât şi a celei filosofice" (Hans Urs von Balthasar, Kosmische Liturgie, p. 1).

Scrisul lui este o sinteză grandioasă şi personală a marilor curente filosofice ale antichităţii şi a principalelor idei patristice. Origen şi Evagrie, în ceea ce au ireproşabil, se întâlnesc cu Dionisie Areopagitul şi cu Grigorie de Nyssa şi de Nazianz elementele acceptabile din platonism cu cele din aristotelism, topite într-o largă viziune proprie, dominată de Logosul care a coborât prin întrupare până în cele mai de jos şi a străbătut prin înălţare, cu omenitatea Lui dincolo de toate, cuprinzându-le pe toate; ca pe toţi cei ce vreau să-i mântuiască, îndumnezeindu-i.

În sinteza Sfântului Maxim se dă o importanţă nemicşorată omului, lumii şi lui Dumnezeu. Propriu zis tema Sfântului Maxim este urcuşul (anabasis) omului spre îndumnezeire. Dar urcuşul acesta nu se poate face decât prin curăţirea de patimi şi prin cunoaşterea în duh a raţiunilor lumii, care sunt primele două trepte ce anticipează pe ultima şi a treia: unirea cu Dumnezeu şi contemplarea în lumina lui directă a raţiunilor tuturor lucrurilor.

Omul are atâta valoare la Sfântul Maxim încât toate sensurile Scripturii el le raportează la viaţa lăuntrică a insului, neabătându-se nici o clipă de la tâlcuirea antropologică sau ascetic-mistică a Scripturii. El revine necontenit la descrierea facultăţilor sufleteşti ale omului, a funcţiunii lor conforme cu firea sau contrară firii, a ispitelor de la duhurile rele şi a sugestiilor bune de la Dumnezeu şi îngeri, care pătrund în viaţa sufletească, a stărilor şi deprinderilor lăuntrice de toate nuanţele ce se nasc în urma înrâuririlor ce se produc şi a funcţiunii într- un fel sau altul a puterilor sufleteşti.

Răspunsurile către Thalasie ne dau sub acest raport un material psihologic considerabil. ***Dar viaţa aceasta lăuntrică a omului nu se desfăşoară în mod izolat, ci într-un contact sau într-un raport necontenit al omului cu lumea***, după cum ia omul o atitudine sau alta faţă de lume, se modifică funcţiunea facultăţilor

lui sufleteşti şi stările lui lăuntrice, care la rândul lor se manifestă apoi în atitudinile lui ulterioare.

Omul e dotat cu percepţie sensibilă (simţire) şi cu minte, ca cele două organe de sesizare a realităţii. Însuşi faptul că e dotat cu acestea arată că omul nu e făcut ca o fiinţă ce poate trăi separat de orice altă realitate. Prin simţire sesizează cele văzute, prin minte cele nevăzute. Normal este ca simţirea să fie numai un prilej prin care raţiunea ca funcţie discursivă a minţii să ia cunoştinţă de raţiunile divine ce se ascund în lucruri. Aşadar simţirea trebuie să stea în slujba minţii. Când nu se întâmplă aceasta simţirea lucrează singură, nepreocupându-se decât de aspectul văzut, frumos la vedere şi gustos la mâncare, al lucrurilor; sau îşi subordonează raţiunea, care în loc dea struni simţirea, de-a o călăuzi, îi făureşte argument pretins raţionale pentru această comportare, şi născoceşte moduri de satisfacere a dorinţelor ei. Lumea devine astfel pur materială. Iar facultăţile sufleteşti s-au abătut de la firea lor. Astfel simţirea n-a mai rămas percepţie sensibilă obiectivă, ci a devenit "simţire" afectată în mod exagerat de plăcere şi durere.

Puterile sufleteşti ale poftei şi iuţimii, menite să dorească cele spirituale şi să lupte pentru ele, îşi pun energia lor la dispoziţia simţirii şi astfel omul pofteşte cu tărie ceea ce place simţirii şi urăşte cu toată puterea ceea ce e dureros pentru simţire, raţiunea aducând argumente pentru căutarea plăcerii şi fuga de durere şi născocind modalităţi pentru aflarea plăcerii şi evitarea durerii.

Dar efectele acestei orientări sunt multiple:

- → *pe de o parte lumea se îngustează pentru om numai la cele văzute şi materiale, iar nemaivăzându-se raţiunile divine din lucruri, nu se mai străvede nici Dumnezeu;*
- → *pe de altă parte în om totul reducându-se la lucrarea simţirii sau punându-se în slujba ei, omul se unilateralizează, devenind întreg numai simţire, poftă şi mânie, sau numai patimă şi iraţionalitate.*

Cu alte cuvinte ansamblul lume-Dumnezeu în continuă lărgire, se reduce pentru om, legătura acestuia cu el se slăbeşte şi se împuţinează, împuţinându-se şi viaţa lui lăuntrică. ***Cu cât uită mai mult de Dumnezeu, cu cât neglijează mai mult lumea, cu înţelesul ei larg, cu atâta se sărăceşte şi se denaturează şi viaţa omului.***

Păcatul, departe de-a însemna o afirmare şi o lărgire a omului şi a legăturilor lui cu lumea, e o diminuare a omului şi o îngustare a lumii. Iar mântuirea din păcat departe de-a însemna o preocupare a omului exclusiv de sine şi de Dumnezeu şi

eventual o îngustare a omului, e o lărgire a lui prin activarea legăturilor cu lumea eliberată şi repusă în orizonturile ei tot mai lărgite şi prin această lume cu Dumnezeu. Omul păcătuieşte şi se mântuieşte devenind duh, adică privind lumea din adâncul unei vieţi străbătute de Duhul dumnezeiesc.

În această legare a fiecărui pas al destinului omenesc de lume, se manifestă caracterul larg, cosmic al viziunii Sfântului Maxim.

Ridicarea omului la Dumnezeu trebuie să treacă prin faza unei reveniri a lui la starea de natură. Simţirea trebuie să devină pură percepţie sensibilă, iar raţiunea trebuie să-şi recâştige fermitatea ei obiectivă. ***Din tot sistemul Sfântului Maxim se desprinde o mare încredere în fire şi în raţiunea firească. Totul e făcut de Dumnezeu conform unei raţiuni şi toate se înţeleg şi se săvârşesc normal conform unei raţiuni.***

Numai patima e iraţională, pentru că n-a făcut-o Dumnezeu. Poruncile divine îşi au raţiunile lor, păcatul provine totdeauna dintr-o despărţire a voii de raţiunea firii, iar virtutea din restabilirea acordului între voie şi raţiunea firii. «Căci nimic nu este iraţional în raţiunea firii». ***Dar îndată ce voia se hotărăşte să lucreze conform cu raţiunea firii, nu mai e singură, ci are harul dumnezeiesc în ajutor. De aceea o stare a naturii pure, separată de harul dumnezeiesc, nu există în concepţia ortodoxă.*** «Iar dacă nimic iraţional nu se află în raţiunea firii, pe drept cuvânt îndată ce voia se mişcă conform raţiunii firii, primeşte lucrarea lui Dumnezeu într-ajutor».E şi firesc să fie aşa o dată ce raţiunile firii sunt de origine divină şi lucrurile sunt purtate în mişcarea lor naturală de energiile proniatoare ale lui Dunmezeu.

Astfel, în concepţia Sfântului Maxim, mişcarea naturală care însufleţeşte întregul univers şi fiecare făptură e un impuls dat firii şi susţinut în ea de Dumnezeu în calitate de cauză şi ţintă finală a ei. Mişcarea nu e un efect al căderii de la Dumnezeu ca în concepţia lui Origen, ci ţine de însăşi firea celor create, manifestând aspiraţia acestora de la existenţa simplă la existenţa fericită şi la existenţa fericită veşnică.

Atât de pozitiv priveşte Sfântul Maxim dezvoltarea creaţiunii în ansamblul ei, încât după El însuşi Dumnezeu care nu e pentru şi în Sine, nici început, nici ţintă finală, nici interval mişcător între acestea două, ca unul ce nu se dezvoltă spre nimic, fiind nelimitat din veci; se face pentru lume acţiune ce mijloceşte între început şi ţinta finală, sporind şi adaptându-se potrivit cu diferitele faze pe care le parcurge lumea,

în sânul lumii, dar totuşi neidentificate cu natura ei creată, sunt ascunse ca forţe efective energiile divine; trecând prin toate fazele de dezvoltare ale ei.

Aceasta e Providenţa divină: ***«Dumnezeu nu este pentru Sine, pe cât putem noi cunoaşte, nici început, nici mijloc, nici sfârşit... Începutul existenţelor, mijlocul şi sfârşitul lor este Dumnezeu ca cel ce le face pe acestea, nu ca cel ce le suferă. Căci e început ca Făcător, mijloc ca Proniator şi sfârşit ca Cel ce le circumscrie»*** (Cap. gnost. I, 1, 10; P.G. 90, 1084, 1088). Dumnezeu le conduce dinlăuntru ca putere eficientă şi din afară ca ţintă atractivă pe toate în dezvoltarea lor spre îndumnezeire şi El fiind Unul, toate sunt legate prin El întreolaltă.

«Toate există în împreunare cu toate, fără confuzie, în temeiul legăturii unice şi indisolubile în care le ţine începutul şi Cauza unică şi ocrotitoare, căci legătura aceasta covârşeşte şi acoperă toate relaţiile particulare văzute în toate după firea fiecărui lucru, nu alterându-le şi desfiinţându-le şi făcându-le să nu mai fie, ci copleşindu-le şi arătându-le mai presus de toate, cum apare întregul faţă de părţi sau mai bine zis cauza întregului, în temeiul căreia se arată şi există atât întregul cât şi părţile întregului» (Mistagogia, P.G. 91, 665; Trad, în Revista Teologică, 1944; Nr. 3-4, p .170).

Cel ce le ţine toate la un loc şi le călăuzeşte atât pe planul mai general al Providenţei, cât şi pe planul mai special al mântuirii este Dumnezeu prin Logosul şi Duhul Sfânt, adică Raţiunea divină ca Raţiunea cea mai general ce îmbrăţişează toate raţiunile făpturilor şi viaţa divină, prin care se susţine şi se înalţă calitativ viaţa tuturor.

De aceea înălţarea spre treapta cea mai înaltă a existenţei, spre îndumnezeire nu se poate face decât prin Logos. El este substanţa sau tăria ce lucrează în virtuţi, este calea omului întărit în virtuţi, ce nu se abate nici la dreapta nici la stânga. El este uşa care deschide lumea cunoştinţei celor ce au străbătut bine calea virtuţilor. Cel ce se înalţă din faza întâi a purificării de patimi şi a dobândirii virtuţilor, la cunoaşterea raţiunilor divine din lume, tot în mediul Logosului înaintează, întrucât aceste raţiuni sunt razele Raţiunii.
Raţiunile acestea nu pot fi văzute însă decât în duh; după lucrarea de purificare, deci este o cunoaştere harică şi ca atare are în ea ceva intuitiv. Cel ce le vede pe
ele vede şi dincolo de ele. Ele sunt «oglinzi›› ale Logosului. Raţiunea discursivă şi privirea intuitivă se întâlnesc şi se armonizează. Dar pe măsură ce omul progresează, prin purificare, în cunoaşterea raţiunilor tot mai generale ale lumii, el se simte într-o armonie tot mai deplină cu ansamblul Universului. Căci înaintează

în cunoaşterea Raţiunii supreme, din care pornesc toate raţiunile tuturor şi căreia îi sunt subordonate toate.

În primul rând el se ridică din dezbinarea faţă de oameni, refăcând unitatea firii omeneşti, sfâşiată prin păcat. Ajunsă la privirea directă a Logosului, mintea vede toate făpturile în mod unitar şi simplu în El.

Deci până în Dumnezeu e însoţită mintea individual de ansamblul creaţiunii. Şi nici atunci aceasta nu dispare, ci devine şi mai luminoaă, aşa cum lucrurile dintr-o cameră,când vine lumina soarelui peste ele, se văd mai clare decât atunci când sunt scufundate în întuneric.

Dacă totuşi Sfântul Maxim afirmă, în acord cu întreaga mistică răsăriteană, că mintea trebuie să devină «goală» de toate vălurile impresiilor şi ideilor din lume, pentru a vedea pe Logosul «gol››, neacoperit de vălurile simbolurilor create, aceasta nu înseamnă decât că acestea trebuie să se deplaseze din centrul privirii, spre periferie, spre a fi văzut în centru Logosul şi numai pe laturile lui, în lumina răspândită de El, raţiunile legii şi ale firii, reprezentate prin Moise şi Ilie.

Ca pregătire pentru scoaterea lui Dumnezeu pe primul plan al vederii e necesară, pentru o vreme, uitarea înţelesurilor lucrurilor. Dar pe urmă ele pot apărea şi apar de fapt, fără pericol, scăldate în lumina curăţitoare şi unificatoare a Logosului. Dar ridicarea de pe treapta a doua, a contemplării lui Dumnezeu în mod indirect prin raţiunile lumii, la treapta a treia, a contemplării directe a lui Dumnezeu, nu se mai face prin puterile naturale ale minţii şi voinţei omeneşti, ajutate de har. Această ridicare nu se poate realiza decât prin energia exclusivă a lui Dumnezeu, după oprirea puterilor umane. Aceasta este îndumnezeirea omului, după moartea mistică a puterilor lui naturale. Aceasta este Duminica vieţii îndumnezeite, după Sâmbăta odihnei de puterile naturale şi după cele 6 zile de lucrare naturală a vieţii de aici. Prin trecerea noastră în ziua a 7-a a odihnei de puterile naturale, însuşi Dumnezeu se odihneşte de activitatea creată pe care o susţine în noi, de lucrarea proniatoare, ca susţinătoare şi călăuzitoare a activităţii naturale a lumii create, iar prin ridicarea noastră la activitatea necreată, ale cărei subiecte devenim, însuşi El revine la activitatea Sa exclusiv necreată dinainte de a fi lumea. Mai bine zis nu exact la aceea, căci atunci nu existau subiecte create după natură, la nivelul cărora trebuie oricum să se afle activitatea dumnezeiască pe care ele o vor avea atunci, identică calitativ, dar nu şi cantitativ, cu activitatea lui Dumnezeu însuşi.

În această oprire a activităţii noastre create şi primire a activităţii necreate divine, noi suntem însoţiţi nu numai de Logosul providenţial, care după ce a creat lumea şi

a dezvoltat-o până la limita puterilor ei, acum se odihneşte ca să revină la exclusiva activitate necreată, ci şi de Logosul întrupat, care moare cu noi, rămânând aşa în ziua Sâmbetei, şi învie cu noi în Duminica fără de sfârşit.

Propriu zis, dacă Logosul nu s-ar fi întrupat să moară şi să învie împreună cu noi ca om, n-am fi putut ajunge nici la Sabatul creaţiunii şi la ziua a 8-a a îndumnezeirii, fiind opriţi de păcat. Iar Dumnezeu n-ar fi putut avea satisfacţia de-a trece la această odihnă, după încheierea în mod fericit a lucrării Sale în legătură cu creaţiunea. Logosul îşi desăvârşeşte opera în legătură cu lumea ca Hristos. Prin Hristos ne împlinim destinul nostru, ne îndumnezeim.

Mistica Sfântului Maxim este o mistică hristologică, fără să înceteze de a fi un sistem atotcuprinzător, în care lumea intră şi se valorifică pentru veci în toată amploarea ei.

Cuvânt ascetic - Prin întrebări şi răspunsuri - Ale celui dintre sfinţi, părintele nostru Maxim mărturisitorul

Fratele-Bătrânul

Fratele a întrebat pe bătrânul zicând: ***rogu-te, Părinte, să-mi spui, care a fost scopul întrupării Domnului?***

Şi bătrânul răspunzând a zis: mă mir, frate, că, deşi auzi în fiecare zi simbolul credinţei, mă mai întrebi despre aceasta. Totuşi îţi spun că ***scopul întrupării Domnului a fost mântuirea noastră.***

Iar fratele a spus: ***în ce fel, Părinte?***

Şi a răspuns bătrânul: Omul fiind făcut la început de Dumnezeu şi aşezat fiind în Rai, a călcat porunca şi prin aceasta a căzut în stricăciunea morţii. Pe urmă, fiind cârmuit prin Providenţa felurită a lui Dumnezeu generaţie după generaţie, a stăruit totuşi să sporească în rău, fiind dus de feluritele patimi ale trupului, până la deznădejdea de viaţă. Din această pricină Fiul cel Unul Născut al lui Dumnezeu, Cuvântul cel mai dinainte de veci, care este Dumnezeu Tatăl, izvorul vieţii şi al nemuririi, ni s-a arătat nouă celor ce şedeam în întunericul şi în umbra morţii. Întrupându-se din Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria, ne-a arătat chipul unei vieţuiri de formă dumnezeiască.

Şi dându-ne porunci sfinte şi făgăduind Împărăţia Cerurilor celor ce-şi vor rândui viaţa după ele şi înfricoşând cu chinurile veşnice pe cei ce le vor călca, iar mai pe urmă suferind patima mântuitoare şi înviind din morţi, ne-a dăruit nădejdea învierii şi a vieţii veşnice. "Prin aceasta a dezlegat osânda păcatului strămoşesc al neascultării şi a desfiinţat prin moarte stăpânirea morţii, că «precum în Adam toţi mor, aşa în El toţi să se facă vii».

Suindu-Se apoi la cer şi şezând de-a dreapta Tatălui, a trimis pe Duhul Sfânt, ca arvună, a vieţii şi spre luminarea şi sfinţenia sufletelor noastre ca şi spre ajutorul celor ce se nevoiesc pentru mântuirea lor prin păzirea poruncilor Lui.

Acesta este scopul întrupării Domnului, spus pe scurt.

2.Şi fratele a zis: ***Ce porunci trebuie aşadar să împlinesc, Părinte, ca să mă mântuiesc prin ele?*** Aş dori să aud aceasta pe scurt.

Iar bătrânul a răspuns: însuşi Domnul a spus după înviere Apostolilor: ***«mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă».***

Prin urmare tot omul, care s-a botezat în numele Treimii Dumnezeieşti şi de viaţă făcătoare, trebuie să ţină toate câte a poruncit Domnul. Din această pricină Domnul a împreunat păzirea tuturor poruncilor cu dreapta credinţă, ştiind că nu e cu putinţă să-i aducă omului mântuirea numai una dintre ele, despărţită de celelalte. De aceea şi David, având credinţa cea dreaptă, a zis către Dumnezeu: ***«Spre toate poruncile Tale m-am îndreptat; toată calea cea nedreaptă am urât-o».*** Căci ***toate poruncile Domnului ni s-au dăruit nouă împotriva a toată calea cea nedreaptă.*** De vom nesocoti aşadar fie şi numai una, ni se va deschide îndată calea păcatului, opusă ei.

3.Şi a zis fratele: ***Dar cine poate, Părinte, să împlinească toate poruncile, care sunt aşa de multe?***

A răspuns bătrânul: Cel ce imită pe Domnul şi merge pe urmele Lui.

Şi a zis fratele: ***Şi cine poate să imite pe Domnul?*** Doar Domnul a fost Dumnezeu, chiar dacă s-a făcut om. Iar eu sunt om păcătos, robit de zeci de mii de patimi. Cum pot aşadar să imit pe Domnul?

Şi a răspuns bătrânul: Nimenea din cei robiţi de materia lumii nu poate să imite pe Domnul. Dar cei ce pot zice: ***«Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ţie»***, aceştia primesc puterea să-L imite pe El şi să împlinească toate poruncile Lui.

Zice fratele: Toată puterea?

Răspunse bătrânul: Auzi-L pe El zicând: ***«Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului; şi nimic nu vă va vătăma pe voi» .***

4.Această putere şi stăpânire primind-o, Pavel zice: ***«Faceţi-vă următorii mei precum şi eu al lui Hristos» .*** Sau iarăşi: ***«Nu este acum osândă asupra celor ce sunt în Hristos, care nu umblă după trup, ci după duh».*** Sau iarăşi: ***«Iar de sunt ai lui Hristos, au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele lui».*** Şi iarăşi: ***«Mie lumea mi s-a răstignit, ca şi eu lumii».***

5. Despre această stăpânire şi ajutor proorocind David a zis: ***«Cel ce locuieşte întru ajutorul Celui Preaînalt se va odihni sub acoperământul Dumnezeului***

cerului. Şi va zice Domnului: ajutorul meu eşti şi scăparea mea, Dumnezeul meu, şi întru El voi nădăjdui» . Iar puţin după aceea: ***«Peste aspidă şi vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi balaur, căci va porunci îngerilor Săi pentru tine, ca să te păzească pe tine în toate cărările tale».***

Iar cei ce se lipesc de trup şi iubesc materia lumii, ascultă, ce aud de la Acela: ***«Cel ce iubeşte pe tatăl său sau pe mama sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine!»*** Iar după puţin: ***«Cel ce nu ia crucea sa ca să-mi urmeze Mie nu este vrednic de Mine» (Luca 14, 33).*** Şi: ***«Cel ce nu se va lepăda de toate avuţiile sale nu poate să îmi fie ucenic» (Luca 14, 33).*** Aşadar cel ce vrea să se facă ucenicul Lui şi să se afle vrednic de El şi să primească de la El putere împotriva duhurilor răutăţii se desface de toată legătura trupească şi se goleşte de toată împătimirea după cele materiale şi aşa ia lupta cu vrăjmaşii nevăzuţi pentru poruncile Lui, precum însuşi Domnul ni S-a făcut pe Sine pildă, ispitit fiind în pustie de către căpetenia lor, iar după ce a venit în lume, de către cei stăpâniţi de acela.

6.Şi a zis fratele: ***Dar sunt multe, Părinte poruncile Domnului şi cine poate să le ţină minte pe toate, ca să se nevoiască pentru toate? Şi mai ales eu, care sunt puţin la minte?*** De aceea aş vrea să aud un cuvânt scurt ca, ţinându-mă de el, să mă mântuiesc prin el.

Şi a răspuns bătrânul: Cu toate că sunt multe, frate ele sunt cuprinse într-un singur cuvânt: ***«Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată puterea ta şi din tot cugetul tău şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi».*** Cel ce se străduieşte să ţină acest cuvânt împlineşte toate poruncile. Dar cel ce nu s-a desfăcut, precum s-a zis mai-nainte, de împătimirea după cele materiale, nu poate să iubească cu adevărat, nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele. Căci este cu neputinţă ca cineva să se lipească şi de cele materiale şi să iubească şi pe Dumnezeu. Aceasta este ceea ce zice Domnul: ***«Nimenea nu poate să slujească la doi Domni!»*** Sau: ***«Nimeni nu poate să slujească lui Dumnezeu şi lui Mamona».*** Căci în măsura în care mintea noastră se alipeşte de lucrurile lumii, e robită de ele şi nesocoteşte porunca lui Dumnezeu, călcând-o.

7.Şi a zis fratele: ***de care «lucruri» zici, Părinte?***

Răspunse bătrânul: De mâncări, de bani, de avuţii, de slavă, de rudenii şi aşa mai departe.

Şi zise fratele: ***Dar Părinte, nu Dumnezeu le-a făcut pe acestea? Şi nu le-a dat oamenilor spre folos? Cum porunceşte atunci să nu se mai îngrijească omul de ele?***

Răspunse bătrânul: Sigur că Dumnezeu le-a făcut şi le-a dat oamenilor spre întrebuinţare. Şi bune sunt toate cele făcute de Dumnezeu, ca folosindu-ne bine de ele, să-i mulţumim lui Dumnezeu. Dar ***noi fiind slabi şi trupeşti la înţelegere, am ales mai mult cele materiale în loc de porunca iubirii, şi îngrijindu-ne de ele, ne războim cu oamenii. Se cuvine deci să punem iubirea de orice om mai presus decât cele văzute şi decât însuşi trupul.*** Căci ea este semnul iubirii de Dumnezeu, precum însuşi Domnul arată în Evanghelie: ***«Cel ce mă iubeşte pe Mine, zice, păzeşte poruncile Mele» .*** Iar care este porunca pe care păzind-o îl vom iubi pe El, auzi de la El când zice: ***«Aceasta este porunca Mea, ca să vă iubiţi unii pe alţii»***. Vezi că iubirea întreolaltă întemeiază iubirea de Dumnezeu, care este plinirea a toată porunca lui Dumnezeu? De aceea porunceşte să nu se îngrijească de avuţii, ci să se lepede de toate ale lui, tot cel ce doreşte să- I fie ucenic.

8.Şi zise fratele: ***Fiindcă ai zis, Părinte, că trebuie să, punem iubirea faţă de tot omul mai presus decât toate cele văzute şi decât trupul nostru însuşi, cum pot să iubesc pe cel ce mă urăşte pe mine şi se întoarce de la mine? Şi cum pot să-l iubesc dacă mă pizmuieşte şi mă înţeapă cu ocări şi îmi întinde vicleşuguri şi îmi pregăteşte curse?*** Mi se pare, Părinte, că acest lucru este prin fire cu neputinţă, însăşi supărarea silindu-ne în chip firesc să ocolim pe cel ce ne-a supărat.

Răspunse bătrânul: Târâtoarelor şi fiarelor, purtate încolo şi încoace de fire, le este într-adevăr cu neputinţă să nu se ferească de cel ce le aduce durere. Dar celor făcuţi după chipul lui Dumnezeu şi cârmuiţi de raţiune şi învredniciţi de cunoaşterea lui Dumnezeu, care au primit legea de la El, le este cu putinţă să nu ocolească pe cei ce-i supără şi să iubească pe cei ce-i urăsc. De aceea şi Domnul spunând: ***«Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi...»*** şi celelalte, nu le-a poruncit ca pe nişte lucruri cu neputinţă, ci ca pe unele cu putinţă. Căci altfel nu ar pedepsi pe cel ce calcă această poruncă. Şi însuşi Domnul ne arată aceasta prin fapte, ca şi ucenicii Lui, care toţi s-au străduit pentru iubirea aproapelui până la moarte şi s-au rugat cu căldură pentru cei ce i-au ucis pe ei. ***Noi nu putem să iubim pe cei ce ne urăsc, fiindcă suntem iubitori de materie şi de plăcere şi le punem acestea mai presus de poruncă. Ba de multe ori ocolim din pricina acestora şi pe cei ce ne iubesc, fiind mai răi ca fiarele şi târâtoarele. De aceea, neputând păşi pe urmele lui Dumnezeu, nu putem cunoaşte nici scopul Lui, ca să primim puterea.***

9.Şi zise fratele: ***Iată, Părinte, eu am lăsat toate, familie, avuţie, desfătări şi slava lumii şi nu mai am nimic în viaţă decât trupul. Dar pe fratele care mă urăşte şi mă ocoleşte nu-l pot iubi, deşi mă silesc în fapt să nu răsplătesc răul cu rău. Spune-mi deci ce trebuie să fac, ca să pot să-l iubesc din inimă, chiar dacă mă necăjeşte şi-mi întinde tot felul de curse.***

Răspunse bătrânul: Este cu neputinţă să iubească cineva pe cel ce-l necăjeşte, chiar dacă se arată a se fi lepădat de materia lumii, dacă nu cunoaşte cu adevărat scopul Domnului. Iar dacă din darul Domnului va putea să-l cunoască şi se va sili să umble potrivit cu el, va putea să iubească din inimă pe cel ce-l urăşte şi-l necăjeşte, precum şi Apostolii, cunoscându-L, l-au iubit.

10. Deci zise fratele: ***Te rog, Părinte, să-mi faci cunoscut care a fost scopul Domnului?***

Răspunse bătrânul: De vrei să cunoşti scopul Domnului, ascultă cu luare aminte. Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu prin fire şi primind să se facă om pentru iubirea de oameni, născându-se din femeie, s-a coborât sub lege, după dumnezeiescul Apostol, ca păzind porunca întocmai ca un om, să desfiinţeze osânda cea veche a lui Adam. Ştiind aşadar Domnul că toată legea şi proorocii atârnă în aceste două porunci ale legii: ***«Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi»***, s-a grăbit să le păzească întocmai ca un om de la început până la sfârşit. Dar diavolul, care a amăgit de la început pe om şi avea de aceea stăpânirea morţii, văzându-L mărturisit la botez de Tatăl şi primind ca om pe Duhul înrudit din ceruri şi mergând în pustie ca să fie ispitit de el, a pornit împotriva Lui tot războiul, doar va putea cumva să-L facă şi pe El să pună materia lumii mai presus de iubirea lui Dumnezeu. Ştiind prin urmare diavolul că trei sunt lucrurile în jurul cărora se învârteşte tot ce-i omenesc, adică mâncările, avuţia şi slava, prin care a prăvălit totdeauna pe om în prăpastia pierzării, cu aceste trei l-a ispitit şi pe El în pustie. Dar Domnul nostru, arătându-se mai presus ca ele, a poruncit diavolului să plece îndărăt.

11.Neputând deci să-L facă să calce porunca iubirii de Dumnezeu, prin cele ce I le-a făgăduit, s-a străduit pe urmă, după ce a venit în lume, să-L facă să calce porunca iubirii de aproapele, prin toate câte a uneltit, lucrând prin nelegiuiţii iudei. În acest scop, în vreme ce Acela învăţa căile vieţii şi zugrăvea prin fapte chipul vieţuirii cereşti, vestea învierea morţilor şi făgăduia viaţă veşnică şi Împărăţia Cerurilor celor ce cred, iar pe cei necredincioşi îi înfricoşa cu pedeapsa veşnică şi, spre întărirea spuselor Sale, arăta minunatele semne dumnezeieşti, chemând mulţimile la credinţă, diavolul îndemna pe nelegiuiţii farisei şi cărturari la feluritele

meşteşugiri împotriva Lui, ca neputând răbda încercările, cum credea el, să înceapă a urî pe cei ce-i întindeau viclenii şi aşa să-şi ajungă ticălosul scopul lui, făcându-L să calce porunca iubirii de aproapelui.

12.Dar Domnul, ca un Dumnezeu, cunoscând gândurile lui, nu a urât pe fariseii puşi la lucru de el (căci cum ar fi făcut-o, fiind prin fire bun?), ci prin iubirea faţă de ei, bătea pe cel ce lucra prin ei, iar pe cei purtaţi de el nu înceta să-i sfătuiască, să-i mustre, să-i osândească, să-i plângă ca pe unii ce puteau să nu se lase purtaţi de el, ci răbdau de bunăvoie să fie purtaţi din pricina nepăsării.

Blestemat de ei se purta cu îndelungă răbdare, pătimind se arăta îngăduitor şi le arăta toate faptele iubirii, Iar pe cel ce lucra prin ei îl bătea cu iubirea de oameni faţă de cei purtaţi de el. ***O, minunat război! În loc de ură arată iubirea şi răpune pe tatăl răutăţii prin bunătate.*** În acest scop, răbdând atâtea rele de la ei, sau mai adevărat vorbind pentru ei, s-a străduit până la moarte în chip omenesc pentru porunca iubirii şi dobândind biruinţa deplină împotriva diavolului, a primit cununa învierii pentru noi. Astfel noul Adam a înnoit pe cel vechi. Aceasta este ceea ce zice dumnezeiescul Apostol: ***«Aceasta să o cugetaţi întru voi, ceea ce şi în Hristos Iisus...»*** ş.a.m.d.

13.***Acesta a fost aşadar scopul Domnului, ca pe de o parte să asculte de Tatăl până la moarte, ca un om, pentru noi, păzind porunca iubirii, iar pe de alta să biruiască pe diavol, pătimind de la el, prin cărturarii şi fariseii puşi la lucru de el. Astfel prin faptul că s-a lăsat de bunăvoie învins, a învins pe cel ce nădăjduia să-L învingă, şi a scăpat lumea de stăpânirea lui.*** În felul acesta "Hristos a fost răstignit din neputinţă", neputinţă prin care a omorât moartea şi «a surpat pe cel ce avea stâpânia morţii»; în felul acesta era şi Pavel slab prin el însuşi şi «se lăuda întru neputinţele sale, ca să se sălăşluiască în el puterea lui Hristos».

14.Cunoscând chipul acestei biruinţe, el zicea scriind efesenilor: «nu este lupta noastră împotriva sângelui şi a trupulul ci împotriva începătoriilor, stăpâniilor, ş,a.m.d.» Şi le porunceşte «să îmbrace platoşa dreptăţii, coiful nădejdii, pavăza credinţei şi sabia Duhului», ca cei ce poartă războiul cu vrăjmaşii nevăzuţi să poată stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului. Arătând cu fapta chipul războirii zice: ***«Eu deci aşa alerg şi nu orbeşte. Aşa mă lupt, nu bătând văzduhul, ci strunesc şi supun trupul meu, ca nu cumva vestind altora, eu însumi să ajung de lepădat».*** Şi iarăşi: ***«Până în ceasul de faţă, flămânzim şi însetoşăm, goi umblăm şi primim bătăi» .*** Sau iarăşi: ***«în osteneală şi în muncă, în privegheri prea adesea, în frig şi dezbrăcaţi, lăsând la o parte cele din afară».***

15.Astfel luptă împotriva dracilor, care lucrează în trup plăcerile, alungându-i prin neputinţa trupului său. El ne arată însă prin fapte şi chipul biruinţei împotriva dracilor care luptă ca să aducă pe credincioşi la ură şi de aceea stârnesc împotriva lor pe oamenii mai nebăgători de seamă, ca ispitiţi fiind prin aceştia, să-i urască şi să calce porunca iubirii. Zice aşadar Apostolul: ***«Ocărâţi fiind, binecuvântăm; prigoniţi noi răbdăm; huliţi, noi mângâiem; ca nişte lepădături ale lumii ne-am făcut, ca gunoiul tuturor până astăzi».*** Dracii au pus la cale ocărârea, hulirea şi prigonirea lui, ca să-l mişte la ura celui ce-l ocărăşte, îl huleşte şi-l prigoneşte, având ca scop să-l facă să calce porunca iubirii. Iar Apostolul, cunoscând gândurile lor, binecuvânta pe cei ce-l ocărau, răbda pe cei ce-l prigoneau şi mângâia pe cei ce-l huleau, ca să depărteze pe dracii care lucrau acestea şi să se unească cu bunul Dumnezeu.Iar pe dracii care lucrau acestea îi bătea prin acest chip al luptei, biruind pururea răul prin bine, după asemănarea Mântuitorului.

Astfel a slobozit toată lumea de sub puterea dracilor şi a unit-o cu Dumnezeu el şi ceilalţi Apostoli, biruind prin înfrângerea lor pe cei ce nădăjduiau să învingă. Dacă deci şi tu, frate, vei urmări acest scop, vei putea să iubeşti pe cei ce te urăsc. Iar de nu, este cu neputinţă.

16.Şi zise fratele: Cu adevărat, Părinte, aşa este şi nu altfel. De aceea Domnul hulit fiind şi pălmuit şi celelalte pătimindu-le, câte le-a pătimit de la iudei, a răbdat, compătimindu-i pe aceia ca neştiutori şi rătăciţi. De aceea a şi spus pe cruce: ***«Tată, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac».*** Iar viclenia şi amăgirea diavolului şi a căpeteniilor lui le-a biruit pe cruce, luptând cu ei pentru porunca iubirii până la moarte, iar biruinţa Lui împotriva lor dându-ne-o nouă. Şi dărâmând stăpânirea morţii, a dăruit învierea Lui, spre viaţă, întregii lumi. Dar roagă-te pentru mine, Părinte, ca să pot înţelege desăvârşit scopul Domnului şi al Apostolilor Săi şi să pot veghea în vremea ispitelor şi să nu fiu neştiutor cu privire la planurile diavolului şi ale dracilor lui.

17.Şi răspunzând, bătrânul zise: Dacă te vei îngriji mereu de cele spuse mai-nainte, vei putea să nu fii neştiutor. Iar de vei înţelege, îţi vei da seama că, precum tu eşti ispitit, la fel şi fratele tău se ispiteşte şi vei ierta pe cel ispitit; iar celui ce vrea să te ispitească, făcându-te să urăşti pe cel ispitit, îi vei sta împotrivă, nesupunându-te uneltirii lui. Aceasta este ceea ce spune Iacob, fratele Domnului, în Epistolele Soborniceşti: ***«Supuneţi-vă lui Dumnezeu, staţi împotrivă diavolului, şi va fugi de la voi!»*** Dacă, precum s-a zis, vei avea neîncetat, cu mare veghe, grijă la cele mai-nainte spuse, vei putea să cunoşti scopul Domnului şi al Apostolilor Săi şi să iubeşti pe oameni şi să suferi pentru ei când greşesc, dar să lupţi neîncetat împotriva dracilor vicleni prin iubire. Dar dacă suntem moleşiţi nebăgători de

seamă şi uşuratici şi ne scufundăm cugetul în plăcerile trupeşti nu mai combatem pe draci, ci pe noi înşine şi pe fraţi, mai bine zis slujim prin aceştia (prin fraţi) pe draci, luptând cu oamenii pentru draci.

18.Şi zise fratele: Aşa este, Părinte. De fapt din nebăgarea mea de seamă iau dracii totdeauna prilejuri împotriva mea. ***Dar te rog, Părinte, să-mi spui cum pot să dobândesc trezvia atenţiei?***

Şi răspunse bătrânul: Negrija totală de cele pământeşti şi ocuparea neîntreruptă cu Sfânta Scriptură aduce sufletul la frica lui Dumnezeu. Iar frica lui Dumnezeu aduce trezvia atenţiei. Atunci sufletul începe să vadă pe dracii care îl războiesc prin gânduri şi începe să se apere. Despre aceasta a zis David: ***«Şi a străbătat ochiul meu în vrăjmaşii mei».*** Spre această faptă îndemnând şi Petru, corifeul Apostolilor, pe ucenici, le-a zis: ***«Fiţi treji, priveghiaţi, că potrivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită; căruia staţi-i împotrivă, vârtoşi în credinţă».*** De asemenea Domnul ne spune; ***«Priveghiaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită».*** Ecleziastul încă zice: ***«Dacă se va urca peste tine duhul stăpânitorului să nu-ţi părăseşti locul tău».*** Iar locul minţii este virtutea, cunoştinţa şi frica lui Dumnezeu.

Minunatul Apostol luptând cu mare trezvie şi vitejie, zice: ***«Umblând în trup, nu ne oştim trupeşte. Căci armele cu care luptăm nu sunt trupeşti, ci puternice înaintea lui Dumnezeu ca să dărâme întăriturile; noi surpăm cugetările şi orice înălţare care se ridică împotriva cunoştinţei lui Dumnezeu, şi tot gândul îl robim spre ascultarea lui Hristos şi gata suntem să pedepsim orice neascultare».*** Dacă aşadar vei imita şi tu pe sfinţi şi desfăcându-te de toate vei sluji cu osteneală numai lui Dumnezeu, vei dobândi trezvia atenţiei.

19.Şi zise fratele: ***Dar ce trebuie să facă cineva, ca să poată să se ocupe neîncetat numai de Dumnezeu?***

Şi răspunse bătrânul: ***Este cu neputinţă ca mintea să se ocupe cu desăvârşire numai de Dumnezeu, dacă nu va dobândi aceste trei virtuţi: iubirea, înfrânarea şi rugăciunea. Căci iubirea îmblânzeşte iuţimea; înfrânarea veştejeşte pofta; iar rugăciunea desface mintea de toate înţelesurile şi o înfăţişează goală lui Dumnezeu. Aşadar aceste trei virtuţi îmbrăţişează toate virtuţile şi fără de ele mintea nu se poate ocupa de Dumnezeu, slobozită de toate celelalte.***

20.Şi zise fratele: ***Rogu-te, Părinte, să mă înveţi, cum îmblânzeşte iubirea iuţimea?***

Şi răspunse bătrânul: ***Fiindcă are puterea să se milostivească şi să facă bine aproapelui şi să fie cu îndelungă răbdare faţă de el şi să îndure cele ce îi vin de la el, cum am spus adeseori. Avându-le prin urmare iubirea pe acestea, îmblânzeşte iuţimea celui ce a dobândit-o.***

Şi zise fratele: Nu sunt mici faptele ei, dar fericit este cel ce poate să o dobândească. Eu însă într- adevăr sunt departe de ea. ***Dar rogu-te, Părinte, spune-mi ce însemnează a avea îndelungă răbdare?***

21.Şi răspunse bătrânul: A sta neclintit în împrejurări aspre şi a răbda relele; a aştepta sfârşitul încercării şi a nu da drumul iuţimii la întâmplare; a nu vorbi cuvânt neînţelept, nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător al lui Dumnezeu. Căci zice Scriptura: ***«Până la o vreme va răbda cel cu îndelungă răbdare şi pe urmă i se va răsplăti lui cu bucurie; până la o vreme va ascunde cuvintele lui, şi buzele multora vor spune înţelepciunea lui.»***

22.Acestea sunt semnele îndelungii răbdări. Dar nu numai acestea, ci propriu îndelungii răbdări mai este şi a se socoti pe sine pricina încercării. Şi poate că aşa şi este de fapt. Fiindcă multe dintre cele ce ni se întâmplă, ni se întâmplă spre îndrumarea noastră sau spre stingerea păcatelor trecute, sau spre îndreptarea neatenţiei prezente, sau spre ocolirea păcatelor viitoare. Cel ce socoteşte aşadar că pentru una din acestea i-a venit încercarea, nu se răzvrăteşte când e lovit, mai ales dacă e conştient de păcatul său, nici nu învinovăţeşte pe acela prin care i-a venit încercarea, căci fie prin acela fie prin altul, şi a avut să bea paharul judecăţilor dumnezeieşti. Ci el priveşte spre Dumnezeu şi-I mulţumeşte Lui care a îngăduit încercarea şi se învinovăţeşte pe sine şi primeşte certarea cu inimă bună, purtându-se ca David cu Semei, sau ca Iov cu soţia sa. Nebunul însă roagă pe Dumnezeu să-l miluiască; dar mila nu o primeşte, fiindcă nu a venit precum a voit el, ci precum doctorul sufletelor a socotit că e de folos. Şi de aceea se face nepăsător şi se tulbură şi uneori se războieşte aprins cu dracii, alteori huleşte pe Dumnezeu; astfel arătându-se nemulţumit, nu primeşte decât bâta.

23.Şi zise fratele: ***Bine ai spus, Părinte, dar rogu-te să-mi spui şi cum veştejeşte înfrânarea pofta?***

Şi bătrânul răspunse: Intrucât te face să te reţii de la toate care nu împlinesc o trebuinţă, ci aduc o plăcere; şi te îndeamnă să nu te împărtăşeşti de nimic decât de cele trebuincioase vieţii nici să urmăreşti cele dulci, ci cele de folos, şi să măsori cu trebuinţa mâncările şi băuturile; de asemenea întrucât te îndeamnă să nu laşi trupului must de prisos, ci să întreţii numai viaţa trupului şi să-l păzeşti netulburat

de pornirea spre împreunare. Astfel veştejeşte înfrânarea pofta. Căci plăcerea şi săturarea de mâncări şi băuturi încălzeşte stomacul şi aprinde dorinţa spre poftă de ruşine, împingând întreg animalul spre amestecare nelegiuită. Acesta nu mai este atunci decât ochi neruşinaţi, mână desfrânată, limbă vorbitoare de lucruri care desfată auzul, ureche care primeşte cuvinte deşarte, minte dispreţuitoare de Dumnezeu şi suflet care desfrânează cu înţelegerea şi stârneşte trupul spre fapta neîngăduită.

24.Şi zise fratele: Cu adevărat, Părinte, aşa este. ***Dar rogu-te să mă înveţi şi despre rugăciune, cum desface mintea de toate înţelesurile?***

Şi răspunse bătrânul: Înţelesurile sunt înţelesuri ale lucrurilor. Iar dintre lucruri unele cad sub simţuri, iar unele sunt inteligibile. Ocupându-se aşadar mintea cu ele, poartă în sine înţelesurile lor. ***Harul rugăciunii însă uneşte mintea cu Dumnezeu. Iar unind-o cu Dumnezeu, o desface de toate înţelesurile. Atunci mintea, întreţinându-se cu Dumnezeu dezbrăcată de toate, ajunge să ia formă dumnezeiască. Ajungând astfel, cere cele cuvenite şi nu greşeşte niciodată în ceea ce cere.*** De aceea Apostolul porunceşte să ne rugăm neîncetat ca având mintea continuu unită cu Dumnezeu, să o rupem câte puţin de la pofta celor material.

25. Şi zise fratele: ***Dar cum poate mintea să se roage neîncetat?*** Căci cântând şi citind, întâlnindu-ne mai mulţi şi slujind, o tragem spre multe gânduri şi vederi.

Şi răspunse bătrânul: Dumnezeiasca Scriptură nu porunceşte nimic din cele cu neputinţă, căci şi Apostolul cânta, citea şi slujea şi totuşi se ruga neîncetat. ***Rugăciunea neîntreruptă stă în a avea mintea alipită de Dumnezeu cu evlavie multă şi cu dor şi a atârna pururea cu nădejdea de El şi a te încrede în El în toate, orice ai face şi ţi s-ar întâmpla.*** Aflându-se în această dispoziţie, Apostolul zicea: ***«Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea?»***... ş.a.m.d. Şi după puţin: ***«Sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii».*** Sau iarăşi: ***«în toate obijduiţi, dar nu striviţi, în mare cumpănă, dar nu deznădăjduiţi, prigoniţi, dar nu năpăstuiţi, trântiţi jos, dar nu nimiciţi. Totdeauna purtăm în trup moartea Domnului Iisus, ca şi viaţa lui Iisus să se arate în trupul nostru muritor».***

26.În astfel de dispoziţie aflându-se Apostolul, neîncetat se ruga. Căci în toate cele ce făcea şi i se întâmpla, atârna cu nădejdea de Dumnezeu. De aceea toţi Sfinţii când se aflau în necazuri se rugau neîncetat, ca să dobândească aptitudinea dragostei. Şi de aceea zicea Apostolul: ***«Deci cu dulceaţă mă voi lăuda întru***

neputinţele mele, ca să locuiască întru mine puterea lui Hristos». Iar puţin mai departe: ***«Când sunt slab, atunci sunt tare».*** Dar vai nouă, netrebnicilor, că am părăsit calea Sfinţilor Părinţi şi de aceea suntem pustii de orice rod duhovnicesc.

27.Şi zise fratele: ***De ce, Părinte, nu am străpungerea inimii?***

Şi răspunse bătrânul: Fiindcă nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor noştri. Ne-am făcut groapa tuturor răutăţilor şi de aceea am dispreţuit ca pe o simplă vorbă pedeapsa înfricoşată a lui Dumnezeu. Căci cine nu s-ar simţi străpuns auzind pe Moise grăind în numele lui Dumnezeu despre păcătoşi: ***«Foc a ieşit din mâna Mea şi va arde până la iadul cel mai de jos. Mânca-va pământul şi rodurile lui; arde-va temeliile munţilor. Îngrămădi-voi asupra lui rele şi voi rupe săgeţile Mele în ei»***. Şi iarăşi: ***«Voi ascuţi ca fulgerul sabia Mea şi va începe mâna Mea Judecata şi mă voi răzbuna pe vrăjmaşii Mei şi voi răsplăti celor ce mă urăsc».*** Să auzim şi pe Isaia strigând: ***«Cine va vesti vouă că focul arde, cine va vesti vouă focul cel veşnic. Mergeţi în lumina focului vostru şi în flacăra care aţi ars».*** Şi iarăşi ***«şi voi ieşi şi voi vedea stârvurile oamenilor care s-au răzvrătit împotriva Mea. Căci viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge, şi vor fi spre vedere pentru tot trupul».***

Auzi şi pe Ieremia care zice: ***«Daţi Domnului Dumnezeului vostru slavă, până nu se întunecă şi până nu se poticnesc picioarele voastre prin munţi întunecoşi».*** Şi iarăşi: ***«Ascultaţi popor nebun şi fără de inimă: ochi au şi nu văd, urechi au şi nu aud. Au nu vă veţi teme de Mine, zice Domnul, şi nu veţi tremura de faţa Mea? De cel ce a pus nisipul hotar mării şi graniţă veşnică peste care nu va trece».*** Şi iarăşi: ***«Pedepsi-te-va necredinţa ta şi răutatea ta te va mustra. Cunoaşte şi vezi că amar îţi este ţie că M-ai părăsit pe Mine, zice Domnul. Eu te-am sădit viţă roditoare, toată adevărată. Cum te-ai întors la amărăciune, viţă străină?»*** Şi iarăşi: ***«Întru adunarea celor ce râd n-am şezut, ci m-am temut de faţa mâniei Tale şi am şezut singur, căci mă săturasem de amărăciune».*** Şi cine nu va tremura auzind pe Iezechiil strigând: ***«Voi vărsa mânia Mea peste tine, cheltui-voi urgia mea asupra ta. Şi te voi judeca pe tine în căile tale şi voi arunca peste tine ticăloşiile tale; şi ochiul Meu nu te va cruţa, nici mă voi milui de tine. Şi atunci vei cunoaşte că eu sunt Domnul».*** Dar cine nu se căieşte auzind pe Daniil descriind limpede ziua înfricoşatei judecăţi, când zice: ***«Eu Daniil am privit până fură aşezate scaunele. Şi s-a aşezat Cel vechi de zile. Haina Lui, albă ca zăpada, iar părul capului Său, curat ca lâna. Şi scaunul Lui pară de foc, iar roţile scaunului foc arzător. Un râu de loc se vărsa şi ieşea înaintea Lui. Mii de mii îi slujeau Lui şi zeci de mii stăteau înaintea Lui. Judecătorul se aşeză şi cărţile fură deschise».*** - adică faptele săvârşite. Şi iarăşi: ***«Văzut-am în vedenie de***

noapte; şi iată pe norii cerului venea cineva ca un Fiu al omului. Şi a ajuns până la cel vechi de zile şi L-au adus înaintea Lui, şi I-au dat Lui stăpânirea, cinstea şi împărăţia, şi toate neamurile, seminţiile şi limbile îi vor sluji Lui. Şi stăpânirea Lui stăpânire veşnică şi împărăţia împărăţie veşnică. Şi m-am cutremurat cu duhul meu, eu, Daniil, şi vedeniile din capul meu m-au tulburat».

Şi cine nu se înfricoşează auzind şi pe David zicând: ***«A grăit o dată Dumnezeu şi am auzit acestea două: că puterea este a lui Dumnezeu şi a Ta este mila, Doamne; că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui».*** Şi iarăşi: să auzim pe Ecclesiastul care zice: ***«Sfârşitul cuvântului: ascultă tot, teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui. Acesta este tot omul. Căci Dumnezeu va aduce tot ce s-a făcut întru ascuns la judecată, cu tot lucrul trecut cu vederea, fie bun, fie rău».***

29.Dar cine nu tremură auzind pe Apostolul spunând lucruri asemănătoare: ***«Căci noi trebuie să ne înfăţişăm înaintea scaunului lui Hristos, ca să ia fiecare din noi cele făcute prin trup, fie bine fie rău».*** Cine nu va plânge aşadar necredinţa noastră şi orbirea sufletului nostru că, auzind toate acestea, nu ne căim şi nu plângem cu amar, pentru marea noastră negrijă şi uşurinţă. Acestea văzându-le de mai-nainte, Ieremia zicea: ***«Blestemat cel ce săvârşeşte lucrurile Domnului cu negrijă».*** Căci dacă am avea grijă de mântuirea sufletelor noastre, am tremura de cuvântul Domnului şi ne-am grăbi să împlinim poruncile Lui, prin care ne şi mântuim. Dar noi auzind pe Domnul zicând: ***«Intraţi prin poarta cea strâmtă, care duce la viaţă»***, am ales pe cea lată şi largă, ce duce la pierzare. De aceea vom auzi când va veni din ceruri să judece viii şi morţii: ***«Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui».***

30.Şi vom auzi acestea, nu fiindcă am făcut fapte rele, ci fiindcă de cele bune n-am grijit şi pe aproapele n-am iubit. Iar dacă am făcut rele, cum vom îndura ziua aceea, o dată ce am fost cu atâta negrijă? De altfel: «să nu curveşti, să nu furi, să nu omori» şi celelalte, au fost spuse prin Moise celor de demult. Domnul însă, ştiind că nu ajunge creştinului numai păzirea acestora spre desăvârşire, a zis: «Amin zic vouă, că de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi intra întru Împărăţia Cerurilor». De aceea a poruncit cu orice prilej sfinţirea sufletului, pentru care se sfinţeşte şi trupul, şi dragostea curată faţă de toţi oamenii, prin care putem să dobândim şi iubirea faţă de El; iar pe Sine ni s-a dat pildă până la moarte, ca şi pe ucenicii Săi, precum s-a zis adeseori.

31.Ce apărare vom avea aşadar în ziua aceea, având o asemenea pildă şi fiind cu atâta negrijă: Plângându-ne Ieremia pe noi cei ce ne-am învrednicit de atâta har, dar ne-am purtat cu atâta negrijă, mai bine zis am fost plini de toată răutatea, zicea:

«Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi, ca să plâng pe poporul acesta ziua şi noaptea?». Dar eu aud şi pe Moise zicând despre noi: ***«Şi a mâncat Iacob şi s-a săturat şi s-a făcut îndărătnic cel iubit; îngrăşatu-s-a, îngroşatu-s-a şi s-a lăţit şi a părăsit pe Dumnezeu care l-a făcut pe el şi s-a depărtat de la Dumnezeu Mântuitorul lui»,*** Iar Miheia plânge şi zice: ***«Vai sufletului meu, că a pierit cel evlavios de pe pământ şi nu se mai află între oameni cel ce săvârşeşte virtutea. Fiecare necăjeşte cu necaz pe aproapele; spre rău îşi gătesc mâinile lor».*** Iar Psalmistul zice despre noi asemenea: ***«Mântuieşte-mă, Doamne, că a lipsit cel cuvios; că s-au împuţinat adevărurile dintre fiii oamenilor...»*** şi celelalte.

32.Dar şi Apostolul plânge pentru noi cu Proorocul zicând: ***«Nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul. Mormânt deschis este gâtlejul lor, cu limbile lor grăiau vicleşuguri. Venin de aspide este sub limbile lor, gura lor e plină de blestem şi de amărăciune. Întristare şi necaz este în căile lor şi calea păcii nu au cunoscut-o. Nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lor».*** De aceea, prevăzând cele viitoare, scrie despre purtarea noastră cea rea de acum, către Timotei: ***«Cunoaşte aceasta, că în zilele cele de apoi se vor ivi vremuri înfricoşate; că vor fi oamenii iubitori de sine, iubitori de argint, lăudăroşi, trufaşi, hulitori, neascultători de părinţi, nemulţumitori, fără cucernicie, lipsiţi de dragoste, neînduplecaţi, clevetitori, neînfrânaţi, neîmblânziţi, neiubitori de bine, vânzători, obraznici...»*** ş. a. m. d.

Vai nouă, că am ajuns la cele din urmă dintre rele, căci spune-mi mie care dintre noi nu e părtaş al relelor pomenite? Nu s-a împlinit la noi proorocia? Nu suntem toţi lacomi cu stomacul? Nu suntem toţi iubitori de plăcere, nu toţi nebuni pentru pământ şi iubitori de materie? Nu toţi plini de mânie? Nu toţi întărâtaţi? Nu ţinem toţi minte răul? Nu suntem toţi trădători a toată virtutea? Nu suntem toţi clevetitori? Nu toţi iubitori de sudalme? Nu toţi obraznici, nu toţi urâtori de fraţi? Nu toţi îngâmfaţi? Nu toţi trufaşi? Nu toţi lăudăroşi? Nu toţi făţarnici? Nu toţi iubitori de slavă deşartă? Nu toţi vicleni, nu toţi pizmaşi? Nu toţi nesupuşi? Nu toţi nepăsători? Nu toţi nestatornici? Nu toţi uşuratici, nu toţi fără grijă la poruncile Mântuitorului? Nu toţi plini de toată răutatea? Nu ne-am făcut în loc de biserică a lui Dumnezeu templu al idolilor? Nu suntem sălaşuri ale duhurilor rele, în loc să fim ai Duhului Sfânt? Nu numim pe Dumnezeu Tată, în chip mincinos? Nu ne-am făcut, în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai gheenei? Nu ne-am făcut mai răi decât iudeii, noi cei ce purtăm azi numele lui Hristos?

Nimenea să nu se răzvrătească auzind adevărul, fiindcă şi aceia, nelegiuiţi fiind, ziceau: «Noi avem un singur Tată, pe Dumnezeu». Dar au auzit de la Mântuitorul: ***«Voi sunteţi din tatăl vostru diavolul şi poftele tatălui vostru diavolul vreţi să le faceţi».***

33.Cum deci, fiind şi noi călcători ai poruncilor Lui, nu vom auzi de la El aceleaşi cuvinte? Căci şi Apostolul, pe cei purtaţi de Duhul i-a numit fii ai lui Dumnezeu: ***«Câţi sunt, zice, purtaţi de Duhul, aceştia sunt fii ai lui Dumnezeu».*** Dar cum putem să auzim noi, cei purtaţi de moarte, că suntem fii ai lui Dumnezeu? ***«Căci cugetul trupului este moarte».*** Cei purtaţi de Duhul se fac arătaţi din roadele Duhului. Să vedem aşadar roadele Duhului. ***«Căci roada Duhului este, zice, iubirea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, bunătatea, credinţa, blândeţea, înfrânarea».*** Oare avem acestea în noi? Sau nu cumva le avem pe toate cele potrivnice? Cum putem aşadar să auzim că suntem fii ai lui Dumnezeu, şi nu mai degrabă ai celui potrivnic? Căci cel născut din cineva este asemenea celui care l-a născut. Arată aceasta şi Domnul zicând: ***«Cel născut din Duhul, duh este».*** Noi însă ne-am făcut trupuri ce poftesc împotriva Duhului şi de aceea cu dreptate auzim de la El: ***«Nu va rămânea Duhul Meu în oamenii aceştia, deoarece sunt numai trupuri». Cum putem să auzim aşadar că suntem creştini, neavând nimic al lui Hristos în noi?***

34.***Dar va zice, poate, cineva: Dar am credinţa, şi-mi ajunge credinţa în El pentru mântuire.*** Îi va răspunde acestuia Iacob, zicând: ***«Că şi diavolii cred şi se cutremură».*** Şi iarăşi: ***«Credinţa fără fapte moartă este, precum şi faptele fără credinţă».*** Dar cum şi credem în El, sau cum îi credem Lui în privinţa celor viitoare, noi care nu-l credem în privinţa celor vremelnice şi prezente, şi de aceea suntem amestecaţi cu cele pământeşti şi trăim trupului, oştindu-ne împotriva Duhului? Cei ce au crezut cu adevărat lui Hristos şi L-au sălăşluit întreg în ei prin porunci, ziceau aşa: ***«Nu mai trăiesc eu ci Hristos trăieşte în mine. Iar de trăiesc acum în trup, trăiesc prin credinţa Fiului lui Dumnezeu, al Celui ce m-a iubit pe mine şi s-a dat pe Sine pentru mine».*** De aceea pătimind de dragul Lui, pentru mântuirea tuturor, ca nişte următori întocmai ai Lui şi ca nişte păzitori adevăraţi ai poruncilor Lui, ziceau: ***«Ocărâţi, noi binecuvântăm; prigoniţi, noi răbdăm; huliţi, noi mângâiem».*** Aceasta o făceau pentru că-L auziseră pe El zicând: ***«Iubiţi pe văjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urâsc pe voi, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, rugaţi-vă pentru cei ce vă dosădesc pe voi»*** şi celelalte. Prin cuvintele şi faptele lor se arăta lucrând în ei Hristos.

Dar noi, fiindcă lucrăm împotriva tuturor poruncilor Lui, ne-am umplut de toată necurăţia. Şi de aceea am ajuns, în loc de biserică a lui Dumnezeu, casă de

negustorie şi în loc de casă de rugăciune, peşteră de tâlhari; în loc de neam sfânt, neam păcătos şi în loc de popor al lui Dumnezeu, popor plin de păcate; în loc de sămânţă sfântă, sămânţă rea şi în loc de fii ai lui Dumnezeu, fii ai nelegiuirii, fiindcă am părăsit poruncile Domnului şi slujim duhurilor viclene prin patimile necurate, mâniind pe Sfântul lui Israel.

35.De aceea, plângându-ne marele Isaia şi vrând să ne ajute în căderea noastră, zice: ***«De ce vă mai răniţi iarăşi, adăugând fărădelege? Tot capul vă este spre durere şi toată inima spre întristare. De la picioare până la cap, nu este în el loc întreg. Totul este numai rană, numai vânătaie şi numai bube pline de puroi. Nu se mai poate pune plasture, nici untdelemn, nici o legătură».*** Apoi urmează: ***«Părăsită va fi fata Sionului ca o colibă într-o vie şi ca un pătul într-o grădinărie, ca o cetate împresurată».*** Această pustiire a sufletelor noastre a arătat-o şi Apostolul, zicând: ***«Şi precum n-au găsit cu cale să-L cunoască pe Dumnezeu, i-a lăsat pe ei Dumnezeu în minte netrebnică să facă cele ce nu trebuie; plini fiind de toată nedreptatea, răutatea, viclenia, lăcomia, plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înşelăciune, de purtări urâte, şoptitori, bârfitori, urâtori de Dumnezeu, ocărâtori, semeţi trufaşi, născocitori de rele, nesupuşi părinţilor, bezmetici, neiubitori, călcători de cuvânt, nemilostivi, care deşi cunosc dreptatea lui Dumnezeu, că adică cei ce fac acestea sunt vrednici de moarte, nu numai că fac acestea, ci şi încuviinţează pe cei ce le fac. De aceea i-a dat pe ei Dumnezeu spre patimi de necinste, ca să-şi necinstească trupurile lor între ei».*** Iar urmarea acestora este că: ***«Se descoperă mânia lui Dumnezeu din ceruri peste toată necredinţa şi nedreptatea oamenilor»,*** şi celelalte.

36.Această pustiire a sufletului, vestind-o şi Domnul, zice: ***«Ierusalime, Iemsalime, care ucizi pe prooroci şi omori cu pietre pe cei trimişi la tine, de câte ori n-am vrut să strâng pe fiii tăi, cum îşi adună găina puii săi sub aripi, şi n-ai vrut? Iată casa voastră se va lăsa pustie».*** Iar Isaia, văzându-ne pe noi, aşa zişii monahi, săvârşind numai slujbele trupeşti şi dispreţuind pe cele duhovniceşti şi de aceea aflându-ne plini de trufie, a zis: ***«Ascultaţi cuvântul Domnului; fruntaşi ai Sodomei, luaţi aminte la legea Domnului, popor al Gomorei. Ce-mi trebuie Mie mulţimea jertfelor voastre? M-am săturat de arderile de tot ale berbecilor şi nu mai vreau grăsimea mieilor şi sângele taurilor şi al ţapilor. Căci cine le-a cerut acestea din mâinile voastre? Nu mai călcaţi în curtea templului Meu. De-mi veţi aduce floarea făinii, zadarnic este. Tămâierea voastră îmi face scârbă. Lunile nouă, Sâmbetele şi ziua cea mare, nu le mai pot suferi. Sufletul Meu urăşte postul, odihna şi sărbătorile voastre. M-am săturat de voi, nu vă mai pot răbda. Când întindeţi mâinile spre Mine, Eu îmi întorc ochii de la voi. Şi de veţi înmulţi rugăciunea, nu vă voi auzi».*** De ce? ***«Pentru că mâinile voastre sunt pline de***

sânge». Căci ***«Cel ce urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni».*** De aceea toată nevoinţa (asceza) care nu are iubire e străină de Dumnezeu.

37.De aceea, mustrând de departe şi făţămicia noastră, zice: ***«Poporul acesta cu buzele lui mă cinsteşte; dar inima lor este departe de Mine şi în zadar mă cinsteşte»,*** şi celelalte. Căci cele pe care Domnul nostru le-a spus, plângând pe farisei, eu le aud ca spuse pentru noi, făţarnicii de azi, care ne-am învrednicit de atâta har şi suntem mai răi ca aceia. Oare nu legăm şi noi poveri grele şi anevoie de purtat şi le punem pe umerii oamenilor, iar noi nu vrem să le mişcăm nici cu vârful degetului? Oare nu facem şi noi toate faptele noastre spre a fi văzuţi de oameni? Oare nu iubim şi noi să şedem în fruntea mesei la ospeţe şi pe scaunul de frunte în adunări, şi să fim chemaţi de oameni: «Rabi, rabi», iar pe cei care nu ni le dau acestea îi urmărim până la moarte? Oare n-am luat şi noi cheia cunoştinţei şi închidem Împărăţia Cerurilor înaintea oamenilor, neintrând nici noi şi nelăsându-i nici pe alţii să intre?

Oare nu ocolim şi noi marea şi pământul ca să facem un prozelit şi când se întâmplă aceasta îl facem fiul gheenei, îndoit decât noi? Oare nu suntem şi noi povăţuitori orbi, strecurând ţânţarul şi înghiţind cămila? Oare nu curăţim şi noi partea din afară a paharului, cea de la vedere, iar cea dinăuntrul nostru e plină de răpire şi lăcomie, mai bine zis de necurăţie? Oare nu zeciuim şi-n izma şi mărarul şi orice legumă, şi trecem cu vederea judecata şi iubirea lui Dumnezeu? Oare nu suntem şi noi nişte morminte întunecoase arătându-ne oamenilor pe dinafară drepţi, iar pe dinăuntru fiind plini de toată făţărnicia, nelegiuirea şi necurăţia? Oare nu zidim şi noi mormintele mucenicilor şi împodobim monumentele Apostolilor, dar suntem asemenea cu ucigaşii lor?

Cine nu ne va plânge aşadar pe noi pentru o astfel de simţire? Cine nu va plânge o asemenea robie a noastră? De aceea noi, cei ce suntem fii cinstiţi ai lui Dumnezeu, suntem socotiţi ca nişte vase de lut. De aceea s-a înnegrit aurul şi s-a stricat argintul cel bun. De aceea noi, Nazareii Sionului, care luminăm mai tare ca zăpada, am ajuns ca nişte abisinieni; noi, care eram mai albi ca laptele, ne-am înnegrit mai tare ca cerneala. De aceea s-a întunecat chipul nostru mai tare ca funinginea. Cei ce ne hrăneam cu nuci de cocos ne tâvălim acum în lături. S-au mărit nelegiuirile noastre mai mult decât nelegiuirile Sodomei. Noi, cei ce eram fiii zilei şi fiii luminii am ajuns fiii nopţii şi ai întunericului; iar din fii ai împărăţiei ne-am făcut fiii gheenei. De aceea noi, fiii Celui Preaînalt, murim ca nişte oameni şi cădem ca unul dintre boieri. De aceea am fost predaţi în mâinile vrăjmaşilor nelegiuiţi, adică ale dracilor cumpliţi şi ale împăratului nedrept şi atot viclean al întregului pământ, al căpeteniei lor adică, ca unii ce am păcătuit şi am săvârşit fărădelege, nesocotind

poruncile Domnului Dumnezeului nostru, şi am călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, şi am socotit sângele Testamentului Său lucru de rând.

Dar să nu ne predai până în sfârşit, pentru numele Tău Doamne şi să nu rupi Testamentul Tău şi să nu depărtezi de la noi mila Ta, pentru milostivirile Tale, Tatăl nostru cel din ceruri şi pentru mila Sfântului Tău Duh. Nu pomeni fărădelegile noastre cele vechi, ci degrabă să vie înaintea noastră milostivirile Tale, că am ajuns săraci foarte.

Ajută-ne nouă, Dumnezeule, Mântuitorul nostru pentru slava numelui Tău; Doamne miluieşte-ne şi iartă-ne păcatele noastre; pentru numele Tău, Doamne, adu-Ţi aminte de pârga pe care, luând-o dintre noi, pentru iubirea de oameni, Unul Născut Fiul Tău o ţine pentru noi în ceruri, ca să ne dăruiască nădejdea tare a mântuirii şi să nu devenim din deznădejde mai răi.

Mântuieşte-ne pentru cinstit sângele Lui, pe care l-a vărsat pentru viaţa lumii, pentru Sfinţii Săi Apostoli şi ucenici, care şi-au vărsat sângele lor propriu pentru numele Lui, pentru sfinţii Prooroci, Părinţi şi Patriarhi, care s-au nevoit să facă bucurie numelui Tău.

Nu trece cu vederea rugăciunea noastră, Doamne şi nu ne părăsi până la sfârşit. Căci nu ne încredem în dreptăţile noastre, ci în mila Ta prin care porţi grijă de tot neamul nostru. Cerşim şi rugăm bunătatea Ta, ca să nu ni se facă nouă spre osândâ taina mântuirii, hărăzită nouă de Unul Născut Fiul Tău şi să nu ne lepezi pe noi de la faţa Ta. Nu te scârbi de nevrednicia noastră, ci ne miluieşte pe noi după mare mila Ta şi după mulţimea îndurărilor Tale şterge fărădelegile noastre, ca apropiindu-ne fără de osândă înaintea sfintei Tale slave, să ne învrednicim de acoperământul Fiului Tău cel Unul născut şi să nu fim lepădaţi ca nişte slugi netrebnice ale păcatului.

***Da, Stăpâne Doamne atotputernice, auzi rugăciunea noastră, că afară de Tine pe altul nu cunoaştem. Numele Tău numim căci Tu eşti Cel ce lucrează toate în toţi şi ajutorul de la Tine îl cerem toţi. «Caută din cer, Doamne şi priveşte din casa sfintei Tale slave. Unde este râvna şi tăria Ta? Unde este mulţimea milei Tale şi a îndurărilor Tale, că ai răbdat căderea noastră? Căci Tu eşti Tatăl nostru, fiindcă Avraam nu ne-a cunoscut pe noi şi Israil nu ne-a ştiut pe noi. Ci Tu, Doamne Tatăl nostru, mântuieşte-ne pe noi, că de la început este peste noi numele Tău cel sfânt şi al Fiului Tău cel Unul Născut şi al Sfântului Tău Duh.
De ce ne-ai rătăcit pe noi, Doamne, de la calea Ta? Nu ne pedepsi pe noi cu toiagul judecăţilor Tale. De ce ai învârtoşat inimile noastre, ca să nu se teamă de***

Tine? Ne-ai părăsit pe noi în propria lege a rătăcirii noastre? Întoarce, Doamne, pe robii Tăi pentru sfânta Ta Biserică şi pentru toţi sfinţii Tăi din veac, ca să moştenim puţin din muntele Tău cel sfânt. Vrăjmaşii noştri au călcat locul tău cel sfânt. Ne-am făcut ca la început, când nu stăpâneai peste noi, nici nu se chema numele Tău peste noi.»

38.«De vei deschide cerul, se vor cutremura de Tine munţii şi se vor topi ca ceara de faţa focului; focul va arde pe cei potrivnici şi înfricoşat va fi Numele Tău vrăjmaşilor Tăi. Când vei face lucrurile Tale mărite, se vor cutremura de Tine munţii. Din veac n-am auzit, nici ochii noştri n-au văzut Dumnezeu, afară de Tine. Şi lucrurile Tale, pe care le vei face, vor fi milă celor ce vor răbda. Căci dreptatea se va întâlni cu cei ce o fac şi-şi vor aduce aminte de căile Tale. Iată Tu te-ai mâniat şi noi am păcătuit». Mai bine zis noi am greşit şi Tu te-ai mâniat. «De aceea am rătăcit toţi şi ne-am făcut ca nişte necuraţi. Ca o cârpă lepădată e toată dreptatea noastră şi am căzut ca frunzele pentru fărâdelegile noastre; aşa ne va duce vântul pe noi. Nu este cine să cheme numele Tău şi cine să Te pomenească spre a fi ajutat.

Întors-ai faţa Ta de la noi şi ne-ai părăsit pe noi pentru păcatele noastre. Şi acum, Doamne, Tatăl nostru eşti Tu, iar noi tină, lucrul mâinilor Tale suntem toţi. Nu te mânia pe noi foarte, nici pomeni vreodată păcatele noastre. Priveşte, căci poporul Tău suntem toţi. Cetatea sfântului Tău, Sionul, a ajuns pustie. Ca un pustiu s-a făcut Ierusalimul. Casa sfântului nostru a ajuns blestem şi slava pe care au binecuvântat-o Părinţii noştri a fost cuprinsă de foc şi toate cele mărite s-au dărâmat. Şi toate acestea le-ai răbdat Doamne, şi ai tăcut şi ne-ai smerit din cale afară».

39.Toate acestea i s-au întâmplat poporului Tău vechi prin preînchipuire, dar acum s-au împlinit cu adevărat la noi. ***«Făcutu-ne-am de ocară vecinilor noştri, diavolii, şi de batjocură şi de râs celor ce stau în jurul nostru».***

Ci caută din cer şi vezi şi ne mântuieşte pe noi pentru numele Tău cel sfânt. Fă-ne să cunoaştem meşteşugirile vrăjmaşilor noştri şi ne mântuieşte de uneltirile lor. Nu depărta de la noi ajutorul Tău, că noi nu suntem în stare să învingem cele ce ne vin împotrivă, dar Tu eşti puternic să ne mântuieşti de toţi vrăjmaşii. Mântuieşte-ne pe noi, Doamne, din greutăţile lumii acesteia după bunătatea Ta, ca în curată conştiinţă, trecând marea vieţii şi înfăţişându-ne întregi şi fără pată înaintea scaunului înfricoşat, să ne învrednicim de viaţa cea veşnică.

40.Auzindu-le toate acestea fratele şi cuprins fiind de mare căinţă, zise cu lacrimi bătrânului: ***Din câte văd Părinte, nu mi-a rămas nici o nădejde de mântuire.***

«Căci fărădelegile mele au covârşit capul meu». Ci rogu-te să-mi spui ce trebuie să fac?

Iar bătrânul răspunzând zise: Mântuirea este un lucru oamenilor cu neputinţă. La Dumnezeu însă, toate-s cu putinţă, precum a zis însuşi Domnul. ***«Să ieşim înaintea feţei Lui întru mărturisire, să ne închinăm, să cădem şi să plângem înaintea Domnului, care ne-a făcut pe noi, căci El este Dumnezeul nostru».***

Să auzim ceea ce spune El prin glasul lui Isaia: ***«Când te vei întoarce şi vei suspina, atunci te vei mântui».*** Şi iarăşi: ***«Nu e puternică mâna Domnului ca să ne mântuiască? Sau s-a îngreunat urechea Lui, ca să nu audă. Dar păcatele pun zid între noi şi Dumnezeu şi din pricina păcatelor noastre şi-a întors faţa Lui ca să nu ne miluiască».*** De aceea zice: ***«Spălaţi-vă, faceţi-vă curaţi, smulgeţi răutăţile din sufletele voastre înaintea ochilor Mei, opriţi-vă din răutăţile voastre, învăţaţi să faceţi binele, cereţi judecată, scăpaţi pe cel nedreptăţit, faceţi dreptate orfanului şi apăraţi pe văduvă. Şi veniţi să ne judecăm, zice Domnul. Şi de vor fi păcatele voastre ca purpura, ca zăpada le voi albi; şi de vor fi stacojii ca focul, ca lâna le voi albi. De veţi vrea să mă ascultaţi bunătăţile pământului veţi mânca, căci gura Domnului a grăit acestea».***Şi iarăşi prin Ioil: ***«Intoarceţi-vă la Mine din toată inima voastră în post, în plângere şi jelanie. Sfâşiaţi-vă inimile voastre şi nu hainele voastre. Căci milostiv şi îndurat este Domnul şi-I pare rău de cele rele».***

Iar către Iezechil: ***«Fiul omului, spune casei lui Israil: aşa aţi vorbit zicând: rătăcirile noastre şi fărădelegile noastre asupra noastră sunt şi în ele ne topim, şi cum vom trăi? Spune lor: Viu sunt Eu, zice Domnul, nu voiesc moartea necredinciosului, ci să se întoarcă de la calea lui şi să fie viu. Cu întoarcere întorceţi-vă de la calea voastră; pentru ce să muriţi casa lui Israil».***

Iar Cartea a treia a Regilor, arătând covârşitoarea bunătate a lui Dumnezeu, zice prin Ilie, ca să audă Ahab, care se afla în via lui Nabot pe care o moştenise omorându-l prin Izabela: ***«Acestea zice Domnul: ai ucis şi ai moştenit. În locul în care au lins câinii sângele lui Nabot, acolo vor linge câinii sângele tău. Şi pe Izabela câinii o vor mânca la marginea zidului lui Israel. Şi auzind Ahab aceste cuvinte şi-a rupt hainele sale şi a pus sac pe trupul său şi a postit şi a dormit în sac. Şi a fost cuvântul Domnului către Ilie zicând: Iată că s-a ruşinat Ahab de faţa Mea. Nu voi mai aduce rele în zilele lui».*** Iar David zice: ***«Fărădelegea mea am cunoscut şi păcatul meu nu l-am acoperit. Zis-am: mărturisit-am împotriva mea fărădelegea mea Domnului şi Tu ai iertat necredinţa inimii mele. Pentru ea se va ruga Ţie tot cuviosul la vreme rânduită, însă în potop de ape multe de el***

nu se vor apropia». Iar în Evanghelie zice Domnul: ***«Pocăiţi-vă, că s-a apropiat Împărăţia Cerurilor».*** Iar lui Petru care întreabă: ***«De câte ori pe zi îmi va greşi fratele meu şi îi voi ierta lui? Au doară până la şapte ori?»,*** îi răspunde Cel ce e prin fire bun şi neasemănat în bunătate: ***«Nu zic ţie de şapte ori, ci până la şaptezeci de ori câte şapte».***

41.Cunoscând aşadar frica de Dumnezeu, bunătatea şi iubirea Lui de oameni, din Vechiul şi Noul Testament, să ne întoarcem din toată inima noastră. De ce să pierim, fraţilor? Să ne spălăm mâinile noi, păcătoşii. Să ne curăţim inimile, noi cei cu sufletele îndoite. Să ne tânguim, să jelim şi să plângem pentru păcatele noastre. Să încetăm din răutăţile noastre. Să credem în milostivirile Domnului. Să ne temem de ameninţările Lui, să păzim poruncile Lui. Să ne iubim unii pe alţii din toată inima. Să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi şi se scârbesc de noi, ca să se mărească numele Domnului şi să ni se arate în bucuria Lui. Să dăm iertare unii altora, noi, cei ce ne-am ispitit unul pe altul ca unii ce am fost războiţi toţi de vrăjmaşul comun. Să stăm împotriva gândurilor noastre chemând pe Dumnezeu ca aliat în lupta noastră şi să alungăm din noi duhurile rele şi necurate. Să supunem trupul duhului, chinuindu-l şi târându-l robit,prin tot felul de strâmtorări. ***«Să ne curăţim pe noi de toată întinăciunea trupului şi a duhului».***

Să ne stârnim unii pe alţii la sporirea în iubire (în text: paroxismul iubirii) şi fapte bune. Să nu ne pizmuim între noi, nici pizmuindu-ne să ne sălbăticim la inimă. Mai degrabă să avem milă unii de alţii şi să ne tămăduim unii pe alţii prin smerenie. Să nu ne bârfim unii pe altii, nici să nu ne batjocorim unii pe alţii, căci suntem unii altora mădulare. Să lepădăm de la noi negrija şi uşurinţa şi să stăm bărbăteşte, luptând împotriva duhurilor răutăţii, căci ***«Îl avem pe Iisus Hristos mângâietor drept la Tatăl şi El ne este ispăşire pentru păcatele noastre».*** Să ne rugăm Lui cu inimă curată din tot sufletul nostru şi ne va ierta păcatele noastre. ***«Căci aproape este Domnul de toţi cei ce-L cheamă pe El întru adevăr».*** De aceea zice: ***«Jertfeşte lui Dumnezeu jertfă de laudă şi dă Celui Preaînalt rugăciunile tale. Şi mă cheamă pe Mine în ziua necazului tău şi te voi scăpa şi mă vei slăvi pe Mine».***

Iar Isaia zice: ***«Rupe toată legătura nedreptăţii, dezleagă jugul legămintelor silnice, dă drumul celor asupriţi şi rupe toată scrisoarea nedreaptă. Frânge celui flămând pâinea ta şi pe săracii fără sălaş adu-i în casa ta. De vezi pe cineva gol, îmbracă-l şi nu trece cu vederea pe cei din sămânţa neamului tău. Atunci lumina ta va izbucni ca zorile, şi tămăduirea ta va răsări degrabă. Şi va umbla înaintea ta dreptatea ta, şi slava Domnului te va înconjura».*** Iar după acestea zice: ***«Atunci vei striga şi Dumnezeu te va auzi pe tine. Încă grăind tu, va zice: Iată***

aici sunt. Atunci va răsări în întuneric lumina ta şi întunericul tău va fi ca amiaza. Şi Dumnezeu va fi cu tine întotdeauna şi te va sătura precum pofteşte sufletul tău».

Iată aşadar că rupând toată legătura nedreptăţii din inima noastră şi dezlegând tot jugul legămintelor silnice, adică al ţinerii minte a răului şi grăbindu-ne să facem bine aproapelui din tot sufletul, ajungem să fim înconjuraţi de lumina cunoştinţei şi ne slobozim de patimile de ocară, umplându-ne de toată virtutea, luminându-ne de slava lui Dumnezeu şi eliberându-ne de toată neştiinţa; iar rugându-L pe Hristos, suntem auziţi şi-L avem pe Dumnezeu cu noi pururea şi ni se satură dorinţa după Dumnezeu.

42. ***Să ne iubim aşadar unii pe alţii şi vom fi iubiţi de Dumnezeu. Să fim cu îndelungă răbdare întreolaltă şi va fi şi El cu îndelungă răbdare faţă de păcatele noastre. Să nu răsplătim răul cu rău şi nu vom primi după păcatele noastre. Căci iertarea greşelilor noastre o aflăm în iertarea fraţilor. Iar mila lui Dumnezeu e ascunsă în milostivirea noastră faţă de aproapele. De aceea a zis Domnul: «Iertaţi şi vi se va ierta vouă». Şi iarăşi: «De veţi ierta oamenilor greşalele lor şi Tatăl vostru cel din ceruri va ierta vouă greşalele voastre». Sau: «Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui» Sau: «Cu ce măsură veţi măsura, cu aceea se va măsura vouă». Iată ne-a dăruit nouă Domnul chip de mântuire şi ne-a dat nouă putere veşnică de a ne face fii ai lui Dumnezeu. Prin urmare în voia noastră stă mântuirea noastră.***

43.Drept aceea să ne dăm pe noi înşine Domnului în întregime, ca să-L primim pe El întreg. Să ne facem dumnezei pentru El. Căci pentru aceasta s-a făcut om, fiind Dumnezeu şi Stăpân prin fire. Să ascultăm de El şi va birui fără greutate asupra vrăjmaşilor noştri. ***«Dacă poporul Meu ar fi ascultat de Mine, zice, dacă Israil ar fi umblat în căile Mele, aş fi umilit până la nimicire pe vrăjmaşii lor şi aş fi pus mâna Mea pe cei ce-i necăjesc pe ei».***

Să ne punem toată nădejdea noastră numai în El şi să aruncăm toată grija noastră numai asupra Lui şi ne va mântui pe noi de tot necazul şi toată viaţa ne va hrăni El însuşi. Să iubim pe tot omul din suflet, dar să nu ne punem nădejdea în nici unul dintre oameni.

Căci câtă vreme ne susţine Domnul, ne înconjoară toţi prietenii şi toţi vrăjmaşii noştri sunt fără putere. Când însă ne părăseşte Domnul, atunci ne părăsesc şi prietenii cu toţii şi toţi vrăjmaşii dobândesc putere împotriva noastră. Dar şi cel ce îndrăzneşte bizuindu-se pe sine va cădea cu cădere jalnică. Cel ce se teme însă de

Domnul se va înălţa. De aceea a zis David: ***«Nu voi nădăjdui în arcul meu şi sabia mea nu mă va mântui. Că Tu ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc şi ai făcut de ruşine pe cei ce ne urăsc. »***

44.Să nu stăruim în gânduri care ne prezintă păcatele noastre micşorate şi care ne spun ca nişte oracole că am primit iertarea. Întărindu-ne împotriva lor, Domnul a zis: ***«Păziţi-vă pe voi de prooroci mincinoşi, care vor veni la voi în piele de oaie, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori».*** Căci câtă vreme mintea noastră este încă tulburată de păcat, încă n-am primit iertarea Lui, fiindcă n-am făcut încă roade vrednice de pocăinţă. Şi roada căinţei este nepătimirea sufletului, iar nepătimirea înseamnă ştergerea păcatului. Dar nu avem încă desăvârşită nepătimire, dacă aici suntem tulburaţi de patimi, aici nu. Deci n-am primit încă desăvârşit nici iertarea păcatelor. De păcatul strămoşesc ne-am slobozit prin Sfântul Botez, dar de cel pe care am îndrăznit să-l săvârşim după Botez ne slobozim prin căinţă.

45.Drept aceea să ne căim cu adevărat ca, sloboziţi de patimi, să dobândim iertarea păcatelor. Să dispreţuim cele vremelnice, ca nu cumva, luptând pentru ele cu oamenii, să călcăm porunca iubirii şi să cădem din dragostea lui Dumnezeu. ***«Să umblăm în duh şi nu vom mai împlini pofta trupului». Să veghem, să fim treji, să lepădăm somnul uşurătăţii. Să râvnim a păşi pe urmele sfinţilor atleţi ai Mântuitorului; să imităm luptele lor, uitând pe cele dindărăt şi întinzându-ne spre cele dinainte. Să imităm drumul lor neodihnit, râvna lor aprinsă, stăruinţa în înfrânare, sfinţenia neprihănirii, vitejia răbdării, neclintirea îndelungii răbdări, duioşia milei, netulburarea blândeţii, căldura râvnei, nefăţărnicia iubirii, înălţimea smereniei, neprisosinţa sărăciei, bărbăţia, bunătatea, îngăduinţa. Să nu ne dedăm plăcerilor; să nu ne moleşim în cugetări; să nu ne întinăm conştiinţa. «Să urmărim pacea cu toată lumea şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul».***

Pe lângă acestea, să fugim de lume, fraţilor şi de stăpânul lumii. Să părăsim trupul şi cele trupeşti. Să păşim întins spre cer, acolo vom vedea cetatea noastră. Să imităm pe dumnezeiescul Apostol, să primim pe Căpetenia vieţii, să ne bucurăm de izvorul vieţii. Să cântăm în cor cu îngerii, să lăudăm cu Arhanghelii pe Domnul nostru Iisus Hristos, căruia I se cuvine slava şi stăpânirea, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Cele patru sute capete despre dragoste - Ale celui dintre sfinţi, părintele nostru Maxim mărturisitorul

Cuvânt înainte către Elpidie

Iată am trimis Cuvioşiei tale, Părinte Elpidie, pe lângă cuvântul despre viaţa ascetic şi cuvântul despre dragoste, în tot atâtea sute de capete cât cele patru Evanghelii. Poate nu este în ele nimic vrednic de aşteptarea ta. Dar atâta ne-a fost puterea. Pe lângă aceasta, ca să afle Sfinţia ta că nici acestea nu sunt roadele cugetării mele. Ci, străbătând scrierile Sfinţilor Părinţi şi culegând de acolo cele ce stau în legătură cu tema noastră, am îndesat lucruri multe în cuvinte puţine, ca să fie uşoare de ţinut minte. Şi aşa le-am trimis Cuvioşiei tale, rugându-te să le citeşti cu îngăduinţă şi să scoţi numai folosul din ele, iar lipsa de frumuseţe a cuvintelor să o treci cu vederea şi să te rogi pentru smerenia mea, cea pustie de tot folosul duhovnicesc.

Mai rogu-te încă şi pentru aceea ca să nu socoteşti că le-am scris acestea ca să te conturb. Căci am împlinit o poruncă. O spun aceasta, fiindcă mulţi suntem astăzi care conturbăm prin cuvinte, iar cei care învaţă prin fapte sau se lasă învăţaţi sunt foarte puţini. Dar mai ales te rog să iei aminte cu multă stăruinţă la fiecare dintre capete. Căci socotesc că nu sunt toate uşor de înţeles de toţi, ci cele mai multe au lipsă de o împreună cercetare din partea multora, deşi pare că sunt simple după cuvânt.

Poate din ele va ieşi la iveală ceva folositor pentru suflet. Şi cu siguranţă prin harul lui Dumnezeu va răsări ceva folositor celui ce citeşte fără gânduri iscoditoare, ci cu frica lui Dumnezeu şi cu dragoste. Dar celui ce nu citeşte pentru folosul duhovnicesc această lucrare sau oricare alta, ci pentru a aduna cuvinte spre a batjocori pe scriitor, ca să se înfăţişeze pe sine, vezi Doamne, mai înţelept decât acela, ca unul ce e plin de închipuire, nu-i va răsări de nicăieri niciodată nici un folos.

Întâia sută a capetelor despre dragoste

1. Dragostea este o dispoziţie bună şi afectuoasă a sufletului datorită căreia el nu cinsteşte nici unul dintre lucruri mai mult decât cunoştinţa lui Dumnezeu. Dar este cu neputinţă să ajungă la deprinderea dragostei cel ce e împătimit de ceva din cele pământeşti.

2. ***Dragostea este născută de nepătimire; nepătimirea, de nădejdea în Dumnezeu; nădejdea de răbdare şi îndelungă răbdare; iar pe acestea le naşte***

înfrânarea cea atot-cuprinzătoare. Înfrânarea la rândul ei, e născută de frica lui Dumnezeu, în sfârşit frica de credinţa în Domnul.

3. Cel ce crede în Domnul se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrânează de la patimi; cel ce se înfrânează de la patimi rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile va avea nădejde în Dumnezeu, iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătimirea după cele pământeşti; în sfârşit mintea desfăcută de acestea va avea iubirea către Dumnezeu.

4. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu preţuieşte cunoştinţa Lui mai mult decât toate cele făcute de El şi stăruieşte pe lângă ea neîncetat cu mare dor.

5. ***Dacă toate cele ce sunt, prin Dumnezeu şi pentru Dumnezeu au fost făcute, şi dacă Dumnezeu este mai bun decât cele ce au fost făcute de El, cel ce părăseşte pe Dumnezeu, care e neasemănat mai bun, şi se ocupă cu cele mai rele, se arată pe sine preţuind mai mult cele făcute de Dumnezeu decât pe Dumnezeu.***

6. Cel ce are mintea pironită în dragostea de Dumnezeu dispreţuieşte toate cele văzute şi însuşi trupul său, ca pe ceva străin.

7. Dacă sufletul e mai bun decât trupul şi dacă Dumnezeu, care a făcut lumea, e neasemănat mai bun decât lumea, cel ce cinsteşte trupul mai mult decât sufletul şi lumea zidită de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu nu se deosebeşte întru nimic de închinătorii la idoli.

8. Cel ce şi-a desfăcut mintea de iubirea şi de preocuparea stăruitoare de Dumnezeu şi o are legată de ceva din cele ce cad sub simţuri, acela cinsteşte trupul mai mult decât sufletul şi cele făcute de Dumnezeu mai mult decât pe Dumnezeu, care le-a făcut.

9. ***Dacă viaţa minţii este lumina cunoştinţei, iar aceea e născută de dragostea către Dumnezeu, bine s-a zis că nimic nu este mai mare decât dragostea dumnezeiască.***

10. Când mintea porneşte în focul dragostei spre Dumnezeu, nu se mai simte nici pe sine, nici vreun lucru oarecare. Căci luminată fiind de lumina dumnezeiască cea nemărginită, părăseşte simţirea faţă de toate cele făcute de Dumnezeu, precum şi ochiul sensibil nu mai simte stelele, când răsare soarele.

11. ***Toate virtuţile ajută mintea să câştige dragostea dumnezeiască. Dar mai mult ca toate, rugăciunea curată. Căci prin aceasta zburând către Dumnezeu, iese afară din toate cele ce sunt.***

12. ***Când mintea e răpită prin dragoste de cunoştinţă dumnezeiască şi ieşind afară din toate cele făcute, simte nemărginirea dumezeiască, atunci copleşită de prezenţa dumnezeiască, se trezeşte la simţirea smereniei sale asemenea dumnezeiescului Isaia şi rosteşte cu uimire cuvintele Proorocului: «O, nenorotitul de mine! Sunt pierdut! Căci om fiind şi buze spurcate având şi locuind în mijlocul unui popor ce are gură spurcată, am văzut cu ochii mei pe împăratul Domnul Savaot».***

13. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu nu poate să nu iubească şi pe tot omul ca pe sine însuşi, deşi nu are plăcere de patimile celor ce nu s-au curăţit încă. De aceea când vede întoarcerea şi îndreptarea lor, se bucură cu bucurie mare şi negrăită.

14. Necurat este sufletul pătimaş, care e plin de gânduri de poftă şi de ură.

15. ***Cel ce vede în inima sa vreo urmă de ură faţă de un om oarecare, pentru vreo anumită greşeală, e cu totul străin de iubirea de Dumnezeu, deoarece iubirea de Dumnezeu nu suferă câtuşi de puţin ura faţă de om.***

16. ***«Cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice Domnul, va păzi poruncile Mele». «Iar porunca Mea aceasta este, ca să vă iubiţi unii pe alţii». Cel ce nu iubeşte aşadar pe aproapele nu păzeşte porunca. Iar cel ce nu păzeşte porunca nici pe Domnul nu-L poate iubi.***

17. Fericit este omul care poate să iubească pe tot omul la fel.

18. Fericit este omul care nu se lipeşte de nici un lucru stricăcios sau vremelnic.

19. ***Fericită este mintea care a trecut peste toate lucrurile şi se desfătează neîncetat de frumuseţea dumnezeiască.***

20. Cel ce preface grija de trup în poftă şi pentru lucruri vremelnice ţine minte răul de la aproapele, acela slujeşte zidirii în locul Ziditorului.

21. Cel ce îşi păstrează trupul nesupus plăcerii şi sănătos îl are împreună slujitor spre lucrarea celor bune.

22. Cel ce fuge de toate poftele lumeşti se aşează pe sine mai presus de toată întristarea lumească.

23. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu cu siguranţă iubeşte şi pe aproapele. Iar unul ca acesta nu poate păstra banii, ci-i foloseşte cu dumnezeiască cuviinţă, dând fiecăruia din cei ce au trebuinţă.

24. Cel ce face milostenie imitând pe Dumnezeu nu cunoaşte deosebire între rău şi bun, între drept şi nedrept, când e vorba de cele ce sunt de trebuinţă trupului, ci împarte tuturor la fel, după trebuinţă, chiar dacă cinsteşte mai mult, pentru buna aplecare a voii, pe cel virtuos decât pe leneş.

25. Precum Dumnezeu, fiind prin fire bun şi fără patimă, iubeşte pe toţi la fel, ca făpturi ale sale, dar pe cel virtuos îl slăveşte, ca pe unul ce şi-a însuşit cunoştinţa şi prin aplecarea voii, iar pe cel leneş îl miluieşte pentru bunătatea Sa şi îl întoarce în veacul acesta prin certare, tot aşa şi cel bun fără patimă în aplecarea voii sale iubeşte pe toţi oamenii la fel: pe cel virtuos pentru fire şi pentru buna aplecare a voii lui, iar pe cel leneş îl miluieşte pentru fire şi din compătimire, ca pe un lipsit de minte ce umblă în întuneric.

26. Dragostea se face cunoscută nu numai prin dăruirea de bani, ci cu mult mai mult prin împărtăşirea cuvântului lui Dumnezeu şi prin slujirea trupească.

27. Cel ce s-a lepădat cu adevărat de lucrurile lumii şi slujeşte nefăţarnic aproapelui prin iubire se slobozeşte degrabă de orice patimă şi se face părtaş de iubirea şi cunoştinţa dumnezeiască.

28. Cel ce a dobândit în sine dragostea dumnezeiască, nu osteneşte urmând Domnului Dumnezeului său, asemenea dumnezeiescului Ieremia ci suferă cu vitejie orice osteneală, batjocoră şi ocară, neluând în seamă câtuşi de puţin răul de la nimeni.

29. ***Când vei fi ocărât de cineva, sau dispreţuit în vreo privinţă oarecare, fii cu luare aminte dinspre gândurile mâniei, ca nu cumva, despărţindu-te de dragoste din pricina supărării, să te aşezi în ţinutul urii.***

30. ***Când vei suferi pentru vreo ocară sau necinste, să ştii că te alegi cu un folos. Căci prin ocară e alungată de la tine slava deşartă.***

31. Precum amintirea focului nu încălzeşte trupul, aşa credinţa fără dragoste nu lucrează în suflet iluminarea cunoştinţei.

32. Precum lumina soarelui atrage ochiul cel sănătos, aşa şi cunoştinţa lui Dumnezeu atrage spre sine în chip firesc mintea curăţită prin dragoste.

33. Minte curată este aceea care s-a despărţit de neştiinţă şi e luminată de lumina dumnezeiască.

34. ***Suflet curat este acela care s-a eliberat de patimi şi se bucură neîncetat de dragostea dumnezeiască.***

35. Patima de ocară este mişcarea sufletului împotriva firii.

36. Nepătimirea este o stare paşnică a sufletului, care face ca sufletul să se mişte cu anevoie spre răutate.

37. Cel ce prin sârguinţă a dobândit roadele dragostei nu se strămută din aceasta, chiar de-ar pătimi zeci de mii de rele. Să te încredinţeze despre aceasta Ştefan, ucenicul lui Hristos, şi cei ca el şi însuşi Mântuitorul, care se ruga Tatălui pentru cei ce-L ucideau şi cerea iertarea de la El, ca pentru unii ce nu ştiau ce fac.

38. Dacă propriu iubirii este să rabde îndelung şi să fie cu bunătate, cel ce se luptă cu mânie şi plănuieşte vicleşug vădit este că se face străin de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este dragoste.

39. ***«Să nu ziceţi, spune dumnezeiescul Ieremia, că sunteţi biserica Domnului».*** Iar tu să nu zici că simpla credinţă în Domnul nostru Iisus Hristos poate să mă mântuiască. Căci aceasta este cu neputinţă de nu vei dobândi şi iubirea faţă de El prin fapte. Doar despre credinţa simplă s-a spus: ***«şi dracii cred şi se cutremură» (Iacob 2, 19).***

40. ***Roadele iubirii sunt: a face bine aproapelui din toată inima, a răbda îndelung, a fi cu îngăduinţă şi a folosi lucrurile cu dreaptă judecată.***

4l. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu nu întristează pe nimeni şi nu se întristează pentru cele vremelnice. Întristează şi se întristează însă cu singura întristare mântuitoare, cu care şi fericitul Pavel s-a întristat şi a întristat pe corinteni.

42. ***Cel ce iubeşte pe Dumnezeu trăieşte pe pământ viaţă îngerească, postind şi priveghind, cântând şi rugându-se şi gândind pururea numai lucruri bune de tot omul.***

43. Dacă pofteşte cineva ceva, se luptă ca să şi dobândească. Dar dintre toate bunurile şi lucrurile vrednice de poftit, cel fără asemănare mai bun şi mai vrednic de dorit este Dumnezeu. Câtă sârguinţă nu suntem aşadar datori să arătăm ca să dobândim acest lucru bun şi vrednic de dorit prin fire?

44. ***Să nu-ţi întinezi trupul cu fapte de ruşine şi să nu-ţi spurci sufletul cu gânduri viclene şi pacea lui Dumnezeu va veni peste tine aducând iubire.***

45. ***Chinuieşte-ţi trupul cu foamea şi cu privegherea şi îndeletniceşte-te fără lenevire cu cântarea şi cu rugăciunea; şi sfinţenia neprihănirii va veni peste tine aducând iubire.***

46. Cel ce s-a învrednicit de cunoştinţa dumnezeiască şi a dobândit lumina acesteia prin dragoste nu va fi tulburat niciodată de duhul slavei deşarte. Iar cel ce nu s-a învrednicit încă de aceea, cu uşurinţă este prins de aceasta. Dacă aşadar unul ca acesta va căuta în tot ce face spre Dumnezeu, ca unul ce le face toate pentru el, mai lesne va scăpa cu Dumnezeu de ea.

47. Cel ce nu a câştigat încă cunoştinţa dumnezeiască, care se agoniseşte prin dragoste, cugetă lucru mare despre cele săvârşite de el după voia lui Dumnezeu. Iar cel ce s-a învrednicit de ea zice din suflet cuvintele Patriarhului Avraam, pe care le-a spus când s-a învrednicit de arătarea dumnezeiască: - Eu sunt pământ şi cenuşă».

48. ***Cel ce se teme de Domnul are pururea ca tovarăşă smerenia, şi prin gândurile acesteia vine la dragostea şi la mulţumirea către Dumnezeu. Căci îşi aminteşte de purtarea lumească de mai-nainte şi de feluritele greşeli, ca şi de ispitele ce i s-au întâmplat din tinereţe, şi cum din toate acestea l-a izbăvit pe el Domnul şi l-a strămutat de la viaţa pătimaşă la viaţa după Dumnezeu. În felul acesta dobândeşte pe lângă temere şi dragostea, mulţumind pururea cu smerenie multă Făcătorului de bine şi Cârmuitorului vieţii noastre.***

49. Să nu-ţi întinezi mintea ta, răbdând gânduri de poftă şi de mânie, ca nu cumva căzând din rugăciunea curată, să te cuprindă duhul moleşelii.

50. Mintea cade de la îndrăznirea cea către Dumnezeu atunci când se însoţeşte cu gândurile viclene şi spurcate.

51. Cel fără de minte fiind purtat de patimi, când se tulbură împins de mânie, se grăbeşte fără judecată să ocolească pe fraţi, iar când e aprins de poftă răzgândindu-se, fuge să-i întâlnească. Iar cel înţelept lucrează în amândouă împrejurările cu totul dimpotrivă: căci în vreme de mânie, tăind pricinile tulburării, se scutură de scârbă faţă de fraţi, iar în vreme de poftă, se reţine de la pornirea spre întâlnirea nesocotită.

52. În vremea ispitelor să nu părăseşti mănăstirea ta, ci suferă cu vitejie valurile gândurilor şi mai ales pe cele ale deznădejdii şi ale moleşelii (acedia). Căci aşa fiind probat cu bun rost prin necazuri, vei dobândi o nădejde şi mai întărită în Dumnezeu. Iar de-o vei părăsi, te vei afla neprobat, lipsit de bărbăţie şi nestatornic.

53. De vrei să nu cazi din dragostea cea după Dumnezeu, să nu laşi nici pe fratele tău să se culce întristat împotriva ta, nici tu să nu te culci scârbit împotriva lui; ci «mergi şi te împacă cu fratele tău» şi venind, adu lui Hristos, cu conştiinţă curată, prin rugăciune stăruitoare, darul dragostei.

54. Dacă cel ce are toate darurile Domnului, dar dragoste nu are, nimica nu foloseşte, după dumnezeiescul Apostol câtă sârguinţă trebuie să arătăm ca să o dobândim pe aceasta.

55. Dacă «dragostea nu face rău aproapelui»,cel ce pizmuieşte pe fratele şi se întristează de binele lui şi întinează numele lui cel bun cu defăimări, sau îi întinde niscai curse spre a-l atrage la rele, cum nu se va face pe sine străin de dragoste şi vinovat de osânda veşnică?

56. Dacă «plinirea legii este iubirea» cel ce se gândeşte la rău împotriva fratelui şi unelteşte vicleşuguri împotriva lui şi doreşte căderea lui şi se bucură de ea, cum nu va fi călcător de lege şi vrednic de chinurile veşnice?

57. Dacă «cel ce defaimă pe fratele şi-l judecă defaimă şi judecă legea», iar legea lui Hristos este iubirea, cum nu va cădea defăimătorul din iubirea lui Hristos şi nu se va face sieşi pricină a chinurilor veşnice?

58. Nu da urechea ta limbii celui ce defaimă, nici limba ta urechii iubitorului de ponegrire, ascultând sau grăind cu plăcere cele rele împotriva aproapelui, ca să nu cazi din dragostea dumnezeiască şi să te afli străin de viaţa veşnică.

59. Nu primi bârfeală "împotriva Părintelui tău, nici nu-l încuraja pe cel ce-l necinsteşte pe el, ca să nu se mânie Domnul pentru faptele tale şi să te stârpească din pământul celor vii.

60. Închide gura celui ce bârfeşte la urechile tale, ca să nu săvârşeşti păcat îndoit împreună cu acela: pe tine obişnuindu-te cu patima pierzătoare, iar pe acela neoprindu-l de a flecări împotriva aproapelui.

61. ***«Iar Eu zic vouă, spune Domnul, iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi, rugaţi-vă pentru cei ce vă blestemă». De ce a poruncit atunci acestea? Ca să te slobozească pe tine: de ură, de întristare, de mânie şi de ţinerea minte a răului, şi să te învrednicească de cea mai mare avuţie, care este dragostea desăvârşită. Căci e cu neputinţă să o aibă pe aceasta cel ce nu iubeşte pe toţi oamenii la fel asemenea lui Dumnezeu, care iubeşte pe toţi oamenii la fel şi «vrea ca toţi să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vie».***

62. ***«Iar Eu zic vouă: să nu staţi împotriva celui rău, ci celui ce te va lovi peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt; şi celui ce vrea să se judece cu tine ca să-ţi ia haina, lasă-i lui şi cămaşa; şi celui ce te sileşte să mergi cu el o stadie, mergi cu el două». De ce? Ca pe tine să te păzească nemânios, netulburat şi neîntristat, iar pe acela să-l îndrepteze prin răbdarea ta, şi pe amândoi să vă aducă, ca un Bun, sub jugul dragostei.***

63. Lucrurile faţă de care am simţit vreodată vreo patimă ne fac să le purtăm după aceea închipuirile pătimaşe. Cel ce a biruit aşadar închipuirile pătimaşe dispreţuieşte desigur şi lucrurile ale căror închipuiri le purta. Căci lupta cu amintirile e cu atât mai anevoioasă, ca lupta cu lucrurile înseşi, cu cât este mai uşoară păcătuirea cu cugetul, ca cea cu fapta.

64. Dintre patimi, unele sunt trupeşti, altele sufleşti. Cele trupeşti îşi iau prilejurile din trup, iar cele sufleteşti din lucrurile de din afară. Dar şi pe unele şi pe altele le desfiinţează dragostea şi înfrânarea cea dintâi pe cele sufleteşti; cealaltă pe cele trupeşti.

65. Unele dintre patimi sunt ale iuţimii (mâniei), altele ale părţii poftitoare a sufletului. Dar şi unele şi altele se stârnesc prin simţuri. Se stârnec însă atunci când sufletul se află în afară de dragoste şi de înfrânare.

66. Mai anevoie de biruit sunt patimile iuţimii decât ale părţii poftitoare. De aceea a şi dat Domnul, ca o doctorie mai tare împotriva ei, porunca dragostei.

67. Toate patimile ţin sau numai de iuţimea sufletului, sau numai de partea poftitoare a lui, sau de cea raţională, cum e uitarea sau neştiinţa. Dar moleşeala (acedia), făcându-se stăpână peste toate puterile sufletului, stârneşte deodată aproape toate patimile. De aceea este şi cea mai grea dintre toate celelalte patimi. Bine zice aşadar Domnul, când dă doctoria împotriva ei: ***«întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre».***

68. Să nu loveşti vreodată pe vreunul dintre fraţi, mai ales fără pricină şi fără judecată, ca nu cumva, nerăbdând jignirea, să plece şi să nu mai scapi niciodată de mustrarea conştiinţei, aducându-ţi pururea întristare în vremea rugăciunii şi răpindu-ţi mintea de la dumnezeiasca îndrăznire.

69. Să nu suferi bănuieli, sau măcar oameni care îţi aduc sminteli împotriva altora. Căci cei ce primesc smintele în orice chip, faţă de cele ce se întâmplă cu voie sau fără voie, nu cunosc calea păcii, care duce prin dragoste la cunoştinţa lui Dumnezeu pe cei ce o iubesc pe ea.

70. ***Încă nu are dragoste desăvârşită cel ce se mai ia după părerile oamenilor, de pildă pe unul iubindu-l, iar pe altul urându-l pentru pricina aceasta sau aceea, sau pe acelaşi o dată iubindu-l, altădată urându-l, pentru aceleaşi pricini.***

71. ***Dragostea desăvârşită nu sfâşie firea cea unică a oamenilor, luându-se după părerile şi înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la ea, iubeşte pe toţi oamenii la fel: pe cei buni şi strădalnici, ca pe prieteni, iar pe cei leneşi, ca pe duşmani, făcându-le bine, răbdând îndelung şi suferind cele ce-i vin de la ei. Ea nu ia în seamă câtuşi de puţin răul de la aceştia, ci chiar suferă pentru ei dacă vremea o cere, ca să şi-i facă şi pe ei prieteni de este cu putinţă; iar de nu se poate, cel puţin să nu cadă din dragostea proprie faţă de ei, arătând pururea, la fel, roadele iubirii faţă de toţi oamenii. De aceea şi Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, arătându-şi dragostea Sa faţă de noi, a pătimit pentru toată omenirea şi tuturor le-a dăruit la fel nădejdea învierii, chiar dacă atârnă pe urmă de fiecare să se facă pe sine vrednic fie de slavă, fie de chinuri.***

72. Încă nu a dobândit dragostea desăvârşită cel ce nu dispreţuieşte slava şi ocara, bogăţia şi sărăcia, plăcerea şi întristarea. Ba dragostea desăvârşită nu le dispreţuieşte numai pe acestea, ci şi însăşi viaţa vremelnică şi moartea.

73. ***Ascultă pe cei ce s-au învrednicit de dragostea desăvârşită, cum grăiesc: «Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Oare necazul, ori strâmtorarea, ori prigoana, ori foametea, ori golătatea, ori primejdia, ori sabia?***

Căci precum este scris: pentru Tine suntem omorâţi în fiecare zi; socotitu-ne-am ca nişte oi de junghiere. Ci în toate acestea suntem mai mult decât biruitori prin Acela care ne-a iubit pe noi. Pentru că sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpâniile, nici puterile, nici cele ce sunt acum, nici cele ce vor fi, nici înălţimea, nici adâncimea, nici vreo altă făptură nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus Domnul nostru».

74. ***Iar despre dragostea către aproapele, ascultă iarăşi ce spun: «Adevăr zic vouă în Hristos, nu mint, mărturisind împreună cu mine şi conştiinţa mea în Duhul Sfânt, că întristare multă îmi este şi durere necurmată inimii mele. Căci aş vrea să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru fraţii mei, a rudeniilor mele după trup, care sunt israeliţii» şi celelalte.La fel şi Moise şi ceilalţi Sfinţi.***

75. Cel ce nu dispreţuieşte slava, plăcerea şi iubirea de argint, care le sporeşte pe acelea şi stă în slujba lor, nu poate tăia de la sine prilejurile de mânie. Iar cel ce nu le taie pe acestea nu poate ajunge la dragostea desăvârşită.

76.Smerenia şi reaua pătimire slobozesc pe om de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de-a doua pe ale trupului. Aceasta se arată făcând-o şi fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu zicând: ***«Priveşte la smerenia mea şi la osteneala mea, şi iartă toate păcatele mele».***

77. Prin porunci Domnul face nepătimaşi pe cei ce le împlinesc; iar prin dumnezeieştile dogme le dăruieşte luminarea cunoştinţei.

78. Toate dogmele sunt sau despre Dumnezeu, sau despre cele văzute şi nevăzute, sau despre Providenţa şi judecata arătată în acelea.

79. Milostenia tămăduieşte iuţimea sufletului; postul vestejeşte pofta; iar rugăciunea curăţeste mintea şi o pregăteşte spre contemplarea lucrurilor. Căci Domnul ne-a dăruit poruncile pentru şi potrivit cu puterile sufletului.

80. ***«Învăţaţi de la Mine, zice, că sunt blând şi smerit cu inima»*** şi următoarele. Blândeţea păzeşte iuţimea netulburată, iar smerenia slobozeşte mintea de fumul mândriei şi de slava deşartă.

81. ***Temerea de Dumnezeu este îndoită. Una se naşte în noi din ameninţările chinurilor. Aceasta face să se nască în noi pe rând: înfrânarea, răbdarea, nădejdea în Dumnezeu şi nepătimirea, din care răsare dragostea. Iar cealaltă e***

împreunată cu dragostea. Ea susţine pururea în suflet sfiala evlaviei, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei, să ajungă la nesocotirea lui Dumnezeu.

82. Prima temere este scoasă afară de dragostea desăvârşită a sufletului, care a dobâdit-o şi care nu se mai teme de chinuri. A doua temere este împreunată pururea, cum s-a spus, cu dragostea. Celei dintâi temeri i se potriveşte cuvântul: ***«De frica Domnului se abate tot omul de la rău»*** sau: ***«începutul înţelepciunii este frica Domnului».*** Celei de-a doua, cuvântul: ***«Frica Domnului cea curată rămâne în veacul veacului»;*** sau: ***«Nimic nu le lipseşte celor ce se tem de El».***

83. ***«Omorâţi mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăţia, patima, pofta cea rea, lăcomia» şi celelalte. «Pământ» a numit cugetul trupului; «curvie» păcatul cu fapta; «necurăţie» a numit învoirea; «patimă» gândul cel pătimaş; «pofta cea rea» primirea simplă a gândului de poftă; «lăcomie» a numit materia care naşte şi face să crească patima. Toate acestea a poruncit dumnezeiescul Apostol să le omorâm, ca pe nişte mădulare ale cugetului trupesc.***

84. Mai întâi amintirea aduce gândul simplu în minte; acesta zăbovind, se stârneşte patima. Aceasta, la rândul ei, nefiind scoasă afară, încovoaie mintea la învoire; întâmplându-se aceasta, se ajunge, în sfârşit, la păcatul cu fapta. Prea înţeleptul Apostol, scriind către cei din neamuri porunceşte aşadar ca mai întâi să despărţim rezultatul păcatului, apoi, păşind pe rând spre început, să sfârşim cu pricina păcatului. Iar pricina este, cum s-a zis mai înainte, lăcomia, care naşte şi face să crească patima. Şi socot că aici este arătată lăcomia pântecului, care este maica şi doica curviei. Căci lăcomia nu este rea numai când se îndreaptă spre avuţie, ci şi când se îndreaptă spre mâncări, precum şi înfrânarea nu e bună numai când se reţine de la mâncări, ci şi când se reţine de la avuţie.

85. Precum pasărea, când începe să zboare având piciorul legat e trasă la pământ de sfoară, aşa şi mintea care n-a dobândit încă nepătimirea dacă vrea să zboare spre cunoştinţa celor cereşti, e trasă la pământ de patimi.

86. Când mintea s-a eliberat desăvârşit de patimi înaintează fără să se întoarcă îndărăt în contemplarea lucrurilor, făcându-şi călătoria spre cunoştinţa Sfintei Treimi

87. Dacă mintea e curată când primeşte înţelesurile lucrurilor, acestea o stârnesc spre contemplarea duhovnicească a lor. Dar dacă din trândăvie s-a făcut necurată, rămâne simplu la înţelesuri, când e vorba de alte lucruri; iar când e vorba de oameni, le preface în gânduri spurcate şi viclene.

88. ***Când ai ajuns ca niciodată în vremea rugăciunii să nu-ţi mai tulbure mintea vreo idee din cele ale lumii, să ştii că nu te mai afli în afară de hotarele nepătimirii.***

89. Când sufletul începe să-şi simtă sănătatea proprie, începe să vadă şi nălucirile din visuri ca nişte lucruri deşarte ce nu mai tulbură.

90. Precum ochiul sensibil e atras de frumuseţea celor văzute, la fel mintea curată e atrasă de cunoştinţa celor nevăzute. Iar nevăzute socotesc pe cele netrupeşti.

91. Mare lucru este să nu fii cuprins de patimă faţă de lucruri. Dar cu mult mai mare este să rămâi fără patimă şi faţă de nălucirile lor. Căci războiul dracilor împotriva noastră prin gânduri e mai cumplit ca războiul cel prin lucruri.

92. Cel ce a dobândit virtuţile şi s-a îmbogăţit în cunoştinţă, privind de aici înainte lucrurile în chip natural, pe toate le face şi le spune după dreapta judecată, nealunecând nicidecum de la aceasta. Căci după cum întrebuinţăm lucrurile cu dreaptă judecată sau fără judecată, devenim virtuoşi sau răi.

93. Semnul celei mai depline nepătimiri stă în aceea că totdeauna se urcă la inimă numai înţelesurile simple ale lucrurilor, fie în vremea de veghe a trupului, fie în vreme de somn.

94. Prin împlinirea poruncilor, mintea se dezbracă de patimi; prin contemplarea duhovnicească a celor văzute, se dezbracă şi de înţelesurile pătimaşe ale lucrurilor. În sfârşit, prin cunoaşterea celor nevăzute, leapădă şi contemplarea celor văzute. Iar de aceasta se dezbracă prin cunoştinţa Sfintei Treimi.

95. Precum soarele, răsărind şi luminând lumea, se arată şi pe sine şi arată şi lucrurile luminate de El, tot aşa şi Soarele dreptăţii, răsărind minţii curate, se arată şi pe sine, dar arată şi raţiunile tuturor celor ce au fost făcute sau vor fi făcute de El.

96. ***Nu cunoaştem pe Dumnezeu din fiinţa Lui, ci din măreţia faptelor şi din purtarea de grijă ce-o are pentru cele ce sunt. Căci prin acestea înţelegem, ca prin nişte oglinzi, nemărginita bunătate, înţelepciune şi putere a Lui.***

97. Mintea curată petrece sau în înţelesurile simple ale lucrurilor omeneşti, sau în contemplarea naturală a celor văzute, sau în cea a celor nevăzute, sau în lumina Sfintei Treimi.

98. Mintea, petrecând în contemplarea celor văzute, sau cercetează raţiunile naturale ale lor, sau pe cele indicate prin ele, sau caută însăşi Cauza lor.

99. Petrecând însă în contemplarea celor nevăzute, caută raţiunile naturale ale lor şi Cauza facerii lor, precum şi cele ce urmează din acestea. De asemenea Providenţa şi Judecata arătată în ele.

100. În sfârşit, ridicându-se mintea în Dumnezeu caută mai întâi, arzând de dor, raţiunile privitoare la fiinţa Lui dar nu află ceea ce este El însuşi căci acesta e un lucru cu neputinţă şi oprit întregii firi create, deopotrivă; ci se mângâie cu cele dimprejurul Lui, adică cu cele privitoare la veşnicia, la nesfârşirea şi la nehotărnicia Lui, la bunătatea, la înţelepciunea şi la puterea creatoare, providenţiatoare şi judecătoare a celor ce sunt. Numai aceasta se poate cuprinde din cele ale Lui: nesfârşirea. Iar a nu cunoaşte din El nimic înseamnă a cunoaşte că e mai presus de minte, cum au spus cuvântătorii de Dumnezeu Grigorie şi Dionisie.

A aceluiaşi

A doua sută a capetelor despre dragoste

1. ***Cel ce iubeşte cu adevărat pe Dumnezeu, acela se şi roagă cu totul neîmprăştiat. Şi cel ce se roagă cu totul neîmprăştiat acela şi iubeşte pe Dumnezeu cu adevărat. Nu se roagă însă neîmprăştiat cel ce-şi are mintea pironită de ceva din cele pământeşti. Aşadar nu iubeşte pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de ceva din cele pământeşti.***

2. Mintea, care zăboveşte în vreun lucru supus simţurilor, e stăpânită cu siguranţă de vreo patimă faţă de el, ca de pildă de vreo poftă, de vreo întristare, de mânie, sau de amintirea vreunui rău. Şi de nu dispreţuieşte acel lucru, nu se poate slobozi de patima aceea.

3. Când patimile stăpânesc mintea, o leagă de lucrurile materiale şi despărţind-o de Dumnezeu, o fac să se ocupe cu acelea. Când însă o stăpâneşte iubirea de Dumnezeu, o dezleagă de legăturile lor, înduplecând-o să dispreţuiască nu numai lucrurile ce cad sub simţuri, ci şi însăşi viaţa noastră vremelnică.

4. ***Rostul poruncilor este să facă simple înţelesurile lucrurilor; iar al citirii şi al contemplării să facă mintea nepământească şi fără formă. Aceasta îi dă putinţa de a se ruga fără împrăştiere.***

5. Nu ajunge făptuirea morală pentru a se slobozi mintea cu desăvârşire de patimi , ca să poată să se roage neîmprăştiat, dacă nu vin în ea unele după altele contemplaţiile duhovniceşti. Căci aceea slobozeşte mintea numai de neînfrânare şi de ură, pe când contemplaţiile duhovniceşti o izbăvesc şi de uitare şi de neştiinţă. Şi numai aşa va putea să se roage cum trebuie.

6. ***Două sunt stările cele mai înalte ale rugăciunii curate. De una au parte cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea, de alta cei ce se îndeletnicesc cu contemplaţia. Cea dintâi se naşte în suflet din frica lui Dumnezeu şi din nădejdea cea bună; cea de a doua din dragostea dumnezeiască şi din curăţia cea mai deplină. Semnele prin care cunoaştem că am ajuns la măsura celei dintâi le avem în aceea că mintea se adună din toate ideile lumii şi-şi face rugăciunea neîmprăştiată şi nesupărată de parcă însuşi Dumnezeu ar fi în faţa ei, precum şi este. Iar semnele celei de-a doua stau în aceea că mintea este răpită în avântul rugăciunii de lumina dumnezeiască şi nemărginită, şi nu se mai simte nici pe sine nici altceva din cele ce sunt, decât numai pe Cel ce lucrează în ea prin dragoste această iluminare. Atunci, mişcată fiind şi în jurul raţiunilor despre Dumnezeu, primeşte curate şi limpezi arătările cu privire la El.***

7. ***Ceea ce iubeşte cineva, aceea şi îmbrăţişează cu toată puterea, dispreţuind toate cele care îl împiedică de la acel lucru, ca să nu fie lipsit de el. Cine iubeşte aşadar pe Dumnezeu stăruie în rugăciunea curată şi aruncă din sine toată patima ce-l împiedică de la aceasta.***

8. Cel ce a lepădat de la sine pe maica patimilor, adică iubirea trupească de sine (filautia), uşor leapădă, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi pe celelalte, ca mânia, întristarea, pomenirea răului şi cele ce urmează. Iar cel ce e stăpânit de cea dintâi e rănit şi de-a doua, chiar dacă nu vrea. În iubirea trupească de sine este patima îndreptată spre trup.

9. Oamenii se iubesc unii pe alţii, fie în chip vrednic de ocară, fie pentru aceste cinci pricini: sau pentru Dumnezeu, cum iubeşte cel virtuos pe toţi, atât pe cel virtuos cât şi pe cel ce încă nu este virtuos; sau pentru fire, cum iubesc părinţii pe copii şi invers; sau pentru slava deşartă, cum iubeşte cel slăvit pe cel ce-l slăveşte; sau pentru iubirea de argint, cum iubeşte cineva pe cel bogat pentru a primi bani; sau pentru plăcere, ca cel ce-şi slujeşte stomacul şi cele de sub stomac. Dragostea cea dintâi este vrednică de laudă; a doua e mijlocie; celelalte sunt pătimaşe.

10. Dacă pe unii îi urâşti, pe alţii nici nu-i iubeşti nici nu-i urăşti, pe alţii iarăşi îi iubeşti dar potrivit, şi în sfârşit pe alţii îi iubeşti foarte tare, din această neegalitate

cunoaşte că eşti departe de dragostea desăvârşită, care cere să iubeşti pe tot omul deopotrivă.

11. ***«Fugi de rău şi fă binele»*** adică războieşte pe vrăjmaş ca să-ţi micşorezi patimile, apoi ţine-te treaz ca să nu crească. Şi iarăşi: luptă ca să dobândeşti virtuţile, şi după aceea ţine-te treaz ca să le păstrezi. Aceasta înseamnă a lucra şi a păstra.

12. Cei ce ne ispitesc cu îngăduinţa lui Dumnezeu, sau încălzesc partea poftitoare, sau tulbură iuţimea, sau întunecă partea raţională, sau învelesc trupul în dureri, sau ne jefuiesc de cele trupeşti.

13. Dracii sau ne ispitesc prin ei înşişi, sau înarmează împotriva noastră pe cei ce nu se tem de Domnul. Prin ei înşişi ne ispitesc când vieţuim despărţiţi de oameni, ca pe Domnul în pustie; prin oameni, când ne aflăm împreună cu oamenii, ca pe Domnul prin Farisei. Dar noi, căutând la Cel ce ne este pildă, să-i respingem din amândouă părţile.

14. Când începe mintea să înainteze în dragostea de Dumnezeu, atunci şi dracul hulirii începe să o ispitească, şi-i şopteşte astfel de gânduri, pe care nu le poate născoci nici un om, ci numai diavolul, tatăl lor. Iar aceasta o face pentru că pizmuieşte pe cel iubitor de Dumnezeu. El vrea ca aceasta, venind la deznădejde, pentru că a cugetat unele ca acestea, să nu mai îndrăznească să se avânte către Dumnezeu prin rugăciunea obişnuită. Dar cu nici un folos nu se alege din aceasta ticălosul pentru scopul său, ci şi mai tari ne face. Căci războiţi fiind de ei şi războindu-ne împotriva lui, ne aflăm mai cercaţi şi mai adevăraţi în dragostea lui Dumnezeu. ***«Iar sabia lui va intra în inima lui şi săgeţile lui se vor zdrobi».***

15. Mintea, aplecându-se spre cele văzute, înţelege lucrurile potrivit cu firea, prin mijlocirea simţurilor. Şi nici mintea nu e rea, nici înţelegerea cea după fire, nici lucrurile, nici simţurile. Căci acestea sunt lucrurile lui Dumnezeu. Ce este rău atunci? Vădit este că patima asociată la înţelesul cel după fire, şi deci ea poate să lipsească din cugetarea înţelesurilor, dacă mintea priveghează.

16. Patima este o mişcare a sufletului împotriva firii fie spre o iubire neraţională, fie spre o ură fără o judecată a vreunui lucru, sau din pricina vreunui lucru din cele supuse simţurilor. De pildă e o mişcare spre iubirea neraţională a mâncărurilor, sau a femeii, sau a avuţiei, sau a slavei trecătoare, sau a altui lucru din cele supuse simţurilor, sau din pricina acestora. Sau e o mişcare spre ura fără judecată a ceva din cele spuse mai înainte, sau din pricina acestora.

17. Sau iarăşi păcătoşenia este o judecată greşită cu privire la înţelesurile lucrurilor, căreia îi urmează reaua întrebuinţare a lucrurilor (abuzul de lucruri). De pildă când e vorba de femeie, judecata dreaptă cu privire la împreunare trebuie să vadă scopul ei în naşterea de prunci. Deci cel ce urmăreşte plăcerea greşeşte în judecată, socotind ceea ce nu e bine ca bine. Aşadar unul ca acesta face rea întrebuinţare (abuzează) de femeie, împreunându-se cu ea. Tot aşa este cu celelalte lucruri şi înţelesuri.

18. Când dracii scot mintea ta din neprihănire, învăluind-o în gânduri de curvie, strigă cu lacrimi către Domnul: ***«Scoţându-mă afară, acum m-au înconjurat».***
Făcând aşa, vei fi mântuit.

19. Apăsător este dracul curviei şi năpraznic năvăleşte asupra celor ce luptă împotriva patimii, mai ales când nu sunt cu băgare de seamă la felul de hrană şi în întâlnirile cu femeile. Furând pe nebăgate de seamă mintea prin vraja plăcerii, pe urmă năvăleşte prin amintire asupra isihastului, aprinzându-i trupul şi înfăţişând minţii felurite forme îndemnându-l astfel să consimtă la păcat. Dacă nu vrei să zăbovească acestea în tine, apucă-te de post, de osteneală, de priveghere şi de bună isihie unită cu rugăciune stăruitoare.

20. Cei ce caută pururea sufletul nostru, îl caută prin cugetări pătimaşe, ca să-l împingă la păcatul cu gândul, sau la cel cu lucrul. Deci când vor vedea că mintea
nu-l primeşte, se vor ruşina; iar când o vor găsi ocupată cu contemplaţia duhovnicească, se vor întoarce şi se vor ruşina tare şi degrabă.

21. Slujbă de diacon împlineşte cel ce-şi găteşte mintea pentru luptele sfinte şi depărtează cugetările pătimaşe de la ea; slujbă de preot cel ce o luminează spre cunoaşterea lucrurilor şi alungă cunoştinţa mincinoasă; iar slujbă de episcop cel ce o desăvârşeşte prin sfântul Mir al cunoştinţei sfintei şi închinatei Treimi. *(Sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: a) nevoinţa cu fapta în vederea purificării de patimi, b) contemplarea lui Dumnezeu prin lucruri şi c) cunoaşterea Lui nemijlocită. E o lărgire a ideii de diacon, preot şi episcop.)*

22. Dracii slăbesc când prin împlinirea poruncilor se micşorează patimile în noi; şi pier când sunt stinse cu totul prin nepătimirea sufletului, ne mai aflându-le pe acelea, prin care se găseau în suflet şi îl războiau. Aceasta trebuie să fie ceea ce s-a spus: ***«Vor slăbi şi vor pieri de la faţa Ta!».***

23. Unii dintre oameni se reţin de la patimi de frica omenească; alţii pentru slava deşartă; alţii de dragul înfrânării; şi în sfârşit alţii se izbăvesc de ele de teama judecăţilor dumnezeieşti.

24. Cuvintele Domnului cuprind aceste patru lucruri: poruncile, dogmele, ameninţările, făgăduinţele. Pentru acestea răbdăm toată asprimea vieţuirii: posturi, privegheri, culcarea pe jos, osteneli şi greutăţi în slujbe, necinstiri, ocări, chinuri, omoruri şi cele asemenea. ***«Pentru cuvintele buzelor Tale, zice, am păzit căi aspre!»***

25. ***Plata înfrânării este nepătimirea, iar a credinţei cunoştinţa. Nepătimirea la rândul ei naşte discernământul; iar cunoştinţa dragostea către Dumnezeu.***

26. Mintea deprinsă cu făptuirea înaintează la dreapta judecată; iar deprinsă cu contemplaţia înaintează la cunoştinţă. Propriu celei dintâi este să ducă pe cel ce se străduieşte la puterea de-a deosebi virtutea şi păcatul. Propriu celei de-a doua este să ducă pe cel părtaş de ea la raţiunile fiinţelor netrupeşti şi a trupurilor. Iar de harul cunoştinţei de Dumnezeu se va învrednici atunci când, străbătând toate cele spuse mai înainte prin aripile iubirii şi ajungând în Dumnezeu, va scruta prin duhul raţiunea privitoare la El, atât cât este minţii omeneşti cu putinţă.

27. Vrând să cunoşti pe Dumnezeu, să nu cauţi raţiunile din El (căci nu le va afla vreo minte omenească), dar nici pe ale altei existenţe de după Dumnezeu, ci cercetează-le pe cele din jurul Lui, atât cât se poate; de pildă pe cele privitoare la veşnicie, nemărginire şi nehotărnicie, la bunătate şi înţelepciune, ca şi pe cele privitoare la puterea creatoare proniatoare şi judecătoare a făpturilor. Căci acela este între oameni mare teolog care află raţiunile acestora întrucâtva.

28. Bărbat puternic este cel ce uneşte cunoştinţa cu făptuirea. Prin cea din urmă veştejeşte partea poftitoare şi domoleşte iuţimea, iar prin cea dintâi înaripează mintea şi călătoreşte spre Dumnezeu.

29. Când zice Domnul: ***«Eu şi Tatăl una suntem»,*** arată identitatea fiinţei. Iar când zice: ***«Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine»,*** arată nedespărţirea ipostaselor. Prin urmare triteiştii, despărţind pe Fiul de Tatăl, cad pe amândouă părţile în prăpastie. Căci sau spun de Fiul că este coetern cu Tatăl, dar despărţindu-L de El sunt siliţi să spună că nu s-a născut din El şi să susţină astfel trei Dumnezei şi trei principii, sau zic că s-a născut din Acela, dar despărţindu-L sunt siliţi să spună că nu este coetern cu Tatăl şi aşa să facă supus timpului pe Stăpânul timpurilor. Deci trebuie să păstrăm şi pe Dumnezeu cel unul, dar să mărturisim şi

cele trei ipostase după marele Grigorie; şi pe fiecare cu proprietatea Lui personală. Căci se «împarte», dar «neîmpărţit», şi «se împreună», dar «deosebindu-se», după acelaşi. De aceea neînţeleasă este şi împărţirea şi unirea. Dar unde ar mai fi neînţelesul, dacă unirea şi despărţirea Fiului şi a Tatălui ar fi aşa cum este unirea şi despărţirea dintre om şi om şi n-ar mai consta în nimic altceva?

30. ***Cel desăvârşit în iubire şi ajuns la culmea nepătimirii nu mai cunoaşte deosebirea între al său şi al altuia, sau între a sa şi a alteia, sau între credincios şi necredincios, între rob şi slobod, sau peste tot între bărbat şi femeie; ci, ridicat mai presus de tirania patimilor şi căutând la firea cea una a oamenilor, priveşte pe toţi la fel şi are faţă de toţi aceeaşi dragoste. Căci nu mai este în el elin şi iudeu, nici bărbat şi femeie, nici rob sau slobod, ci toate şi în toţi este Hristos.***

31. Dracii iau prilejurile de-a stârni în noi gândurile pătimaşe din patimile aflătoare în suflet. Pe urmă, războindu-ne mintea prin aceste gânduri, o silesc la consimţirea cu păcatul. Astfel biruitor fiind, o duc la păcatul cu cugetul. Iar acest păcat săvârşindu-se, o duc în sfârşit, ca pe o roabă, la faptă. După aceasta cei ce au pustiit sufletul prin gânduri se depărtează împreună cu ele şi rămâne în minte numai idolul păcatului, despre care zice Domnul: ***«Când veţi vedea urâciunea pustiirii stând în locul cel sfânt, cel ce citeşte să înţeleagă»,*** că loc sfânt şi biserică a lui Dumnezeu este mintea omului în care dracii, după ce au pustiit sufletul prin gânduri pătimaşe, au aşezat idolul păcatului. Iar că acestea s-au petrecut şi istoriceşte, cred că nu se va îndoi nici unul dintre cei ce au citit cărţile Iui Iosif. Unii însă zic că acestea se vor întâmpla şi pe timpul lui Antihrist.

32. ***Trei sunt cele ce ne mişcă pe noi spre cele bune: Seminţele naturale, Sfintele Puteri şi hotărârea cea bună. Seminţele naturale, de pildă atunci când ceea ce vrem să ne facă nouă oamenii facem şi noi lor asemenea, sau atunci când, văzând pe cineva în strâmtorare şi nevoie, ne milostivim de el în chip natural. Sfintele Puteri, de pildă atunci când, mişcându-ne noi spre un lucru bun, aflăm un ajutor bun şi izbutim în acest lucru. Iar hotărârea cea bună, atunci când, deosebind binele de rău, alegem binele.***

33. Trei sunt iarăşi cele ce ne mişcă spre cele rele: Patimile, dracii şi hotărârea cea rea. Patimile, atunci când dorim vreun lucru împotriva raţiunii, de pildă mâncare fără vreme şi fără trebuinţă, femeie fără scopul naşterii de prunci, sau nelegitimă: sau iarăşi când ne mâniem sau ne supărăm fără să se cuvină, ca de pildă împotriva celui ce ne-a ocărât sau ne-a păgubit. Dracii, ca de pildă atunci când, din neatenţia noastră, folosind prilejul, stârnesc deodată cu multă furie patimile pomenite şi cele asemenea lor. Iar hotărârea cea rea când, cunoscând binele, alegem răul.

34. Răsplăţile ostenelilor pentru virtute sunt nepătimirea şi cunoştinţa, care ne aduc Împărăţia Cerurilor, precum patimile şi neştiinţa ne aduc chinurile veşnice. (Cel ce le caută prin urmare pe acestea pentru slava de la oameni şi nu pentru binele însuşi, aude Scriptura zicând: ***«Cereţi şi nu primiţi, pentru că cereţi rău».***

35. ***Sunt multe lucruri bune prin fire făcute de oameni. De pildă postul şi privegherea, rugăciunea şi cântarea de psalmi, milostenia şi primirea de străini sunt fapte bune prin fire. Dar când se fac pentru slava deşartă, nu sunt bune.***

36. Dumnezeu caută la scopul tuturor celor săvârşite de noi, ca să vadă de le facem pentru El, sau pentru altă pricină.

37. Când auzi Scriptura zicând: ***«Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»*** să ştii că Dumnezeu nu va răsplăti cu bine cele făcute fără un scop drept. Căci judecata lui Dumnezeu nu priveşte la cele făcute, ci la scopul celor făcute.

38. Dracul mândriei e plin de o îndoită răutate: căci sau înduplecă pe monah să pună în socoteala sa isprăvile şi nu în ale lui Dumnezeu; că este şi dătătorul celor bune şi ajutătorul spre izbutirea în ele, sau, neputându-l îndupleca la aceasta, îi insuflă gândul să dispreţuiască pe cei mai puţin desăvârşiţi dintre fraţi. Iar cel ce primeşte acest gând nu-şi dă seama că şi pe el îl face să se lepede de ajutorul lui Dumnezeu. Căci dacă dispreţuieşte pe aceia, ca pe unii ce nu sunt în stare de isprăvile lui, vădit este că se socoteşte pe sine ca unul ce-a înfăptuit asemenea isprăvi din proprie putere. ***Dar aceasta n-o poate nimenea, căci însuşi Domnul a zis: «Fără de Mine, nu puteţi face nimic!». Fiindcă slăbiciunea noastră, mişcată spre cele bune nu poate ajunge la ţintă, fără Dătătorul celor bune.***

39. ***Numai cine a cunoscut slăbiciunea firii omeneşti a făcut experienţa puterii dumnezeieşti. Iar unul ca acesta izbutind prin ea în unele lucruri, iar în altele silindu-se să izbutească, nu va dispreţui niciodată pe nici un om. Căci ştie că precum i-a ajutat lui şi l-a slobozit din multe şi grele patimi, poate să ajute tuturor dacă vrea, şi mai ales celor ce se nevoiesc de dragul Lui, deşi pentru anumite judecăţi nu izbăveşte pe toţi deodată de patimi, ci, ca un doctor bun şi de oameni iubitor, vindecă pe fiecare dintre cei ce se străduiesc, la timpul său.***

40. Când patimile îşi încetează lucrarea, fie pentru că se ascund pricinile lor, fie pentru că se depărtează dracii în chip viclean, se strecoară mândria.

41. Aproape tot păcatul se face de dragul plăcerii. Iar desfiinţarea lui se face prin reaua pătimire şi întristare, fie de bunăvoie, fie fără de voie, prin pocăinţă, sau prin

vreo certare adusă de Providenţa dumnezeiască. ***«Căci dacă ne-am judeca pe noi înşine, n-am fi judecaţi; iar judecaţi fiind de Domnul ne pedepsim ca să nu fim osândiţi împreună cu ea».***

42. Când îţi va veni vreo încercare pe neaşteptate, nu învinovăţi pe cel prin care a venit; ci întreabă pentru ce a venit? Şi vei afla îndreptare. Deoarece fie prin acela, fie prin altul, trebuie să bei amărăciunea judecăţii lui Dumnezeu.

43. Dacă ai purtări rele, nu ocoli reaua pătimire, ca smerindu-te prin ea, să verşi trufia din tine.

44. Unele ispite aduc oamenilor plăceri, altele întristări, şi iarăşi altele dureri trupeşti. Căci după pricina patimilor aflătoare în suflet, aduce şi doctorul sufletelor leacul prin judecăţile Lui.

45. Necazurile încercărilor sunt aduse peste unii pentru ştergerea păcatelor săvârşite, peste alţii pentru oprirea celor ce vor avea să le facă. Dar afară de acestea mai sunt şi cele ce vin pentru dovedire, ca de pildă cele venite asupra lui Iov.

46. Omul cuminte, gândindu-se la puterea tămăduitoare a judecăţilor dumnezeieşti, poartă cu mulţumire necazurile care-i vin prin ele, nefăcând pe nimeni vinovat pentru ele decât păcatele sale. Iar cel nebun, necunoscând Providenţa atotînţeleaptă a lui Dumnezeu, păcătuieşte şi când e mustrat, socotind fie pe Dumnezeu, fie pe oameni ca pricinuitori ai relelor sale.

47. Sunt unele lucruri care opresc patimile din mişcarea lor şi nu le lasă să sporească în creştere; şi sunt altele care le împuţinează şi le duc spre micşorare. De pildă postul, osteneala şi privegherea nu lasă pofta să crească; iar singurătatea, contemplaţia, rugăciunea şi dragostea de Dumnezeu o împuţinează şi o sting cu totul. La fel se întâmplă cu mânia. De pildă îndelunga răbdare, nepomenirea răului şi blândeţea o opresc şi nu o lasă să crească; iar iubirea, milostenia, bunătatea şi iubirea de oameni o micşorează.

48. Dacă mintea cuiva caută pururea spre Dumnezeu, pofta lui de asemenea creşte covârşitor după dragostea dumnezeiască, iar iuţimea i se întoarce întreagă spre iubirea dumnezeiască. Căci prin însoţirea îndelungată cu strălucirea dumnezeiască, omul a ajuns întreg chip de lumină. Acela, strângând la sine partea pătimitoare a sa, s-a întors spre iubirea dumnezeiască neîncetată, mutându-se cu totul de la cele pământeşti spre cele dumnezeieşti.

49. Cel ce nu pizmuieşte şi nu se mânie pe cel ce l-a întristat şi nu ţine minte răul de la el, prin aceasta încă nu are şi dragoste faţă de acela. Căci poate să nu răsplătească răul cu rău chiar dacă nu are încă dragoste, pentru că aşa e porunca. Dar încă nu poate răsplăti răul cu bine fără silă. Căci a face bine din îndemn lăuntric celor ce ne urăsc este propriu numai, dragostei duhovniceşti desăvârşite.

50. Cel ce nu iubeşte pe cineva prin aceasta încă nu-l şi urăşte; iar cel ce nu-l urăşte, încă nu-l şi iubeşte. Ci poate să stea la mijloc: adică nici să-l iubească, nici să-l urască. Căci dispoziţia iubitoare nu o produc decât numai cele cinci soiuri de dragoste, amintite în capitolul al 9-lea al acestei sute, cel de laudă, cel de mijloc şi cel de ocară.

51. Când vezi mintea ta ocupându-se cu plăcere cu cele materiale şi zăbovind pe lângă chipurile lor, cunoaşte că le iubeşti pe acestea mai mult decât pe Dumnezeu. ***“Căci unde este comoara ta, acolo e şi inima ta”***, zice Domnul.

52. ***Mintea unindu-se cu Dumnezeu şi petrecând în El prin rugăciune şi dragoste se face înţeleaptă, bună, puternică, iubitoare de oameni, milostivă, îndelung răbdătoare şi, simplu vorbind, poartă în sine aproape toate însuşirile dumnezeieşti. Dar despărţindu-se de El şi lipindu-se de cele materiale, sau se face dobitocească, ca una ce a devenit iubitoare de plăcere, sau sălbatică, războindu-se cu oamenii pentru acestea.***

53. «Lume» numeşte Scriptura lucrările materiale; iar lumeşti sunt cei ce zăbovesc cu mintea în acestea. Pe aceştia îi îndeamnă: «Nu iubiţi lumea, nici cele din lume! Pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii nu sunt de la Dumnezeu, ci de la lume» şi cele următoare.

54. Monah este cel ce şi-a desfăcut mintea de lucrurile pământeşti şi, prin înfrânare, prin dragoste, prin cântare de psalmi şi prin rugăciune, se lipeşte statornic de Dumnezeu.

55. Păstor de vite spiritual este cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea, căci isprăvile morale au înţelesul de vite. De aceea a spus Iacob: «Păstorii de vite sunt slugile tale». Iar păstor de oi este cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea. Căci cugetările au înţelesul de oi, fiind păstorite pe munţii vederilor de către minte. De aceea orice «păstor de oi este urâciune Egiptenilor», adică puterilor vrăjmaşe.

56. Mintea netrebnică, când trupul se mişcă prin simţuri spre poftele şi plăcerile sale, îl urmează şi se învoieşte cu închipuirile şi cu pornirile lui; iar cea virtuoasă

se înfrânează şi se reţine de la închipuirile şi pornirile pătimaşe şi mai degrabă se străduieşte să facă mai bune mişcările de felul acesta ale trupului.

57. ***Dintre virtuţi, unele sunt ale trupului, altele ale sufletului. Ale trupului sunt de pildă: postul, privegherea, culcarea pe jos, lucrul mâinilor, spre a nu îngreuna pe cineva sau spre a dărui, şi cele următoare. Iar ale sufletului sunt de pildă: iubirea, îndelungata răbdare, blândeţea, înfrânarea, rugăciunea şi cele următoare. Dacă prin urmare din vreo nevoie sau împrejurare trupească, de pildă din pricină de boală, sau altceva de felul acesta, ni s-ar întâmpla să nu putem împlini pomenitele virtuţi ale trupului, avem iertare de la Domnul, care cunoaşte şi pricinile. Dar neîmplinind pe cele ale sufletului, nu vom avea nici o apărare. Căci nu sunt supuse nevoii.***

58. Dragostea către Dumnezeu înduplecă pe cel ce se împărtăşeşte de ea să dispreţuiască toată plăcerea trecătoare şi toată osteneala şi întristarea. Convingă-te despre acestea toţi sfinţii, care au pătimit atâtea pentru Hristos.

59. ***Păzeşte-te de maica relelor, de iubirea de sine, care este iubirea neraţională a trupului. Fiindcă din aceasta se nasc, după toate semnele, cele dintâi trei gânduri pătimaşe, care sunt şi cele mai generale: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint şi al slavei deşarte. Căci acestea îşi iau prilejurile din aşa zisa trebuinţă neapărată a trupului. Din ele se naşte toată lista patimilor. Trebuie prin urmare, cum s-a zis, să ne păzim în chip necesar şi să ne războim cu ea cu multă trezvie. Căci stârpită fiind aceasta, se stârpesc totodată toate gândurile ce se nasc din ea.***

60. Patima iubirii de sine insuflă monahului gândul să şi miluiască trupul şi să îndrăznească la bucate peste ceea ce se cuvine. Şi o face aceasta aducând ca motiv buna grijă şi chivernisire ca, atrăgându-l puţin câte puţin, să-l facă să cadă până la urmă în prăpastia iubirii de plăceri. Iar mireanului îi insuflă ca grija de trup să şi-o prefacă în poftă.

61. ***Starea cea mai înaltă a rugăciunii spun unii că este aceea în care mintea a ajuns în afară de trup şi de lume şi a devenit cu totul imaterială şi fără formă în vremea rugăciunii. Prin urmare cel ce păstrează nevătămată această stare cu adevărat se roagă neîncetat.***

62. Precum trupul murind se desparte de toate lucrurile vieţii, la fel şi mintea, murind când ajunge la culmea rugăciunii, se desparte de toate cugetările lumii.

Căci de nu moare cu această moarte, nu poate să se afle şi să trăiască cu Dumnezeu.

63. Nimenea să nu te înşele, monahule, că te poţi mântui slujind plăcerii şi slavei deşarte.

64. Precum trupul păcătuieşte prin lucruri şi are ca pedagogi virtuţile trupeşti ca să se cuminţească, la fel şi mintea păcătuieşte prin cugetările pătimaşe şi are ca pedagogi virtuţile sufleteşti ca, văzând lucrurile curat şi nepătimaş, să devină neprihănită.

65. Precum nopţile urmează zilelor şi iernile verilor, la fel şi întristările şi durerile urmează slavei deşarte şi plăcerii, fie în timpul de faţă, fie în cel viitor.

66. Cel ce a păcătuit nu poate scăpa de judecata viitoare fără să rabde aici osteneli de bunăvoie, sau necazuri fără de voie.

67. ***Pentru cinci pricini spun unii că îngăduie Dumnezeu să fim războiţi de către draci.***

- ***Cea dintâi, pentru ca, războiţi fiind şi războindu-ne în apărare, să venim la puterea de-a deosebi virtutea şi păcatul.***
- ***A doua, ca dobândind prin luptă şi durere virtutea, să o avem sigură şi nestrămutată.***
- ***A treia, ca înaintând în virtute, să nu ne îngâmfăm, ci să învăţăm a ne smeri.***
- ***A patra, ca după ce am fost ispitiţi de păcat să-l urâm cu ură desăvârşită.***
- ***A cincea, care-i mai presus de toate, ca devenind nepătimaşi, să nu uităm slăbiciunea noastră, nici puterea Celui ce ne-a ajutat.***

68. Precum minţii celui flămând i se năluceşte numai pâine, iar celui însetat numai apă, la fel celui lacom i se nălucesc tot felul de mâncări, iubitorului de plăceri forme de femei, iubitorului de slavă deşartă cinstiri de la oameni, iubitorului de argint câştiguri, celui ce ţine minte răul răzbunare asupra celui ce l-a supărat, pizmaşului necazuri venite asupra celui pizmuit, şi aşa mai departe în toate celelalte patimi. Căci mintea tulburată de patimi primeşte cugetări pătimaşe, fie că veghează trupul, fie că doarme.

69. Când creşte pofta, mintea îşi năluceşte materiile plăcerilor în vremea somnului; iar când creşte iuţimea, vede lucrurile pricinuitoare de frică. Iar patimile le fac să crească dracii necuraţi, luând în sprijin negrija noastră, şi tot ei le întărâtă. Le micşorează însă sfinţii îngeri, mişcându-ne spre lucrarea virtuţilor.

70. Partea poftitoare a sufletului întărită mai des, aşează în suflet deprinderea anevoie de clintit a iubirii de plăcere; iar iuţimea tulburată continuu face mintea fricoasă şi fără bărbăţie. Pe cea dintâi dintre acestea o tămăduieşte nevoinţa statornică cu postul, privegherea şi cu rugăciunea; pe cea de-a doua bunătatea, iubirea de oameni şi mila.

71. Dracii ne războiesc fie prin lucruri, fie prin înţelesurile pătimaşe ale lucrurilor. Prin lucruri, pe cei ce sunt între lucruri, iar prin înţelesuri pe cei despărţiri de lucrări.

72. Cu cât e mai uşor de-a păcătui cu mintea decât cu lucrul, cu atât e mai greu războiul cu gândurile decât cel cu lucrurile.

73. Lucrurile sunt afară de minte, dar ideile lor stau înăuntru. În minte este prin urmare puterea de-a se folosi bine sau rău de ele. Căci folosirea greşită a ideilor este urmată de reaua întrebuinţare a lucrurilor.

74. Prin acestea trei primeşte mintea înţelesuri pătimaşe: prin simţire, prin schimbări în starea organică şi prin amintire. Prin simţire, când lucrurile de care suntem împătimiţi, venind în atingere cu ea, o mişcă spre gânduri pătimaşe. Prin schimbări în starea organică, când mustul trupului schimbându-şi amestecarea printr-o hrană neînfrânată, sau prin lucrarea dracilor, sau prin vreo boală, mişcă mintea iarăşi spre gânduri pătimaşe sau împotriva Providenţei. Iar prin amintire, când aceasta, aducând în legătură cugetările sale cu lucrurile faţă de care am simţit vreo patimă, de asemenea mişcă mintea spre gânduri pătimaşe.

75. ***Dintre lucrurile care ne-au fost date de Dumnezeu spre întrebuinţare, unele se află în suflet, altele în trup, iar altele în jurul trupului. De pildă în suflet sunt facultăţile lui; în trup organele simţurilor şi celelalte mădulare; iar în jurul trupului mâncările, avuţiile şi celelalte. Buna sau reaua întrebuinţare a acestora, sau a accidentelor ce stau în legătură cu acestea, ne arată sau virtuoşi sau netrebnici.***

76. Dintre accidentele lucrurilor pomenite, unele sunt ale lucrărilor din suflet, altele ale celor din trup, iar altele ale celor din jurul trupului. Ale celor din suflet

sunt de pildă cunoştinţa şi neştiinţa, uitarea şi amintirea, iubirea şi ura, frica şi curajul, întristarea şi bucuria şi celelalte. Ale celor din trup sunt de pildă plăcerea şi durerea, simţirea şi împietrirea, sănătatea şi boala, viaţa şi moartea şi cele asemenea. Iar ale celor din jurul trupului, de pildă bogăţia de prunci şi lipsa de prunci, belşugul şi sărăcia, slava şi lipsa de slavă şi celelalte. Dintre acestea, unele se socotesc de oameni bune, iar altele rele. Dar nici una nu este rea în sine, ci după întrebuinţare sunt sau cele rele sau bune.

77. Cunoştinţa este bună prin fire; asemenea şi sănătatea. Dar cele dimpotrivă i-au folosit pe mulţi, mai mult decât acestora. Căci celor netrebnici cunoştinţa nu le este spre bine, deşi prin fire este bună. De asemenea nici sănătatea, nici bogăţia, nici bucuria. Căci nu le întrebuinţează cu folos. Prin urmare acestora le sunt de folos cele dimpotrivă. Aşadar nici acelea nu sunt rele în ele însele, deşi par că sunt rele.

78. Nu întrebuinţa rău ideile, ca să nu fii silit să întrebuinţezi rău şi lucrurile. Căci de nu păcătuieşte cineva mai întâi cu mintea, nu va păcătui nici cu lucrul.

79. «Chipul celui pământesc» sunt păcatele generale, ca nechibzuinţa, frica, necumpătarea, nedreptatea. Iar «chip al celui ceresc» sunt virtuţile generale, ca înţelepciunea, bărbăţia, cumpătarea, dreptatea. «Dar precum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm şi chipul celui ceresc».

80. ***De vrei să afli calea ce duce la viaţă, caut-o în «Cale» şi acolo o vei afla pe ea, adică în «Calea» care a zis: «Eu sunt Calea, viaţa şi adevărul». Dar caut-o cu mare osteneală, căci «puţini sunt care o află pe ea»; şi nu cumva rămânând pe din afara celor puţini, să te afli cu cei mulţi.***

81. Pentru aceste cinci pricini se opreşte sufletul de la păcate: Sau pentru frica oamenilor, sau pentru frica judecăţii, sau pentru răsplata viitoare, sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau în sfârşit pentru mustrarea conştiinţei.

82. Unii spun că n-ar fi răul în făpturi, dacă n-ar fi vreo altă putere care ne atrage spre el. Iar aceasta nu e nimic altceva decât neîngrijirea de lucrările fireşti ale minţii. Căci cei ce au grijă de acestea fac cele bune, iar pe cele rele nu le fac niciodată. Deci dacă vrei, alungă negrija, şi vei alunga totodată şi păcatul. Căci păcatul este întrebuinţarea greşită a ideilor, căreia îi urmează reaua întrebuinţare a lucrurilor.

83. Firesc este pentru partea raţională din noi să se supună raţiunii dumnezeieşti şi să stăpânească peste partea neraţională. Să se păzească aşadar această rânduială în

toate şi nu va mai fi răul în făptură, nici vreo putere care să atragă spre rău.

84. Unele dintre gânduri sunt simple, altele complicate. Simple sunt cele nepătimaşe. Iar compuse sunt cele pătimaşe, ca unele ce constau din patimă şi idee. Aşa fiind, se pot vedea multe din cele simple urmând celor compuse, când încep să fie mişcate spre păcatul cu mintea. Să luăm de pildă aurul, în amintirea cuiva s-a iscat gând pătimaş despre aur, iar acest fapt l-a dus cu mintea la furt şi la săvârşirea păcatului în cuget. Amintirii aurului i-a urmat deci îndată amintirea pungii, a lădiţei, a vistieriei şi cele următoare. Amintirea aurului era compusă, căci avea în ea patima. Dar a pungii, a lădiţei şi a celor următoare era simplă. Căci mintea nu nutrea nici o patimă faţă de ele. La fel stau lucrurile cu orice gând, cu slava deşartă, cu femeia şi cu celelalte. Căci nu toate gândurile care urmează gândului pătimaş sunt şi ele pătimaşe, cum am arătat mai sus. Din acestea putem cunoaşte care sunt înţelesurile pătimaşe şi care cele simple.

85. Unii spun că dracii atingându-se în somn de anumite părţi ale trupului stârnesc patima curviei. Pe urmă patima stârnită aduce în minte forma femeii, prin amintire. Iar alţii zic că aceia se arată minţii în chip de femeie şi atingând părţile trupului, stârnesc dorinţa şi aşa se ivesc nălucirile. Alţii iarăşi spun că patima, care domneşte în dracul ce se apropie, stârneşte patima şi aşa se aprinde sufletul spre gânduri, aducând înainte formele prin amintiri. De asemenea despre alte năluciri pătimaşe, unii spun că se produc într-un fel alţii într-alt fel. Dar în nici unul din modurile amintite nu pot dracii să mişte nici un fel de patimă, dacă se găsesc în suflet iubirea şi înfrânarea, fie că se află trupul în stare de veghe, fie în stare de somn.

86. Unele dintre poruncile legii trebuie păzite si trupeşte şi duhovniceşte; altele numai duhovniceşte. De pildă: să nu curveşti, să nu ucizi, să nu furi şi cele asemenea, trebuie păzite şi trupeşte şi duhovnicesc. Iar duhovniceşte în chip întreit. Dar tăierea împrejur, păzirea Sâmbetei, junghierea mielului şi mâncarea azimei cu lăptuci amare şi cele asemenea, numai duhovniceşte.

87. Trei sunt stările morale cele mai generale la monahi. Cea dintâi stă în a păcătui cu lucrul. A doua, în a nu zăbovi în suflet gândurile pătimaşe. Iar a treia, în a privi cu mintea formele femeilor şi ale celor ce i-au întristat, fără patimă.

88. Sărac este cel ce s-a lepădat de toate avuţiile şi nu mai are nimic pe pământ afară de trup; iar de acesta nu-l mai leagă nici o afecţiune, ci toată grija de sine a încredinţat-o lui Dumnezeu şi creştinilor evlavioşi.

89. În ce priveşte lucrurile posedate, unii le posedă fără patimă; de aceea când le pierd nu se întristează. Aşa sunt cei ce primesc cu bucurie răpirea bunurilor lor. Alţii le posedă cu patimă; de aceea la gândul că le vor pierde se întristează, ca bogatul din Evanghelie, «care a plecat întristat»; iar când le pierd de fapt, se întristează până la moarte. Prin urmare pierderea lor dă pe faţă atât dispoziţia celui fără patimă cât şi a celui pătimaş.

90. Dracii războiesc pe cei ce se ridică pe cea mai înaltă treaptă a rugăciunii, ca să nu primească simple înţelesurile (chipurile) lucrurilor sensibile; pe cei ce se îndeletnicesc cu cunoaşterea, ca să zăbovească în ei gândurile pătimaşe; iar pe cei ce se nevoiesc cu făptuirea, ca să-i înduplece să păcătuiască cu lucrul. În tot felul îi războiesc pe toţi, ca să îi despartă, nemernicii pe oameni de Dumnezeu.

91. Cei ce se nevoiesc în viaţa aceasta spre evlavie sub îndrumarea Providenţei dumnezeieşti sunt probaţi prin aceste trei ispite: sau li se dăruiesc cele plăcute, ca sănătate, frumuseţe, belşug de prunci, bogăţie, slavă şi cele asemenea; sau vin asupra lor pricini de întristare, ca lipsa de prunci, de avuţie şi de slavă; sau le vin pricini de dureri în trup, ca boli, chinuri şi cele asemenea. Către cei dintâi zice Domnul:***«De nu se va lepăda cineva de toate câte le are, nu va putea să fie ucenicul Meu».*** Iar către cei de-al doilea şi de-al treilea: ***«întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre».***

92. Acestea patru zic unii că schimbă starea organică a trupului şi dau minţii prin ea gânduri, fie pătimaşe, fie fără patimi: îngerii, dracii, aerul şi hrana. Îngerii, zic, o schimbă prin cuvânt (raţiune); dracii prin atingere; aerul prin ardere (metabolism); iar hrana, prin felurile mâncărilor şi băuturilor, prin înmulţirea sau împuţinarea lor. Mai sunt, apoi, schimbările care se ivesc prin amintire, auz şi vedere, când pătimeşte întâi sufletul din pricina unor lucruri de întristare sau de bucurie. Pătimind din pricina acestora mai întâi sufletul, schimbă starea organică a trupului. Cele mai înainte înşirate, însă, schimbă întâi starea organică, iar acestea insuflă apoi minţii gândurile.

93. Moartea înseamnă propriu zis despărţirea de Dumnezeu. Iar boldul morţii este păcatul, pe care primindu-l Adam a fost izgonit şi de la pomul vieţii şi din Rai şi de la Dumnezeu. Acestei morţi i-a urmat în chip necesar şi moartea trupului. Căci viaţa este propriu zis Cel ce a zis: «Eu sunt viaţa». Acesta coborându-se în moarte, l-a adus pe cel omorât iarăşi la viaţă.

94. Cuvântul scris se scrie sau ca să-l ţină minte cel ce l-a scris, sau pentru vreun folos, sau pentru amândouă, sau pentru păgubirea vreunora, sau pentru dovedire, sau din trebuinţă.

95. «Locul păşunii» este virtutea lucrătoare; iar «apa odihnei», cunoştinţa lucrurilor.

96. «Umbra morţii» este viaţa omenească. Dacă prin urmare cineva este cu Dumnezeu şi Dumnezeu este cu el, acela poate spune limpede: ***«Chiar de voi umbla în mijlocul umbrei morţii, nu mă voi teme de rele, căci Tu cu mine eşti».***

97. Mintea curată vede lucrurile drepte; raţiunea exercitată aduce cele văzute sub privire; iar auzul clar le primeşte. Cel lipsit însă de acestea trei ocărăşte pe cel ce îi vorbeşte de ele.

98. «Cu Dumnezeu» este cel ce cunoaşte pe Sfânta Treime, lumea făcută de Ea şi Providenţa, şi şi-a făcut partea pătimitoare a sufletului nepătimaşă.

99. «Toiagul» spun unii că înseamnează Judecata lui Dumnezeu; iar «varga» Providenţa. Cel ce s-a împărtăşit de cunoştinţa lor poate să zică: ***«Toiagul şi varga Ta, acestea m-au mângâiat».***

100. ***Când mintea se goleşte de patimi şi se luminează prin contemplarea făpturilor, atunci poate să ajungă şi în Dumnezeu şi să se roage cum trebuie.***

A aceluiaşi

Suta a treia capetelor despre dragoste

l. Folosindu-ne cu dreaptă judecată de înţelesurile lucrurilor, dobândim cumpătare, iubire şi cunoştinţă. Iar folosindu-ne fără judecată, cădem în necumpătare, ură şi neştiinţă.

2. «Gătit-ai înaintea mea masă»... şi cele următoare. «Masă» aici înseamnează virtutea lucrătoare. Căci aceasta ne-a fost gătită de Hristos «împotriva celor ce ne necăjesc». Iar «untul-de-lemnul care unge mintea» este contemplaţia făpturilor. «Paharul» e cunoştinţa lui Dumnezeu. Iar «mila Lui» Cuvântul Său şi Dumnezeu. Căci acesta, prin întruparea Lui, ne «urmăreşte în toate zilele», până ce ne va prinde pe toţi cei ce ne vom mântui, ca pe Pavel. Iar «casa» înseamnează împărăţia în care sunt reaşezaţi toţi sfinţii. În sfârşit «îndelungarea de zile» este viaţa veşnică.

3. Păcatele ne vin prin reaua întrebuinţare a puterilor (facultăţilor) sufletului, a celei poftitoare, irascibile şi raţionale. Neştiinţa şi nechibzuinţa vin din reaua întrebuinţare a puterii raţionale. Ura şi necumpătarea din reaua întrebuinţare a puterii irascibile (iuţimea) şi poftitoare. Iar din buna întrebuinţare a acestora ne vine cunoştinţa şi chibzuinţa iubirea şi cumpătarea. Dacă e aşa, nimic din cele create şi făcute de Dumnezeu nu este rău.

4. ***Nu mâncările sunt rele, ci lăcomia pântecelui; nici facerea de prunci, ci curvia; nici banii, ci iubirea de bani; nici slava, ci slava deşartă. Iar dacă-i aşa, nimic nu e rău din cele ce sunt, decât reaua întrebuinţare, care vine din negrija minţii de-a cultiva cele fireşti.***

5. Răul din draci stă în acestea, zice fericitul Dionisie: în mânia fără judecată, în poftirea fără minte, în închipuirea pripită. Iar lipsa de judecată, lipsa de minte şi pripirea la fiinţele raţionale sunt scăderi ale raţiunii, ale minţii şi ale chibzuiţii, Scăderile însă vin după aptitudini. Aşadar a fost odată când era în ei raţiune, minte şi chibzuiala cuviincioasă. Iar dacă-i aşa, nici dracii nu sunt prin fire răi, ci prin reaua întrebuinţare a puterilor fireşti s-au făcut răi.

6. Unele dintre patimi pricinuiesc necumpătare; altele ură; şi iarăşi altele şi necumpătare şi ură.

7. Multa mâncare şi mâncarea cu plăcere sunt pricini de necumpătare; iubirea de argint şi slava deşartă sunt pricini de ură faţă de aproapele. Iar maica acestora: iubirea trupească de sine este pricină a amândurora.

8. Iubirea trupească de sine este iubirea pătimaşă şi neraţională faţă de trup. Ei i se împotriveşte iubirea şi înfrânarea. Cel ce are iubirea trupească de sine e vădit că are toate patimile.

9. ***«Nimenea, zice Apostolul, nu şi-a urât trupul său»***, dar ***«îl struneşte şi târăşte robit»***, nedându-I nimic mai mult afară de hrană şi îmbrăcăminte, iar din acestea numai atâta cât este de trebuinţă pentru a trăi. Aşa îşi iubeşte cineva fără patimă trupul şi-l hrăneşte ca pe un slujitor al celor dumnezeieşti şi-l încălzeşte numai cu cele ce-i împlinesc cele de trebuinţă.

10. Pe cine iubeşte cineva pe acela se şi grăbeşte să-l slujească. Dacă iubeşte deci cineva pe Dumnezeu, acela se şi grăbeşte să facă cele plăcute Lui. Iar dacă îşi iubeşte trupul, se grăbeşte să împlinească cele ce-l desfătează pe acesta.

11. Lui Dumnezeu îi place iubirea, cumpătarea, contemplaţia şi rugăciunea, iar trupului lăcomia pântecelui, necumpătarea şi cele ce le sporesc pe acestea. De aceea: «Cei ce sunt în trup nu pot să placă lui Dumnezeu». Iar ***«cei ai lui Hristos şi-au răstignit trupul dimpreună cu patimile şi cu poftele».***

12. Dacă mintea înclină spre Dumnezeu, are trupul ca rob şi nu-i dă nimic mai mult decât cele de trebuinţă pentru a trăi. Iar dacă înclină spre trup e robită de patimi, punând pururea grija ei în slujba poftelor.

13. Dacă vrei să biruieşti gândurile, tămăduieşte-ţi patimile şi uşor le vei scoate afară din minte. De pildă, pentru curvie, posteşte, priveghează, osteneşte-te şi petrece în singurătate. Pentru mânie şi întristare, dispreţuieşte slava, necinstea şi lucrurile materiale. Iar pentru ţinerea minte a răului, roagă-te pentru cel ce te-a supărat şi te vei izbăvi.

14. Nu te măsura pe tine cu cei mai slăbănogi dintre oameni, ci tinde mai degrabă spre porunca dragostei. Căci măsurându-te cu aceia, cazi în prăpastia închipuirii de sine; dar întinzându-te după aceasta, te ridici la înălţimea smeritei cugetări.

15. Dacă păzeşti deplin porunca dragostei faţă de aproapele, pentru ce laşi să se nască în tine amărăciunea întristării? Vădit este că, făcând astfel, pui mai presus de dragoste lucrurile vremelnice şi pe acestea le cauţi, luptând împotriva fratelui.
16. Nu din trebuinţă e atât de râvnit aurul de către oameni, cât pentru faptul că mulţimea îşi împlineşte prin el plăcerile.

17. Trei sunt pricinile dragostei de bani: iubirea de plăcere, slava deşartă şi necredinţa. Cea mai rea dintre acestea este necredinţa.

18. Iubitorul de plăceri iubeşte argintul, ca să-şi procure dezmierdări printr-însul; iubitorul de slavă deşartă, ca să se slăvească printr-însul; iar necredinciosul, ca să-l ascundă şi să-l păstreze temându-se de foamete, de bătrâneţe, de boală, sau de ajungerea între străini. Acesta nădăjduieşte mai mult în argint decât în Dumnezeu, Făcătorul tuturor lucrurilor şi Proniatorul tuturor, până şi al celor mai de pe urmă şi mai mici vietăţi.

19. Patru sunt oamenii care se îngrijesc de bani: cei trei de mai înainte şi cel econom. Dar numai acesta se îngrijeşte în chip drept, ca să nu înceteze adică niciodată de-a ajuta pe fiecare la trebuinţă.

20. ***Toate gândurile pătimaşe sau aţâţă partea poftitoare a sufletului, sau tulbură pe cea irascibilă (raţiunea), sau întunecă pe cea raţională. De aceea orbesc mintea, împleticind-o de la contemplarea duhovnicească şi de la călătoria prin rugăciune. Din această pricină monahul şi mai ales cel ce se linişteşte este dator să ia aminte la gânduri şi să cunoască şi să taie pricinile lor. Astfel poate cunoaşte, de pildă, cum partea poftitoare a sufletului e aţâţată de amintirile pătimaşe ale femeilor şi cum pricina acestora este necumpătarea la mâncări şi băuturi şi întâlnirea deasă şi neraţională cu femeile înseşi. Dar le taie pe acestea foamea, setea, privegherea şi retragerea în singurătate. Iuţimea e tulburată de amintirile pătimaşe ale celor ce ne-au supărat. Iar pricina acestora este iubirea de plăcere, slava deşartă şi iubirea de cele materiale. Căci pentru acestea se supără cel pătimaş, fie că le-a pierdut, fie că nu le-a dobândit. Şi le fac pe acestea dispreţuirea şi nesocotirea lor, pentru dragostea de Dumnezeu.***

21. Dumnezeu se cunoaşte pe Sine însuşi, dar cunoaşte şi cele făcute de El. Sfintele Puteri de asemenea cunosc pe Dumnezeu şi cunosc şi cele făcute de Dumnezeu. Dar nu cum se cunoaşte Dumnezeu pe Sine şi cele făcute de El, cunosc Sfintele Puteri, pe Dumnezeu şi cele făcute de El.

22. Dumnezeu se cunoaşte pe Sine în fiinţa Sa cea fericită; iar cele făcute de El din înţelepciunea Sa, prin care şi în care a făcut toate. Dar Sfintele Puteri îl cunosc pe Dumnezeu prin participare, El fiind deasupra participării; iar cele făcute de El prin perceperea aspectelor şi sensurilor din ele.

23. Lucrurile făcute sunt în afară de minte; dar ea primeşte înlăuntrul ei vederea lor. Nu tot aşa este la Dumnezeu cel veşnic, nemărginit şi nesfârşit, care a dăruit celor ce sunt atât existenţa, cât şi existenţa fericită şi de-a pururea.

24. Fiinţa raţională şi mintală se împărtăşesc de Dumnezeu Cel Sfânt, adică de bunătatea şi înţelepciunea Lui, prin însuşi faptul că există şi prin capacitatea de a fi fericită, ca şi prin harul de a dăinui veşnic. Prin aceasta cunoaşte pe Dumnezeu. Iar cele făcute de El le cunoaşte, cum s-a zis, prin perceperea înţelepciunii artistice contemplată în făpturi, care este simplă şi fără ipostază proprie, aflându-se numai în minte.

25. Patru dintre însuşirile dumnezeieşti care susţin, păzesc şi izbăvesc cele ce sunt, le-a împărtăşit Dumnezeu, pentru bunătatea Sa desăvârşită, aducând la existenţă fiinţa raţională şi mintală: Existenţa, existenţa veşnică, bunătatea şi înţelepciunea. Dintre acestea, primele două le-a dăruit fiinţei, iar ultimele două, adică bunătatea şi înţelepciunea, capacităţii de a voi. Aceasta pentru ca ceea ce este El prin fiinţă să

ajungă şi zidirea prin împărtăşire. Pentru acestea se spune de ea că s-a făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; după chipul existenţei, ca existenţă şi după chipul existenţei veşnice, ca existenţă veşnică; căci deşi nu e fără de început, este fără de sfârşit; şi după asemănarea Celui bun şi drept după fiinţă, cel bun şi înţelept după har. Adică toată firea raţională este după chipul lui Dumnezeu; dar numai cei buni şi cei înţelepţi sunt după asemănarea Lui.

26. ***Toată firea raţională şi mintală se împarte în două: adică în firea îngerească şi în firea omenească. Şi toată firea îngerească se împarte iarăşi în două grupe generale şi în două feluri de voinţe generale; într-una sfântă şi întruna păcătoasă; adică în Sfintele Puteri şi în dracii necuraţi. Firea omenească însă se împarte numai în două feluri de voinţe generale: evlavioase şi necuvioase.***

27. Dumnezeu, ca cel ce este însăşi existenţa, însăşi bunătatea şi însăşi înţelepciunea, mai adevărat vorbind chiar şi deasupra tuturor acestora, nu are nimic contrariu. Dar făpturile, care toate au existenţa în participare şi har, iar cele raţionale şi mintale, şi capacitatea de bunătate şi înţelepciune, au ceva contrariu. Şi anume existenţei lor li se opune neexistenţa, iar capacităţii de bunătate şi înţelepciune răutatea şi neştiinţa. Deci ca ele să existe de-a pururi sau să nu existe, stă în puterea Celui ce le-a făcut; dar ca să participe la bunătatea şi la înţelepciunea Lui, sau ca să nu participe, stă în voia fiinţelor raţionale.

28. Elinii, spunând că fiinţa lucrărilor există împreună cu Dumnezeu din veci şi că numai calităţile din jurul fiinţei le au de la El, susţineau că fiinţa nu are nimic contrariu şi contradicţia este numai între calităţi. Noi însă zicem că numai fiinţa dumnezeiască nu are nimic contrariu, ca fiind veşnică şi infinită şi dăruind şi altora veşnicia. Fiinţa lucrurilor, însă, are contrară ei neexistenţa. Deci stă în puterea Celui ce este cu adevărat ca ea să existe de-a pururi sau să nu existe. Dar fiindcă Lui nu-i pare rău de darurile Sale, ea va exista veşnic şi va fi susţinută prin puterea Lui atotţiitoare, chiar dacă are nimicul contrariu ei, cum s-a zis, ca una ce a fost adusă la existenţă din neexistenţă şi stă în voia Lui ca ea să fie sau să nu fie.

29. Precum răul este lipsa binelui şi neştiinţa lipsa cunoştinţei, tot aşa şi neexistenţă este lipsa existenţei; dar nu a existenţei celei adevărate şi proprii, căci aceea nu are nimic contrariu, ci a celei ce există prin împărtăşire de existenţa cea adevărată. Lipsa celor dintâi atârnă de voinţa făpturilor; a celei de-a doua atârnă de voinţa Făcătorului, care vrea însă, pentru bunătatea Sa, ca făpturile să existe veşnic şi veşnic să aibă parte de binefacerile Lui.

30. Dintre făpturi unele sunt raţionale şi mintale şi capabile de cele contrare, ca de pildă de virtute şi păcat, de cunoştinţă şi neştiinţă; altele sunt corpuri de diferite soiuri, constătătoare din elemente contrarii, adică din pământ, aer, ameninţată de non-existenţă, nici bunătatea de răutate. Căci atunci cine l-ar ajuta să rămână în existenţă, cum ajută El făpturile, sau ce-ar fi dacă ar înceta să fie bun?

31. Toate trupurile sunt după fire inerte; ele sunt mişcate de suflet. Unele de suflet raţional, altele de suflet neraţional, şi iarăşi altele de suflet fără simţire.

32. Dintre puterile sufleteşti, una hrăneşte şi susţine creşterea, şi alta este imaginativă şi impulsivă, iar alta este raţională şi intelectuală. De cea dintâi se împărtăşesc plantele. Fiinţele neraţionale, pe lângă aceasta, se mai împărtăşesc şi de a doua. Iar oamenii, pe lângă acestea două, şi de a treia. Primele două puteri sunt supuse stricăciunii, a treia se dovedeşte nestricăcioasă şi nemuritoare.

33. Sfintele Puteri, comunicându-şi una alteia lumina, precum o comunică şi firii omeneşti, împărtăşesc sau din virtutea lor, sau din cunoştinţa care este în ele. Împărtăşind din virtute, adică dintr-o bunătate ce imită bunătatea dumnezeiască, îşi fac bine atât lor înseşi cât şi una alteia şi celor mai prejos de ele, devenind toate deiforme. Iar împărtăşind din cunoştinţă, dau sau ceva mai înalt spre Dumnezeu («Ci Tu, Doamne, zice, eşti Cel mai înalt pururea»), sau ceva mai adânc despre corpuri, sau ceva mai cu de-amănuntul despre fiinţele netrupeşti, sau ceva mai limpede despre Providenţă sau ceva mai lămurit despre Judecată.

34. Necurăţia minţii constă întâi în a avea o cunoştinţă mincinoasă; al doilea, în a ignora ceva din cele universal (zic acestea despre mintea omenească, căci îngerului îi e propriu să nu-i fie necunoscut nimic din cele particulare); al treilea, în a avea gânduri pătimaşe; iar al patrulea, în a consimţi cu păcatul.

35. Necurăţia sufletului constă în a nu lucra după fire Căci din aceasta se nasc în minte gândurile pătimaşe. Şi lucrează după fire atunci când puterile ei pătimitoare, (pasionale), adică iuţimea şi pofta, rămân fără patimă în întâlnirea cu lucrurile şi cu înţelesurile (chipurile) lor.

36. Necurăţia trupului este păcatul cu fapta.

37. ***Iubeşte linişte şi singurătatea (isihia) cel ce nu se împătimeşte de lucrurile lumii. Iubeşte pe toţi oamenii cel ce nu iubeşte nimic omenesc. Şi are cunoştinţa lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti cel ce nu se sminteşte de cineva, fie că greşeşte, fie că nutreşte gânduri bănuitoare.***

38. Mare virtute este să nu te împătimeşti de lucruri. Dar cu mult mai mare decât aceasta e să rămâi fără patimă faţă de înţelesurile (chipurile) lor.

39. Iubirea şi înfrânarea păstrează mintea nepătimaşă faţă de lucruri şi faţă de înţelesurile lor.

40. ***Mintea celui iubitor de Dumnezeu nu luptă împotriva lucrurilor, nici împotriva înţelesurilor acestora, ci împotriva patimilor împletite cu înţelesurile. De pildă nu luptă împotriva femeii, nici împotriva celui ce l-a supărat, nici împotriva chipurilor acestora, ci împotriva patimilor împletite cu ele.***

41. Tot războiul monahului împotriva dracilor urmăreşte să despartă patimile de înţelesuri (de chipuri). Căci altfel nu poate privi lucrurile fără patimă.

42. ***Altceva este lucrul, altceva înţelesul lui, şi altceva patima. Lucrul este de pildă: bărbat, femeie, aur şi aşa mai departe, înţelesul (chipul) este amintirea simplă a ceva din cele de mai sus. Iar patima este iubirea neraţională sau ura fără judecată a ceva din cele de mai înainte. Deci lupta monahului este împotriva patimei.***

43. Înţeles pătimaş este gândul compus din patimă şi înţeles. Să despărţim patima de înţeles şi va rămâne gândul simplu. Şi o despărţim prin iubire duhovnicească şi înfrânare, dacă voim.

44. Virtuţile despart mintea de patimi; contemplaţiile duhovniceşti de înţelesurile simple; în sfârşit, rugăciunea curată o înfăţişază lui Dumnezeu însuşi.

45. Virtuţile sunt pentru cunoştinţa lucrurilor create; cunoştinţa pentru cunoscători; iar cunoscătorul pentru Cel cunoscut în chip necunoscut şi pentru Cel ce cunoaşte mai presus de cunoştinţă.

46. Dumnezeu, Cel supra plin, n-a adus cele create la existenţă fiindcă avea lipsa de ceva, ci ca acestea să se bucure împărtăşindu-se de El pe măsura şi pe potriva lor, iar El să se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se şi săturându-se fără săturare de Cel de care nu se pot sătura.

47. ***Mulţi săraci cu duhul are lumea, dar nu cum se cuvine. Şi mulţi care plâng, dar pentru pagube de bani sau pentru pierderi de copii. Şi mulţi blânzi, dar faţă de patimile necurate. Mulţi care flămânzesc şi însetoşază, dar pentru a răpi cele străine şi a câştiga din nedreptate. Mulţi milostivi, dar faţă de trup şi cele ale***

trupului. Şi curaţi cu inima, dar pentru slava deşartă. Şi făcători de pace, dar prin aceea că supun sufletul trupului. Mulţi prigoniţi, dar fiindcă sunt fără rânduială. Mulţi ocărâţi, dar pentru păcate ruşinoase. Fericiţi sunt însă numai aceia care fac şi pătimesc acestea pentru Hristos şi după pilda lui Hristos. De ce? Pentru că «a lor este Împărăţia Cerurilor» şi pentru că «aceştia vor vedea pe Dumnezeu», şi aşa mai departe. Aşadar nu fiindcă fac acestea şi le pătimesc sunt fericiţi căci şi cei mai-nainte pomeniţi fac acelaşi lucru. Ci pentru că fac şi pătimesc acestea pentru Hristos şi după pilda lui Hristos.

48. ***În toate cele făcute de noi, Dumnezeu ia seama la scop, cum s-a spus adeseori: de lucrăm pentru El, sau pentru altceva. Când vrem deci să facem vreun bine, să avem de scop nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu, ca privind pururea la El toate să le facem pentru El, ca nu cumva să răbdăm şi oboseala şi să pierdem şi plata.***

49. În vremea rugăciurii alungă din minte şi înţelesurile simple ale lucrurilor omeneşti şi vederile tuturor celor create, ca nu cumva, încărcat cu închipuirile celor mărunte, să cazi de la Cel neasemănat mai înalt şi mai bun decât toate cele ce sunt.

50. ***De vom iubi pe Dumnezeu ca adevărat, vom lepăda patimile prin însăşi această iubire. Iar iubirea faţă de El stă în a-L preţui pe El mai mult decât lumea şi sufletul mai mult decât trupul şi în a dispreţui lucrurile lumeşti şi a ne îndeletnici cu El pururea prin înfrânare, dragoste, rugăciune, cântare de psalmi şi cele asemenea.***

51. De ne vom îndeletnici cu Dumnezeu vreme îndelungată şi vom avea grijă de partea pătimitoare (pasională) a sufletului, nu vom mai fi atraşi de momelile gândurilor, ci înţelegând mai exact pricinile lor şi tăindu-le de la noi, vom deveni mai străvăzători şi aşa se va împlini cu noi cuvântul: «Şi a văzut ochiul meu în duşmanii mei; şi întru cei vicleni ce se scoală asupra mea va auzi urechea mea».

52. Când vezi mintea ta petrecând cu evlavie şi cu dreptate în ideile lumii, cunoaşte că şi trupul tău rămâne curat şi fără de păcat. Dar când vezi mintea îndeletnicindu-se cu păcatele şi nu o opreşti, cunoaşte că nu va întârzia nici trupul să alunece în ele.

53. Precum trupul are ca lume lucrurile, aşa şi mintea are ca lume ideile. Şi precum trupul desfrânează cu trupul femeii, aşa şi mintea desfrânează cu ideea femeii prin chipul trupului propriu. Căci vede în gând forma trupului propriu, amestecată cu forma femeii. De asemenea se răzbună în gând cu chipul celui ce l-a supărat, prin chipul trupului propriu. Şi acelaşi lucru se întâmplă şi cu alte păcate. Căci cele ce

le face trupul cu fapta în lumea lucrurilor, acelea le face şi mintea în lumea gândurilor.

54. Nu trebuie să ne cutremurăm, să ne mirăm şi să ne uimim cu mintea de faptul că Dumnezeu şi Tatăl nu judecă pe nimenea, ci toată judecata a dat-o «Fiului».Căci zice Fiul: ***«Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi, nu osândiţi ca să nu fiţi osândiţi».*** Iar Apostolul la fel: ***«Nu judecaţi ceva înainte de vreme, până ce nu va veni Domnul»,*** şi: ***«Cu judecata cu care judeci pe altul, te judeci pe tine însuţi».*** Dar oamenii, lăsând grija de a-şi plânge păcatele lor, au luat judecata de la Fiul şi se judecă şi se osândesc unii pe alţii, de pare că ar fi fără păcat, ***«Cerul s-a uimit de aceasta şi pământul s-a cutremurat».*** Ei însă nu se ruşinează, ca nişte nesimţiţi.

55. Cel ce iscodeşte păcatele altora, sau judecă din bănuieli pe fratele său încă nu a pus început pocăinţei, nici cercetării şi cunoaşterii păcatelor sale, care sunt cu adevărat mai grele ca plumbul ce cântăreşte mai mulţi talanţi. Acela n-a cunoscut încă nici din ce pricină se face omul greoi la inimă, iubind deşertăciunea şi căutând minciuna. De aceea ca un nebun şi ca unul ce umblă în întuneric lăsând păcatele sale, cugetă la ale altora, fie că există de fapt, fie că şi le închipuie el din bănuială.

56. Iubirea trupească de sine, cum s-a spus adeseori, e pricina tuturor gândurilor pătimaşe. Căci din ea se nasc cele trei gânduri mai generale ale poftei: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de argint şi al slavei deşarte. La rândul lor, din lăcomia pântecelui se naşte gândul curviei; din iubirea de argint gândul lăcomiei şi al zgârceniei; iar din slava deşartă, gândul mândriei. Şi toate celelalte gânduri izvorăsc din aceste trei: al mândriei, al întristării, al pomenirii răului, al deznădejdii, al pizmei, al bârfirii, şi celelalte. Aceste patimi leagă mintea de lucrurile materiale şi o ţin la pământ, stând cu toate deasupra ei asemenea unui bolovan foarte greu, ea fiind prin fire mai uşoară şi mai sprintenă ca focul.

57. Începutul tuturor patimilor este iubirea trupească de sine, iar sfârşitul este mândria. Iubirea trupească de sine este iubirea neraţională faţă de trup. Cine a tăiat-o pe aceasta, a tăiat deodată toate patimile care se nasc din ea.

58. Precum părinţii trupurilor sunt împătimiţi de dragostea faţă de cei născuţi din ei, la fel şi mintea se alipeşte din fire de cuvintele sale. Si precum celor mai împătimiţi dintre aceia, copiii lor, chiar de vor fi în toate privinţele cei mai de râs, li se vor părea cei mai drăgălaşi şi mai frumoşi dintre toţi, la fel minţii nebune îi vor părea cuvintele ei, chiar de vor fi cele mai prosteşti, cele mai înţelepte dintre toate. Înţeleptului însă nu-i apar aşa cuvintele sale, ci când i se va părea că e mai sigur că sunt adevărate şi bune, atunci se va încrede mai puţin în judecata lui. El ia

pe alţi înţelepţi ca judecători ai cuvintelor şi gândurilor sale, ca «să nu alerge sau să nu fi alergat în deşert»; şi prin ei primeşte întărirea.

59. Când birui vreuna din patimile mai necinstite, de pildă lăcomia pântecelui, sau curvia, sau mânia, sau lăcomia, îndată se repede asupra ta gândul slavei deşarte. Iar de birui şi pe acesta, îi urmează cel al mândriei.

60. Toate patimile necinstite, când stăpânesc sufletul, alungă din el gândul slavei deşarte. Iar când toate cele mai înainte înşirate sunt biruite, îl trimit pe acela.

61. Slava deşartă, fie că e alungată, fie că e de faţă, naşte mândria. Când e alungată, naşte părerea de sine; când e de faţă, îngâmfarea.

62. Slava deşartă e alungată de făptuirea într-ascuns; iar mândria de voinţa de-a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile.

63. Cel ce s-a învrednicit de cunoştinţa lui Dumnezeu şi se împărtăşeşte de dulceaţa ei cu adevărat dispreţuieşte toate plăcerile născute din poftă.

64. Cel ce pofteşte cele pământeşti, sau pofteşte mâncăruri, sau cele ce satisfac pe cele de sub pântece, sau slava omenească, sau bani, sau altceva din cele ce urmează acestora. Şi dacă nu află mintea ceva mai înalt decât acestea la care să-şi mute pofta, nu poate fi înduplecată să le dispreţuiască pe acestea până la capăt. Dar mai bună decât acestea fără de asemănare este cunoştinţa lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti.

65. Cei ce dispreţuiesc plăcerile le dispreţuiesc datorită sau fricii, sau nădejdii, sau cunoştinţei, sau dragostei de Dumnezeu.

66. Cunoştinţa fără pasiune a celor dumnezeieşti încă nu înduplecă mintea să dispreţuiască până la capăt cele materiale, ci ea se aseamănă înţelesului simplu al unui lucru ce cade sub simţuri. De aceea se găsesc mulţi dintre oameni, care au multă cunoştinţă, dar care se tăvălesc în patimile trupului ca nişte porci în mocirlă. Căci curăţindu-se pentru puţină vreme cu sârguinţă şi dobândind cunoştinţă, nemaiavând pe urmă nici o grijă se aseamănă lui Saul, care învrednicindu-se de împărăţie dar purtându-se cu nevrednide, a fost lepădat cu mânie înfricoşată din ea.

67. Precum înţelesul simplu al lucrurilor omeneşti nu sileşte mintea să dispreţuiască cele dumnezeieşti, aşa nici cunoştinţa simplă a celor dumnezeieşti nu

o înduplecă deplin să dispreţuiască cele omeneşti deoarece adevărul se află acum în umbre şi ghicituri. De aceea este nevoie de fericita pasiune a sfintei iubiri care leagă mintea de vederile (contemplaţiile) duhovniceşti şi o înduplecă să preţuiască cele nemateriale mai mult decât pe cele materiale şi cele inteligibile şi dumnezeieşti mai mult decât pe cele supuse simţurilor.

68. Cel ce a tăiat patimile de la sine şi şi-a făcut gândurile simple prin aceasta încă nu le-a întors spre cele dumnezeieşti, şi poate să nu fie împătimit nici de cele omeneşti nici de cele dumnezeieşti. Aceasta se întâmplă însă numai celor aflători pe treapta făptuirii, care nu s-au învrednicit încă de cunoştinţă şi care se reţin de la patimi mai mult de frica chinurilor, decât din nădejdea împărăţiei.

69. «Prin credinţă umblăm, nu prin vedere»; şi în oglinzi şi în ghicituri avem cunoştinţă. De aceea avem lipsă de multă îndeletnicire cu aceasta ca, prin îndelungata cercetare şi pătrundere a lor, să ne câştigăm o deprindere anevoie de abătut de la aceste vederi (contemplaţii).

70. Dacă tăiem pricinile patimilor pentru puţin timp şi ne îndeletnicim cu vederile duhovniceşti, dar nu petrecem în ele de-a pururi, ocupându-ne anume cu acest lucru, cu uşurinţă ne întoarcem iarăşi la patimile trupului, nedobândind alt rod de-acolo decât cunoştinţa simplă împreunată cu părerea de sine. Iar sfârşitul acesteia este întunecarea treptată a cunoştinţei şi totala abatere a minţii spre cele materiale.

71. Patima de ocară a dragostei ocupă mintea cu lucrurile materiale; iar patima de laudă a dragostei o leagă de cele dumnezeieşti. Căci în care lucruri zăboveşte mintea, în acelea se şi lărgeşte. Şi cu lucrurile în care se lărgeşte, cu acelea îşi nutreşte şi pofta şi iubirea, fie cu cele dumnezeieşti şi proprii şi inteligibilele cu lucrurile şi cu patimile trupului.

72. ***Dumnezeu a zidit şi lumea nevăzută şi pe cea văzută; deci El a făcut şi sufletul şi trupul. Dacă lumea văzută este aşa de frumoasă, cu cât mai mult va fi cea nevăzută? Iar dacă aceea este mai frumoasă şi mai bună decât aceasta, cu cât nu le va întrece pe amândouă Dumnezeu, care le-a făcut pe ele? Dacă prin urmare Făcătorul tuturor bunurilor e mai bun decât toate cele făcute, pentru care pricină părăseşte mintea pe Cel ce e mai bun decât toate şi se ocupă cu cele mai rele decât toate, adică cu patimile trupului? E vădit că pentru faptul că a petrecut şi s-a obişnuit cu trupul de la naştere, iar experienţa Celui mai bun şi mai presus de toate încă n-a făcut-o desăvârşit. Dacă prin urmare printr-o deprindere îndelungată cu înfrânarea de plăceri şi printr-o îndeletnicire cu cele dumnezeieşti rupem puţin câte puţin această legătură şi afecţiune, mintea se***

lărgeşte în cele dumnezeieşti înaintând treptat în ele, şi-şi descoperă demnitatea proprie. Iar sfârşitul este că îşi mută tot dorul spre Dumnezeu.

73. Cel ce spune păcatul fratelui fără patimă, îl spune din două pricini: sau ca să-l îndrepteze pe el, sau să folosească pe altul. Iar dacă îl spune pentru alte pricini, fie aceluia, fie altuia, îl spune pentru a-l batjocori sau a-l bârfi. Dar atunci nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască, ci va cădea sigur fie în aceeaşi greşeală fie în alta, şi va suferi ruşine, mustrat fiind şi batjocorit de alţii.

74. Acelaşi păcat săvârşit de mai mulţi nu are o singură pricină, ci mai multe. De pildă altceva este a păcătui din deprindere şi altceva a păcătui dintr-o nebăgare de seamă. Cel din urmă nu s-a gândit la păcat nici înainte de a-l săvârşi nici după aceea. Ba chiar e foarte îndurerat pentru ceea ce s-a întâmplat. Cel ce a păcătuit însă din deprindere, dimpotrivă: înainte de-a săvârşi păcatul, nu va înceta de-a păcătui cu gândul, iar după ce l-a săvârşit păstrează aceeaşi dispoziţie.

75. Cel ce cultivă virtuţile pentru slava deşartă, vădit este că şi cunoştinţa o cultivă pentru slava deşartă. Iar unul ca acesta nu face şi nu grăieşte nimic spre zidire, ci în toate vânează slava de la cei ce privesc sau ascultă. Dar patima aceasta e dată pe faţă, când unii dintre cei pomeniţi îl ocărăsc pentru anumite fapte sau cuvinte. Atunci acela se întristează foarte; nu pentru că nu s-au zidit aceia (nici nu era acesta scopul lui), ci pentru că a fost dispreţuit el.

76. Patima iubirii de argint se dă pe faţă în bucuria ce o are cineva când primeşte şi în întristarea ce o are când dă. Unui ca acesta nu economiseşte bunurile pentru a ajuta pe cei lipsiţi.

77. Omul rabdă pătimiri pentru una din acestea: sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau pentru nădejdea răsplăţii, sau de frica muncilor, sau de frica oamenilor, sau pentru fire, sau pentru plăcere, sau pentru câştig, sau pentru slava deşartă, sau de nevoie.

78. Altceva este a te izbăvi de gânduri şi altceva a te elibera de patimi. Adeseori se izbăveşte cineva de gânduri, când nu sunt de faţă acele lucruri, faţă de care are anumite patimi. Dar patimile se ascund în suflet, iar când se arată, lucrurile ies la iveală. Prin urmare trebuie să observăm mintea în faţa lucrurilor ca să cunoaştem pentru care din ele e stăpânită de patimă.

79. Prieten adevărat este acela care îndură necazurile, nevoile şi nenorocirile aproapelui atunci când acela e încercat, ca pe ale sale, fără zgomot şi fără tulburare.

80. ***Să nu-ţi dispreţuieşti conştiinţa, care totdeauna îţi dă sfaturile cele mai bune. Căci ea îţi insuflă socotinţa şi hotărîrea dumnezeiască şi îngerească şi te slobozeşte de întinăciunile ascunse ale inimii, iar în vremea ieşirii îţi dăruieşte îndrăznire către Dumnezeu.***

81. De vrei să fii cu pătrundere şi cu dreaptă măsură şi să nu slujeşti patimii închipuirii de sine, caută totdeauna să cunoşti ce ascund lucrurile bun pentru cunoştinţa ta. Şi aflând foarte multe şi felurite cunoştinţe ascunse de tine, te vei mira de neştiinţa ta şi-ţi vei înfrâna cugetul. Iar cunoscându-te pe tine, vei înţelege multe mari şi minunate lucruri. Fiindcă socotinţa că ştii nu te lasă să sporeşti în a şti.

82. Numai acesta vrea cu dinadinsul să se mântuiască, care nu se împotriveşte leacurilor doftoriceşti. Iar acestea sunt durerile şi întristările aduse de diferitele lovituri. Cel ce se împotriveşte însă, nu ştie ce negustorie se face aici, nici cu ce câştig va ieşi de aici.

83. Slava deşartă şi iubirea de argint se nasc una pe alta. Căci cei ce iubesc slava deşartă se silesc să se îmbogăţească; iar cei ce s-au îmbogăţit doresc să fie slăviţi. Dar aceasta se întâmplă la mireni. Căci monahul tocmai când e sărac suferă mai mult de slava deşartă, iar când are argint îl ascunde, ruşinându-se că are un lucru nepotrivit cu schima.

84. Propriu slavei deşarte a monahului este că se întemeiază pe virtute şi pe cele ce urmează acesteia. Propriu mândriei lui este că se făleşte cu biruinţele sale morale, punându-le pe seama sa, nu pe a lui Dumnezeu, iar pe alţii îi dispreţuieşte. Iar propriu slavei deşarte şi mândriei mireanului este că se făleşte cu frumuseţea, cu bogăţia, cu puterea şi chibzuinţa lui.

85. Izbânzile mirenilor sunt decăderile monahilor; iar izbânzile monahilor sunt decăderile mirenilor. De pildă izbânzile mirenilor sunt bogăţia, slava, puterea, desfătarea, bunăstarea trupească, belşugul de prunci şi cele asemenea, la care ajungând iubitorul de lume, împotriva voii, le socoteşte o mare decădere, fiind adeseori chiar în primejdie să se spânzure, cum s-au şi spânzurat unii.

86. Mâncările s-au făcut pentru două pricini: pentru hrană şi pentru tămăduire. Prin urmare cei ce se împărtăşesc de ele în afară de aceste pricini, se vor osândi ca unii ce s-au dedat desfătărilor, folosind rău cele date de Dumnezeu spre trebuinţă. Şi în toate lucrurile reaua folosire este păcat.

87. ***Smerita cugetare este o rugăciune neîntreruptă, împreunată cu lacrimi şi cu durere. Căci aceasta, chemând pururea pe Dumnezeu într-ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebuneşte în puterea şi înţelepciunea proprie, nici să se ridice peste alţii, lucruri care sunt boale înfricoşate ale patimii mândriei.***

88. ***Altceva este a lupta împotriva gândului simplu, ca să nu stârnească patima; şi altceva este a lupta împotriva gândului pătimaş, ca să nu se producă consimţirea. Dar nici unul din aceste două feluri de luptă nu lasă gândurile să zăbovească în suflet.***

89. Supărarea este împletită cu amintirea răului. Prin urmare când mintea va oglindi faţa fratelui cu supărare, vădit este că-şi aminteşte răul de la el. ***«Iar căile celor ce ţin minte răul duc spre moarte»,*** fiindcă ***«tot cel ce ţine minte răul e nelegiuit».***

90. Dacă îţi aminteşti de răul de la cineva, roagă-te pentru el şi vei opri patima din mişcare, despărţind, prin rugăciune, supărarea de amintirea răului ce ţi l-a făcut. Iar devenind iubitor de oameni, vei şterge cu totul patima din suflet. Dacă însă altul ţine minte răul de la tine, fii îndatoritor şi smerit faţă de el şi stai cu dragoste în preajma lui şi-l vei izbăvi de patima lui.

91. Supărarea celui ce te pizmuieşte o vei alina prin osteneală. Căci el îşi socoteşte pricină de nenorocire ceea ce pizmuieşte la tine. De aceea nu poţi să-l alini altfel, decât ascunzând-o aceasta de la el. Dacă aceasta le foloseşte multora, iar pe acela îl întristează, pe care parte o vei nesocoti? E de trebuinţă, desigur, să fii de folos celor mulţi, dar, după putere, nici pe acela să nu-l nesocoteşti. Să nu te laşi înrâurit de răutatea patimii lui. Căci nu te răzbuni pe patimă, ci pe pătimaş. Drept aceea socoteşte-l întru smerenie pe acela mai presus de tine şi în toată vremea, în tot locul şi lucrul dă-i lui mai multă cinste. Iar pizma ta o poţi alina, dacă te bucuri împreună cu cel pizmuit de cele ce se bucură el şi te întristezi împreună cu acela de cele ce se întristează el, împlinind cuvântul Apostolului: ***«Bucuraţi-vă cu cei ce se bucură şi plângeţi cu cei ce plâng».***

92. Mintea noastră este la mijloc între două fiinţe, care îşi lucrează fiecare cele proprii, una virtutea, cealaltă răutatea; adică între înger şi drac. Dar ea are libertatea şi puterea să urmeze sau să se împotrivească cui vrea.

93. Sfintele Puteri ne îndeamnă spre cele bune, iar seminţele naturale şi hotărârea cea bună ne ajută. La rândul lor atacurile (momelile) dracilor sunt ajutate de patimi şi de hotărârea cea rea.

94. Mintea curată primeşte uneori învăţătură de la Dumnezeu însuşi, care vine în ea. Alteori îi insuflă cele bune Sfintele Puteri. Şi iarăşi alteori, firea lucrurilor contemplate.

95. Mintea care s-a învrednicit de cunoştinţă trebuie să păstreze înţelesurile lucrurilor nepătimaşe, vederile duhovniceşti (contemplaţiile) limpezi şi starea rugăciunii netulburată. Dar nu poate să le apere pe acestea necontenit de izbucnirile trupului, umplându-se de fum prin meşteşugirile dracilor.

96. Nu ne mâniem pentru toate câte ne întristăm. Căci sunt mai multe cele ce ne pricinuiesc întristare, decât cele ce ne pricinuie mânie. De pildă s-a spart vasul acesta, s-a pierdut lucrul acela, a murit cutare. Pentru unele ca acestea numai ne întristăm. Pentru celelalte însă ne şi întristăm şi ne şi mâniem, dovedindu-ne lipsiţi de înţeleptiune.

97. Primind mintea chipurile lucrurilor, îşi schimbă forma după fiecare chip; iar privindu-le duhovniceşte, se modifică în chip felurit după fiecare vedere. Ajungând însă în Dumnezeu, devine cu totul fără chip, şi fără formă. Căci contemplând pe Cel uniform devine uniformă şi întreagă luminoasă.

98. Suflet desăvârşit este acela a cărui putere pătimitoare pasională înclină cu totul spre Dumnezeu.
99. Mintea desăvârşită este aceea care prin credinţă adevărată a supra cunoscut în chip supra neştiut pe Cel supra necunoscut şi contemplă trăsăturile universale ale făpturilor Lui şi a primit de la Dumnezeu cunoştinţa cuprinzătoare a Providenţei şi a Judecăţii arătată în ele; se înţelege, atâta cât e cu putinţă oamenilor.

100. Timpul se împarte în trei. Credinţa se întinde împreună cu toate trei părţile; nădejdea, cu una dintre ele; iar dragostea, cu două. Atât credinţa cât şi nădejdea sunt până la o vreme; dar iubirea, supra unindu-se pentru veacuri nemărginite cu Cel supra nemărginit, rămâne pururea, crescând mereu mai sus de ea. De aceea ***«mai mare decât toate este dragostea».***

A aceluiaşi

A patra sută a capetelor despre dragoste

1. Mai întâi se minunează mintea, gândindu-se la nemărginirea lui Dumnezeu în toate privinţele şi la acel ocean nestrăbătut şi mult dorit. În al doilea rând se uimeşte, întrebându-se cum a adus toate lucrurile din nimic la existenţă. Dar

precum «măreţia Lui nu are margine», la fel «înţelepciunea Lui nu poate fi iscodită».

2. Dar cum să nu se minuneze, privind (contemplând) acel ocean nemărginit şi mai presus de uimire al bunătăţii? Sau cum să nu se umple de uimire, întrebându-se cum şi de unde s-a făcut fiinţa raţională şi mintală şi cele patru elemente, din care sunt corpurile, o dată ce nu exista nici o materie mai-nainte de ce s-au făcut acestea? Sau întrebându-se ce fel de putere este aceea care, mişcată spre faptă, a adus acestea la existenţă? Dar elinii nu primesc aceasta, necunoscând bunătatea atotputernică, înţelepciunea şi cunoştinţa Lui, capabile de lucru şi mai presus de minte.

3. Dumnezeu, fiind Făcător din veci, creează când vrea prin Cuvântul cel de o fiinţă şi prin Duhul, pentru bunătatea Sa nemărginită. Să nu zici: pentru care motiv le-a făcut acuma, o dată ce e pururea bun? Fiindcă înţelepciunea fiinţei nemărginite e nepătrunsă şi nu cade sub cunoştinţa omenească.

4. Cunoştinţa lucrurilor având-o Făcătorul preexistentă în Sine din veci, a adus-o la fiinţă (a substanţializat-o) şi a scos-o la iveală atunci când a voit. Căci este o nebunie a te îndoi că Dumnezeu Cel atotputernic poate să aducă ceva la fiinţă, atunci când vrea.

5. Pentru care pricină a creat Dumnezeu, cercetează! Căci e chestiune de cunoştinţă. Dar cum şi de ce acum de curând nu căuta! Căci nu e lucru care să poată cădea sub mintea ta. Fiindcă cele dumnezeieşti, unele sunt cu putinţă de cuprins, altele nu pot fi cuprinse de oameni. Căci «vederea fără frâu poate să împingă pe cineva şi în prăpăstii», precum a zis oarecare dintre sfinţi.

6. Unii spun că făpturile există dimpreună cu Dumnezeu din veci. Dar aceasta este cu neputinţă. Căci cum pot cele întru toate mărginite să existe din veci împreună cu Cel întru totul nemărginit? Sau cum mai sunt propriu zis făpturi, dacă sunt împreună veşnice cu Făcătorul? Dar aceasta este învăţătura elinilor, care nu socotesc pe Dumnezeu Făcător al fiinţelor, ci numai al însuşirilor. Dar noi cunoscând pe atotputernicul Dumnezeu, zicem că El este Făcătorul nu al însuşirilor, ci al fiinţelor străbătute de însuşiri. Iar dacă e aşa, făpturile nu există împreună cu Dumnezeu din veci.

7. Intr-o anumită privinţă Dumnezeu şi cele dumnezeieşti pot fi cunoscute; în altă privinţă nu pot fi cunoscute. Poate fi cunoscut prin cele din jurul Lui; dar nu poate fi cunoscut în ceea ce este El însuşi.

8. Să nu cauţi deprinderi şi aptitudini la fiinţa simplă şi nemărginită a Sfintei Treimi, ca să nu o faci compusă ca pe făpturi. Căci este un lucru nebunesc şi neîngăduit aşa ceva cu privire la Dumnezeu.

9. Singură fiinţa nemărginită, atotputernică şi a toate făcătoare este simplă, umformă, fără calităţi, liniştită şi nedezbinată. Toată făptura însă e compusă din fiinţă şi accident şi are pururea trebuinţă de Providenţa dumnezeiască, nefiind slobodă de prefacere.

10. Toată fiinţa mintală şi sensibilă, adusă la existenţă de Dumnezeu, a primit puteri de-a percepe lucrurile; fiinţa mintală, puterile de înţelegere; iar cea sensibilă, simţurile.

11. Dumnezeu se lasă împărtăşit numai; zidirea însă şi primeşte prin împărtăşire şi dă mai departe. Primeşte prin împărtăşire existenţa şi fericirea; dar dă mai departe numai fericirea, însă altfel fiinţa trupească şi altfel cea netrupească.

12. Fiinţa netrupească transmite fericirea vorbind, lucrând şi fiind contemplată; cea trupească numai prin faptul că e contemplată.

13. Ca să existe fiinţa raţională şi mintală veşnic, sau să nu existe, atârnă de voia Celui ce a zidit toate bune; dar ca să fie bune acestea sau rele, după libera alegere, atârnă de voia făpturilor.

14. Răul nu se contemplă ca stând în legătură cu fiinţa făpturilor, ci în legătură cu mişcarea lor greşită şi neraţională.

15. Sufletul se mişcă cum se cuvine când facultatea lui poftitoare s-a pătruns de înfrânare, iuţimea stăruie în dragoste, întorcându-se de la ură, iar raţiunea se îndreaptă spre Dumnezeu, prin rugăciune şi contemplaţie duhovnicească.

16. Încă nu are dragoste desăvârşită, nici conştiinţa adâncă a Providenţei dumnezeieşti cel ce în vreme de încercare nu suferă cu îndelungă răbdare întâmplările supărătoare, ci se depărtează de la dragostea fraţilor duhovniceşti.

17. ***Scopul Providenţei dunnezeieşti este să unească pe cei pe care i-a dezbinat răutatea în tot felul, prin dreaptă credinţă şi dragoste duhovnicească. Căci pentru aceasta a pătimit Mântuitorul, ca pe copiii lui Dumnezeu cei împrăştiaţi să-i adune spre a fi una. Prin urmare cel ce nu rabdă lucrurile supărătoare nu***

suferă pe cele întristătoare şi nu le îndură pe cele dureroase umblă în afară de dragostea dumnezeiască şi de scopul Providenţei.

18. Dacă ***«dragostea îndelung rabdă şi se milostiveşte»*** cel ce se descurajează de întâmplările supărătoare şi de aceea se poartă cu răutate faţă de cei ce l-au supărat şi se întoarce de la dragostea faţă de ei, cum nu va cădea de la scopul Providenţei dumnezeieşti?

19. Ia aminte la tine, de nu cumva răutatea care te desparte de fratele tău nu se află în fratele, ci în tine. Şi grăbeşte de te împacă cu el, ca să nu cazi din porunca dragostei.

20. Să nu dispreţuieşti porunca dragostei, fiindcă printr-însa vei fi fiul lui Dumnezeu. Dar călcând-o, te vei afla fiul gheenei.

21. Cele ce desfac dragostea dintre oameni sunt acestea: a pizmui sau a fi pizmuit; a păgubi sau a fi păgubit, a nu cinsti sau a nu fi cinstit; gândurile bănuitoare. Deci ia seama, nu cumva ai făcut sau ai pătimit vreuna din acestea şi de aceea eşti despărţit de dragostea prietenului?

22. ***Ţi-a venit vreo ispită de la fratele şi supărarea te-a dus la ură? Nu te lăsa biruit de ură, ci învinge ura în dragoste. Şi vei invinge în chipul acesta: rugându-te pentru el cu adevărat lui Dumnezeu, primind apărarea lui, sau chiar iscodindu-i tu apărarea şi socotindu-te pe tine cauză a ispitei şi fiind cu îndelungă răbdare până va trece norul.***

23. Îndelung răbdător este cel ce aşteaptă sfârşitul ispitei şi lauda stăruinţei.

24. «Bărbatul îndelung răbdător este cu mare înţelepciune», fiindcă toate cele ce-i vin asupra le adduce în legătură cu sfârşitul; şi aşteptându-l pe acesta, rabdă întâmplările supărătoare; iar «sfârşitul este viaţa veşnică», după dumnezeiescul Apostol. ***«Iar viaţa veşnică aceasta este, ca să te cunoască pe Tine Unul adevăratul Dumnezeu şi pe Cel ce L-ai trimis, Iisus Hristos».***

25. ***Nu lepăda cu uşurinţă dragostea duhovnicească, fiindcă altă cale a mântuirii nu le-a rămas oamenilor.***

26. ***Pe fratele ce-l socoteai ieri duhovnicesc şi virtuos, nu-l socoti azi rău şi viclean, pentru ura care s-a ivit în tine din ispita celui rău, ci prin dragostea***

îndelung răbdătoare gândeşte-te la lucrurile bune de ieri şi alungă ura de astăzi din suflet.

27. Pe fratele ce-l lăudai ieri ca bun şi-l vesteai ca virtuos, nu-l bârfi astăzi ca rău şi viclean, făcând din defăimarea fratelui motiv de apărare a urii viclene din tine, în urma mutării tale de la dragoste la ură. Ci stăruie în aceleaşi laude chiar dacă eşti încă stăpânit de supărare şi uşor te vei întoarce la dragostea mântuitoare.

28. Lauda obişnuită pe care o aduci fratelui să nu o pătezi, în întâlnirea cu ceilalţi fraţi, din pricina supărării ascunse pe care o ai împotriva lui, amestecând pe neobservate defăimarea în cuvintele tale, ci foloseşte în întâlniri lauda curată şi roagă-te sincer pentru el ca pentru tine. În chipul acesta te vei izbăvi repede de ura pierzătoare.

29. Să nu zici: nu urăsc pe fratele meu, în vreme ce te scârbeşti de pomenirea lui. Ci ascultă pe Moise, care zice: ***«Să nu urăşti pe fratele tău în cugetul tău; cu mustrare vei mustra pe fratele tău şi nu vei lua pentru el păcat».***

30. Dacă vreun frate, ispitit fiind, stăruie în a te vorbi de rău, nu te lăsa scos din starea dragostei, răbdând câtă vreme acelaşi diavol rău caută să-ţi tulbure cugetul. Şi nu vei fi scos din ea, dacă, ocărât fiind, vei binecuvânta şi pândit cu gânduri rele, te vei purta cu bunăvoinţă. Căci aceasta este calea înţelepciunii după Hristos. Şi cel ce nu merge pe ea nu va locui împreună cu El.

31. Nu-i socoti binevoitori pe cei ce-ţi aduc vorbe care produc în tine supărare şi ură împotriva fratelui, chiar dacă s-ar părea că spun adevărul. Ci întoarce-te de la unii ca aceştia, ca de la nişte şerpi care omoară, ca lor să le retezi vorbirea de rău, iar sufletul tău să-l izbăveşti de răutate.

32. Nu înţepa cu vorbe acoperite pe fratele tău, ca nu cumva primind şi tu cele asemenea de la el, să alungi de la amândoi starea dragostei. Ci mergi şi mustră-l pe el cu îndrăznire iubitoare, ca împrăştiind pricinile supărării să te izbăveşti şi pe tine şi pe el de tulburare şi de supărare.

33. Cercetează-ţi conştiinţa cu de-amănuntul, ca să vezi nu cumva din pricina ta nu e împăcat fratele tău? Şi nu o nesocoti, căci ea cunoaşte cele ascunse ale tale şi te va pârî în vremea ieşirii, iar în vremea rugăciunii ţi se va face piedică.

34. ***Nu aminti în vreme de pace cele spuse de fratele tău în vreme de supărare, fie că au fost spuse acele lucruri supărătoare în faţa ta, fie că au fost spuse către***

altul, iar tu le-ai auzit după aceea. Aceasta pentru ca nu cumva, stăruind în ţinerea de minte a răului, să te întorci la ura pierzătoare a fratelui.

35. Sufletul raţional care nutreşte ură faţă de om, nu poate avea pace cu Dumnezeu, dătătorul poruncilor. ***«Căci de nu veţi ierta, zice, oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru cel ceresc nu va ierta greşelile voastre».*** Iar dacă acela nu vrea să se împace, păzeşte-te măcar pe tine de ură, rugându-te pentru el sincer şi negrăindu-l de rău faţă de cineva.

36. ***Pacea negrăită a Sfinţilor îngeri se susţine prin aceste două dispoziţii: prin dragostea faţă de Dumnezeu şi prin dragostea întreolaltă. Asemenea stă lucrul şi cu toţi sfinţii din veac. Deci prea frumos s-a spus de către Mântuitorul nostru: «în aceste două porunci atârnă toată Legea şi Proorocii».***

37. Nu umbla să-ţi placi ţie, şi nu vei urî pe fratele tău; şi nu fii iubitor de trupul tău, şi vei fi iubitor de Dumnezeu.

38. De ţi-ai ales să vieţuieşti cu cei duhovniceşti, leapădă la porţi voile tale. Căci nu vei putea în alt chip să trăieşti în pace nici cu Dumnezeu, nici cu cei împreună vieţuitori.

39. Cel ce a putut dobândi dragostea desăvârşită şi şi-a întocmit toată viaţa potrivit cu aceasta, acela zice «Doamne Iisuse...» în Duhul Sfânt. Iar cel dimpotrivă cele dimpotrivă le face.

40. Dragostea faţă de Dumnezeu doreşte pururea să întraripeze mintea spre vorbirea dumnezeiască; iar cea către aproapele o face să cugete totdeauna cele bune despre el.

41. Cel ce iubeşte încă slava deşartă, sau e legat de vreunul din lucrurile materiale, se supără pe oameni pentru cele vremelnice sau ţine minte răul, sau are ură faţă de ei, sau slujeşte gândurilor urâte. Dar pentru sufletul iubitor de Dumnezeu toate acestea sunt străine.

42. Când nu zici şi nu faci cu gândul nici un lucru rău, şi când nu ţii minte răul de la cel ce te-a păgubit sau te-a bârfit, şi când în vremea rugăciunii ai mintea pururea nematerială şi fără formă, să ştii că ai ajuns la măsura nepătimirii şi a dragostei desăvârşite.

43. Nu mică luptă se cere pentru a te izbăvi de slava deşartă; şi se izbăveşte cineva de aceasta prin lucrarea ascunsă a virtuţilor şi prin rugăciunea deasă. Iar semnul izbăvirii stă în a nu mai ţine minte răul de la cel ce te-a defăimat sau te defăimează.

44. ***De vrei să fii drept, dă fiecărei părţi din tine, adică sufletului şi trupului, cele de care sunt vrednice. Părţii raţionale a sufletului dă-i citiri, vederi duhovniceşti şi rugăciune; iuţimii dă-i dragoste duhovnicească ce se opune urii; părţii poftitoare dă-i cumpătare şi înfrânare; iar trupului hrană şi îmbrăcăminte, atâta cât sunt de trebuinţă.***

45. Mintea lucrează după fire, când şi-a supus patimile şi contemplă raţiunile lucrurilor, aducându-le în legătură cu Dumnezeu.

46. Precum se raportează sănătatea şi boala la trupul animalului şi lumina şi întunericul la ochi, tot aşa se raportează virtutea şi păcatul la suflet şi cunoştinţa şi neştiinţa la minte.

47. În aceste trei stă filosofia creştinului: în poruncă, în dogme şi în credinţă. Poruncile despart mintea de patimi; dogmele o aduc la cunoştinţa făpturilor; iar credinţa la contemplarea Sfintei Treimi.

48. Unii dintre cei ce se nevoiesc resping numai gândurile pătimaşe; alţii însă taie şi patimile înseşi. Gândurile pătimaşe se resping fie prin psalmodiere, fie prin rugăciune, fie prin înălţarea minţii spre cer, sau prin altă oarecare desfacere de lucruri şi de loc. Iar patimile le fac, nesocotind acele lucruri faţă de care le nutresc.

49. Lucrurile spre care putem nutri vreo patimă sunt de pildă acestea: femeia, banii, darurile şi cele asemenea. Femeia o poate nesocoti cineva, când, după retragerea din lume, îşi veştejeşte şi trupul cum trebuie, prin înfrânare. Banii, când îşi convinge cugetul ca în toate să se mulţumească cu ceea ce are. Iar slava, când iubeşte lucrarea ascunsă a virtuţilor, arătată numai lui Dumnezeu. În privinţa celorlalte trebuie făcut la fel. Cel ce nesocoteşte acestea nu va ajunge niciodată la ura împotriva cuiva.

50. Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie şi de bani şi de celelalte, a făcut pe omul din afară monah; dar încă nu şi pe cel dinlăuntru. Iar cel ce s-a lepădat şi de înţelesurile (chipurile) pătimaşe ale acestora l-a făcut şi pe omul dinlăuntru, care este mintea. Pe omul din afară îl poate face cineva uşor monah, numai să vrea. Dar nu mică e lupta care se cere pentru a face pe omul dinlăuntru monah.

51. Cine oare s-a izbăvit în acest neam cu totul de înţelesurile pătimaşe şi s-a învrednicit de rugăciunea curată şi nematerială, ceea ce este semnul monahului dinlăuntru?

52. ***Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre; ele ies la iveală de abia atunci când se arată lucrurile.***

53. Cineva poate să nu fie tulburat de patimi, când lipsesc lucrurile, bucurându-se de-o parţială nepătimire; când însă se arată lucrurile, îndată răpesc patimile mintea.

54. Nu socoti că ai ajuns la nepătimirea desăvârşită, câtă vreme lipseşte lucrul. Când se arată însă şi te lasă nemişcat atât lucrul cât şi amintirea lui de după aceea, să ştii că ai intrat în hotarele ei. Totuşi nici atunci să nu dispreţuieşti grija, deoarece numai virtutea prelungită omoară patimile, pe când cea neglijată le scormoneşte iarăşi.

55. Cel ce iubeşte pe Hristos, desigur că-L şi imită, după putere. Astfel Hristos n-a încetat să facă bine oamenilor; iar răsplătit cu nerecunoştinţă şi cu hulă se purta cu îndelungă răbdare; în sfârşit, bătut şi omorât de ei, răbda neînvinuind pe nimeni. Aceste trei sunt faptele dragostei faţă de aproapele, fără de care cel ce zice că iubeşte pe Hristos sau că va dobândi împărăţia Lui, se amăgeşte pe sine: ***«Căci nu cel ce-mi zice Mie Doamne, Doamne, va intra întru Împărăţia Cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu».*** Şi iarăşi: ***«Cel ce mă iubeşte pe Mine păzeşte poruncile Mele»***... şi celelalte.

56. Tot scopul poruncilor Mântuitorului este să slobozească mintea de necumpătare şi de ură şi să o ducă la dragostea Lui şi a aproapelui, din care se naşte în mod efectiv lumina sfintei cunoştinţe.

57. Dacă te-ai învrednicit de puţină cunoştinţă de la Dumnezeu, nu nesocoti dragostea şi înfrânarea. Căci acestea curăţind partea pasională (pătimitoare) a sufletului, îţi gătesc necontenit calea spre cunoştinţă.

58. ***Calea spre cunoştinţă este nepătimirea şi smerenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul.***

59. Deoarece «cunoştinţa îngâmfă, iar iubirea zideşte», împreună dragostea cu cunoştinţa şi vei fi fără trufie şi ziditor duhovnicesc, zidindu-te atât pe tine, cât şi pe toţi cei ce se apropie de tine.

60. Dragostea zideşte prin aceea că nu pizmuieşte şi nu supără pe cei ce ne pizmuiesc; dar nici nu se făleşte cu lucrul pizmuit şi nu se socoteşte pe sine că a ajuns la ţintă. Iar în privinţa lucrurilor pe care nu le ştie îşi mărturiseşte fără să roşească neştiinţa. Astfel face mintea fără trufie şi o pregăteşte să sporească necontenit în cunoştinţă.

61. De obicei cunoştinţa e însoţită de închipuirea de sine şi de pizmă, mai ales la început. Închipuirea de sine vine numai dinlăuntru; iar pizma şi dinlăuntru şi din afară. Dinlăuntru, ca să se îndrepte împotriva celor ce au cunoştinţă; iar din afară, de la cei ce de asemenea au cunoştinţă. Dar dragostea le împrăştie pe toate trei: închipuirea de sine, întrucât nu se îngâmfă; pizma dinlăuntru, întrucât nu pizmuieşte; iar cea din afară, întrucât îndelung rabdă şi se milostiveşte. E de trebuinţă deci ca cel ce are cunoştinţa să dobândească şi dragostea, ca să-şi păzească mintea întru toate nerănită.

62. Cel ce s-a învrednicit de darul (harisma) cunoştinţei şi e stăpânit de supărare, sau de ţinerea minte a răului, sau de ură, este asemenea celui ce înghimpă ochii cu spini şi mărăcini. De aceea cunoştinţa are numaidecât lipsă de dragoste.

63. Ia aminte să nu-ţi închini toată preocuparea ta trupului, ci hotărăşte-i lui nevoinţă, după putere. Şi toată mintea ta întoarce-o spre cele dinlăuntru. Căci «nevoinţa trupească la puţine foloseşte, iar evlavia spre toate este de folos»... şi cele următoare.

64. Cel ce petrece neîncetat întru cele dinlăuntru este cumpătat, rabdă îndelung, se milostiveşte şi cugetă smerit. Dar nu numai atâta, ci şi contemplă, teologhiseşte şi se roagă. Aceasta este ceea ce spune Apostolul: «În duh să umblaţi» şi cele următoare.

65. Cel ce nu ştie să umble pe calea duhovnicească nu e cu grijă la gândurile pătimaşe, ci toată preocuparea lui se mişcă numai în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în neînfrânare, în supărare, în mânie şi în pomenirea răului şi prin aceasta i se întunecă mintea, sau se dă la o nevoinţă fără măsură şi-şi tulbură înţelegerea.

66. Scriptura nu înlătură nimic din cele date nouă de Dumnezeu spre folosire, dar pedepseşte lipsa de măsură şi îndreaptă lipsa de judecată. De pildă nu opreşte pe om să mănânce, să facă copii, să aibă avere şi să o chivernisească drept. Dar îl opreşte de la lăcomia pântecelui, de la desfrânare şi celelalte. Nu-l opreşte nici să cugete la acestea (căci pentru aceasta s-au făcut), dar îl opreşte să cugete pătimaş.

67. Unele dintre cele săvârşite de noi după voia lui Dumnezeu se săvârşesc potrivit poruncii: altele nu din poruncă, ci, cum ar zice cineva, ca o jertfă de bunăvoie, De pildă, potrivit poruncii este a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele, a iubi pe duşmani, a nu desfrâna, a nu ucide şi celelalte, pe care călcându-le vom fi osândiţi. Iar nu din poruncă este traiul în feciorie, necăsătoria, sărăcia, retragerea din lume şi celelalte. Acestea au înţelesul de daruri, că de nu vom putea să împlinim din slăbiciune vreunele dintre porunci, să câştigăm prin daruri îndurarea Bunului nostru Stăpân.

68. Cel ce şi-a ales viaţa în necăsătorie sau în feciorie, e dator «să aibă mijlocul încins şi făclia aprinsă»; mijlocul prin înfrânare, iar făclia prin rugăciune, contemplaţie şi dragoste duhovnicească.

69. Unii dintre fraţi se socotesc că sunt afară de darurile (harismele) Duhului Sfânt. Lenevia în lucrarea poruncilor îi face să nu ştie că cel ce are credinţa în Hristos nesmintită are în sine deodată toate darurile dumnezeieşti. Căci aflându-ne, din pricina lenii, departe de dragostea lucrătoare faţă de El, care ne arată comorile dumnezeieşti ascunse în noi, ne socotim, pe drept cuvânt, afară de darurile dumnezeieşti.

70. Dacă ***«Hristos locuieşte în inimile noastre prin credinţă»,*** după dumnezeiescul Apostol, pe de altă parte ***«toate comorile înţelepciunii şi ale cunoştinţei sunt ascunse în El»*** atunci toate comorile înţelepciunii şi ale cunoştinţei sunt ascunse în inimile noastre. Şi se vor face cunoscute inimii pe măsura curăţirii fiecăruia prin porunci.

71. Aceasta este comoara ascunsă în ţarina inimii tale, pe care nu ai aflat-o încă din pricina nelucrării. Căci de ai fi aflat-o, ai fi vândut toate şi ai fi cumpărat ţarina aceasta. Dar acum, fiindcă ai părăsit ţarina, te îngrijeşti de cele din jurul ţarinei, în care nu se află nimic altceva decât spini şi pălămidă.

72. De aceea zice Mântuitorul: ***«Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu».*** Deci îl vor vedea pe El şi comorile din El atunci când se vor curăţi pe ei înşişi prin dragoste şi înfrânare; şi cu atât mai mult, cu cât vor spori curăţirea.

73. De aceea iarăşi zice: ***«Vindeţi averile voastre şi daţi-le milostenie şi iată toate vor fi vouă curate».*** Adică nu vă mai îndeletniciţi cu lucrurile din jurul trupului, ci străduiţi-vă de vă curăţiţi mintea de ură şi neputinţă, prin inimă înţelegând Domnul mintea. Căci acestea întinând mintea, nu o lasă să vadă pe Hristos, care locuieşte în ea, prin harul Sfântului Botez.

74. «Căi» numeşte Scriptura virtuţile. Iar mai mare decât toate virtuţile este dragostea. De aceea a zis Apostolul: ***«Vă arăt vouă încă o cale mai presus de orice altă cale»***, ca una ce-i înduplecă să dispreţuiască lucrurile materiale şi să nu pună nimic din cele vremelnice mai presus de cele veşnice.

75. Dragostea de Dumnezeu se împotriveşte poftei, căci înduplecă mintea să se înfrâneze de la plăceri. Iar cea către aproapele se împotriveşte mâniei; căci o face să dispreţuiască slava şi avuţia. Aceştia sunt cei doi dinari, pe care Mântuitorul i-a dat îngrijitorului casei de oaspeţi, ca să îngrijească de tine. Deci să nu te arăţi nerecunoscător, însoţindu-te cu tâlhari, ca nu cumva să fii rănit iarăşi şi de astădată să nu te afli numai pe jumătate mort, ci mort de-a-binelea.

76. ***Curăţeşte-ţi mintea de mânie, de amintirea răului şi de gândurile urâte. Şi atunci vei putea cunoaşte sălăşluirea lui Hristos.***

77. ***Cine te-a luminat pe tine în credinţa Sfintei, celei de o fiinţă şi închinatei Treimi? Sau cine ţi-a făcut cunoscută iconomia întrupării Unuia din Sfânta Treime? Cine te-a învăţat raţiunile privitoare la fiinţele netrupeşti, sau cele privitoare la facerea şi sfârşitul lumii văzute, sau cele privitoare la învierea din morţi şi viaţa veşnică, sau la slava Împărăţiei Cerurilor şi la înfricoşata judecată? Nu harul lui Hristos, care sălăşluieşte în tine şi care este arvuna Duhului Sfânt? Ce este mai mare decât acest har? Sau ce e mai bun ca această înţelepciune şi cunoştinţă? Sau ce este mai mult ca făgăduinţele? Drept aceea, de suntem nelucrători zăbavnici şi fără grijă şi nu ne curăţim de patimile ce ne împiedică şi ne orbesc mintea noastră, ca să putem vedea raţiunile privitoare la acestea mai luminos ca soarele, ne învinovăţim pe noi înşine, dar nu tăgăduim locuirea harului în noi.***

78. Dumnezeu, care ţi-a făgăduit ţie bunurile veşnice şi a dat în inima ta arvuna Duhului, ţi-a poruncit să ai grijă de viaţa ta, ca omul dinlăuntru, izbăvindu-se de patimi, să înceapă de aici înainte a se bucura de bunuri.

79. Dacă te-ai învrednicit de vederile (contemplaţiile) dumnezeieşti şi înalte, cultivă cu mare grijă dragostea şi înfrânarea, ca păzindu-ţi partea pătimitoare (pasională) netulburată, să ai neîntunecată lumina sufletului.

80. Înfrânează iuţimea sufletului cu dragostea: vestejeşte partea poftitoare a lui cu înfrânarea; înaripează partea raţională a lui cu rugăciunea. Şi lumina minţii nu se va întuneca niciodată.

81. Cele ce risipesc dragostea sunt acestea: necinstirea, păgubirea, defăimarea, fie că sunt îndreptate împotriva credinţei, fie împotriva vieţii; apoi bătăile, rănirile şi cele următoare. Şi acestea fie că se întâmplă cuiva personal, fie vreunuia dintre rudeniile sau prietenii lui. Prin urmare cel ce stinge dragostea prin vreuna din acestea încă n-a cunoscut care este scopul poruncilor lui Hristos.

82. ***Sileşte-te pe cât poţi să iubeşti pe tot omul. Iar dacă nu poţi încă, cel puţin să nu urăşti pe nimeni. Dar nu vei putea face nici aceasta, dacă nu vei dispreţui lucrurile lumii.***

83. Te-a blestemat cineva? Să nu-l urăşti pe el, ci blestemul şi pe dracul care a pus la cale blestemul. Căci dacă urăşti pe cel ce te-a blestema, ai urât un om şi ai călcat porunca. Şi ceea ce a făcut acela cu cuvântul, tu faci cu fapta. Iar de păzeşti porunca, arată semnele dragostei; şi de poţi face ceva, ajută-l, ca să-l izbăveşti de rău.

84. ***Hristos nu vrea ca tu să porţi vreunui om ură sau supărare, sau mânie, sau să ţii minte răul, în nici un chip şi pentru nici un lucru vremelnic. Aceasta o strigă cele patru Evanghelii.***

85. Mulţi suntem cei ce vorbim, dar puţini cei ce facem. Dar nimenea nu trebuie să strice cuvântul lui Dumnezeu pentru negrija proprie, ci să-şi mărturisească neputinţa sa, nu să ascundă adevărul lui Dumnezeu. Aceasta pentru ca nu cumva să ne facem vinovaţi pe lângă călcarea poruncilor, şi de răstălmăcirea cuvântului lui Dumnezeu.

86. Iubirea şi înfrânarea slobozesc sufletul de patimi; citirea şi contemplarea izbăvesc mintea de neştiinţă; iar starea de rugăciune o înfăţişează lui Dumnezeu însuşi.

87. Când ne văd dracii că dispreţuim lucrurile lumii, ca să nu mai urâm pentru ele pe oameni şi să cădem din dragoste, stârnesc împotriva noastră defăimări, ca nerăbdând supărarea să urâm pe cei ce ne defaimă.

88. Nu este durere mai grea a sufletului decât defăimarea, fie că-ţi defaimă cineva credinţa, fie că viaţa. Şi nimenea nu poate să o dispreţuiască, decât numai cel ce caută la Dumnezeu, ca Suzana, singurul care poate să ne izbăvească din nevoi, ca şi pe aceea, şi să le descopere oamenilor adevărul, ca şi în cazul acela, şi să mângâie sufletul cu nădejdea.

89. ***Cu cât te rogi mai mult din suflet pentru cel ce te defaimă, cu atât Dumnezeu le arată adevărul celor ce se smintesc.***

90. Singur Dumnezeu e bun prin fire; iar bun prin hotărârea voinţei e numai cel ce imită pe Dumnezeu. Scopul acestuia este să unească pe cei răi cu Cel bun prin fire, ca să se facă buni. De aceea, când e batjocorit, binecuvântează; când e prigonit, rabdă; când e blestemat, mângâie; iar când e ucis se roagă cu prisosinţă. Toate le face ca să nu cadă de la scopul iubirii.

91.***Poruncile Domnului ne învaţă să folosim cu bună judecată lucrurile de mijloc.Căci întrebuinţarea cu bună judecată a celor de mijloc curăţeşte starea sufletului. Iar starea curată naşte puterea de discernământ (dreapta socoteală). Puterea de discernământ, la rândul ei, naşte nepătimirea, din care se naşte dragostea desăvârşită.***

92. Încă nu a ajuns la nepătimire acela care, pentru vreo încercare întâmplătoare, nu e în stare să treacă cu vederea scăderea prietenului, fie ea numai părută. Căci numai fiindcă s-au tulburat patimile care zăceau în suflet, i s-a orbit înţelegerea şi nu o lasă să pătrundă la razele adevărului, nici să deosebească binele de rău. Deci unul ca acesta nu a dobândit nici dragostea desăvârşită, care aruncă afară frica judecăţii.

93. «Pe prietenul credincios nu-l poţi schimba cu nimic». Căci el socoteşte nenorocirile prietenilor ca ale sale proprii şi rabdă împreună cu el până la moarte, rău pătimind.

94. Mulţi sunt prietenii, dar la vreme bună. În vremea încercărilor însă, abia de vei afla vreunul.

95. ***Să iubim pe tot omul din suflet, dar să ne punem nădejdea numai în Dumrtezeu şi Lui să-I slujim din toată puterea. Câtă vreme ne susţine El, umblă în jurul nostru toţi prietenii şi duşmanii n-au nici o putere împotriva noastră. Când însă ne părăseşte El, ne ocolesc prietenii şi duşnanii capătă putere împotriva noastră.***

96. Patru sunt felurile generale ale părăsirii: Una din iconomie, cum este la Domnul, ca prin păruta părăsire cei părăsiţi să se mântuiască. Alta spre dovedire, cum este la Iov şi Iosif, ca să se arate unul stâlp al bărbăţiei, altul al neprihănirii. A treia spre povăţuire duhovnicească, cum este la Apostolul, ca, smerindu-se în cugetare, să păstreze covârşirea harului. În sfârşit a patra este lepădarea, ca la iudei,

ca pedepsiţi fiind, să fie încovoiaţi spre pocăinţă. Dar toate felurile sunt mântuitoare şi pline de bunătatea şi de iubirea de oameni a lui Dumnezeu.

97. Numai cei ce păzesc întocmai poruncile şi cunosc adevărat judecăţile dumnezeieşti nu părăsesc pe prietenii încercaţi prin îngăduinţa lui Dumnezeu. Dar cei ce dispreţuiesc poruncile şi nu cunosc judecăţile dumnezeieşti, când îi merge prietenului bine, se bucură împreună cu el, iar când e încercat şi pătimeşte, îl părăsesc. Ba uneori se dau chiar cu duşmanii.

98. Prietenii lui Hristos iubesc din inimă pe toţi. Dar nu sunt iubiţi de toţi. Iar prietenii lumii nici nu iubesc pe toţi nici nu sunt iubiţi de toţi. Prietenii lui Hristos păstrează dragostea neîntreruptă până la sfârşit; ai lumii, până ce se ciocnesc întreolaltă din pricina lucrurilor lumii.

99. ***«Prietenul credincios este acoperământ puternic». Când îi merge prietenului bine, îi este sfătuitor bun şi ajutător din suflet; iar în vremea pătimirii îi este sprijinitorul cel mai sincer şi apărătorul cel mai duios.***

100. ***Mulţi au spus multe despre dragoste. Dar numai căutând-o între ucenicii lui Hristos o vei afla. Căci numai ei au avut Dragostea adevărată, ca învăţător al dragostei. Ei ziceau despre ea: «De aş avea proorocie şi de-aş cunoaşte toate tainele şi toată cunoştinţa, iară dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte». Cel ce a dobândit prin urmare dragostea, a dobândit pe Dumnezeu însuşi, întrucât «Dumnezeu iubire este». A Lui e slava în veci. Amin.***

Cele două sute de capete despre cunoştinţa de Dumnezeu şi iconomia Fiului lui Dumnezeu - Ale celui dintre sfinţi, părintele nostru, Maxim mărturisitorul

Capete teologice (gnostice) - Suta întâia

1.Dumnezeu este unul, fără de început, necuprins, având toată puterea de-a exista. El exclude pe «când» şi «cum», întrucât e cu totul inaccesibil şi nu poate fi cuprins de nici una dintre făpturi, prin vreo descoperire fiinţială a Sa.

2.Dumnezeu nu este în şi pentru Sine însuşi (cât ne este cu putinţă să ştim) nici început nici mijloc, nici sfârşit, nici altceva din cele ce sunt cugetate în chip natural ca existând după El. Căci este nedeterminat, nemişcat şi infinit, ca Cel ce e infinit mai presus de toată fiinţa, puterea şi lucrarea (realizarea).

3.Toată fiinţa, purtându-şi în sine determinarea proprie, este izvorul (principiul, începutul) mişcării sale, ce se cugetă existând în ea în mod virtual. Toată mişcarea naturală spre realizarea unei lucrări presupune înainte de ea fiinţa; dar pe de altă parte, fiind cugetată ca fiinţa lucrării, ea deţine locul de mijloc, aflându-se în chip natural între amândouă, ca intermediară. Şi toată lucrarea (realizarea), definită după sensul ei natural, este sfârşitul mişcării fiinţiale, ce e cugetată ca aflându-se înainte de aceea.

4.Dumnezeu nu este fiinţă, în sens de fiinţă pur şi simplu, sau de fiinţă determinată în oarecare fel, ca să fie şi principiu (început, izvor), nici putere, în sens de putere pur şi simplu, sau de putere în oarecare fel determinată, ca să fie şi mijloc, nici lucrare (realizare), în sens de lucrare pur şi simplu, sau de lucrare în oarecare fel determinată, ca să fie şi sfârşit al mişcării fiinţiale, gândită ca existând mai înainte ca virtualitate. Ci este entitate de viaţă făcătoare şi suprafiinţială; şi temelie de putere făcătoare şi mai presus de toată puterea; şi aptitudine lucrătoare şi fără de sfârşit; scurt vorbind, e entitate făcătoare a toată fiinţa.

5.Începutul (principiul), mijlocul şi sfârşitul sunt însuşirile celor pe care le împarte timpul; ba ar putea zice cineva, fără să greşească, că sunt ale celor privite la un loc în veac.Căci timpul, având mişcarea măsurată, se circumscrie prin număr; iar veacul, fiind cugetat în existenţa lui împreună cu categoria lui "când" (cu timpul), implică intervalul, întrucât îşi are un început al existenţei. Iar dacă timpul şi veacul nu sunt fără de început, cu atât mai mult cele cuprinse în ele.

6.Dumnezeu este cu adevărat şi pururea Unul şi singur după fire, cuprinzând în Sine, în tot chipul toată existenţa propriu zisă, ca Unul ce, propriu zis, e mai presus chiar şi decât existenţa. Iar dacă e aşa, Cel ce are existenţa propriu zisă nu are nici

când şi nici unde nimic din al celor ce se spun că există. Prin urmare, nimic din ceea ce este după fiinţă deosebit nu poate fi cugetat împreună ca El din veci: nici veac, nici timp, nici ceva din cele ce se petrec în acestea. Căci nu se pot întruni laolaltă niciodată ceea ce este propriu zis şi ceea ce nu există în mod propriu.

7.Nici un început, nici un mijloc şi nici un sfârşit nu exclud însuşirea de-a atârna, prin relaţie, de altceva, Dumnezeu însă, fiind de infinite ori infinit cu totul mai presus de orice relaţie, ca drept cuvânt nu e nici început, nici mijloc, nici sfârşit, şi peste tot nici altceva din acelea în care poate fi privit vreun predicat al relaţiei faţă de ceva.

8.Toate existenţele se numesc inteligibile, întrucât principiile cunoaşterii lor pot fi demonstrate. Dumnezeu, însă, e numit neînţelesul, pentru că e crezut numai că există, pe baza celor ce pot fi înţelese. De aceea, nimic din cele ce pot fi înţelese nu se compară cu El în nici un chip.

9. Cunoştinţele lucrurilor îşi au raţiunile proprii, împreunate în mod natural cu ele, spre demonstrarea lor. Prin acestea ele primesc în chip natural definiţia lor. Dumnezeu însă este crezut numai că există, pe baza raţiunilor din lucruri. Dar El dăruieşte celor evlavioşi o credinţă în existenţa Lui, mai întemeiată decât orice demonstraţie. Căci credinţa este o cunoştinţă adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca una ce este temelia lucrurilor mai presus de minte şi de raţiune.

10.Începutul (principiul), mijlocul şi sfârşitul existenţelor este Dumnezeu ca Cel ce le face, dar nu celelalte, prin câte le numim. Este început, ca Făcător; mijloc, ca Proniator, şi sfârşit ca Cel ce le circumscrie. Căci "din El, zice, şi prin El şi spre El sunt toate" .

11.Nu este suflet raţional mai cinstit după fiinţă decât alt suflet raţional. Căci Dumnezeu Cel bun, făcând tot sufletul după chipul Său, îl aduce la existenţă înzestrat cu capacitatea de-a se mişca prin sine. Dar fiecare prin hotărâre liberă îşi alege de bunăvoie cinstea, sau îşi agoniseşte prin fapte necinstea.

12.***Dumnezeu este, precum s-a scris, "Soarele dreptăţii", revărsând peste toţi razele bunătăţii. Dar sufletul se comportă prin hotărârea liberă a voii lui sau ca ceara, prin iubirea faţă de Dumnezeu, sau ca lutul, prin iubirea de cele pământeşti. Precum deci lutul se usucă prin fire sub razele soarelui, iar ceara se înmoaie prin fire, la fel sufletul iubitor de pământ şi de lume, îndemnat fiind de Dumnezeu şi împotrivindu-se, prin hotărîrea voii sale, se învârtoşează ca lutul şi***

se împinge pe sine spre pierzanie, asemenea lui Faraon; dar sufletul iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara şi primind formele şi întipăririle dumnezeieşti, se face lăcaşul lui Dumnezeu în duh.

13.***Cel ce şi-a luminat mintea cu înţelesurile dumnezeieşti şi şi-a obişnuit raţiunea să-L laude pe Făcător neîncetat prin cântări dumnezeieşti, iar simţirea şi-a sfinţit-o prin imagini curate, acela adaugă la bunătatea naturală a "chipului" bunătatea voită a "asemănării" cu Dumnezeu.***

14.Îşi păzeşte cineva sufletul fără pată pentru Dumnezeu, dacă se sileşte să-şi îndrepte cugetarea numai spre Dumnezeu şi spre însuşirile Lui, să-şi facă raţiunea tălmăcitoare dreaptă a virtuţilor şi să-şi deprindă simţurile să privească şi să-şi imagineze în chip evlavios lumea văzută şi cele din ea, vestind sufletului măreţia raţiunilor din ele.

15.Dumnezeu, care ne-a slobozit pe noi din robia amară a dracilor ce ne asupreau, ne-a dăruit ca jug iubitor de oameni şi cinstitor de Dumnezeu smerită cugetare. Prin aceasta se îmblânzeşte toată puterea drăcească, se zideşte tot binele în cei ce au ales-o şi se păzeşte nevătămat.

17.Precum plugarul, căutând un loc potrivit unde să răsădească niscai pomi sălbatici, dă peste o comoară neaşteptată, la fel cel ce se nevoieşte cu cuget smerit şi neprefăcut şi cu suflet curăţit de hăţişul celor pământeşti, asemenea preafericitului Iacob, întrebat fiind de tatăl despre modul în care a ajuns la cunoştinţă ("Cum ai aflat aceasta aşa de repede, fiule?"), răspunde zicând: "Fiindcă mi-a dat-o Domnul Dumnezeu înainte". Căci atunci când Dumnezeu ne dă din înţelepciunea Sa vederile înţelepte fără osteneală nouă care nu ne-am aşteptat, să socotim că am aflat aşa deodată o comoară. Fiindcă nevoitorul (ascetul) încercat este şi el un plugar duhovnicesc, care transplantează contemplaţia îndreptată spre cele văzute de simţuri, ca pe un pom sălbatic, în pământul celor spirituale, unde află, ca pe o comoară, descoperirea prin har a înţelepciunii din lucruri.

18.Cunoştinţa vederilor dumnezeieşti, venindu-i nevoitorului, care nu se aşteaptă, deodată, pentru smerenia lui, frânge raţionamentul celui ce o caută prin aceasta cu osteneală şi cu durere, ca să se mândrească cu ea, dar nu o află, şi naşte în cel nebun pizma deşartă împotriva fratelui şi gând de ucidere, împreună cu multă întristare, fiindcă e lipsit de îngâmfarea din laude.

19.Cei ce caută cunoştinţa cu osteneală şi nu reuşesc, nu izbutesc sau din pricina necredinţei, sau poate pentru că plănuiesc să se ridice prosteşte cu ceartă împotriva

celor ce cunosc, ca norodul de odinioară împotriva lui Moise. De aceştia zice Legea cu dreptate că "grăbindu-se oarecare, s-au suit în munte şi a ieşit Amoreul cel ce locuia în muntele acela şi i-a zdrobit pe ei". Căci e sigur că cei ce se îmbracă în chipul virtuţii, ca să se fălească, nu numai că nu vor reuşi în vicleşugul lor împotriva evlaviei, ci vor fi zdrobiţi de conştiinţă.

20.Cel ce doreşte cunoştinţa pentru a se făli cu ea şi nu o dobândeşte, să nu pizmuiască pe aproapele, nici să se întristeze, ci să-şi facă pregătirea în vecinătatea ei, precum s-a rânduit; adică să se ostenească întâi cu faptele în trup, spre a pregăti sufletul pentru cunoştinţă.

21.***Cei ce se apropie de lucruri cu evlavie şi nu născocesc nici un prilej de-a se mândri vor afla înţelesurile prea luminoase ale lor venindu-le întru întâmpinare şi sădind între ei înţelegerea cea mai deplină a lor. Către aceştia zice Legea: "Intrând aţi moştenit cetăţi mari şi frumoase şi case pline de toate bunătăţile, pe care nu le-aţi zidit, şi lacuri săpate, pe care le-aţi sădit". Căci cel ce nu trăieşte sieşi, ci lui Dumnezeu, să se umple de toate darurile dumnezeieşti, care nu s-au arătat mai-nainte din pricina patimilor, care apăsau cu povara lor.***

22.***Cuvântul "simţire" are două înţelesuri.***

- ***Printr-unul se arată simţirea ca aptitudine şi deprindere ce se află în noi şi când dormim, chiar dacă nu percepem nici un lucru. De acesta n-avem nici un folos, când nu tinde spre o lucrare.***
- ***Printr-al doilea înţeles se arată simţirea ca lucrare. Prin ea percepem lucrurile supuse simţurilor.***

Tot aşa şi cunoştinţa este de două feluri.

- ***Una are caracter de ştiinţă, adunând prin simpla deprindere raţiunile lucrurilor. Ea nu e de nici un folos, dacă nu tinde spre lucrarea poruncilor.***
- ***Iar cealaltă este practică şi lucrătoare, procurându-ne prin experienţa lucrurilor însăşi înţelegerea adevărată a lor.***

23.Făţarnicul, până îşi închipuie că e acoperit, e liniştit, vânând slava din aparenţă că e drept. Dar când e dat pe faţă, scoate cuvinte purtătoate de moarte, închipuindu-şi că-şi ascunde urâţenia proprie prin ocările împotriva altora. Pe unul ca acesta Scriptura, asemănându-l cu puiul de năpârcă, ca pe un făţarnic ce e, îl îndeamnă să facă roade vrednice de pocăinţă adică să-şi schimbe dispoziţia ascunsă a inimii după purtările văzute.

24.Spun unii că tot ce e socotit de lege necurat dintre vieţuitoarele din aer, de pe pământ şi din mare, e fiară sălbatică, chiar dacă pare blând la purtare. Dar Scriptura dă numele acestor fiare fiecărui om, după patima ce o are.

25.Cel ce ia înfăţişarea prieteniei spre vătămarea aproapelui este lup ce-şi ascunde răutatea în piele de oaie. Acesta când află pe careva dintre ai lui Hristos, comportându-se cu simplitate sau rostind vreun cuvânt naiv, îl răpeşte şi îl sfâşie, vărsând nenumărate ocări asupra acelora peste ale căror cuvinte şi chipuri de purtare dă năvală, ca un "iscoditor al slobozeniei fraţilor în Hristos".

26.Cel ce face pe tăcutul de dragul răutăţii plănuieşte videşug împotriva aproapelui. Neizbândind întru acesta, se depărtează, adăugând durere la patima sa. Dar cel ce tace pentru folos sporeşte prietenia şi se depărtează bucurându- se, ca unul ce a luat lumina ce împrăştie întunericul.

27.Cel ce întrerupe cu obrăznicie pe cel ce grăieşte în adunare nu se poate ascunde că boleşte de slavă deşartă. Stăpânit de acesta, pune nenumărate piedici propunerilor, voind să taie şirul celor ce spun.

28. Înţeleptul, fie că învaţă pe alţii, fie că primeşte învăţătură, vrea să înveţe pe alţii şi să înveţe el însuşi numai cele de folos. Dar cel înţelept numai la părere, şi când întreabă şi când e întrebat scoate înainte numai lucrurile curioase.

29.Bunurile de care s-a împărtăşit cineva prin harul lui Dumnezeu e dator să le împărtăşească şi altora, cu inima largă. "În dar aţi luat, zice, în dar să daţi". Căci cel ce ascunde darul în pământ bârfeşte pe Stăpîn că e aspru şi-şi cruţă trupul, ocolind vitutea. Iar cel ce vinde duşmanilor adevărul, pe urmă, neputând suporta ruşinea, ca unul ce e chinuit de slava deşartă, se spânzură.

30.Cei ce încă se tem de războiul cu patimile şi de năvala vrăjmaşilor nevăzuţi trebuie să tacă, adică să nu ia asupra lor însărcinarea de-a răspunde pentru virtute, ci să lase lui Dumnezeu, prin rugăciune, grija pentru ei, în "Ieşirea" se zice către aceştia: "Domnul va lupta pentru voi şi voi veţi tăcea". Iar cei ce, după surparea prigonitorilor, cercetează chipurile virtuţilor spre a le învăţa cu recunoştinţă, trebuie să aibă numai deschisă urechea înţelegerii. Către aceştia zice: "Ascultă israele". În sfârşit, celui ce doreşte cu putere cunoştinţa dumnezeiască, din pricina curăţeniei, i se potriveşte îndrăzneala cucernică. Către el se zice: "Ce strigi către Mine?". Aşadar celui ce din pricina temerii i s-a rânduit tăcere i se cuvine să-şi caute scăparea numai la Dumnezeu; celui ce i se porunceşte să asculte i se cade să fie gata spre ascultarea poruncilor dumnezeieşti; în sfârşit, celui ce se

îndeletniceşte cu cunoaşterea i se cuvine să strige neîncetat, rugîndu-se pentru depărtarea relelor şi mulţumind pentru bunătăţile de care s-a împărtăşit.

31.Sufletul nu se poate întinde niciodată după cunoştinţa lui Dumnezeu, dacă nu se va atinge Dumnezeu de el, făcând pogorământ, şi nu îl va ridica spre Sine. Căci nu poate străbate mintea omenească atâta cale, încât să ajungă la perceperea vreunei iluminări dumnezeieşti, dacă nu o atrage însuşi Dumnezeu (cât e cu putinţă minţii omeneşti să fie atrasă). Şi nu o luminează cu razele dumnezeieşti.

32.Cel ce imită pe ucenicii Domnului nu se sperie de Farisei să facă Sâmbăta drumul printre semănături şi să smulgă spice; ci după străduinţele cu fapte ajungând la starea de nepătimire, culege raţiunile făpturilor, nutrindu- se în chip evlavios cu ştiinţa dumnezeiască despre existenţe.

33.După Evanghelie, cel ce este numai credincios, mută muntele răutăţii lui prin făptuire, scuturând de la sine afecţiunea de mai înainte faţă de lucrurile ce sunt prinse în şuvoiul nestatornic al celor ce cad sub simţuri. Cel ce poate însă să fie învăţăcel, primind în mâinile sale de la Cuvântul fărâmiturile pâinilor cunoştinţei, hrăneşte mii, arătând cu fapta înmulţirea puterii cuvântului. Iar cel ce poate să fie şi Apostol vindecă toată boala şi toată neputinţa, scoţând draci, adică alungând puterea patimilor, vindecând bolnavi, adică readucând prin nădejde la deprinderea evlaviei pe cei lipsiţi de ea şi trezind prin cuvântul despre judecată pe cei moleşiţi de lenevie. Căci cel ce a dat putere ucenicilor să calce peste şerpi şi peste scorpii, nimiceşte atât începutul cât şi sfârşitul păcatului.

34.Apostolul şi învăţăcelul este, desigur, şi credincios. Invăţăcelul însă nu e sigur şi Apostol, dar este credincios. Iar cel ce e numai credincios nu e nici învăţăcel, nici Apostol. Dar prin viaţă şi contemplare, al treilea poate să fie mutat pe treapta şi la vrednicia celui de-al doilea, iar al doilea într-a celui dintâi.

35.Câte se produc în timp, potrivit cu legea timpului, când s-au desăvârşit se opresc la capătul creşterii lor naturale. Câte se fac însă din virtute, prin ştiinţa lui Dumnezeu, când s-au desăvârşit, se mişcă iarăşi spre o nouă creştere. Căci sfârşiturile lor alcătuiesc începuturile altora. Aşa cel ce face să înceteze în sine, prin virtuţile cu fapta, ipostasul celor stricăcioase, a pus începutul altor modelări mai dumnezeieşti.Căci Dumnezeu niciodată nu încetează de-a împărtăşi din bunătăţile Sale, care nu au nici început. Fiindcă precum e propriu luminii să lumineze, tot aşa e propriu lui Dumnezeu să facă bine. De aceea în Lege, care descrie existenţa şi desăvârşirea în timp a celor supuse facerii şi stricăciunii, se cinsteşte Sâmbăta prin inactivitate. În Evanghelie însă, care înfăţişează (introduce)

stadiul celor spirituale, Sâmbăta e luminată prin săvârşirea de fapte bune, chiar dacă se tulbură cei ce încă nu ştiu că Sâmbăta s-a făcut pentru om şi nu omul pentru Sâmbătă şi că "Fiul Omului Domn este şi al Sâmbetei".

36.În Lege şi Prooroci se vorbeşte de Sâmbâta, de Sâmbete şi de Sâmbetele Sâmbetelor, precum se vorbeşte de tăierea împrejur şi de tăierea tăierii împrejur; şi tot aşa de seceriş şi de secerişul secerişului, după cum s-a spus: "Când seceraţi secerişul vostru". "Sâmbăta" este sfârşitul filosofiei active, naturale şi teologice. "Sâmbetele" sunt sfârşitul facerii (al devenirii) şi al raţiunilor ei. Iar "Sâmbetele Sâmbetelor" intrarea la raţiunile mai duhovniceşti cu simţirea şi cu mintea, şi gustarea fericită a lor. Iar aceasta se petrece în chip întreit cu fiecare din cele spuse, ca să cunoască cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa (gnosticul), raţiunile pentru care Moise, murind, se odihneşte (sabatizează) afară de pământul sfânt,Iisus Navi, trecând Iordanul, săvârşeşte tăierea împrejur,iar cei ce moştenesc pământul cel bun aduc lui Dumnezeu prinos din prisosinţa secerişului îndoit.

37. ***Sâmbăta este nepătimirea sufletului raţional, care prin făptuire a lepădat cu totul semnele păcatului.***

38.***Sâmbetele înseamnă slobozenia sufletului raţional, care a lepădat chiar şi lucrarea după fire a simţurilor, prin contemplaţia naturală în duh.***

39. ***Sâmbetele Sâmbetelor înseamnă odihna duhovnicească a sufletului raţional care-şi retrage mintea chiar şi de la raţiunile mai dumnezeieşti din lucruri şi şi-o leagă cu totul numai de Dumnezeu în extazul iubirii, şi prin teologia mistică (cunoaşterea tainică a lui Dumnezeu) o face cu desâvârşire neclintită de la Dumnezeu.***

40.***Tăierea împrejur este lepădarea afecţiunii pătimaşe a sufletului pentru cele ce se nasc şi pier.***

41.***Tăierea împrejur a tăierii împrejur este lepădarea şi tăierea desăvârşită chiar şi a pornirilor fireşti ale sufletului spre cele ce se nasc şi pier.***

42.***Secerişul sufletului raţional este culegerea şi cunoaşterea pricepută a raţiunilor mai duhovniceşti, fie ale virtuţii, fie ale naturii.***

43.***Secerişul secerişului este înţelegerea total inaccesibilă a lui Dumnezeu, ce se iveşte în minte în chip necunoscut, după contemplarea tainică a celor***

inteligibile; pe aceasta o aduce după cuviinţă Domnului, cel ce laudă pe Ziditor cu vrednicie din cele văzute şi nevăzute.

44.Dar mai este şi un alt seceriş mai duhovnicesc despre care se spune că este al lui Dumnezeu însuşi; şi o altă tăiere irnprejur mai tainică; şi o altă Sâmbătă mai ascunsă, în care se odihneşte Dumnezeu, oprindu-se din lucrurile Sale. Căci zice Scriptura; "Secerişul este mult, iar lucrătorii puţini" şi "tăierea împrejur a inimii în duh", şi: "A binecuvântat Dumnezeu ziua a şaptea şi a sfinţit-o pe ea, că în acesta s-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care a început Dumnezeu să le facă.

45.***Secerişul lui Dumnezeu este sălăşluirea şi aşezarea totală întru El a celor vrednici, lucru ce va avea loc la sfârşitul veacurilor.***

46.***Tăierea împrejur a inimii în duh este înlăturarea totală a lucrărilor naturale ale simţirii şi minţii, îndreptate spre cele sensibile şi inteligibile, preface în întregime sufletul şi trupul în ceea ce este mai dumnezeiesc.***

47.Odihna de Sâmbătă a lui Dumnezeu (sabatismul lui Dumnezeu) este revenirea deplină a tuturor celor făcute la El, când lucrarea Lui atotdumnezeiască, ce se săvârşeşte în chip negrăit, se va odihni de lucrarea naturală din ele. Căci Dumnezeu se va odihni de lucrarea naturală din fiecare făptură, prin care se mişcă în chip natural fiecare, atunci când fiecare, primind după măsura sa lucrarea dumnezeiască, va fi ajuns la graniţa lucrării sale natural îndreptată spre Dumnezeu.

48.Cei ce se străduiesc trebuie să cerceteze care sunt lucrurile de care se cuvine să gândim că Dumnezeu a pus un început facerii lor; şi care sunt acelea cărora nu le-a pus nici un început? Căci dacă "Dumnezeu se odihneşte de toate lucrurile pe care a început să le facă", vădit este că nu se odihneşte de acelea pe care n-a început: să le facă. Lucruri ale lui Dumnezeu, care au început să existe în timp, sunt toate acelea care există prin participare. Aşa sunt de pildă diferitele esenţe ale lucrurilor. Căci ele au neexistenţa mai bătrână decât existenţa lor. A fost o dată când lucr ă rile care există prin participare nu erau. Iar lucruri ale lui Dumnezeu, care n-au început să existe în timp, sunt cele participate, la care participă prin har cele care se împărtăşesc. Aşa este de pildă bunătatea şi tot ce se cuprinde în raţiunea bunătăţii. Şi, simplu vorbind, toată viaţa, nemurirea, simplitatea, neschimbabilitatea şi infinitatea, şi câte sunt cugetate ca existând fiinţal în preajma lui Dumnezeu. Acestea sunt şi lucruri ale lui Dumnezeu, dar şi neîncepute temporal. Căci n-a fost neexistenţa mai veche ca virtutea, nici ca altceva din cele spuse, deşi cele care participă la ele, în ele însele, au început să existe în timp. Căci fără de început este toată virtutea, neavând timpul mai bătrân decât ea, ca una ce are pe Dumnezeu din

veci ca singurul Părinte născător al existenţei ei.

49.Dumnezeu este de infinite ori infinit deasupra tuturor lucrurilor (a celor ce sunt), atât a celor care partidpă, cât şi a celor participate. Căci tot ce are existenţa ca predicat este lucru al lui Dumnezeu, chiar dacă unul a început să existe temporal prin facere, iar altul e sădit după har în cele ce s-au făcut, ca o oarecare putere înnăscută, vestind limpede pe Dumnezeu, care există în toate.

50.***Toate cele nemuritoare şi însăşi nemurirea, toate cele ce vieţuiesc şi însăşi viaţa, toate cele sfinte şi însăşi sfinţenia, toate cele virtuoase şi însăşi virtutea, toate cele bune şi însăşi bunătatea, toate cele ce există şi însăşi existenţa, e vădit că sunt lucrurile (epga) lui Dumnezeu. Dar unele au început să existe în timp, căci a fost dată când nu erau, iar altele n-au început să existe în timp, căci n-a fost vreodată când nu era virtute sau bunătate, sfinţenie şi nemurire. Şi cele care au început în timp, sunt şi se numesc ceea ce sunt şi se numesc, prin participare la cele ce n-au început în timp. Căci Dumnezeu este Ziditorul a toată viaţa, nemurirea, sfinţenia şi virtutea. Iar El este deasupra fiinţei tuturor celor ce sunt cugetate şi numite.***

51.Ziua a şasea, după Scriptură, arată împlinirea celor ce sunt sub fire; a şaptea pune capăt (circumscrie) mişcării temporale; iar a opta închipuieşte felul stării celei mai presus de fire şi de vreme.

52.Cel ce trăieşte ziua a şasea numai în spiritul Legii, fugind de tirania patimilor care tulbură sufletul în mod activ, trece prin mare fără frică în pustiu, unde serbează numai Sâmbăta nelucrării patimilor. Dar cel care a trecut şi Iordanul, părăsind chiar şi starea de nelucrare a patimilor, a venit la moştenirea virtuţilor.

53.***Cel ce trăieşte ziua a şasea în duhul Evangheliei, omorând mai întâi primele mişcări ale păcatului, trece prin virtuţi la starea de nepătimire, pustie de tot păcatul, odihnindu-se cu mintea (serbând Sâmbâta), chiar şi de simpla închipuire a patimilor. Iar cel ce a trecut Iordanul se mută în ţara cunoştinţei, în care mintea, fiind zidită tainic de puterea păcii, devine locaş al lui Dumnezeu în duh.***

54.***Cel ce şi-a umplut sieşi ziua a şasea, în chip dumnezeiesc, cu fapte şi cu gânduri cuviincioase şi şi-a isprăvit cu Dumnezeu, bine, lucrurile sale, a trecut cu înţelegerea dincolo de toată realitatea celor aflătoare sub fire şi sub vreme, şi s-a mutat la contemplaţia tainică a veacurilor şi a celor veşnice, odihnindu-se (serbând Sâmbăta) cu mintea în chip neştiut, prin părăsirea şi depăşirea tuturor***

existenţelor. Iar cel ce s-a învrednicit şi de ziua a opta a înviat din morţi, adică din toate cele ce sunt după Dumnezeu, sensibile şi inteligibile, raţiuni şi idei, şi a trecut la viaţa fericită a lui Dumnezeu, care singur este şi se zice cu adevărat şi propriu "Viaţă", devenind şi el însuşi, prin îndumnezeire, dumnezeu.

55.***Ziua a şasea este ultima împlinire a faptelor naturale ale virtuţii; a şaptea este isprăvirea şi oprirea cugetărilor contemplative naturale ale cunoştinţei negrăite; iar a opta este trecerea şi strămutarea celor vrednici la starea de îndumnezeire. Domnul, vrând să arate că nu este ceva mai tainic decât ziua a şaptea şi a opta, le-a numit ziua şi ceasul desăvârşirii, ca cele ce circumscriu tainele şi raţiunile tuturor. Aceste zile nu le va putea cunoaşte în nici un chip nici una din Puterile cereşti şi pământeşti, înainte de-a le încerca prin experienţă, afară de fericita Dumnezeire care le-a făcut pe acestea.***

56.Ziua a şasea indică ideea existenţei simple a făpturilor; a şaptea însemnează modul existenţei fericite a lor; iar a opta indică taina negrăită a veşnicei existenţe fericite a făpturilor.

57.***Cunoscând că ziua a şasea este simbolul lucrării practice, să împlinim în ea toată datoria faptelor vituţii, ca să se spună şi despre noi: "Şi a văzut Dumnezeu toate câte le-a făcut şi iată erau bune foarte".***

58.Iar datoria bunei lucrări, lăudată de Dumnezeu, şi-o împlineşte cel ce se osteneşte cu trupul să pregătească sufletului podoaba bogată şi felurită a virtuţilor.

59.Cel ce a isprăvit «pregătirea» faptelor dreptăţii a trecut la odihna contemplaţiei cunoscătoare, ca adunând prin ea în chip demn de Dumnezeu raţiunile lucrurilor, să se odihnească apoi cu mintea de mişcarea în jurul ei.

60.Cel ce s-a făcut părtaş de odihna zilei a şaptea a lui Dumnezeu, luată asupra Sa pentru noi, se va împărtăşi şi de lucrarea Lui îndumnezeitoare, întreprinsă de asemenea pentru noi, din ziua a opta, adică de învierea cea tainică, părăsind şi el în mormânt giulgiul şi ştergarul de pe cap, pe care văzându-le vreun oarecare Petru şi Ioan, cred că a înviat Domnul.

61.***Mormântul Domnului este sau lumea aceasta, sau inima fiecăruia dintre credincioşi; giulgiurile sunt raţiunile lucrurilor, împreună cu modalităţile virtuţilor: iar ştergarul cunoştinţa simplă şi nefelurită a celor inteligibile, împreună cu teologia, câtă ne este cu putinţă. Prin aceasta ni se face cunoscut***

mai întâi Cuvântul, căci fără de acesta înţelegerea Lui cea mai presus de aceasta, ne rămâne necuprinsă.

62.Cei ce înmormântează cu cinste pe Domnul îl vor vedea şi înviind cu slavă. Dar nu poate fi văzut de nimenea din cei care nu sunt din aceştia. Căci nu mai poate fi prins de cursele vrăjmaşilor, nemaiavând veşmintele de din afară, prin care părea că vrea să fie prins de cei ce umblau să-l prindă, şi primea să pătimească pentru mântuirea tuturor.

63.Cel ce înmormântează cu cinste pe Domnul este cinstit de cei iubitori de Dumnezeu, căci L-a scăpat pe El după cuviinţă de ocara mulţimii, nelăsând ca motiv de hulire celor necredincioşi pironirea Lui pe lemn. Iar cei ce pecetluiesc mormântul şi rânduiesc ostaşi sunt vrednici de ură; aceştia şi când înviază Cuvântul, îl defăimează că a fost furat, cumpărând cu argint pe ostaşi pentru a-L batjocori pe Mântuitorul cel înviat, precum au cumpărat pe mincinosul ucenic (adică chipul înşelător al virtuţii), pentru a li-L vinde. Cel ce se îndeletniceşte cu cunoaşterea (gnosticul), cunoaşte înţelesul celor spuse. El ştie cum şi de câte ori se răstigneşte Domnul, se înmormântează şi învie, omorând gândurile pătimaşe, aduse de draci în inimă, gânduri care şi-au împărţit între ele în vremea ispitelor, ca pe nişte haine, chipurile bunei purtări morale, şi ridicându-se ea deasupra unor peceţi, peste semnele păcatelor de mai-nainte, întipărite în suflet.

64.Tot iubitorul de argint, făţărind virtutea prin evlavie, când află materia pe care doreşte să şi-o agonisească, înlătură înfăţişarea prin care era socotit mai înainte ucenic al Domnului.

65.Când vezi pe unii îngâmfaţi că nu rabdă să fie lăudaţi aceia care sunt mai buni, ci caută să înăbuşe adevărul care se grăieşte, împiedicându-l prin tot felul de încercări şi clevetiri necuviincioase, înţelege că Domnul e răstignit şi înmormântat din nou de aceştia şi păzit de ostaşi şi de peceţi. Dar Cuvântul, răsturnându-i la pământ, învie iarăşi, arătându-se cu atât mai luminos cu cât este mai combătut, întărindu-se în nepătimire prin pătimiri. Căci este mai tare ca toţi, ca Cel ce este şi se numeşte Adevărul.

66.Taina întrupării Cuvântului cuprinde în sine înţelesul tuturor ghiciturilor şi tipurilor din Scriptură şi ştiinţa tuturor făpturilor văzute şi cugetate. Căci cel ce a cunoscut taina crucii şi a mormântului a înţeles raţiunile celor mai-nainte spuse; iar cel ce a cunoscut înţelesul tainic al învierii a cunoscut scopul spre care Dumnezeu a întemeiat toate de mai-nainte.

67.Toate cele văzute (fenomenele) se cer după cruce, adică după deprinderea de-a stăvili afecţiunea faţă de ele a celor ce sunt duşi prin simţuri spre ele. Iar cele inteligibile (noumenele) toate au trebuinţă de mormânt, adică de nemişcarea totală a celor ce sunt purtaţi spre ele de minte. Căci împreună cu afecţiunea şi cu mişcarea aceasta fiind înlăturată şi lucrarea şi mişcarea naturală îndreptată spre cele create, răsare Cuvântul singur, existând de sine, ca ridicat din morţi, circumscriind toate cele ce au provenit din El. Acum nimeni nu mai e legat de El prin relaţie naturală, căci după har, dar nu după fire se efectuează mântuirea celor ce se mântuiesc.

68.Şi veacurile şi timpurile şi locurile sunt din cele ce există pentru ceva (sunt relative); căci fără de acestea nu este nimic din cele ce sunt gândite împreună cu ele. Dumnezeu, însă, nu este din cele ce există pentru ceva; Căci nu are nimic, care să fie împreună gândit cu El. Dacă, prin urmare, însuşi Dumnezeu este moştenirea celor vrednici, cel ce se va învrednici la acest har va fi mai presus de toate veacurile, timpurile şi locurile, având ca loc pe însuşi Dmnnezeu, după cum s-a scris: ***«Fii mie Dumnezeu ocrotitor şi loc întărit, ca să mă mântuieşti pe mine» (Ps. 70, 3).***

69.Ţinta nu are nimic asemănător mijlocului, căci atunci n-ar fi ţintă. Iar mijloc sunt toate cele de după început, care sunt departe de ţintă. Dacă prin urmare toate veacurile, timpurile şi locurile, cu cele împreună cugetate cu ele, sunt după Dumnezeu, care este începutul fără de început, şi sunt departe de El, ca ţintă nesfârşită, nu se deosebesc întru nimic de mijloc. Iar dacă ţinta celor ce se mântuiesc este Dumnezeu, când aceştia ajung la ţinta cea mai de pe urmă, nu mai trebuie cugetat nimic din cele ale mijlocului ca aflându-se în ei.

70.Întreaga lume, hotărnicită (definită, determinată) prin raţiunile ei, este şi se numeşte loc şi veac al celor ce se află în ea. Având ca moduri ale înţelegerii naturale pe cele concrescute cu ea, acestea pot hărăzi celor ce o locuiesc o cunoaştere parţială a înţelepciunii lui Dumnezeu, răspândită în toate. Până ce oamenii se folosesc de aceste moduri ale înţelegerii, nu se pot afla în afară de mijloc şi de cunoaşterea din parte. Dar când va înceta ceea ce e din parte, prin arătarea a ceea ce e desăvârşit, şi vor trece toate oglinzile şi ghiciturile, venind Adevărul faţă către faţă, atunci cel ce se mântuieşte, desăvârşindu-se după Dumnezeu, va fi mai presus de toate lumile, de toate veacurile şi de toate locurile, prin care era condus mai-nainte, ca prunc.

71.Pilat este tipul legii firii; iar gloata jidovilor este tipul legii scrise. Cel ce nu s-a ridicat deci prin credinţă peste acestea două nu poate primi Adevărul mai presus de

fire şi de raţiune, ci răstigneşte singur pe Cuvântul, fie socotind Evanghelia sminteală, ca iudeul, fie nebunie, ca elinul.

72.Când vezi pe Irod şi pe Pilat împrietenindu-se pentru omorârea lui Iisus, gândeşte-te la întâlnirea într-un gând a dracului desfrânării şi al slavei deşarte pentru a omorî raţiunea virtuţii şi a cunoştinţei. Căci dracul iubirii de slavă deşartă, făţănicindu-se că iubeşte cunoştinţa duhovnicească, o trimite dracului desfrânării. Iar cel al desfrânării, făţărnicind curăţenia prin renunţare, o trimite dracului slavei deşarte. De aceea: «îmbrăcând, zice, Irod, haină strălucită, a trimis pe Iisus înapoi lui Pilat».

73.***Bine este a nu îngădui minţii să zăbovească în cele trupeşti şi în patimi. Căci «nu culeg, nici din ciulini smochine», adică din patimi virtuţi, «nici din scaieţi struguri», adică din trup cunoştinţa care dă bucuria.***

74.Ascetul încercat prin răbdarea necazurilor, curăţit prin disciplinarea şi strunirea trupului şi desăvârşit prin îndeletnicirea cu vederile (contemplaţiile) înalte, se învredniceşte de mângâierea dumnezeiască. Căci «Venit-a Domnul, zice Moise, din Sinai», adică din încercări, «şi s-a arătat nouă din Seir», adică din osteneli trupeşti; «şi s-a grăbit din muntele Faran, împreună cu zeci de mii de sfinţi», adică din muntele credinţei, cu zeci de mii de sfinte cunoştinţe.

75.Irod are înţelesul cugetului trupesc; Pilat al percepţiei prin simţuri; Cesarul al celor ce cad sub simţuri; iar iudeii au înţelesul gândurilor sufleteşti. Sufletul, alipindu-se din neştiinţă de cele ce cad sub simţuri, predă Cuvântul (Raţiunea), simţurilor spre moarte, întărind împotriva lui, prin proprie mărturisire, împărăţia celor stricăcioase. Căci zic iudeii: «Nu avem împărat decât pe Cezarul».

76.Irod ţine locul lucrării patimilor. Pilat pe al deprinderii amăgită de ele; Cezarul pe al întunecatului stăpânitor al lumii; iudeii pe al sufletului. Când deci sufletul, supunându-se patimilor, predă virtutea deprinderii păcătoase, respinge împărăţia lui Dumnezeu şi trece sub stăpânirea aducătoare de stricăciune a diavolului.

77.***Nu ajunge sufletului pentru dobândirea bucuriei duhovniceşti să-şi supună patimile, dacă nu dobândeşte virtuţile prin împlinirea poruncilor. «Nu vă bucuraţi că vi se supun dracii», adică lucrările patimilor, «ci că numele voastre au fost scrise în cer», fiind trecute la locul nepătimirii de harul înfierii, dobândit prin porunci.***

78.***Cel ce a ajuns la treapta cunoaşterii are neapărată trebuinţă de bogăţia virtuţilor cu fapta. «Cel ce are, zice, pungă», adică cunoştinţă duhovnicească, «să-şi ia, de asemenea şi traista», adică bogăţia virtuţilor cu fapta, care nutreşte din belşug sufletul. «Iar cel ce nu are (pungă şi traistă, adică cunoştinţă şi virtute) să-şi vândă haina şi să-şi cumpere sabie». Să-şi predea adică cu râvnă trupul său ostenelilor virtuţilor şi să întreprindă, cu înţelepciune, războiul cu patimile şi cu dracii, pentru pacea lui Dumnezeu, spre a dobândi deprinderea de-a deosebi cu cuvântul lui Dumnezeu ceea ce este rău de ceea ce este bun.***

79.***Domnul se arată în lume când are treizeci de ani, învăţând în chip ascuns pe cei ce străvăd prin acest număr tainele privitoare la El. Căci numărul treizeci, înţeles tainic înfăţişează pe Domnul ca Făcător şi Proniator al timpului, al firii şi al celor inteligibile de deasupra firii văzute.***

- ***Al timpului, prin numărul şapte; căci timpul este înşeptit.***
- ***Al firii, prin cinci; căci firea este încincită, împărţindu-se pentru simţuri în cinci.***
- ***Al celor inteligibile, prin opt; căci cele inteligibile sunt mai presus de perioada măsurată a timpului.***
- ***Iar Proniator este prin zece, pentru decada sfântă a poruncilor, care călăuzeşte pe oameni spre fericire, şi pentru că Domnul şi-a făcut ca început al numelui, în chip tainic, această literă, când s-a făcut om.***

Adunând aşadar pe cinci cu şapte, cu opt şi cu zece, avem treizeci. Deci cel ce ştie să urmeze bine Domnului, ca unei Căpetenii, va cunoaşte pricina pentru care va apărea şi el la treizeci de ani, putând vesti Evanghelia împărăţiei. Căci când va zidi fără greşeală, ca pe o fire văzută, lumea virtuţilor cu fapta, neschimbând perioada care se deapănă în suflet, asemenea timpului, prin întâmplări contrare, iar prin contemplaţie va secera cunoştinţa celor inteligibile fără sminteală şi va putea să sădească proniator aceeaşi deprindere şi în alţii, atunci şi el, orice vârstă trupească ar avea, va fi de treizeci de ani în duh, arătând lucrarea darurilor proprii şi în alţii.

80.Cel slăbănogit prin plăcerile trupului, nu e în stare nici de lucrarea virtuţilor şi nu se mişcă uşor nici spre cunoştinţă. De aceea nu are nici om, adică gând înţelept, ca atunci când se tulbură apa să-l arunce în scăldătoare, adică în virtutea capabilă de cunoştinţă, care vindecă toată boala. Căci suferind de moleşeală şi de nepăsare, tot amână aceasta şi astfel e luat pe dinainte de altul, care-l împiedică să ajungă la vindecare. De aceea zace treizeci şi opt de ani în boală. Căci cel ce nu priveşte creaţiunea văzută spre slava lui Dumnezeu, ca să-şi urce gândul cu evlavie spre cea inteligibilă, rămâne cu adevărat bolnav atâţia ani câţi s-au amintit mai sus. Fiindcă

numărul treizeci, înţeles natural, însemnează firea sensibilă, precum privit practic, însemnează virtutea cu fapta. Iar numărul opt, înţeles natural, arată firea inteligibilă a celor netrupeşti, precum privit gnostic, arată teologia atotînţeleaptă. Cel ce nu e mişcat de acestea spre Dumnezeu, rămâne olog până când, venind Cuvântul, îl învaţă pe scurt chipul vindecării zicând: «Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă», adică îi porunceşte să-şi ridice mintea din iubirea de plăcere ce o leagă şi să-şi ia trupul pe umerii virtuţilor şi să plece la casa sa, adică la cer. Căci e mai bine ca ceea ce este inferior să fie luat pe umerii faptei de ceea ce este superior, spre a fi dus spre virtute, decât ca ceea ce este superior să fie purtat de moleşeala celui inferior spre iubirea de plăceri.

81.Până nu am ieşit, în chip curat, cu înţelegerea din fiinţa noastră şi a tuturor celor ce sunt după Dumnezeu, încă n-am dobândit deprinderea stăruinţei neclintite în virtute. Dar când vom dobândi această vrednicie prin iubire, vom cunoaşte puterea făgăduinţei dumnezeieşti. Căci trebuie să credem că cei vrednici stăruiesc să rămână neclintiţi acolo unde mintea şi-a înrădăcinat de mai înainte prin iubire puterea sa. Deci cel ce n-a ieşit din sine şi din toate câte pot fi gândite în orice fel şi nu s-a statornicit în tăcere mai presus de înţelegere (cugetare) nu poate fi cu totul slobod de schimbare.

82.Orice act de cugetare cuprinde mai multe lucrări, sau cel puţin două. Căci este o relaţie care mijloceşte între două capete, legându-le întreolaltă: pe cel ce cugetă şi ceea ce e cugetat. La rândul lor nici una din acestea nu e simplă. Căci cel ce cugetă este un suport care posedă puterea de a cugeta. Iar ceea ce e cugetat este un suport sau într-un suport, adică o substanţă cu posibilitatea de a fi cugetată. Căci nu există ceva din cele create, care să fie prin sine sau substanţă, sau cugetare simplă, ca să fie astfel o unitate neîmpărţită. Dar Dumnezeu, dacă îi spunem fiinţă (substanţă), nu are unită cu sine în chip natural posibilitatea de a fi cugetat, ca să fie compus; iar dacă îi zicem cugetare, nu are în chip natural ca suport o fiinţă (substanţă) capabilă de cugetare. Ci Dumnezeu este după fiinţa însăşi cugetare şi întreg, cugetare şi numai cugetare; şi după cugetarea însăşi este fiinţă şi întreg, fiinţă şi numai fiinţă şi întreg este mai presus de fiinţă, şi întreg mai presus de cugetare, deoarece este unitate neîmpărţită, fără părţi şi simplă. Prin urmare cel ce mai cugetă în vreun fel oarecare încă n-a ieşit din dualitate. Iar cel ce a părăsit cugetarea cu totul a ajuns întrucâtva în unitate, lepădând, prin depăşire supremă, puterea de a cugeta (de a înţelege).

83.Între cele multe domneşte diversitate, neasemănare şi deosebire. Dar în Dumnezeu, care este cu adevărat unul şi singur, este numai identitate şi simplitate. Deci nu este lucru cuminte să ne apropiem de contemplarea lui Dumnezeu, înainte

de a ieşi din cele multe. O arată aceasta Moise, care înfige întâi cortul cugetării în afară de tabără şi abia după aceea intră în convorbire cu Dumnezeu. Căci este primejdios a încerca să exprimi pe cel negrăit prin cuvântul rostit. Pentru că orice cuvânt rostit este o dualitate sau şi mai mult. Iar a contempla pe Cel ce este, fără grai, numai cu sufletul, e tot ce e mai bun. Căci Acela este o unitate neîmpărţită şi nu o multiplititate. Arhiereul, căruia i s-a rânduit să intre abia o dată pe an în Sfânta Sfintelor, înăuntrul catapetesmei, arată şi el că numai acela trebuie să se apropie, cu mintea dezbrăcată şi golită, de închipuirile referitoare la Dumnezeu, care a trecut prin curte şi prin Sfânta şi a ajuns la Sfânta Sfintelor, adică acela care a lăsat în urmă toată firea celor sensibile şi inteligibile şi s-a făcut curat de tot ce este propriu lucrurilor care se nasc şi pier.

84.Marele Moise, înfigând afară de tabără cortul său, adică fixând afară de cele văzute voinţa şi cugetarea sa, începe să se închine lui Dumnezeu. Apoi intrând în întuneric, adică în locul lipsit de formă şi de materie al cunoştinţei,rămâne acolo iniţiindu-se în sfintele rânduieli.

85.Întunericul este starea fără formă, fără materie şi fără trup, care are cunoştinţa modelelor lucrurilor. Cel ce ajunge înlăuntrul ei, ca un alt Moise, contemplă cu firea muritoare cele nevăzute. Prin aceasta, zugrăvind în sine frumuseţea dumnezeieştilor virtuţi ca pe un desen uşor de imitat, în care se răsfrânge frumuseţea originară, coboară, înfăţişându-se pe sine celor ce vor să-i imite virtutea şi arătând prin aceasta dragostea de oameni şi belşugul harului de care s-a împărtăşit.

86.Cei ce se ocupă fără pată cu filosofia cea după Dumnezeu află cel mai mare câştig din ştiinţa ei: să nu-şi mai schimbe aplecarea voii deodată cu lucrurile, ci cu tărie statornică să şi-o potrivească fără şovăire după raţiunile virtuţii.

87.Cei ce ne-am botezat prin Duh în cea dintâi nestricăciune a lui Hristos după trup aşteptăm în duh nestricăciunea cea de pe urmă a Lui, păzind prin stăruinţa în fapte bune şi prin mortificarea de bunăvoie, pe cea dintâi nepătată. Dintre cei ce o au pe aceasta, nici unul nu se teme de pierderea bunurilor pe care le are.

88.Voind Dumnezeu să trimită celor de pe pământ harul virtuţii dumnezeieşti din cer, pentru mila Sa cea către noi, a pregătit simbolic cortul sfânt şi toate cele din el, care este răsfrângere, un chip şi o imitare a înţelepciunii.

89. ***Harul Noului Testament era ascuns tainic în litera Vechiulul. De aceea zice Apostolul că «legea este duhovnicească». Prin urmare Legea după literă se***

învecheşte, îmbătrâneşte şi încetează: dar după duh e totdeauna tânără şi lucrătoare. Căci harul niciodată nu se învecheşte.

90.***Legea este umbra Evangheliei; iar Evanghelia este icoana bunurilor viitoare. Cea dintâi opreşte săvârşirea celor rele; cea de a doua porunceşte faptele cele bune.***

91.***Întreaga Sfânta Scriptură zicem că se împarte "în trup şi în duh, fiind ca un om duhovnicesc. Cel ce zice, aşadar, că cuvântul Scripturii este trup, iar înţelesul ei duh sau suflet, nu păcăluieşte faţă de adevăr. Dar înţelept este cu adevărat cel ce lasă la o parte ceea ce e stricăcios şi se alipeşte întreg de ceea ce e nestricăcios.***

92.***Legea este trupul omului duhovnicesc, care este Sfânta Scriptură; Proorocii sunt simţirea (percepţia simţuală); Evanghelia, sufletul mintal care lucrează prin trupul legii şi prin simţirea Proorocilor şi prin aceste lucrări îşi arată puterea ei.***

93.***Legea era umbra, iar Proorocii icoana bunurilor dumnezeieşti şi duhovniceşti din Evanghelie. Evanghelia însă ne-a arătat prin litere însuşi adevărul venit la noi, preumbrit prin Legea şi preînchipuit prin Prooroci.***

94.Cel ce împlineşte legea prin viaţă şi purtare pune capăt numai urmărilor păcatului, jertfind lui Dumnezeu lucrarea patimilor neraţionale, şi se mulţumeşte cu atâta pentru mântuire, din pricina pruncieі lui duhovniceşti.

95.Cel călăuzit de cuvântul proorocesc, pe lângă lepădarea lucrării patimilor, scoate de la sine şi învoirile cu ele, aflătoare în suflet, ca nu cumva, reţinându-se cu ceea ce e inferior, adică cu trupul, de la păcat, să uite să se reţină şi cu ceea ce e superior, adică cu sufletul şi să-l sâvârşească din belşug.

96.***Cel ce îmbrăţişează din inimă viaţa evanghelică a tăiat de la sine şi începutul şi sfârşitul păcatului şi cultivă toată virtutea cu fapta şi cu cuvântul şi cu raţiunea. Acesta aduce jertfe de laudă şi de mărturisire, scăpat de toată supărarea lucrării patimilor şi slobod de lupta minţii împotriva lor. El nu mai are decât plăcerea nesăturată a nădejdii bunurilor viitoare, care-i nutreşte sufletul.***

97. Celor ce se îndeletnicesc cu mai multă sârguinţă cu dumnezeieştile Scripturi, Cuvântul Domnului le apare în două forme: într-una comună şi mai simplă, care e

văzută de cei mulţi, potrivit cu ceea ce s-a scris: «L-am văzut pe El şi n-avea nici chip nici frumuseţe»,iar în alta mai ascunsă şi numai de puţini cunoscută, de cei ce au devenit ca sfinţii Apostoli Petru, Iacob şi Ioan, înaintea cărora Domnul s-a schimbat la faţă, îmbrăcându-se în slava care a biruit simţurile. După aceasta este «mai frumos la înfăţişare ca fiii oamenilor». Dintre aceste două forme, cea dintâi se potriveşte celor începători; a doua e pe măsura celor desăvârşiţi în cunoştinţă, atâta cât este cu putinţă oamenilor. Cea dintâi este icoana primei veniri a Domnului, la care se referă litera Evangheliei şi care curăţeşte prin pătimiri pe cei de pe treapta făpturii; a doua este preînchipuirea celei de a doua veniri întru slavă, la care se referă duhul Evangheliei şi care preface prin înţelepciune pe cei de pe treapta cunoaşterii, ridicându-i la starea de îndumnezeire. Aceştia, în temeiul schimbării la faţă a Cuvântului în ei, oglindesc cu faţa descoperită slava Domnului.

98.Cel ce rezistă neclintit în lupte şi necazuri pentru virtute are în sine lucrătoare cea dintâi venire a Cuvântului, care-l curăţeşte de toată pata. Iar cel ce şi-a mutat mintea prin contemplaţie în starea îngerilor are în el puterea celei de a doua veniri, care lucrează în el nepătimirea, ca să nu poată fi biruit.

99.Simţirea întovărăşeşte pe cel ce se află pe treapta făpuirii şi care dobândeşte virtuţile prin osteneală; iar lipsa de simţire pe cel ce se află pe treapta cunoaşterii, care şi-a retras mintea de la trup şi de la lume, îndreptându-şi-o spre Dumnezeu. Cel dintâi, luptându-se prin făptuire să-şi desfacă sufletul de legăturile afecţiunii naturale faţă de trup, îşi simte dispoziţia voii continuu atinsă de dureri. Dar cel ce a smuls piroanele acestei afecţiuni, prin contemplaţie nu mai este reţinut de nimic, făcându-se curat de tot ce-l făcea să pătimească şi să fie stăpânit de către cei ce voiau să-l biruiască.

100.***Mana dată lui Israel în pustie este Cuvântul lui Dumnezeu, care hărăzeşte toată plăcerea duhovnicească celor ce-l mănâncă şi se potriveşte cu orice gust, după deosebirea poftelor celor ce-L mânâncă. Căci are calitatea oricărei mâncări duhovniceşti. De aceea celor ce s-au născut de sus, din sămânţă nestricăcioasă prin Duh, li se face lapte duhovnicesc neînşelător; celor slăbiţi legumă care reface puterea suferindă a sufletului; celor care prin deprindere şi-au exercitat simţurile sufletului în deosebirea binelui de rău se dă pe Sine ca mâncare vârtoasă. Dar Cuvântul lui Dumnezeu are şi alte puteri nemărginite, pe care nu le poate încăpea nimeni în veacul de aici. Când însă moare cineva şi-se face vrednic să fie aşezat peste multe sau peste toate, va primi şi acele puteri ale Cuvântului, toate sau unele din ele, fiindcă a fost aici credincios peste puţine. Căci orice culme a darurilor dumnezeieşti date nouă aici, este de tot mică şi smerită în asemănare cu cele viitoare.***

A aceluiaşi

A doua sută a capetelor gnostice

1.Unul este Dumnezeu, pentru că una este dumnezeirea: Unitate fără de început, simplă, mai presus de fiinţă, fără părţi şi neîmpărţită. Una şi aceeaşi este unitate şi Treime; aceeaşi întreagă unitate, şi aceeaşi întreagă Treime; aceeaşi întreagă unitate după fiinţă, şi aceeaşi întreagă Treime după ipostase. Căci dumnezeirea e Tată, Fiu şi Duh Sfânt, şi dumnezeirea este în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. Aceeaşi e întreagă în întreg Tatăl; şi Tatăl e întreg în aceeaşi întreagă. Şi aceeaşi e întreagă în întreg Fiul; şi Fiul e întreg în aceeaşi întreagă. Şi aceeaşi e întreagă în întreg Duhul Sfânt; şi Duhul Sfânt e întreg în aceeaşi întreagă. Intreagă e Tată şi în Tatăl întreg; şi întreg Tatăl e în ea întreagă, şi întreg Tatăl e ea întreagă. Şi aceeaşi întreagă e întreg Fiul; şi aceeaşi întreagă în întreg Fiul; şi întreg Fiul este ea întreagă şi în ea întreagă. Şi aceeaşi întreagă este întreg Duhul Sfânt şi în întreg Duhul; şi întreg Duhul Sfânt este ea întreagă, şi întreg Duhul Sfânt este în aceeaşi întreagă. Căci nu este dumnezeirea numai în parte în Tatăl, sau Tatăl numai în parte Dumnezeu; nici nu este dumnezeirea numai în parte în Fiul, sau Fiul numai în parte Dumnezeu; nici nu este dumnezeirea numai în parte în Duhul Sfânt, sau Duhul Sfânt numai în parte Dumnezeu. Căci nu se împarte dumnezeirea, nici nu este Dumnezeu nedesăvârşit Tatăl sau Fiul sau Duhul Sfânt. Ci întreagă este aceeaşi, desăvârşită, în chip desăvârşit, în Tatăl cel desăvârşit; şi întreagă aceeaşi, desăvârşită, în chip desăvârşit, în Fiul cel desăvârşit; şi întreagă aceeaşi, desăvârşită, în chip desăvârşit, în Duhul Sfânt cel desăvârşit. Căci Tatăl este întreg în întreg Fiul şi în întreg Duhul Sfânt în chip desăvârşit; şi întreg este Fiul în întreg Tatăl şi în întreg Duhul Sfânt, în chip desăvârşit; şi întreg este Duhul Sfânt în întreg Tatăl şi în întreg Fiul, în chip desăvârşit. De aceea Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt sunt un Dumnezeu. Căci una şi aceeaşi este fiinţa, puterea şi lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt, nefiind şi neînţelegându-se nici unul fără celălalt.

2.Orice cugetare este (o sinteză) a celor ce cugetă şi a celor cugetate. Dar Dumnezeu nu este nici dintre cei ce cugetă; nici dintre cele cugetate. El este deasupra acestora. Căci altfel s-ar circumscrie, ca subiect ce cugetă având lipsă de relaţia cu ceea ce cugetă, iar ca obiect cugetat căzând, datorită relaţiei, în chip firesc sub vederea celui ce cugetă. Urmează aşadar că pe Dumnezeu nu trebuie să-L socotim nici că cugetă, nici că este cugetat. El este mai presus de a cugeta şi de a fi cugetat. Căci e propriu şi firesc celor după El să cugete şi să fie cugetate.

3.Orice cugetare, precum îşi are baza într-o fiinţă, fiind o calitate a ei, tot aşa îşi are mişcarea îndreptată spre o fiinţă. Căci nu e cu putinţă să îl socotim ca ceva cu totul

desfăcut şi simplu. Dumnezeu însă este simplu în amândouă chipurile, fiind fiinţă care nu alcătuieşte suportul a ceva, şi cugetare care nu are ceva ca suport. Astfel El nu este dintre cele care cugetă şi sunt cugetate, aflându-se adică mai presus de fiinţă şi de cugetare.

4.Precum în centrul de unde pornesc liniile în direcţie dreaptă, acestea sunt văzute cu desăvârşire neîmpărţit, la fel cel ce se învredniceşte să ajungă în Dumnezeu cunoaşte toate raţiunile făpturilor preexistente în el, printr-o cunoştinţă simplă şi neîmpărţită.

5.Cugetarea modelându-se după obiectele cugetate, cugetarea cea una se preschimbă în multe idei, luând forma fiecăruia dintre obiectele cugetate. Când însă trece dincolo de mulţimea lucrurilor sensibile şi inteligibile, care îi întipăresc forma lor şi devine astfel, cu totul fără formă, şi-o ataşează Cuvântul cel mai presus de cugetare, desfăcând-o de lucrurile care o alterau prin formele ideilor. Iar cel ce a pătimit aceasta «s-a odihnit şi el de lucrurile sale, precum Dumnezeu de ale Lui».

6.Cel ce a ajuns la desăvârşirea îngăduită aici oamenilor rodeşte lui Dumnezeu dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, iar pentru viaţa viitoare nestricăciune, veşnicie şi cele asemenea acestora. Cele dintâi se cuvin celui ce s-a desăvârşit întru făptuire, iar cele de al doilea celui ce prin cunoştinţa adevărată a ieşit din cele create.

7.***Precum rodul neascultării este păcatul, aşa rodul ascultării este virtutea; şi precum neascultării îi urmează călcarea poruncilor şi dezbinarea de Cel ce a poruncit, aşa ascultării îi urmează păzirea poruncilor şi unirea cu Cel ce a poruncit. Prin urmare, cel ce prin ascultare a păzit o poruncă şi a săvârşit dreptatea, a păstrat şi unirea nedezbinată cu Cel ce a poruncit; iar cel ce a călcat prin neascultare o poruncă şi a săvârşit păcatul s-a desfăcut de sine şi din unirea dragostei cu Cel ce a poruncit.***

8.Cel ce se reculege din dezbinarea adusă de călcarea poruncilor se desparte mai întâi de patimi, apoi de gândurile pătimaşe, apoi de fire şi de raţiunile firii, apoi de idei şi de cunoştinţele aduse de ele, şi la urmă, străbătând dincolo de varietatea raţiunilor Providenţei, ajunge în chip neştiut la însăşi raţiunea Monadei. Abia în lumina acesteia îşi contemplă mintea neschimbabilitatea sa, ceea ce o face să se bucure cu o bucurie negrăită. Căci a primit pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte toată mintea şi păzeşte neîncetat de orice cădere pe cel ce s-a învrednicit de ea.

9.Frica de gheenă face pe începători să fugă de păcat; dorul de răsplata bunătăţilor dăruieşte celor înaintaţi râvna virtuţilor cu lucrul; iar taina dragostei, ridicând mintea deasupra tuturor celor create, o face oarbă faţă de toate cele ce sunt după Dmnnezeu. Căci Domnul înţelepţeşte numai pe cei ce au devenit orbi faţă de toate cele de după Dumnezeu, arătându-le cele ce sunt mai dumnezeieşti.

10.***Cuvântul lui Dumnezeu, asemenea grăuntelui de muştar, pare foarte mic înainte de a-l cultiva. Dar după ce a fost cultivat cum trebuie, se arată aşa de mare încât se odihnesc în el raţiunile măreţe ale făpturilor sensibile şi inteligibile, ca nişte păsări.Căci raţiunile tuturor încap în El; iar El nu poate fi încăput de nici una din făpturi. De aceea a zis Domnul că «cel ce are credinţă cât un grăunte de muştar poate muta muntele» cu Cuvântul, adică poate alunga stăpânirea diavolului de la noi şi să o mute de pe temelia ei.***

11.***Grăunte de muştar este Domnul, asemănat prin credinţă în duh, în inimile celor ce-L primesc. Cel ce îl cultivă cu grijă prin virtuţi mută muntele cugetului pământesc, depărtând de la sine deprinderea anevoie de clintit care-l stăpâneşte şi dă odihnă în sine, ca unor păsări ale cerului, raţiunilor şi modurilor poruncilor, sau puterilor dumnezeieşti.***

12.Zidind pe Domnul, ca pe o temelie a credinţei, edificiul înalt al virtuţilor, să aşezăm în el aur, argint, pietre scumpe, adică cunoştinţă curată şi neîntinată despre Dumnezeu (teologie), viaţă străvezie şi strălucită, gânduri dumnezeieşti şi idei luminoase. Să nu aşezăm nici lemne, nici iarbă, nici trestie, adică nici idolatrie sau alipire la cele sensibile, nici viaţă nesocotită, nici gânduri pătimaşe şi lipsite de înţelegerea înţelepciunii, ca nişte spice goale.

13.Cel ce doreşte cunoştinţă şi-a aşezat temeliile sufletului neclintite lângă Domnul, cum zice Dumnezeu lui Moise: «Iar tu stai aici cu Mine!». Dar trebuie să se ştie că şi între cei ce stau lângă Domnul există deosebiri, dacă nu se citeşte în zadar de către iubitorul de învăţătură cuvântul: ***«Sunt unii dintre cei ce stau aici, care nu vor gusta moartea până ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu venind întru putere».***Căci nu tuturor celor ce stau lângă El li se arată Domnul totdeauna întru slavă; ci celor începători li se arată în chip de rob, iar celor ce pot să-L urmeze, urcându-se pe muntele înalt al Schimbării Sale la faţă, li se arată în înfăţişarea lui Dumnezeu, în care a fost mai-nainte de-a fi lumea. Deci este cu putinţă ca Domnul să nu se arate în acelaşi fel tuturor celor ce stau lângă El; ci unora într-un fel, altora altfel, schimbându-şi arătarea după măsura credinţei din fiecare.

14.Când Cuvântul lui Dumnezeu se face în noi clar şi luminos şi faţa lui străluceşte ca soarele, atunci şi hainele Lui se fac albe. Iar acestea sunt cuvintele (raţiunile) Sfintei Scripturi a Evangheliilor, care se fac străvezii şi clare nemaiavând nimic acoperit. Ba apar lângă El şi Moise şi Ilie, adică raţiunile (înţelesurile) mai duhovniceşti ale Legii şi ale Proorocilor.

15.Precum va veni Fiul Omului, cum s-a scris, cu îngerii Săi întru slava Tatălui, aşa după fiecare înaintare în virtute se schimbă la faţă pentru cei vrednici Cuvântului lui Dumnezeu, venind cu îngerii Săi întru slava Tatălui. Iar raţiunile mai duhovniceşti din Lege şi Prooroci, pe care le închipuiesc Moise şi Ilie, arătându-se cu Domnul la Schimbarea la faţă a Lui, se dezvăluie proporţional cu slava de care se împărtăşesc aceştia, descoperind atâta înţeles cât pot cuprinde cei vrednici.

16.***Cel iniţiat întrucâtva în învăţătura despre Monadă (unitate), a cunoscut în orice caz şi raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, care apar împreună cu aceea. De aceea celor ce li se arată li se şi pare că este bine să facă trei colibe, cum a propus Petru, adică să-şi zidească cele trei deprinderi, prin care se dobândeşte mântuirea: a virtuţii, a cunoştinţei şi a cunoştinţei de Dumnezeu (a teologiei). Prima are lipsă de bărbăţia şi cumpătarea cu fapta, al căror fericit chip a fost Ilie; a doua de dreptatea contemplaţiei naturale, pe care a arătat-o prin sine marele Moise; iar a treia de desăvârşirea neştirbită a înţelepciunii, pe care a arătat-o Domnul. Iar colibe au fost numite acestea pentru faptul că sunt şi alte locaşuri mai bune şi mai strălucite decât ele, care vor primi în viitor pe cei vrednici.***

17.Cel ce se află pe treapta făptuirii se zice că petrece ca un străin în trup, ca unul ce şi-a tăiat prin virtute afecţiunea sufletului faţă de trup şi a smuls din sine înşelăciunea celor materiale. Cel ce se află pe treapta cunoaşterii se zice că locuieşte ca un străin chiar şi în virtute, ca unul ce priveşte încă adevărul în oglinzi şi ghicituri. Căci încă nu i s-au arătat chipurile de sine stătătoare ale bunătăţilor, aşa cum sunt, ca să se bucure de ele faţă către faţă. Fiindcă orice sfânt călătoreşte având în faţă icoana bunătăţilor, care-l cheamă spre viitor. El strigă: «Străin şi călător sunt pe acest pământ ca toţi părinţii mei».

18.Cel ce se roagă nu trebuie să se oprească vreodată din urcuşul spre înălţime, care duce la Dumnezeu. Căci precum ca un urcuş din putere spre putere trebuie înţeleasă înaintarea în lucrarea virtuţilor şi ca un şi mai mare urcuş din slavă în slavă sporirea în cunoştinţele duhovniceşti ale contemplaţiei şi trecerea de la litera Sfintei şi dumnezeieştei Scripturi la duhul ei, tot aşa trebuie să facă şi cel ce a ajuns

în locul rugăciunilor: să-şi ridice mintea de la cele omeneşti şi cugetul sufletului spre cele mai dumnezeieşti; ca mintea să poată urma Celui ce a străbătut cerurile, lui Iisus Fiul lui Dumnezeu, Celui ce este pretutindenea şi toate le străbate din grijă pentru noi, ca şi noi, urmându-I Lui, să străbatem toate cele de după El şi să ajungem la El. Şi vom izbândi în aceasta, de-L vom înţelege nu după puţinătatea pe care a arătat-o coborându- Se pentru noi, ci după măreţia nemărginirii Sale fireşti.

19.Bine este să ne îndeletnicim pururea cu Dumnezeu şi să-L căutăm pe El, precum ni s-a poruncit. Căci chiar dacă în viaţa de faţă nu putem ajunge, prin această căutare, la capătul adâncului lui Dumnezeu, poate totuşi, apropiindu-ne puţin de acest adânc, ajungem să contemplăm lucruri tot mai sfinte din cele sfinte şi tot mai duhovniceşti din cele duhovniceşti. Aceasta o arată prin închipuire Arhiereul, care intră de la cele Sfinte, care sunt mai sfinte decât curtea, la Sfintele Sfintelor, care sunt mai sfinte ca Sfintele.

20.Orice cuvânt al lui Dumnezeu nu e vorbă multă, nici vorbărie, ci e unul, alcătuit din diferite vederi (contemplaţii), fiecare fiind o parte a cuvântului. De aceea cel ce grăieşte pentru adevăr, chiar de-ar putea vorbi aşa încât să nu lase nimic afară din ceea ce vrea să spună, n-a spus decât un singur cuvânt al lui Dumnezeu?

21.In Hristos, care este Dumnezeu şi Cuvântul Tatălui, «locuieşte, după fiinţă, toată plinătatea dumnezeirii»   Iar în noi locuieşte plinătatea dumnezeirii după har, atunci când adunăm în noi toată virtutea şi înţelepciunea, ne mai lipsindu-ne în nici un chip, după cât e cu putinţă omului, nimic din imitarea adevărată a modelului. Căci nu este lucru necuvenit ca prin strădania noastră să locuiască şi în noi plinătatea dumnezeirii, alcătuită din diferite vederi (contemplaţii) duhovniceşti.

22.Precum cuvântul nostru, pornind după fire din minte, este vestitorul (îngerul) mişcărilor ascunse ale minţii, la fel Cuvântul lui Dumnezeu, care cunoaşte după fiinţă pe Tatăl - aşa cum cunoaşte Cuvântul Mintea care L-a născut - pe care nu-L poate cunoaşte nici una dintre făpturi fără de El, descoperă pe Tatăl pe care L-a cunoscut, ca Cel ce este cuvântul Lui după fire; de aceea i se zice «înger -vestitor- al marelui sfat» .

23.Marele sfat al lui Dumnezeu şi Tatăl este taina cea tăcută şi neştiută a iconomiei pe care, împlinind-o prin întrupare Fiul cel Unul Născut a descoperit-o, făcându-Se înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu şi Tatăl. Tot aşa se face înger al marelui sfat dinainte de veci al lui Dumnezeu şi Tatăl cel ce cunoaşte raţiunea (înţelesul) tainei şi se înalţă fără de sfârşit prin faptă şi raţiune peste toate atât de mult, până ce ajunge la Cel ce s-a coborât atât de mult.

24.Dacă Cuvântul lui Dumnezeu s-a coborât pentru noi din iconomie până la cele mai de jos părţi ale pământului şi s-a înălţat mai presus de toate cerurile, El care este după fire cu totul nemişcat, înfăptuind cu anticipaţie în Sine ca om, după iconomie, cele ce vor fi, cel ce iubeşte cunoştinţa să se gândească cu bucurie tainică ce minunat va fi sfârşitul făgăduit celor ce-L iubesc pe Domnul.

25.***Dacă pentru aceea s-a făcut Fiu al Omului şi Om, Dumnezeu Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu şi Tatăl, ca să facă dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu pe oameni, să credem că vom ajunge acolo unde este acum însuşi Hristos, capul întregului trup, care s-a făcut pentru noi înainte mergător la Tatăl, prin ceea ce este ca noi. Căci în adunarea dumnezeilor, adică a celor ce se mântuiesc, va sta Dumnezeu în mijloc, împărţind răsplăţile fericirii de acolo, ne mai fiind nici o distanţă între El şi cei vrednici.***

26.***Cel ce împlineşte încă poftele pătimaşe ale trupului locuieşte, ca un închinător şi făcător de idoli, în pământul chaldeilor. Dar când a început să deosebească puţin lucrurile şi să dobândească astfel simţirea modurilor de purtare la care-l îndatorează firea, a părăsit pământul chaldeilor şi a venit în Haranul Mesopotamiei, adică la starea dintre virtute şi păcat, care încă nu s-a curăţit de înşelăciunea simţirii. Căci aceasta este Haran. În sfârşit,când se ridică şi peste această înţelegere măsurată a binelui, la care a ajuns prin simţire, se grăbeşte spre pământul cel bun, adică spre starea cea slobodă de tot păcatul şi neştiinţa, pe care nemincinosul Dumnezeu arată şi făgăduieşte că o va da ca pe o cunună a virtuţii celor ce-L iubesc pe El.***

27.Dacă Cuvântul lui Dumnezeu «s-a răstignit pentru noi din neputinţă şi s-a ridicat din puterea lui Dumnezeu» vădit este că o face şi o pătimeşte aceasta pentru noi pururea, ca Unul ce se face tuturor toate, ca pe toţi să-i mântuiască. Deci bine le spune dumnezeiescul Apostol corintenilor, care se află întru neputinţă, că nu a socotit de bine să ştie nimic, decât pe Iisus Hristos, şi pe Acesta răstignit; iar efesenilor, care sunt desăvârşiţi că: «Dumnezeu ne-a ridicat şi ne-a aşezat pe noi împreună cu dânsul în cele cereşti, întru Hristos Iisus». El spune prin acestea că Cuvântul lui Dumnezeu se face fiecăruia, după măsura puterii lui. Astfel se răstigneşte în cei care încep viaţa de evlavie prin fapte, pironind prin frica de Dumnezeu lucrările pătimaşe ale lor; şi învie şi se înalţă la ceruri în cei ce au dezbrăcat întreg omul vechi, care se strică prin poftele amăgitoare, şi au îmbrăcat pe întreg cel nou, pe cel ce se zideşte prin duhul după chipul lui Dumnezeu, şi s-au apropiat de Părintele harului din ei: «mai presus de toată începătoria, stăpânia, puterea şi domnia, şi de tot numele ce se numeşte, fie în veacul acesta, fie în cel

viitor».Căci toate cele de după Dumnezeu, lucruri, nume şi demnităţi vor fi sub cel ce va ajunge prin har în Dumnezeu.

28.Precum înainte de venirea văzută şi în trup, Cuvântul lui Dumnezeu venea spiritual la Patriarhi şi la Prooroci, preînchipuind tainele venirii Lui, tot aşa şi după această sosire, vine nu numai în cei ce sunt încă prunci, nutrindu-i duhovniceşte şi ducându-i spre viaţa desăvârşirii cea după Dumnezeu, ci şi în cei desăvârşiţi desemnându-le de mai-nainte, în chip ascuns, forma venirii lui viitoare ca într-o icoană.

29.Precum cuvintele Legii şi ale Proorocilor, fiind înaintemergătoarele venirii Lui în trup, călăuzeau sufletele la Hristos, la fel şi Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat, ridicat întru slavă, s-a făcut însuşi înaintemergătorul venirii Sale duhovniceşti, călăuzind sufletele prin propriile Sale cuvinte, spre primirea luminoasei Sale veniri dumnezeieşti. Această venire o înfăptuieşte El pururea, preschimbând prin virtuţi pe cei vrednici din trup în duh, dar o va înfăptui şi la sfârşitul veacului, descoperind în chip vădit cele ce erau mai înainte ascunse tuturor.

30.Câtă vreme eu sunt nedesăvârşit şi nesupus, neascultând de Dumnezeu prin lucrarea poruncilor şi nedesăvârşindu-mă în cugetare prin cunoştinţă, îmi apare şi Hristos ca om nedesăvârşit şi nesupus din pricina mea. Căci necrescând împreună cu El după duh, îl micşorez şi-L ciuntesc şi pe El, ca unul ce sunt trup al lui Hristos şi mădular din parte.

31.«Răsare soarele şi apune soarele», zice Scriptura. Deci şi Cuvântul, când e socotit sus, când jos, după vrednicia şi după raţiunea şi modul de comportare al celor ce cultivă virtutea şi se străduiesc după cunoştinţa dumnezeiască. Fericit însă cel ce ţine, ca Iisus Navi, neapus în sine Soarele dreptăţii în cursul întregii zile a vieţii de acum, nehotărnicit de seara păcatului şi a neştiinţei, ca să poată zdrobi şi fugări după lege pe dracii cei vicleni, care se ridică împotriva lui.

32.Înălţându-se în noi Cuvântul lui Dumnezeu prin făptuire şi contemplaţie «atrage la Sine» toate gândurile şi raţiunile noastre; şi sfinţeşte însăşi mădularele trupului şi simţirile prin virtute şi cunoştinţă, punându-le sub jugul Lui. Deci văzătorul celor dumnezeieşti să urce cu sârguinţă, urmând Cuvântului, până va ajunge la locul unde este El. Căci acolo îi atrage, cum zice Ecclesiastul - «şi spre locul Său atrage» - pe cei ce-I urmează Lui, ca marelui Arhiereu, care-i duce în Sfânta Sfintelor, unde însuşi a intrat ca om, făcându-Se înaintemergător pentru noi.

33.Cel ce cultivă în chip evlavios filosofia şi luptă împotriva puterilor nevăzute să se roage să rămână în el puterea naturală de discemământ (care are o lumină măsurată) şi harul luminător al Duhului. Căci cea dintâi călăuzeşte trupul spre virtute prin fapte; iar cel de al doilea luminează mintea pentru a alege mai presus de toate tovărăşia înţelepciunii,prin care «surpă întăriturile păcatului şi orice culme ridicată împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu». Aceasta o arată prin rugăciune Iisus Navi, care se roagă «să stea soarele deasupra Ghibeonului» adică să-i fie păzită neapusă lumina cunoştinţei lui Dumnezeu pe muntele contemplaţiei mintale; şi «luna deasupra văii», adică să-i rămână puterea naturală de discernământ în neputinţa trupului, neabătută de la virtute.

34.Ghibeon este mintea înaltă; iar valea este trupul care s-a smerit prin mortificare. Soarele este Cuvântul care luminează mintea, îi hărăzeşte puterea vederilor (contemplării) şi o izbăveşte de toată neştiinţa. Iar luna este legea firii, care înduplecă trupul să se supună după lege duhului, spre a primi jugul poruncilor. Căci luna e simbolul firii, fiindcă e schimbăcioasă. Dar în sfinţi ea rămâne neschimbăcioasă, pentru deprinderea lor neclintită în virtute (pentru habitul neschimbăcios al virtuţii).

35.Domnul nu trebuie căutat în afară de cei ce-L caută; ci în ei înşişi trebuie să-L caute cei ce-L caută, prin credinţa arătată în fapte. Căci s-a zis: «Aproape de tine este Cuvântul, în gura ta şi în inima ta; adică Cuvântul credinţei».Iar Cuvântul căutat este Hristos însuşi.

36.Când cugetăm la înălţimea nesfârşită a lui Dumnezeu, să nu ne pierdem nădejdea în iubirea de oameni a Lui, ca şi când n-ar ajunge până la noi din pricina înălţimii; iar când ne gândim la adâncul nesfârşit al căderii noastre din pricina păcatului, să nu ne pierdem credinţa în învierea virtuţii noastre omorâte. Căci amândouă sunt cu putinţă la Dumnezeu: şi să coboare ca să lumineze mintea noastră prin cunoştintă, şi să invie iarăşi virtutea în noi ca să ne înalţe împreună cu Sine, prin faptele dreptăţii. ***«Să nu zici, spune Scriptura, în inima ta: Cine se va sui la cer? Ca să coboare adică pe Hristos, Sau: Cine se va coborî în adânc? Ca să ridice adică pe Hristos din morţi».*** După alt înţeles, «adâncul» înseamnează aici toate cele de după Dumnezeu, în care Cuvântul lui Dumnezeu coboară întreg tuturor, prin Providenţă, ca viaţa ce străbate prin toate cele ce sunt moarte. Căci moarte sunt toate cele ce vieţuiesc numai prin împărtăşirea de viaţă. Iar «cerul» înseamnă aici ascunsul natural al lui Dumnezeu, datorită căruia nu poate fi cuprins de nimic şi de nimeni. Iar dacă cineva ar mai spune că «cerul» este cunoştinţa despre Dumnezeu (teologia), iar «adâncul» taina iconomiei nu va greşi după părerea mea. Căci amândouă sunt cu anevoie de pătruns pentru cei ce încearcă să le

cerceteze prin demonstraţii; mai bine zis, sunt cu totul de nepătruns, când sunt cercetate fără credinţă.

37.În cel ce se află pe treapta făptuirii, Cuvântul, îngroşându-se prin chipurile (modalităţile) virtuţii, se face trup; în cel contemplativ însă, subţiindu-se prin cugetările duhovniceşti, se face precum era la început, Dumnezeu-Cuvântul.

38.Cel ce înfăţişează învăţătura morală a Cuvântului prin pilde şi cuvinte mai îngroşate, potrivit cu înţelegerea ascultătorilor, face Cuvântul trup. Iar cel ce expune Teologia mistică (cunoştinţa tainică despre Dumnezeu) prin vederi înalte face iarăşi Cuvântul duh.

39.Cel ce vrea să cunoască pe Dumnezeu în mod afirmativ din afirmări face Cuvântul trup, neputând să cunoască pe Dumnezeu drept cauză din altă parte decât din cele văzute şi pipăite. Iar cel ce vrea să-L cunoască în mod negativ prin negaţii face Cuvântul duh, cunoscând cum se cuvine pe Cel supra-necunoscut, ca pe Cel ce era la început Dumnezeu şi era la Dumnezeu, dar nu din ceva din cele ce pot fi cunoscute.

40.Cel ce a învăţat să sape, prin fapte şi contemplaţie, fântânile virtuţii şi ale cunoştinţei din sine, asemenea Patriarhilor, va afla înlăuntru pe Hristos, izvorul Vieţii, din care ne îndeamnă înţelepciunea să bem, zicând: «Bea apă din vasele tale şi din izvorul fântânilor». Făcând aceasta, vom afla înlăuntrul nostru comorile ei.

41.Cei ce trăiesc dobitoceşte, numai pentru simţuri, se primejduiesc pe ei, făcând Cuvântul trup, ca unii ce abuzează de făpturile lui Dumnezeu spre a sluji patimilor, şi nu pătrund înţelesul înţelepciunii care se arată în toate, pentru a cunoaşte şi a slăvi pe Dumnezeu din făpturile Lui, şi a înţelege de unde, ca ce şi spre ce scop am fost făcuţi şi în ce direcţie avem să ne lăsăm călăuziţi de cele văzute. Ci umblând în veacul acesta în întuneric, pipăie cu amândouă mâinile numai neştiinţa când e vorba de Dumnezeu.

42.Cei ce se ţin numai de litera Sfintei Scripturi şi coboară demnitatea sufletului robind-o slujirii trupeşti a legii îşi fac loru-şi, în chip vrednic de ocară, Cuvântul trup, socotind că Dumnezeu se mulţumeşte cu jertfe de animale. Curăţindu-se pe din afară, toată grija lor le este pentru trup. Dar de frumuseţea sufletului nu au grijă, ci o lasă să fie întinată de petele păcatului, deşi pentru suflet a fost adusă la existenţă toată ordinea celor văzute şi pentru el s-a dat tot cuvântul dumnezeiesc şi Legea.

43.Sfânta Evanghelie zice că Domnul «a fost pus spre căderea şi ridicarea multora».Prin urmare să băgăm de seamă de nu cumva e pus spre căderea celor ce privesc creaţia văzută numai cu simţurile şi se ţin numai de litera Sfintei Scripturi, ca unii ce nu pot străbate spre duhul cel nou al harului, pentru nebunia lor; şi spre ridicarea celor ce privesc duhovniceşte fâpturile lui Dumnezeu şi ascultă duhovniceşte cuvintele Lui şi se îngrijesc prin purtările cuviincioase numai de chipul dumnezeiesc al sufletului.

44.***Cuvântul că Domnul «a fost pus spre căderea şi spre ridicarea multora în Israel», înţeles numai în sens bun, înseamnă că e pus spre căderea patimilor şi gândurilor rele din fiecare credincios şi spre ridicarea virtuţilor şi a tot gândul iubitor de Dumnezeu.***

45.Cel ce socoteşte pe Domnul ziditor numai al celor ce sunt supuse naşterii şi stricăciunii îl ia în chip greşit drept un grădinar, asemenea Mariei Magdalena. De aceea spre folosul aceluia se fereşte Domnul de atingerea lui, întrucât pentru el încă nu s-a putut sui la Tatăl. Astfel zice: «Nu mă atinge». Căci ştie că cel ce se apropie de El cu o asemenea prejudecată coborâtă se vatămă.

46.Cei ce de frica iudeilor şed într-un foişor din Galileia cu uşile încuiate, adică cei ce, de frica duhurilor răutăţii, petrec în regiunea descoperirilor pe înălţimea vederilor (contemplaţiilor) dumnezeieşti, încuind pentru siguranţă simţurile ca pe nişte uşi, primesc în chip neînţeles pe Cuvântul lui Dumnezeu, care vine la ei şi li se arată fără lucrarea simţurilor. Iar venind El, le dăruieşte starea de nepătimire, spunându-le «pace vouă», şi împărţirile Duhului Sfânt suflând asupra lor; de asemenea le dă «putere» asupra duhurilor rele şi le arată simbolurile tainelor Sale.

47.Pentru cei care cercetează după trup învăţătura despre Dumnezeu, Domnul nu se suie la Tatăl; dar pentru cei care o cercetează după duh, prin vederi (contemplaţii) înalte, se suie la Tatăl. Să nu ţinem aşadar pentru totdeauna jos pe Cel ce a coborât jos pentru iubirea de oameni; ci să ne suim sus la Tatăl împreună cu El, părăsind pământul şi cele ale pământului, ca să nu ne spună şi nouă, ceea ce s-a spus iudeilor care au rămas neîndreptaţi: «Mă duc unde voi nu puteţi veni». Căci fără Cuvântul, e cu neputinţă a ajunge la Tatăl Cuvântului.

48.Pământul chaldeilor este viaţa pătimaşă în care se făuresc şi se cinstesc idolii păcatelor. Iar Mesopotamia (ţara dintre râuri) este vieţuirea ce se mişcă între cele potrivnice. Pământul făgăduinţei este starea umplută de tot binele, de toate virtuţile. Prin urmare tot cel ce nu are grijă de această deprindere, asemenea vechiului Israel, e târât iarăşi în robia patimilor, lipsindu-se de slobozenia primită.

49.De însemnat că de nici unul dintre sfinţi nu se spune să fi coborât de bunăvoie în Babilon. Căci nu e îngăduit, nici nu ţine de judecata înţeleaptă ca să aleagă cei ce iubesc pe Dumnezeu cele rele în locul celor bune. Iar dacă unii dintre ei au fost duşi acolo cu sila dimpreună cu poporul, prin aceştia înţelegem pe cei ce nu de voia lor, ci din nevoie, pentru mântuirea celor ce au lipsă de povăţuire, părăsesc rostul mai înalt al cunoştinţei şi coboară la învăţătura despre patimi. Pentru acest motiv şi marele Apostol socotea că e mai de folos să fie în trup, adică să se ocupe cu învăţătura morală, deşi tot dorul lui era să se desfacă de învăţătura morală şi să fie cu Hristos, prin contemplaţia supralumească şi simplă a minţii.

50.Precum fericitul David liniştea pe Saul cel chinuit de duhul rău, cântându-i din chitară, la fel tot cuvântul duhovnicesc, îndulcit prin vederile (contemplaţiile) cunoştinţei, odihneşte mintea muncită, slobozind-o de conştiinţa rea, care o chinuieşte.

51.Bălai cu ochi frumoşi este, ca şi marele David, cel în care cunoştinţa luminoasă se însoţeşte cu strălucirea vieţii după Dumnezeu. Iar acestea sunt făptuirea şi contemplaţia. Cea dintâi străluceşte prin chipurile virtuţilor; a doua luminează prin cugetările dumnezeieşti.

52.Domnia lui Saul este chipul slujirii trupeşti a legii, pe care Domnul a desfiinţat-o, ca pe una ce n-a desăvârşit nimic. «Căci legea, zice, n-a desăvârşit nimic». Iar domnia marelui David este preînchipuirea slujirii evanghelice; căci ea cuprinde în chip desăvârşit toate voile din inima lui Dumnezeu.

53.Saul este legea naturală, care a primit la început de la Domnul să stăpânească peste fire. Dar când a călcat porunca prin neascultare, cruţând pe Agag, regele lui Amalec, adică trupul, şi a alunecat în patimi, a fost scos din domnie, ca să ia David pe Israel, adică legea duhului, care naşte pacea ce zideşte lui Dumnezeu templul măreţ al contemplaţiei.

54.Samuel se tălmăceşte «ascultare de Dumnezeu». Deci până ce preoţeşte în noi Cuvântul prin ascultare, chiar de va cruţa Saul pe Agag, adică cugetul trupesc, îl va ucide pe acesta cu toată râvna Cuvântului preot, şi va ruşina cu mustrări mintea iubitoare de păcat, ca pe una ce a călcat drepturile lui Dumnezeu.

55.Când mintea, semeţindu-se, încetează să întrebe, prin cuvenita cercetare, pe Cuvântul dătător de învăţătură, care a uns-o împotriva patimilor, despre cele ce trebuie să facă şi să nu facă, cade în chip sigur sub puterea patimilor din pricina neştiinţei. Acestea, despărţind-o treptat de Dumnezeu, o fac să se întoarcă în vreme

de strâmtoare spre draci şi să-şi îndumnezeiască pântecele, vrând să primească de la acestea mângâiere în necazuri. Să te încredinţeze despre aceasta Saul, care neluând în toate pe Samuel ca sfetnic, este dus cu sila la slujirea idolilor şi întreabă de sfat pe vrăjitoarea ventrilogă, ca pe un Dumnezeu.

56.Cel ce se roagă să primească pâinea cea spre fiinţă nu o primeşte desigur întreagă, cum e pâinea însăşi, ci precum o poate el primi. Căci Pâinea vieţii se dă pe sine tuturor celor ce o cer, pentru iubirea de oameni, dar nu la fel tuturor, ci celor ce au săvârşit mari fapte ale dreptăţii, mai mult, iar celor mai mici în acestea mai puţin. Fiecăruia după cât poate primi cu vrednicia minţii.

57.Domnul, în parte e absent, în parte e de faţă. E absent pentru privirea faţă către faţă; e de faţă pentru privirea în oglindă şi ghicitură.

58.Domnul e de faţă prin virtuţi în cel ce se află pe treapta făptuirii; iar de cel ce nu preţuieşte întru nimic virtutea e departe. Şi iarăşi în cel ce se află pe treapta contemplaţiei e de faţă prin cunoştinţa adevărată a lucrurilor; dar de cel ce e lipsit de aceasta în vreo privinţă e departe.

59.E departe de trup cel ce s-a mutat de la aptitudinea făptuirii la cea a cunoaşterii, fiind răpit de cugetările mai înalte ca în nori, în văzduhul străveziu al vederii tainice (al contemplaţiei mistice), în care va putea fi cu Domnul totdeauna. Şi e departe de Domnul cel ce nu poate încă privi (contempla) înţelesurile cu mintea curată, fără lucrările simţurilor, atât cât e omului cu putinţă, şi nu poate cuprinde fără ghicituri raţiunea simplă a Domnului.

60.Cuvântul lui Dumnezeu se numeşte trup nu numai fiindcă S-a întrupat, ci şi fiindcă Dumnezeu-Cuvântul cel simplu; care era la început la Dumnezeu şi Tatăl şi avea în Sine limpezi şi dezvăluite modelele tuturor, necuprinzând asemănări şi ghicituri, nici istorii alegorice, când vine la oameni, care nu pot să se apropie cu mintea dezbrăcată de cele inteligibile dezbrăcate, desfăcându-se de cele obişnuite lor, se face trup, îmbrăcându-se şi multiplicându-se în varietatea istorisirilor, ghiciturilor, asemănărilor şi cuvintelor întunecoase. Căci la prima întâlnire mintea noastră nu sesizează Cuvântul dezvăluit, ci Cuvântul întrupat, adică în felurimea cuvintelor, fiind Cuvânt prin fire, dar trup la vedere. Aşa încât celor mulţi li se pare că văd un trup şi nu Cuvântul, deşi după adevăr este Cuvântul. Fiindcă înţelesul Scripturii nu este acela care li se pare celor mulţi, ci altul decât acela care li se pare. Căci ***Cuvântul se face trup prin fiecare din cuvintele scrise.***

61.Începutul uceniciei oamenilor în evlavie e legat de trup. Căci la prima apropiere de cinstirea lui Dumnezeu vorbim după literă nu după duh. Dar înaintând pe încetul în duh şi răzuind grosimea cuvintelor prin vederile (contemplaţiile) mai subţiri, ajungem în chip curat în Hristos cel curat, pe cât e cu putinţă oamenilor. Atunci putem zice ca Apostolul: ***«Deşi am cunoscut pe Hristos după trup, dar acum nu-L mai cunoaştem».*** Aceasta datorită apropierii simple a minţii de Cuvântul, prin înlăturarea acoperămintelor de pe El. Astfel am înaintat de la cunoaşterea Cuvântului după trup, la slava Lui, ca a Unuia Născut din Tatăl.

62.Cel ce îşi trăieşte viaţa în Hristos s-a ridicat deasupra dreptăţii legii şi a firii. Arătând aceasta, dumnezeiescul Apostol zice: ***«Căci în Hristos Iisus nu mai este nici tăiere împrejur, nici netăiere împrejur».*** Prin tăierea împrejur a arătat dreptatea legală; iar prin netăierea împrejur a arătat dreptatea naturală.

63.***Unii se renasc din apă şi din duh; alţii primesc botezul în Duh Sfânt şi foc. Dar aceste patru, adică: apa, duhul, focul şi Duhul Sfânt, sunt unul şi acelaşi Duh al lui Dumnezeu. Căci unora Duhul Sfânt le este apă, întrucât îi spală de întinăciunile din afară ale trupului; altora numai duh, întrucât lucrează în ei bunurile virtuţii; altora iarăşi foc, întrucât le curăţă petele dinlăuntru, din adâncul sufletului; şi în sfârşit altora, ca marelui Daniil, le este Duh Sfânt, întrucât le dăruieşte înţelepciune şi cunoştinţă. Căci după deosebirea lucrărilor din subiecte, primeşte unul şi acelaşi Duh diferite numiri.***

64.Legea a rânduit Sâmbăta: «ca să se odihnească boul tău de jug şi sluga ta». Amândoi aceştia arată prin ghicituri trupul. Căci trupul este vita de jug a minţii lucrătoare, fiind nevoit să poarte de silă povara virtuţilor prin fapte. Tot el este şi sluga minţii contemplative, întrucât slujeşte în chip raţional poruncilor minţii, care a ajuns la cunoştinţă, ca unul ce s-a pătruns şi el de raţiune prin contemplaţiile minţii. Sâmbăta este sfârşitul amândurora, hărăzind fiecăruia odihna cuvenită de bunurile cărora le slujesc prin făptuire şi contemplaţie.

65.Cel ce lucrează virtutea cu cuvenita cunoştinţă are ca bou de jug trupul, pe care îl mână la împlinirea datoriilor cu raţiunea, iar ca slugă modul de înfăptuire a virtuţii, pe care îl cumpără cu judecăţile dreptei socoteli, care ţin loc de bani. Iar Sâmbăta este starea de pace şi de nepătimire întru virtute a sufletului şi a trupului, sau deprinderea neschimbăcioasă.

66.Cuvântul lui Dumnezeu le este celor a căror grijă se învârteşte mai mult în jurul virtuţilor trupeşti paie şi fân, nutrind partea pătimitoare (pasională) a sufletului lor spre lucrarea virtuţilor. Dar celor ce s-au ridicat prin contemplaţie adevărată la

înţelegerea celor duhovniceşti le este pâine care le nutreşte partea mintală a sufletului spre desăvârşirea după chipul lui Dumnezeu.De aceea vedem pe Patriarhi hrănindu-se la drum pe ei cu pâine, iar vitele cu nutreţ. Iar levitul din Judecători zice bătrânului, care l-a primit ca oaspete: «Avem şi noi pâini şi vitele noastre paie şi nu avem trebuinţă de nici una din slugile tale».

67.***Cuvântul lui Dumnezeu se numeşte şi este şi «rouă» şi «apă» şi «izvor» şi «râu», precum s-a scris, fiind şi făcându-se acestea după puterea ce se află în cei ce-L primesc. Unora le este rouă, întrucât le stinge fierbinţeala şi lucrarea patimilor, care le încinge trupul de din afară. Celor ce sunt scuturaţi în adânc de frigurile veninului răutăţii le este apă, nu numai întrucât nimiceşte printr-o însuşire contrară ceea ce este opus, ci şi întrucât le dăruieşte putere de viaţă pentru o existenţă fericită. Iar izvor le este celor ce au în ei ca o ţâşnire necontenită deprinderea contemplaţiei întrucât le dăruieşte înţelepciune. În sfârşit râu le este celor ce varsă ca un râu învăţătura cucernică, dreaptă şi mântuitoare, întrucât adapă din belşug oameni, dobitoace, fiare şi plante. Şi o face aceasta ca oamenii să se îndumnezeiască, înălţându-se prin înţelesurile celor grăite; cei îndobitociţi de patimi să-şi primească din nou puterea raţiunii naturale, redobândindu-şi omenia prin arătarea sârguincioasă a chipurilor virtuţii; cei însălbăticiţi prin deprinderile şi faptele lor ticăloase să se înmoaie prin îndemnurile dulci şi line şi să revină la blândeţea firii; iar cei deveniţi nesimţitori faţă de cele bune, asemenea plantelor, subţiindu-se prin străbaterea cuvântului în adâncime, să dobândească simţirea spre aducere de roade, iar puterea cuvântului să le fie ca o sevă care-i nutreşte.***

68.Cuvântul lui Dumnezeu este cale celor ce străbat bine şi în chip susţinut drumul virtuţii prin fapte şi nu se abat nici la dreapta prin slavă deşartă, nici la stânga prin aplecarea spre patimi, ci-şi îndreaptă paşii spre Dumnezeu. Acest lucru nepăzindu-l până la sfârşit Asa, regele din Iuda, se zice că la bătrâneţe suferea de picioare, fiindcă slăbise în păşirea pe drumul lui Dumnezeu.

69.Cuvântul lui Dumnezeu se zice uşă, fiindcă introduce la cunoştinţă pe cei ce-au străbătut bine toată calea virtuţilor pe drumul cel fără de prihană al faptelor şi fiindcă le arată ca o lumină comorile mult strălucitoare ale înţelepciunii. Căci unul şi acelaşi este şi cale şi uşă şi cheie şi împărăţie: Cale, ca cel ce călăuzeşte; cheie, ca cel ce deschide şi se deschide celor vrednici de cele dumnezeieşti; uşă, ca cel ce duce înlăuntru; împărăţie, ca cel ce e moştenit, şi se dă prin împărtăşire tuturor.

70.***Domnul se zice: lumină, viaţă, înviere şi adevăr. Lumină, ca cel ce dă strălucire sufletelor, alungă întunericul neştiinţei, luminează mintea spre***

înţelegerea lucrurilor tainice şi arată tainele care nu pot fi văzute decât de cei curaţi cu inima; viaţă, ca cel ce dă sufletelor ce iubesc pe Domnul puterea de a se mişca spre cele dumnezeieşti; înviere, ca cel ce ridică mintea din alipirea moartă de cele materiale, curăţind-o de toată stricăciunea şi amorţirea; adevăr, ca cel ce dăruieşte celor vrednici deprinderea neschimbăcioasă a celor bune.

71.***Cuvântul lui Dumnezeu şi al Tatălui se află tainic în fiecare dintre poruncile Sale; iar Dumnezeu şi Tatăl se află întreg nedespărţit în întreg Cuvântul Său în chip firesc. Cel ce primeşte prin urmare porunca dumnezeiască şi o împlineşte primeşte pe Cuvântul lui Dumnezeu aflător în ea. Iar cel ce a primit pe Cuvântul prin porunci a primit totodată prin El pe Tatăl care se află în El în chip firesc, şi pe Duhul Sfânt, care se află în El în chip firesc. Căci a zis: «Amin zic vouă, cel ce primeşte pe Cel ce-l voi trimite pe Mine mă primeşte; iar cel ce mă primeşte pe Mine, primeşte pe Cel ce m-a trimis pe Mine». Aşadar cel ce a primit o poruncă şi a împlinit-o pe ea a primit tainic pe Sfânta Treime.***

72.***Slăveşte pe Dumnezeu în sine nu cel ce-L laudă pe Dumnezeu în cuvinte, ci cel ce rabdă, de dragul lui Dumnezeu, pentru virtute, pătimiri, dureri şi osteneli. Acesta e slăvit la rândul său de Dumnezeu cu slava aflătoare în Dumnezeu, primind prin împărtăşire harul nepătimirii ca o încoronare a virtuţii. Căci tot cel ce slăveşte pe Dumnezeu în sine prin pătimiri pentru virtute în decursul făptuirii, se slăveşte şi el în Dumnezeu, primind lumina celor dumnezeieşti într-o contemplaţie liberă de patimă. Căci zice Domnul venind la patima Sa: «Acum s-a preamărit Fiul Omului şi Dumnezeu S-a preamărit întru El. Iar dacă Dumnezeu S-a preamărit întru El şi Dumnezeu îl va preamări pe El întru Sine. Şi îndată îl va preamări pe El». De aici se vede limpede că pătimirilor pentru virtute le urmează darurile dumnezeieşti.***

73.***Până ce vedem pe Cuvântul lui Dumnezeu întrupat în litera Sfintei Scripturi, în chip felurit prin ghicituri, încă n-am văzut spiritual pe Tatăl Cel netrupesc, simplu, unul şi singur, cum se află în Fiul Cel netrupesc, simplu, unul şi singur, după cuvântul: «Cel ce mă vede pe Mine vede pe Tatăl»; sau «Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine». E nevoie aşadar de multă ştiinţă ca, înlăturând mai întâi cu grijă vălurile literelor care acoperă Cuvântul, să putem privi cu mintea dezvăluită pe Cuvântul însuşi, stând de Sine şi arătând în Sine limpede pe Tatăl, atâta cât e cu putinţă oamenilor. De aceea e de trebuinţă ca cel ce caută cu evlavie pe Dumnezeu să nu fie reţinut de nici o literă, ca nu cumva să primească în locul lui Dumnezeu cele din jurul lui Dumnezeu, adică să îmbrăţişeze în chip greşit, fără să-şi dea seama în locul Cuvântului literele Scripturii. Căci Cuvântul scapă minţii, care crede că prin văluri a prins pe Cuvântul cel netrupesc, aşa***

cum Egipteanca n-a apucat pe Iosif, ci veşmintele lui; sau aşa cum cei de demult, rămânând numai la podoaba celor văzute, n-au băgat de seamă că slujesc făpturii şi nu Făcătorului.

74.Cuvântul Sfintei Scripturi după ce s-a dezbrăcat treptat de adaosurile trupeşti aşezate asupra lui, prin ieşirea la iveală a înţelesurilor lui mai înalte, se arată minţii mai străvăzătoare ca aflându-se într-o adiere subţire. E vorba adică de acea minte care, părăsind total lucrările ei fireşti, e în stare să primească numai simţirea acelei simplităţi care-L anunţă întrucâtva pe Cuvântul, aşa cum marele Ilie s-a învrednicit în peştera din Horeb de această vedere. Horeb se tălmăceşte noutate şi indică deprinderea virtuţilor în duhul cel nou. Iar peştera este ascunzişul înţelepciunii în minte, în care ajungând cineva va simţi tainic cunoştinţa cea mai presus de simţire, în care se zice că se află Dumnezeu. Deci tot cel ce caută cu adevărat pe Dumnezeu, ca marele Ilie, nu va fi numai în Horeb, adică în deprinderea virtuţilor, ca cel de pe treapta făptuirii, ci şi în peştera din Horeb, adică în ascunzişul înţelepciunii, aflătoare numai în deprinderea virtuţilor, ca un contemplativ.

75.Când mintea se va scutura de multele păreri despre lucruri ce s-au aşezat asupra ei, i se va descoperi limpede Cuvântul adevărului, dându-i temeiurile cunoştinţei adevărate şi depărtând prejudecăţile ei de mai-nainte, ca pe nişte solzi de pe puterile văzătoare, cum s-a întâmplat cu dumnezeiescul şi marele Apostol Pavel. Căci părerile care se nasc din atenţia îndreptată numai la litera Scripturii şi socotinţele pătimaşe ce se ivesc din privirea celor văzute numai cu simţurile sunt cu adevărat solzi aşezaţi pe puterea străvăzătoare a sufletului, care împiedică străbaterea la Cuvântul neştirbit al adevărului.

76.***Dumnezeiescul Apostol Pavel zice că are numai din parte cunoştinţa Cuvântului. Iar marele Evanghelist Ioan zice că a văzut slava Lui: «Am văzut, zice, slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr». Sfântul Pavel a spus că are numai din parte cunoştinţa Cuvântului ca Dumnezeu. Căci se cunoaşte numai într-o măsură oarecare din lucrări. Deoarece cunoaşterea Lui după fiinţă şi ipostas nu e cu putinţă în nici un fel nimănui, fiind la fel de inaccesibilă tuturor îngerilor şi oamenilor. Sfântul Ioan însă, care a cunoscut raţiunea întrupării Cuvântului în chip desăvârşit, atât cât e cu putinţă oamenilor, a spus că a văzut slava Cuvântului ca trup, adică a văzut raţiunea sau scopul pentru care Dumnezeu s-a făcut om, plin de har şi de adevăr. Căci nu întrucât e Dumnezeu după fiinţă şi de o fiinţă cu Dumnezeu Tatăl a fost dăruit cu har Unul Născut, ci întrucât s-a făcut după iconomie prin fire om şi de o fiinţă cu noi, a fost dăruit cu har pentru noi care avem trebuinţă de har; şi din plinirea Lui primim necontenit, la orice înaintare a noastră, harul***

pe măsura noastră. Prin urmare cel ce păzeşte în sine nepătat cuvântul (raţiunea) Cuvântului lui Dumnezeu care s-a întrupat pentru noi, va primi slava plină de har şi de adevăr a Celui ce S-a slăvit şi S-a sfinţit pe Sine pentru noi ca om în timpul petrecerii Lui între noi. «Căci când se va arăta Acela, zice, asemenea Lui vom fi».

77.Până când sufletul trece din putere în putere şi din slavă în slavă, adică înaintează din virtute în virtute mai mare şi urcă din cunoştinţă în cunoştinţă mai înaltă, nu încetează de a fi departe de patria sa, precum s-a spus: «De mult nemerniceşte sufletul meu». Căci lungă este distanţa şi mare e mulţimea cunoştinţelor pe care trebuie să le străbată «până ce va ajunge la locul cortului minunat, până la casa lui Dumnezeu, în glas de bucurie şi de mărturisire şi în sunet de sărbătoare».El adaugă la cuvintele pline de înţeles alte cuvinte pline de înţeles în înaintarea sa în contemplaţiile dumnezeieşti, sporind totodată în veselia minţii pentru cele văzute, adică în bucuria şi mulţumirea corespunzătoare. Căci toţi cei ce au primit Duhul harului le sărbătoresc acestea, strigând în inimile lor: «Avva Părinte!».

78.***«Locul cortului minunat» este deprinderea nepătimaşă şi neştirbită a virtuţilor. Cuvântul lui Dumnezeu, coborându-se în această deprindere, împodobeşte sufletul ca pe un cort, cu feluritele frumuseţi ale virtuţilor. Iar «casa lui Dumnezeu» este cunoştinţa alcătuită din multe şi felurite vederi - contemplaţii. Dumnezeu, sălăşluindu-se prin ea în suflet, îl umple de belşugul înţelepciunii. «Glasul de bucurie» este săltarea sufletului pentru bogăţia virtuţilor. Iar «glasul de mărturisire» este mulţumirea pentru participarea plină de slavă la ospăţul înţelepciunii. În sfârşit «sunetul» este doxologia tainică şi neîntreruptă, alcătuită din amestecarea amândurora, a bucuriei şi a mărturisirii.***

79.***Cel ce a luptat vitejeşte cu patimile trupului şi a războit cu tărie duhurile necurate şi a alungat din ţinutul sufletului său gândurile lor să se roage să i se dea inimă curată şi să i se înnoiască duh drept întru cele dinlăuntru, adică să fie golit cu desăvârşire de gândurile întinate şi să fie umplut prin har de gândurile dumnezeieşti, ca să devină astfel în chip spiritual o lume a lui Dumnezeu, strălucită şi mare, alcătuită din vederi - contemplaţii- morale, naturale şi teologice.***

80.***Cel ce şi-a făcut inima curată cunoaşte nu numai raţiunile celor inferioare şi de după Dumnezeu, ci priveşte întru câtva şi în Dumnezeu însuşi, după ce a trecut peste toate; iar acesta este capătul cel mai de pe urmă al bunătăţilor. În această inimă venind Dumnezeu, binevoieşte să-şi sape în ea prin duh trăsăturile***

proprii, ca în nişte table ale lui Moise. Şi aceasta în măsura în care acea inimă a sporit prin făptuire şi contemplaţie, după cuvântul ce porunceşte tainic: «Sporeşte !»

81.***Inimă curată poate se numeşte aceea care nu mai are în nici un fel nici o mişcare naturală spre nimic. În aceasta venind Domnul, pentru simplitatea ei desăvârşită, îşi înscrie legile Sale ca într-o tăbliţă bine netezită.***

82.Inimă curată este aceea care îşi înfăţişează memoria sa lui Dumnezeu cu totul fără formă şi fără chip, gata să se lase însemnată numai de întipăririle Lui, prin care obişnuieşte să se facă arătat.

83.***Mintea lui Hristos, pe care o primesc Sfinţii, după cuvântul: «Iar noi avem mintea lui Hristos», nu vine în noi ca să ne lipsească de puterea noastră mintală, nici ca să întregească mintea noastră, ci ca să lumineze, prin calitatea ei, puterea minţii noastre şi să o ducă la aceeaşi lucrare cu a Lui. Căci mintea lui Hristos eu zic că o are cel ce cugetă ca El şi prin toate îl cugetă pe El.***

84.***Trup al lui Hristos ni se zice că suntem, după cuvântul: «Iar noi suntem trupul lui Hristos şi mădulare în parte», nu fiindcă ne-am lipsi de trupurile noastre şi ne-am face trupul Lui, nici fiindcă Acela s-ar preschimba în noi după ipostas, sau s-ar tăia în mădulare, ci fiindcă lepădăm stricăciunea păcatului, după asemănarea trupului Domnului. Căci precum Hristos era după fire om fără de păcat, având trup şi suflet, aşa şi noi, cei ce-am crezut în El şi ne-am îmbrăcat în El în duh, putem fi prin voia liberă fără de păcat în El.***

85.În Scriptură sunt veacuri temporale, apoi de acelea care cuprind sfârşitul altor veacuri, după cuvântul: «Ci acum la sfârşitul veacurilor» şi următoarele. Şi iarăşi alte veacuri, slobode de natura temporală, după veacul din timpul de faţă, care e la sfârşitul veacurilor, potrivit cuvântului: «Ca să se arate în veacurile ce vor veni bogăţia Lui covârşitoare» şi cele următoare. Mai aflăm în Scriptură şi mulţime de veacuri trecute, prezente şi viitoare. Iar unele veacuri sunt veacuri ale veacurilor; apoi e veacul veacului, timpuri veşnice şi neamuri legate de veacuri. Nu vom spune acum ce vrea să indice Scriptura prin veacuri temporale, ce prin timpuri şi neamuri veşnice, care sunt simplu veacurile şi care veacurile veacurilor, ce este veacul şi ce veacul veacului. Căci dacă am face-o aceasta, am lungi mult peste intenţie cuvântul nostru. De aceea vom lăsa celor iubitori de învăţătură să cerceteze acestea şi ne vom întoarce la scopul pentru care am scris acestea.

86.Ştim că, după Scriptură, este ceva mai presus de veacuri. Că este aceasta, a spus-o Scriptura. Dar ce este aceasta nu a arătat. Se zice adică în ea: «Domnul împărăţeşte în veac şi după aceea». Deci este ceva mai presus de veacuri: împărăţia adevărată a lui Dumnezeu. Căci nu e îngăduit a spune că împărăţia lui Dumnezeu a început, sau că ea cade sub veacuri şi timpuri. Iar aceasta credem că este moştenirea celor ce se mântuiesc, lăcaşul şi locul lor, precum ne învaţă cuvântul cel adevărat; ea e ţinta celor ce sunt mişcaţi de dorinţă spre ultimul lucru dorit şi la care ajungând, primesc încetarea oricărei mişcări, întrucât nu mai este vreun timp sau vreun veac pe care trebuie să-l străbată. Căci ei au ajuns după toate la Dumnezeu, care este înainte de toate veacurile şi la care nu poate ajunge firea veacurilor.

87.Câtă vreme este cineva în viaţa aceasta, chiar de ar fi desăvârşit după starea de aici şi în fapte şi în contemplaţie, are numai în parte cunoştinţa, proorocia şi arvuna Duhului, dar nu plinătatea însăşi. Dar când va ajunge, după isprăvirea veacurilor, la sfârşitul desăvârşit, când se va arăta celor vrednici faţă către faţă însuşi Adevărul de sine stătător, nu va mai avea numai o parte din plinătate, ci va primi prin împărtăşire însăşi plinătatea harului. «Căci vom ajunge toţi, zice Apostolul (adică cei mântuiţi) la starea bărbatului desăvârşit, la măsura plinătăţii lui Hristos» în care sunt «ascunse comorile ştiinţei şi ale înţelepciunii». Arătându-se aceasta, ceea ce e din parte va înceta.

88.Întreabă unii cum va fi starea celor ce se învrednicesc de desăvârşire în împărăţia lui Dumnezeu? Va fi una de înaintare şi de strămutare, sau de identitate nemişcată? Apoi cum trebuie să înţelegem că vor fi trupurile şi sufletele? La acestea ar putea răspunde cineva, dându-şi cu părerea, că precum în viaţa trupească rostul mâncării este îndoit, unul pentru creştere, iar altul pentru susţinerea celor ce se hrănesc (căci până ajungem la desăvârşirea staturii trupeşti, ne hrănim în vederea creşterii, iar după ce trupul se opreşte din sporirea în mărime, nu se mai nutreşte pentru creştere, ci pentru susţinere), aşa şi în privinţa sufletului, rostul nutririi este îndoit. Căci se nutreşte înaintând în virtuţi şi contemplaţii, până când, străbătând toate lucrurile, ajunge la măsura plinătăţii lui Hristos. Ajungând însă la aceasta, se opreşte din înaintarea în creştere şi sporire prin cele ce sunt la mijloc, nutrindu-se nemijlocit cu ceea ce e mai presus de înţelegere şi de aceea poate mai presus de creştere. De aici înainte, primind un soi de hrană nestricăcioasă spre păstrarea desăvârşirii deiforme ce i-a fost dăruită şi împărtăşindu-se de dulceaţa nesfârşită a acelei hrane, prin care primeşte puterea de a fi veşnic la fel de fericit, devine Dumnezeu prin împărtăşire de harul dumnezeiesc, odihnindu-se de toate lucrările minţii şi ale simţirii şi deodată cu aceasta dând odihnă şi tuturor lucrărilor naturale ale trupului, care se îndumnezeieşte şi el împreună cu sufletul, prin

împărtăşirea de îndumnezeire pe potriva lui. Aşa încât nu se mai vede decât Dumnezeu atât prin suflet cât şi prin trup, însuşirile naturale fiind biruite prin covârşirea slavei.

89.Întreabă unii dintre cei iubitori de învăţătură: în ce va consta deosebirea dintre locaşurile şi făgăduinţele veşnice? Se vor deosebi după aşezarea locală, sau după calitatea şi cantitatea duhovnicească proprie fiecărui locaş? Unora li se pare adevărată prima părere, altora cea de-a doua. Dar cel ce a cunoscut că «Impărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru» şi că «la Tatăl multe locaşuri sunt», socoteşte mai adevărată părerea a doua.

90.Întreabă unii: care este deosebirea între împărăţia lui Dumnezeu şi Împărăţia Cerurilor? Se deosebesc în substanţă, sau numai în idee? Către aceştia trebuie spus că se deosebesc, dar nu în substanţă. Căci amândouă sunt una după substanţă. Deci se deosebesc pentru cugetare. Căci Împărăţia Cerurilor este posesiunea cunoştinţei curate a lucrurilor după raţiunile lor din Dumnezeu, iar împărăţia lui Dumnezeu este împărtăşirea prin har de bunătăţile pe care le are Dumnezeu prin fire. Cea dintâi e la sfârşitul lumii create, iar cea de-a doua, deosebită de prima în idee, după sfârşitul lumii.

91.***Cuvântul: «S-a apropiat Împărăţia Cerurilor» nu însemnează, pe cât socotesc, o scurtare a timpului. «Căci nu vine în chip văzut, nici nu vor spune: iat-o aici, sau iat- o acolo». Ci ea este afecţiunea lăuntrică a celor vrednici faţă de ea. Căci «împărăţia lui Dumnezeu, zice, înlăuntrul vostru este».***

92.Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl este în potenţă în toţi cei ce cred; iar în lucrare, în cei ce au lepădat din dispoziţia lor toată viaţa după fire a sufletului şi a trupului şi au dobândit numai pe cea a duhului, încât pot zice: ***«Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine» (Gal. 2, 20).***

93.Unii spun că Împărăţia Cerurilor este petrecerea celor vrednici în cer; alţii starea asemenea cu îngerii a celor mântuiţi; iar alţii însuşi chipul frumuseţii dumnezeieşti; pe care-l au aceia care poartă icoana Celui ceresc. După cât mi se pare, toate trei părerile consună cu adevărul. Căci harul viitor se dă tuturor, după măsura dreptăţii lor calitative şi cantitative.

94.Până ce străbate cineva bărbăteşte prin luptele dumnezeieşti ale filosofiei lucrătoare, ţine în sine Cuvântul, care a venit în lume de la Tatăl, prin porunci. Dar după ce a lăsat în urmă luptele cu fapta împotriva patimilor, dovedindu-se biruitor al patimilor şi al dracilor, şi a trecut la filosofia cunoaşterii prin contemplaţie,

îngăduie Cuvântului, în chip tainic, să părăsească iarăşi lumea şi să meargă la Tatăl. De aceea zice Domnul ucenicilor: ***«Voi m-aţi iubit pe Mine şi aţi crezut că de la Dumnezeu am ieşit. Eu de la Tatăl am ieşit şi am venit în lume; iarăşi las lumea şi mă duc la Tatăl».*** Lume numeşte, poate, lucrarea ostenitoare a virtuţilor cu fapta. Iar Tată, starea minţii cea mai presus de lume şi slobodă de tot cugetul pământesc, de la care Cuvântul lui Dumnezeu vine în noi, punând capăt luptei împotriva patimilor şi a dracilor.

95.Cel ce a putut omorî prin fapte mădularele cele de pe pământ şi birui prin Cuvântul din porunci lumea patimilor în el nu va mai avea nici un necaz, o dată ce a părăsit lumea şi se află în Hristos, care a biruit lumea patimilor şi dăruieşte toată pacea. Căci cel ce n-a lepădat împătimirea după cele materiale va avea pururea necaz, schimbându-şi înclinările voii, deodată cu cele ce se schimbă prin firea lor. Dar cel ce a ajuns în Hristos nu se va mai resimţi în nici un fel de schimbarea şi stricarea celor materiale. De aceea zice Domnul: ***«Acestea le-am grăit vouă, ca în Mine pace să aveţi. În lume necazuri veţi avea; dar îndrăzniţi, Eu am biruit lumea».***Cu alte cuvinte: în Mine, Cuvântul virtuţii, aveţi pace, izbăviţi fiind de vârtejul şi de tulburarea produsă de patimi şi de lucrurile materiale; dar în lume, adică în împătimirea după cele materiale, aveţi necazuri, pentru schimbarea şi stricarea neîncetată a lor. Căci necazuri au amândoi: atât cel ce săvârşeşte virtutea, pentru osteneala şi durerea împreunată cu ea, cât şi cel ce iubeşte lumea, pentru nedobândirea statornică a celor materiale. Dar cel dintâi are necazuri mântuitoare; iar cel de al doilea necazuri stricătoare şi pierzătoare. Amândurora le este Domnul uşurare: celui dintâi, pentru că-l odihneşte în Sine de ostenelile virtuţii, ridicându-l la contemplaţie prin nepătimire; celui de-al doilea, pentru că-i smulge împătimirea după cele stricăcioase, prin pocăinţă.

96.Scrisoarea din titlul vinei Mântuitorului L-a arătat pe Cel răstignit ca împărat şi Domn al filosofiei practice, naturale şi teologice. Căci zice că s-a scris în latineşte, elineşte şi evreieşte. Prin latineşte înţeleg filosofia practică, deoarece împărăţia romanilor a fost rânduită, după Daniel, să fie cea mai bărbătească dintre toate împărăţiile de pe pământ; iar propriu înţelepciunii practice, mai mult decât orice, este bărbăţia. Prin elineşte, contemplaţia naturală, deoarece neamul elinilor s-a ocupat, mai mult ca ceilalţi oameni, cu filosofia naturală. Iar prin evreieşte, cunoştinţa tainică despre Dumnezeu, deoarece acest popor a fost închinat în chip vădit lui Dumnezeu, pentru părinţii lui.

97.***Trebuie să fim nu numai omorâtorii patimilor trupeşti, ci şi pierzătorii gândurilor pătimaşe din suflet, după Sfântul care zice: «în dimineţi am ucis pe toţi păcătoşii pământului, ca să pierd din cetatea Domnului pe toţi cei ce***

săvârşesc fărădelegea», adică patimile trupului şi gândurile nelegiuite ale sufletului.

98.Cel ce păzeşte calea virtuţilor, nevătămată, cu evlavie şi dreaptă cunoştinţă, fără aplecarea într-o parte sau într-alta, îşi va da seama de venirea la el a lui Dumnezeu, prin nepătimire. «Cânta-voi şi voi înţelege în calea cea fără prihană de unde vei veni la mine». Cântarea arată făptuirea virtuoasă; iar înţelegerea cunoştinţa care se adaugă la virtute, prin care simte venirea lui Dumnezeu, cel ce aşteaptă pe Domnul, priveghind prin virtuţi.

99.Începătorul în evlavie nu trebuie să fie dus la împlinirea poruncilor numai de bunătate, ci trebuie să fie şi războit adeseori cu asprime, ca să-şi amintească dreptăţile dumnezeieşti; pentru ca nu numai să iubească cu dor cele dumnezeieşti, ci să se şi reţină cu frică de la păcat: ***«Cânta-voi, zice, mila şi judecata Ta, Doamne» (Ps. 100, 1).*** El trebuie să cânte lui Dumnezeu cu dragoste, desfătându-se, dar să deschidă gura spre cântare cu frică.

100.***Cel ce şi-a adaptat trupul sufletului, prin virtute şi cunoştinţă, s-a făcut chitară a lui Dumnezeu şi flaut şi biserică. Chitară, fiindcă păzeşte bine armonia virtuţilor; flaut, pentru că primeşte prin vederile (contemplaţiile) dumnezeieşti insuflarea Duhului; biserică, deoarece, pentru curăţenia minţii, s-a făcut locaş al Cuvântului.***

Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri - Ale celui dintre sfinţi, părintele nostru Maxim mărturisitorul

Întrebarea 1: ***Care sunt virtuţile sufletului şi care ale trupului?***

Răspuns: **Virtuţile sufletului** sunt acestea:

- *iubirea,*
- *smerenia,*
- *blândeţea,*
- *îndelunga răbdare,*
- *îngăduinţa,*
- *nepomenirea răului,*
- *nemânierea,*
- *neînfurierea,*
- *nezavistia,*
- *nejudecarea;*
- *necăutarea la slăvi,*
- *milostenia,*
- *neprihănirea,*
- *neiubirea de argint,*
- *compătimirea,*
- *lipsa de trufie,*
- *lipsa de mândrie,*
- *străpungerea inimii.*

Iar **virtuţile trupului** sunt:

- *culcarea pe jos,*
- *privegherea,*
- *postul,*
- *înfrânarea,*
- *sărăcia,*
- *neîmprăştierea.*

Întrebarea 2: ***Ce înseamnă ce s-a zis de Apostol: "Cânt cu duhul, dar cânt şi cu mintea"?***

Răspuns: Cântă cineva cu duhul când rosteşte numai cu limba cele cântate. Şi cântă cu mintea, când cunoscând înţelesul celor cântate, se veseleşte în contemplarea lor.

Întrebarea 3: ***Ce înseamnă: «în fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea»?***

Răspuns: Scopul de mai înainte al lui Dumnezeu a fost să nu ne naştem prin legătura nunţii din stricăciune. Dar călcarea poruncii a adus nunta, fiindcă a greşit Adam, adică a nesocotit legea dată lui de Dumnezeu. Deci toţi cei ce se nasc din Adam «se zămislesc în fărădelegi», căzând sub osânda protopărintelui.

Iar «În păcate m-a născut maica mea» însemnează că Eva, maica cea dintâi, a noastră a tuturor, a născut în păcat, ca una ce s-a aprins spre plăcere. De aceea şi noi căzând sub osânda maicii, zicem că ne naştem în păcate.

Întrebarea 4: ***Ce însemnează cuvântul spus de Apostol: «Să fiu anatema de la Hristos pentru rudeniile mele»?***

Răspuns: Aş dori, zice, să fiu predat de Hristos diavolului, ca să fiu chinuit şi să sufăr pentru Israel pedepsele pe care le datorează el din pricina necredinţei în Dumnezeu, numai ca să se mântuiască, aşa cum şi Domnul s-a dat pe Sine şi s-a făcut pentru noi blestem.

Întrebarea 5: ***În câte feluri păcătuieşte omul?***

Răspuns: Socotesc că în patru feluri păcătuieşte omul:

⇒ *prin răpire,*
⇒ *prin amăgire,*
⇒ *prin neştiinţă şi*
⇒ *prin aplecare (dispoziţie) sufletească.*

Primele trei feluri aduc pe om uşor la recunoaşterea păcatului şi la pocăinţă. Dar cel ce păcătuieşte din aplecare sufletească şi nu vine la pocăinţă nici în urma experienţei, nici cu trecerea vremii, va avea parte de chinuri în chip sigur.

Întrebarea 6: ***Ce vrea să spună Domnul în Evanghelie prin cuvintele: «Două păsări se vând pe un asariu»?***

Răspuns: Zic unii că asarul cuprinde zece bănuţi. Iar prin zece se arată litera I. Dar această literă e începutul numelui Domnului Iisus Hristos. Deci prin numele Domnului se răscumpără noul şi vechiul popor şi omul dinlăuntru şi cel din afară.

Întrebarea 7: ***Ce înseamnă cuvântul spus de Ilie şi repetat de Elisei: «Unde este Dumnezeu Afu»?***

Răspuns: Se tălmăceşte în trei feluri: Unde este Dumnezeul Tatălui meu? Sau: Unde este Dumnezeul mai marelui meu? Sau: Unde este Dumnezeul celui ce s-a ascuns?

Întrebarea 8: ***De câte feluri sunt alegoriile şi ce sunt tropii?***

Răspuns: Alegoria se foloseşte de lucruri neînsufleţite, ca munţi, dealuri, pomi şi celelalte. Tropii de mădularele noastre, cum sunt capul, ochii şi celelalte. Căci tropul înseamnă schimbare.

Întrebarea 9: ***Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: «şezând cleveteai pe fratele tău şi uneltеai sminteală contra fiului maicii tale.» ?***

Răspuns: Cel ce bârfeşte activitatea celui de aceeaşi credinţă şi stăruie în defăimarea lui pe drept cuvânt e socotit clevetitor al fratelui său; iar cel ce ponegreşte, purtat de pizmă, pe cel împodobit cu înţelepciune şi sminteşte pe toţi, cu adevărat unelteşte sminteală contra fiului maicii sale.

Întrebarea 10: ***Fiindcă în capitolul 100 al Sfântului Diadoh e scris că unii vor fi judecaţi în veacul viitor prin foc şi aşa se vor curăţi, te rog să-mi descoperi înţelesul acestor cuvinte.***

Răspuns: Cei ce au dobândit iubirea desăvârşită faţă de Dumnezeu şi şi-au înălţat în văzduh aripile sufletului prin virtuţi se răpesc în nori şi la judecată nu vin, cum zice Apostolul. Iar cei ce nu au câştigat cu totul desăvârşirea, ci au păcate şi isprăvi bune laolaltă, vin la locul de judecată şi acolo, fiind arşi oarecum prin cercetarea faptelor bune şi rele, dacă se va îngreuna cumpăna celor bune se vor izbăvi de munci.

Întrebarea 11: ***Despre diferite dreptăţi.***

Răspuns: Înţelepţii în cele dumnezeieşti zic că sunt trei dreptăţi: *omenească, îngerească şi dumnezeiască.*

1) *Cea omenească zic că este împărţirea egală şi cinstită a lucrurilor văzute ale lumii;*
2) *cea îngerească împărtăşirea îmbelşugată a cunoştinţei dumnezeieşti; iar*

3) *cea dumnezeiască spun că stă în a suferi pentru cei păcătoşi.*

Întrebarea 12: ***Pentru ce Domnul, certându-l pe Petru, i-a zis: «Satano»?***

Răspuns: Domnul nu l-a numit pe Petru, Satana în înţeles injurios. Toate cele de care s-a lipsit Domnul ni s-au făcut nouă pricină de bunuri pozitive: astfel moartea Lui ni s-a făcut nouă viaţă; ocara Lui ni s-a făcut nouă slavă. Aceasta neştiind-o Apostolul Petru, când a spus Domnul că va pătimi, a socotit, potrivit cu firea lucrurilor, că e cu neputinţă să moară viaţa sau să fie necinstită Slava cea atât de mare. Domnul, înlăturând această judecată şi vrând să arate că nu trebuie căutată o ordine a firii în cele mai presus de fire, a hotărât să pricinuiască bunuri pozitive prin cele contrare lor: prin moarte viaţă, prin ocară slavă. Deci cel ce se opune acestei judecăţi, îi zice: «Mergi înapoia mea» în loc de: «Urmează hotărârii mele şi nu păşi înainte, luându-te după ordinea lucrurilor». Căci numele de Satana se tălmăceşte: cel ce se opune. Deci Domnul nu l-a rostit în mod injurios, ci oarecum a zis: tu, cel ce te opui intenţiei mele!

Întrebarea 13: ***Fiindcă celor ce nu înţeleg înălţimea cugetării lui Grigorie al Nyssei li se pare că admite în multe locuri restaurarea (apocatastaza), te rog spune-mi ce ştii despre ea?***

Răspuns: Biserica cunoaşte trei restaurări (apocatastaze).

- *Una e a fiecăruia în parte, pe temeiul virtuţii; prin aceasta se restaurează fiecare ins care a împlinit în sine raţiunea virtuţii.*
- *A doua e aceea a firii întregi la înviere; e restaurarea în nestricăciune şi nemurire.*
- *Iar a treia, de care vorbeşte mai mult în tratatele sale Grigorie al Nyssei, este restaurarea puterilor sufleteşti, căzute prin păcat, în starea în care au fost create.*

Căci precum toate îşi vor primi prin învierea trupului la vremea sperată nestricăciunea, aşa trebuie să lepede şi puterile pervertite ale sufletului, în cursul prelungirii veacurilor, amintirile păcatului sălăşluite în el şi, străbătând (sufletul) toate veacurile şi neaflând odihnă, să vină la Dumnezeu, Cel ce nu are sfârşit. Şi astfel prin recunoaşterea bunurilor, nu prin împărtăşirea de ele, să reprimească (sufletul) puterile sale şi să fie restaurat şi să se arate că Făcătorul nu e cauza răului.

Întrebarea 14: ***Pentru care pricină, fiind multe injuriile cele grele, Domnul hotărăşte în Evanghelii că cel ce zice fratelui său: «Nebune» e vinovat gheenei, iar cel ce-i zice «Raca» e supus judecăţii?***

Răspuns: Numele «nebun» spun tălmăcitorii că se dă celui smintit şi fără de minte; iar cel de «raca» în limba evreiască înseamnă «netrebnic». Deci fiindcă numele de «nebun» s-a dat celui necredincios, după cuvântul: «Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu» sau după cuvântul lui Moise: «Poporul acesta e nebun şi nu înţelept», cel ce zice fratelui său de aceeaşi credinţă, necredincios şi închinător la idoli sau eretic, îi zice «nebun» şi se face vinovat pe drept cuvânt de gheenă. Dar cel ce îi zice «raca», adică «netrebnice şi necurate», ponegreşte viaţa fratelui său şi e supus pe dreptate unei pedepse mai uşoare.

Întrebarea 15: ***Cum trebuie înţeles cuvântul din Simbol: «S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara»?***

Răspuns: Zic unii dintre sfinţi că din Duhul Sfânt şi-a luat sufletul ca din sămânţă bărbătească, iar trupul şi l-a format din sângele feciorelnic.

Întrebarea 16: ***Pe cine arată Apostolul, zicând către Efeseni: «Pe cei ce au nădăjduit mai înainte în Hristos»?***

Răspuns: Pe oricare dintre sfinţii dinainte de Domnul, care nevoindu-se întru virtute, chiar dacă n-a cunoscut tot misterul iconomiei, ci a fost mişcat în parte de fire, a nădăjduit şi a aşteptat că Domnul, care a făcut firea, o va şi reface, o dată coruptă.

Irod se tălmăceşte: de piele. Deci trebuie să ne scârbim de gândurile trupeşti.

Întrebarea 17: ***Ce însemnează cuvântul Apostolului că «Trupul şi sângele nu pot moşteni împărăţia lui Dumnezeu»?***

Răspuns: Trupul este pofta, iar sângele mânia. Cu dreptate deci cel ce nu se curăţeşte de acestea, nu poate moşteni împărăţia lui Dumnezeu.

Întrebarea 18: ***Ce este diapsalmul?***
Răspuns: Socotesc că trecerea de la o cugetare la alta, sau de la un fel de învăţătură la alta.

Întrebarea 19: ***Ce tâlc are istoria lui Lameh?***

Răspuns: Zic unii dintre învăţaţii în cele dumnezeieşti că în vremea lui Lameh, fiind tulburare şi neorânduială, cel puternic stăpânea asupra celui slab. Deci acest Lameh, întâlnind un bărbat cu soţie, l-a ucis şi i-a luat femeia. Întâlnind iarăşi un frate cu o soră, l-a ucis şi pe acela şi a luat pe sora lui. Pe cel dintâi l-a numit «bărbat»; pe al doilea «tânăr». Acestea după istorie. Dar după înţelesul mai adânc, Lameh înseamnă lucrarea păcatului. Deci aceasta a ucis în noi pe bărbat sau legea naturală şi pe tânăr, sau legea duhovnicească şi a luat de la ele litera, ca amestecându-se cu ea semănătorul răului să facă să nască păcatul. De aceea «răzbunarea pentru Lameh va fi de şaptezeci de ori câte şapte» prin ceea ce se înţelege că vor fi iertate pedepsele ce vin de pe urma consimţirii şi săvârşirii păcatului.

Pentru aceea când Petru întreabă: «De câte ori voi ierta fratelui meu de-mi va greşi; până la şapte ori?» Domnul îi răspunde: ***«Nu numai până la şapte ori, ci până la şapte zeci de ori câte şapte». Adică celui ce ţi se pocăieşte să-i ierţi, nu numai cele mici săvârşite prin consimţirea cugetului, ci şi faptele.***

Întrebarea 20: ***Despre diferitele voiri ale lui Dumnezeu.***

Răspuns:Trei voiri trebuie să înţelegem la Dumnezeu: cea după plăcere (bunăvoinţă), cea după iconomie şi cea după îngăduinţă.

- ⇒ *Cea după plăcere o arată cele petrecute cu Avraam, când i-a zis Dumnezeu: «Ieşi din pământul tău».*
- ⇒ *Cea după iconomie o arată cele aduse asupra lui Iosif, pentru a face cu putinţă cele ce au venit după aceea.*
- ⇒ *Iar cea după îngăduinţă o arată cele întâmplate cu Iov.*

Întrebarea 21: ***Ce vrea să arate psalmistul, zicând de vrăjmaşi: «Cei ce năvălesc de jur împrejur»?***

Răspuns: «De jur împrejur» înseamnă înainte, îndărăt, la dreapta şi la stânga. Deci dracii dau năvală asupra noastră de dinainte, când ne vrăjesc prin înfăţişările materiei; de dinapoi, când stârnesc amintirea păcatului, prin gândurile ce le-am avut mai demult; de la stânga când tulbură sufletul prin patimile trupeşti şi neînfrânate şi de la dreapta, când dau năvală asupra sufletului prin mândrie şi slavă deşartă.

Întrebarea 22: ***Ce înseamnă: «Luaţi psalmul şi daţi timpanul; harfa cea dulce cu chitara» ?***

Răspuns: Luaţi învăţătura dumnezeiască şi daţi făptuirea virtuoasă prin mortificarea trupului. Iar «harfa cea dulce cu chitara» este duhul şi sufletul, precum timpanul este trupul.

Întrebarea 23: ***Ce înseamnă: «Trestia zdrobită nu o va frânge şi inul ce fumegă nu-l va stinge»?***

Răspuns: Cel ce urmează pilda Domnului şi se poartă cu milă nu-l face nici pe cel zdrobit de păcat să se frângă de tot şi nu-l stinge nici pe cel ce are raţiunea plină de fumul slavei deşarte pentru niscai virtuţi, ci-l lasă în râvna lui, până vine la lumina cunoştinţei. Căci aceasta înseamnă, socotesc, a creşte împreună cu sămânţa cea bună şi neghina, adică a odrăsli împreună cu virtuţile şi patima de a plăcea oamenilor şi de-a fi slăvit de ei. De aceea plugarul sufletelor nu porunceşte să fie smulsă aceasta, până nu se prind statornic rădăcinile virtuţilor, ca nu cumva, vrând cineva să o smulgă pe aceasta, să smulgă împreună cu ea şi râvna virtuţilor.

Întrebarea 24: ***Ce înseamnă: «De te loveşte cineva peste obrazul drept întoarce-i şi pe celălalt»?***

Răspuns: Când dracii te ispitesc, prin gândurile ce ţi le aduc, la obrazul drept, făcându-te să te mândreşti pentru faptele cele de-a dreapta, întoarce celălalt obraz, adică scoate la vedere faptele de-a stânga săvârşite de noi.

Întrebarea 25: ***Cum trebuie să înţelegem în mod cucernic cuvântul Evangheliei: «Tatăl nu va judeca pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului»? Şi de ce zice în alt loc «Eu nu voi judeca pe nimeni, ci cuvântul pe care l-am grăit, acela îl va judeca».***

Răspuns: Ca Dumnezeu, nici Tatăl, nici Fiul nu va judeca pe nimeni. Căci nici omul nu se face judecător al celor necuvântătoare, ci al oamenilor. Deci Tatăl a dat toată judecata Fiului, nu întrucât Fiul este Dumnezeu, ci întrucât s-a făcut om. Iar acesta va judeca pe toţi, comparând vieţuirea sa ca om cu a noastră. Iar «cuvântul Lui care va judeca» este învăţătura pe care a arătat-o prin fapte, după cum s-a scris: «Cele ce a început Iisus să le facă şi să le înveţe».
Întrebarea 26: ***Ce înseamnă hula împotriva Duhului şi cum: «Tot păcatul se va ierta oamenilor, dar celor ce vor huli nu li se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor»?***

Răspuns: Întrebarea cu privire la hula împotriva Duhului Sfânt îşi are dezlegarea aceasta: Domnul făcând multe vindecări, iudeii puneau lucrările Duhului în

socoteala stăpânitorului dracilor. Iar cuvântul că nici aici, nici în veacul viitor nu vor avea iertare cei ce hulesc, trebuie înţeles precum urmează: Zic unii dintre cei ce au cercetat acestea prin Duhul, că sunt patru feluri de iertare a păcatelor: două aici şi două în veacul viitor.

Fiindcă memoria nu e în stare să-şi amintească greşelile timpului întreg, ca omul să se pocăiască aici pentru ele, Stăpânul firii, în iubirea Sa de oameni, a rânduit, cum s-a zis şi pentru noi cei ce nu ne pocăim două moduri de pocăinţă în veacul viitor. Astfel, când unul păcătuieşte aici cu indiferenţă, dar apoi face bine tot cu indiferenţă, fie mişcat de milă sau simpatie faţă de aproapele, fie de alte motive filantropice, faptele lui vor fi cântărite în veacul viitor la vremea judecăţii şi văzându-se înclinarea lui spre cele din urmă, va dobândi iertare. Acesta este un mod. Iar al doilea e următorul: Când vreunul e vinovat de păcate, dar auzind cuvântul Domnului: «Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi» se teme şi nu judecă pe nimeni când cercetează cele făptuite, nu va fi judecat, ca unul ce a păzit porunca. Căci nu uită de făgăduinţa dată prin porunca Sa Cel atot nemincinos.

Iar celelalte două moduri se referă la iertarea de aici, când cineva, aflându-se în păcate, e lăsat de Providenţă cu bun rost în neajunsuri, în nevoi, în boli. Căci fără să ştie acela, Dumnezeu îl curăţeşte prin unele ca acestea. Şi dacă acela, încercat în felul acesta, mulţumeşte, ia plată pentru mulţumire. Iar de nu mulţumeşte pentru certările de pe urma păcatelor sale, de păcate se curăţeşte, dar încasează pedeapsa pentru nemulţumire. Pe urmă, pentru tot ce păcătuieşte cineva faţă de oameni i se dau prilejuri de iertare, cum a arătat cuvântul. Căci păcătuind cineva faţă de un om, dar făcând bine altui om, aceeaşi fire faţă de care a păcătuit îl şi apără.

Dar hula faţă de Duhul, sau necredinţa, nefiind iertată pentru nici o altă pricină, fără numai dacă se face cel ce a păcătuit credincios, pe drept cuvânt nu va fi iertat cel ce-şi încheie viaţa în necredinţă, pentru păcatul necredinţei.

Întrebarea 27: ***Ce înseamnă ghicitura din Proverbe: «De flămânzeşte duşmanul tău, dă-i de mâncare; de înseteată, adapă-l. Căci făcând aceasta, îngrămădeşti cărbuni aprinşi pe capul lui»?***

Răspuns: Duşmanul sufletului este trupul nostru, care ne războieşte mereu prin răscoala patimilor din el. Când deci cugetul trupesc apăsat de conştiinţă flămânzeşte, adică se doreşte după mântuire sau înseteată după cunoştinţa dumnezeiască, trebuie să-l hrănim prin înfrânare şi osteneli şi să-l adăpăm prin meditarea la cuvintele dumnezeieşti. Aşa se îngrămădesc peste capul lui, adică peste minte, cărbuni aprinşi sau gânduri dumnezeieşti şi duhovniceşti.

Întrebarea 28: ***Ce însemnează cuvântul din Psalmul 101: «Făcutu-m-am asemenea pelicanului singuratic»?***

Răspuns: Pelicanul acesta este o pasăre. Iar şarpele duşmăneşte mult puii lui. Deci el ce face? Îşi aşează la înălţime cuibul lui, îngrădindu-l din toate părţile din pricina şarpelui. Ce face atunci vicleanul şarpe? Cercetează de unde suflă vântul şi din partea aceea îşi trimite veninul său de-i ucide.

Deci vine pelicanul şi vede că au murit puii lui. Atunci priveşte la nor şi zboară la înălţime, întinzându-şi aripile. Acolo îşi găureşte cu ciocul coastele şi prin nor picură în ei din sângele său şi se trezesc.

Prin pelican se înţelege Domnul, iar puii lui sunt Adam şi Eva, firea noastră. Cuibul lui este paradisul. Iar şarpele diavolul cel răzvrătit. Deci şarpele, începătorul răului le-a insuflat prin neascultare protopărinţilor veninul său şi aceştia s-au făcut morţi prin păcat.

Dar Domnul şi Dumnezeul nostru s-a înălţat, pentru iubirea Sa de oameni, pe cinstita cruce şi din coasta sa străpunsă ne-a dăruit viaţa prin norul Duhului Sfânt.

Întrebarea 29: ***Ce înseamnă: «Acolo păsările îşi vor face cuiburi»?***

Răspuns: Păsările sunt sau sufletele sau diferitele virtuţii.

Întrebarea 30: ***Ce înseamnă: «Locuinţa cocostârcului e deasupra lor»?***

Răspuns: Cocostârcul este o pasăre ce vieţuieşte în atâta neprihănire, că atunci când are să se împreune plânge patruzeci de zile, iar după aceea alte patruzeci. Iar cuibul şi-l aşează în arbori, unde nu e umbrit de nimic, ci are aer curat. Prin aceasta se indică neprihănirea. Căci aceasta e deasupra tuturor virtuţilor. Ea stă departe şi de cele ce cad sub simţuri nefiind umbrită de nimic din cele vremelnice. Căci numărul patruzeci cuprinde desăvârşirea fiecăruia din cele patru elemente (ale naturii).

Întrebarea 31: ***Ce înseamnă: «Voi pedepsi păcatele părinţilor în copii, până la al treilea şi al patrulea neam, în cei ce mă urăsc»?***

Răspuns: Primul neam socotesc că este sământa răului, adică atacul (sau momeala). Al doilea e pofta. Al treilea deprinderea (habitudinea) răului, adică consimţirea. Al patrulea, lucrarea, adică fapta. Deci se pedepseşte până la al treilea şi al patrulea neam. Căci atacul şi pofta sunt nevinovate, întrucât răul n-a răzbit până la capăt.

Întrebarea 32: ***Cum trebuie să înţelegem în mod cucernic răzgândirea lui Dumnezeu în Scriptură?***

Răspuns: Zic cei ce au învăţat cum trebuie să cugete în mod cucernic cele dumnezeieşti, că e cu neputinţă ca Dumnezeu să fie Ziditor prin fire, dacă nu e şi Proniator al celor zidite. Dacă-i aşa, e neapărat de lipsă ca Dumnezeu, odată ce este în chip firesc Proniatorul omenirii, să dispună de multe metode de mântuire a firii providenţiate de El. Căci omul fiind o vieţuitoare nestatornică şi schimbându-se uşor cu vremile şi moravurile lor, e nevoie ca şi Providenţa dumnezeiască, măcar că rămâne aceeaşi, să se schimbe după dispoziţiile noastre, născocind, din cele ce se potrivesc în chip firesc, metoda cea mai corespunzătoare cu relele răsărite în fire. Şi precum în medicină, fiind multe bolile de tratat, iar trupul căzând în diferite boli, medicul trebuie să schimbe şi el metodele mai rele cu altele mai bune, aşa şi la Dumnezeu are loc o trecere de la o metodă a Providenţei la alta, iar această schimbare se numeşte de obicei în Scriptură răzgândire.

Întrebarea 33: ***Ce înseamnă: «Pentru cele trei păcate ale Tirului, ba chiar pentru patru nu mă voi întoarce»?***

Răspuns: Cele patru păcate ale Tirului, la care cugetă cuvântul proorocesc, socotesc că sunt acestea: atacul, pofta, deprinderea (habitudinea) răului şi săvârşirea. Pe cel dintâi şi al doilea, adică atacul şi pofta, le rabdă Dumnezeu, întrucât răul nu a ajuns la împlinire. Dar asupra celui de al treilea şi al patrulea păcat, adică asupra deprinderii şi lucrării, sau consimţirii şi faptei, Scriptura pe drept cuvânt îşi rosteşte ameninţarea.

Întrebarea 34: ***De ce nu se poate zice Tatăl Duhului, sau Hristosul Duhului, cum se poate zice, când e vorba de Tatăl sau Fiul, Duhul lui Dumnezeu, sau Duhul lui Hristos?***

Răspuns: Precum Mintea este cauza Cuvântului, aşa e şi a Duhului, dar prin mijlocirea Cuvântului. Şi precum nu se poate zice de Cuvânt că e al Vocii, aşa nici de Fiul că e al Duhului.

Întrebarea 35: ***Ce înseamnă cuvântul spus de Domnul: «Dacă ochiul sau mâna ta te sminteşte, scoate-le pe ele şi le aruncă de la tine»?***

Răspuns: Ceea ce spune parabola în chip întunecos se poate înţelege şi despre prieteni, care ne sunt ca nişte ochi şi despre rudenii, care ne sunt ca nişte mâini şi

de slugi, care ne slujesc ca nişte picioare. Scriptura porunceşte să-i scoatem pe aceştia toţi, dacă ne smintesc şi ne vatămă sufletul.

Dar porunca poate fi înţeleasă şi altfel, într-un sens mai înalt. De ai o cunoştinţă contemplativă, ca pe un ochi, dar te face să te mândreşti, scoate-o de la tine. De ai şi o făptuire cuviincioasă, dar ţi se face pricină de îngâmfare, scoate-o şi pe ea. De asemenea de ai o destoinicie într-o slujbă, - iar aceasta e piciorul - dar te face să te fuduleşti, desparte-te de ea. Căci îţi e mai de folos să fii fără aceste părute virtuţi, decât să mergi prin îngâmfare şi mândrie la pierzarea totală.

Întrebarea 36: ***Ce înseamnă: «înălţatu-s-a soarele şi luna s-a oprit în rânduiala ei»?***

Răspuns: Când se înalţă în noi Soarele dreptăţii prin faptele cele bune şi prin cunoştinţa adevărată, atunci se opreşte luna în rânduiala ei adică firea noastră, care e supusă schimbării şi nestatorniciei primeşte o rânduială fixă şi stabilă.

Întrebarea 37: ***Ce înseamnă cuvântul scris în Epistola sobornicească a lui Petru: «Ca să fie judecaţi după oameni cu trupul şi să trăiască după Dumnezeu cu duhul»?***

Răspuns: Acestea s-au spus despre cei din vremea potopului. Iar aceştia erau într-o totală necunoştinţă a lui Dumnezeu şi vieţuiau în fapte rele. Deci câte au păcătuit oamenilor li s-au iertat pentru războaiele, necazurile şi diferitele strâmtorări ce au venit asupra lor în fiecare zi. Dar păcatele din necunoştinţa Lui nu li s-au iertat, pentru ca păcatul necredinţei să li se ierte pentru credinţa în El celor ce vor crede, atunci când se va coborî în locul iadului din iubirea de oameni şi aşa să trăiască cu duhul, judecaţi fiind cu trupul, cum s-a zis, pentru greşelile faţă de oameni.

Întrebarea 38: ***Ce simbolizează David care cântă şi îmblânzeşte duhul rău al lui Saul?***
Răspuns: Tot cel ce asemenea fericitului David, paşte oile, adică puterea raţională a sufletului, şi ucide iuţimea şi pofta, ca acela leul şi ursul, folosindu-se de cuvântul învăţăturii într-o contemplaţie înaltă, îndulceşte pe ascultător şi domoleşte patimile răutăţii din el.

Întrebarea 39: ***Scriptura spune limpede că Avraam a dat zeciuială lui Melchisedec. Pe de altă parte Avraam zice că n-a luat nimic din pradă, nici măcar o curea de încălţăminte. Dar atunci de unde i-a dat zeciuiala aceluia? Căci nici el n-a adus cu sine la război nimic, pornind pe neaşteptate.***

Răspuns: Fiindcă dumnezeiasca Scriptură zice că Melchisedec a fost preot, pe dreptate se va crede că Avraam, ca unul ce se afla în ceata mirenilor, i-a dat preotului zeciuială. Iar că a şi avut de unde să-i dea se înţelege uşor. Căci împăraţii care au năvălit asupra Sodomei nu luaseră numai cele ale Sodomei ci aveau cu ei şi prăzile altor ţinuturi. Acestea toate luându-le Avraam, după ce i-a bătut, unele le-a întors Sodomei, iar celelalte le-a ţinut sieşi şi din ele a dat zeciuială lui Melchisedec.

Întrebarea 40: ***De ce preoţii Legii nu erau împiedicaţi să aibă soţii, iar preoţii lui Hristos sunt împiedicaţi, după cum e obiceiul?***

Răspuns: Fiindcă se crede că preoţia Evangheliei e după rânduiala lui Melhisedec şi nu după a lui Aaron. Iar de Melchisedec nu s-a scris să fi avut soţie. Deci în chip necesar nici episcopii ce preoţesc după rânduiala lui Melchisedec nu-şi iau femei.

Întrebarea 41: ***De ce, la punerea înainte a cinstitului Trup şi Sânge al Domnului, e obiceiul în biserică ca pâinile şi potirele să fie puse în număr neegal?***

Răspuns: Toate cele săvârşite în biserică au o raţiune mai presus de fire. Biserica pune înainte pâinile şi potirele, fiindcă ele sunt prin excelenţă simboluri şi chipuri ale fiinţei dumnezeieşti. Iar aceasta e necompusă, pe când toată zidirea e compusă. Căci numai Sfânta Treime, cum s-a zis, e simplă şi necompusă. De aceea pune Biserica pâinile şi potirele în număr neegal, închipuind prin acestea Dumnezeirea.

Întrebarea 42: ***Unii întreabă în ce înţeles se spune că Puterilor cereşti le-a fost ascunsă taina întrupării Domnului, după ce aflăm că proorocirile despre Domnul s-au făcut prin îngeri, că zămislirea Lui e binevestită Fecioarei de Gavriil şi păstorii sunt învăţaţi prin îngeri?***

Răspuns: Nu încape îndoială că îngerii au ştiut despre întruparea viitoare a Domnului pentru mântuirea oamenilor. Ceea ce le-a rămas lor ascuns a fost modul necuprins al zămislirii Domnului, cum, fiind întreg în Tatăl şi întreg în toate şi toate umplându-le, era întreg în pântecele Fecioarei.

Întrebarea 43: ***Ce înseamnă Garizim şi Bal?***

Răspuns:Garizim se tălmăceşte prin tăiere-împrejur. Iar Bal prin amestecătură. Deci în amestecătura blestemată de neamuri îşi aşează altarul Domnului nostru Iisus Hristos.

Întrebarea 44: ***Ce înseamnă Havones, Cana, Galileia, Doec, Ermon?***

Răspuns: Havones se tălmăceşte prin ferestre, Cana prin agonisire. Galileia înseamnă descoperire. Doec Sirianul este gândul îngâmfat. Iar Ermon se tâlmăceşte prin alungarea fiarelor. Unii spun că de acolo izvorăşte Iordanul. Prin acestea se indică harul Sfântului Botez.

Întrebarea 45: ***Ce înseamnă cuvântul din Psalmi: «Opriţi-vă şi cunoaşteţi că eu sunt Dumnezeu»?***

Răspuns: Sunt şase opriri, pe care însuşindu-ni-le putem cunoaşte pe Dumnezeu.

- ✓ *Prima e de la săvârşirea păcatului;*
- ✓ *a doua de la hrana care ne aprinde;*
- ✓ *a treia de la amestecul cu cei ce vieţuiesc fără strajă;*
- ✓ *a patra de la îndeletnicirea care ne depărtează de la viaţa cea după Dumnezeu;*
- ✓ *a cincea de la avuţia cea vrednică de osândă, care trage mintea spre multe;*
- ✓ *a şasea înseamnă a nu mai avea peste tot o voie proprie.*

Aceasta este lepădarea şi ascultarea cea adevărată şi după Dumnezeu.

Întrebarea 46: ***Pe cine închipuieşte Ieftae şi fata lui?***

Răspuns: Ieftae închipuieşte persoana Domnului. Iar fata lui trupul prea curat al Aceluia.Căci precum Ieftae era născut dintr-o desfrânată şi a fost alungat dintre ai lui, iar ieşind a luptat şi a biruit pe duşmani, făgăduind lui Dumnezeu să aducă drept jertfă pe primul din familia sa, care-l va întâmpina la întoarcere, la fel şi Domnul, născându-Se după trup din firea noastră cea desfrânată, în chip nepăcătos, prin aceea că s-a făcut semănătorul propriului Său trup, alungat fiind de cei ce socoteau a fi iudei şi biruind în războiul cel pentru noi, a adus trupul Său propriu lui Dumnezeu şi Tatăl Lui. Fiindcă Ieftae se tălmăceşte «deschizătură a lui Dumnezeu».

Întrebarea 47: ***Cum să înţelegem cuvântul din Evanghelie: «Mai mare ca Ioan între cei născuţi nu se va ridica, dar cine e mai mic în Împărăţia Cerurilor e mai mare ca el»?***

Răspuns: Cel ce se va smeri pe sine mai mult ca Ioan, căci aceasta înseamnă «mai mic» acela e mai mare ca Ioan. Sau altfel: fiindcă se credea că Ioan a dobândit prin contemplaţie toată cunoştinţa îngăduită aici, cunoştinţa cea mai mică şi cea mai de

pe urmă în viaţa viitoare e mai mare decât cea de aici. Sau: teologul cel mai înalt e mai mic decât cel mai de pe urmă dintre îngeri. Sau: cel ce stă pe treapta cea mai de pe urmă în vieţuirea evanghelică e mai mare ca cel mai înălţat în treapta legii.

Întrebarea 48: ***Ce înseamnă cuvântul din Proverbe: «Cel ce pune mână peste mână, nu va fi fără vină»?***

Răspuns: Cel ce amestecă fapta rea cu fapta virtuoasă nu va fi fără vină.

Întrebarea 49: ***Ce înseamnă: «De şapte ori va cădea dreptul şi se va ridica»?***

Răspuns: Dreptul este aici Domnul nostru Iisus Hristos, singurul cu adevărat drept. Căci de El se zice că şi cade şi se şi ridică în noi, ca unul ce a primit toate cele ale noastre. Iar firea noastră a căzut de şapte ori.

- ⇒ *Prima cădere s-a produs prin greşeala protopărintelui;*
- ⇒ *a doua prin uciderea de om a lui Cain, care a introdus prima dată uciderea;*
- ⇒ *a treia în vremea generaţiei lui Noe, asupra căreia n-a mai rămas Duhul lui Dumnezeu, deoarece oamenii erau numai trupuri;*
- ⇒ *a patra pe vremea zidirii turnului;*
- ⇒ *a cincea pe vremea generaţiei lui Avraam, din care singur acesta a plăcut lui Dumnezeu;*
- ⇒ *a şasea pe vremea lui Moise, a cărui generaţie sporise atât de mult în necredinţă, încât a fost trimis el de la Dumnezeu spre tămăduirea acestei necredinţe;*
- ⇒ *a şaptea pe vremea generaţiei Proorocilor, care a întrecut generaţiile de mai înainte în măsura răutăţii.*

Deci fiindcă, precum s-a zis, firea noastră a căzut de şapte ori, Domnul, mişcat de iubirea de oameni, a ridicat-o, unind-o cu Sine după ipostas.

Întrebarea 50: ***Ce înseamnă cuvântul Evangheliei: «Spală faţa ta şi capul tău îl unge»?***

Răspuns: Faţa noastră este viaţa, arătând ca şi vederea, cum suntem după omul dinlăuntru. Aceasta porunceşte Scriptura să o spălăm, adică să ne curăţim viaţa de toată pata păcatului. Iar capul este mintea noastră, pe care Scriptura porunceşte să o ungem, adică să o facem să strălucească de cunoştinţa dumnezeiască.

Întrebarea 51: ***Ce înseamnă cuvântul: «Mai de folos i-ar fi fost aceluia să i se lege o piatră de moară de grumaz şi să fie aruncat în mare, decât să smintească pe unul din cei mici»?***

Răspuns: «Mici» socotesc că numeşte pe cei simpli la cugetare, care din pricina micimii minţii nu pot să deosebească judecăţile Providenţei. Deci dacă cineva sminteşte pe unii ca aceştia, mai de folos i-ar fi fost să facă parte din ceata păgânilor, care asemenea asinului legat la piatra de moară, se ţin numai în ogaşa mişcării lumii şi să se arunce în mare, adică într-o viaţă plină de confuzie. Aceasta o întăreşte şi Apostolul Petru zicând: ***«Mai bine era pentru ei să nu fi cunoscut calea dreptăţii, decât cunoscând-o să se întoarcă spre cele dinapoi»***

Întrebarea 52: ***Pe cine închipuieşte Cain şi Abel?***

Răspuns: Cain închipuieşte cugetul trupesc, iar Abel plânsul sau pocăinţa.

Întrebarea 53: ***Ce înseamnă: «Să nu fericeşti pe bărbat înainte de moartea lui»?***

Răspuns: Chiar pentru înţelegerea celor mulţi e limpede că din pricina nesiguranţei şi a nestatorniciei voii omeneşti, nu trebuie să fericeşti pe cineva, până ce trecând prin toată virtutea, nu-şi va încheia viaţa cu sfârşitul cel neîndoielnic. Iar în înţelesul mai înalt, cel ce-a început, prin pocăinţă şi nevoinţă, să umilească cugetul pământesc ce trăieşte în el şi să-l slăbească, încă nu trebuie fericit până ce nu se va mortifica prin asceza unor osteneli încordate şi nu va primi sfârşitul. Numai acesta e fericit ca unul ce a murit împreună cu Hristos prin nelucrarea păcatelor şi a înviat împreună cu El pentru înălţimea virtuţilor. Aceasta o spune şi psalmistul, zicând: ***«Fericiţi cei nepătaţi, adică cei curaţi de păcat, care umblă în legea Domnului»,*** adică păşesc înainte prin faptele bune.

Întrebarea 54: ***Ce înseamnă cuvântul: «Când vă vor izgoni pe voi din cetatea aceasta, fugiţi în alta»?***

Răspuns: Cetăţile au rostul să păzească şi să asigure lucrurile de preţ. Deci în înţeles alegoric cetatea este nevoinţa constătătoare din diferite virtuţi, ca de pildă: înfrânarea de la vin, reţinerea de la mâncăruri care sunt spre pază şi siguranţă. Deci când ne izgonesc dracii din una din acestea, strecurând în noi înfumurarea şi slava deşartă pentru o astfel de nevoinţă, e bine să dăm înapoi dintr-o asemenea silinţă ce ni se pare osârduitoare, ca să nu cădem în mândrie şi să fugim la altă virtute, slobodă de slava deşartă, până va veni la noi puterea nepătimirii.

Sau, în alt înţeles, cetăţi numeşte sufletele omeneşti. Căci la acestea fiind trimişi Apostolii de Mântuitorul, când sunt alungaţi de la cele nevrednice, trec la sufletele altora, care s-au făcut în stare să primească învăţătura lor. Şi aceste cetăţi ale lui Israel nu le vor isprăvi de cercetat, fie că în unele sunt primiţi, fie că de altele sunt alungaţi, până nu va sosi Fiul omului, împlinind toate la venirea Lui cea întru slavă.

Întrebarea 55: ***Cum se înţelege că va pune «mila Sa la cântar», cum se zice la dumnezeiescul Isaia? şi că nu se dă nici un bine fără judecată, chiar dacă lucrătorilor din vie aşa li se pare?***

Răspuns: Dacă se cântăreşte mila lui Dumnezeu, se şi circumscrie desigur. Deci aşa trebuie să înţelegem acest loc, că precum având putere să vedem, să auzim şi să respirăm, aceasta nu ne face să luăm în noi tot aerul, lumina, glasul, căci atunci nu ar mai rămânea de ce să se împărtăşească şi altul, tot aşa mila lui Dumnezeu dă fiecăruia, după calitatea dispoziţiilor, atât iertarea cât şi harul. De pildă s-a căit cineva în chip desăvârşit, e şi iertat în chip desăvârşit; tot aşa şi cu cel ce iubeşte.

Întrebarea 56: ***Ce înseamnă ceea ce se spune la Ezdra: «înfricoşează-i pe ei cu legea Domnului»?***

Răspuns: «Înfricoşează-i pe ei» s-a zis în loc de scutură-i, nu făgăduindu-le cele bune, ci ameninţându-i cu cele înfricoşate. Căci metoda aceasta, bună pentru slugi, se potriveşte iudeilor.

Întrebarea 57: ***Ce înseamnă: «Armă în fricile nopţii, odihnă în ostenelile zilei»?***

Răspuns:«Noapte» a numit atacurile (momelile) ascunse şi viclene ale vrăjmaşului. Iar «zi» ispitele făţişe. Deci cel ce a dobândit destoinicia (deprinderea, habitudinea) cunoştinţei dumnezeieşti şi nu mai ignoră nici unul din gândurile vrăjmaşului, nu se teme de vreunul din atacurile ascunse ale lui. Căci frica nu este nimic altceva decât un rău aşteptat. Iar ostenelile îndurate pentru ispitele făţişe le socoteşte odihnă, pentru experienţa câştigată din lupta cu ele şi pentru nădejdea cununei fericite a nestricăciunii, ce va fi obţinută după biruirea lor.

Întrebarea 58: ***Ce înseamnă cuvântul spus în Psalmul 75: «Gândul omului se va mărturisi ţie şi rămăşiţa gândului său îţi va fi Ţie sărbătoare»?***

Răspuns: «Sărbătoarea» este a celor ce se veselesc. Iar «mărturisirea» a celor supuşi cercetării. Cea din urmă e însoţită de întristare; cea dintâi de bucurie. Deci

aceasta o spune, ca punându-se în cumpănă ceea ce e trecător şi nedesăvârşit în gândul bun cu ceea ce e statornic şi desăvârşit, partea din urmă e mai grea. Astfel partea întâi se supune cercetării; partea a doua se face pricină de bucurie.

Întrebarea 59: ***Care este etimologia gastrimargiei (lăcomia pântecului)?***

Răspuns: Nu s-a găsit nimenea nici dintre gramatici (filologi), nici dintre oratori să pomenească de aceasta. Dar Aristotel în scrierea «Despre animale» pomeneşte de un animal, numit margos, care se naşte din putreziciunea ce se aflã între pământ şi apă. Acesta, din clipa în care se naşte, nu mai încetează să mănânce la pământ, până ce nu găureşte pământul şi iese la suprafaţă. Iar după ce iese, moare în trei zile. După alte trei zile vine un nor de ploaie şi plouă deasupra lui şi-l readuce la viaţă, dar acuma nu mai mănâncă într-una. De aici socotesc că au pornit vechii filosofi când au numit pe cei ce mănâncă mult gastrimargi. Dar cel ce ştie să privească cu evlavie la lucruri poate să înţelegă cele spuse şi într-un sens duhovnicesc. Astfel toată patima obişnuieşte să se nască din putreziciune. Iar după ce se naşte nu încetează să mănânce inima care i-a dat fiinţă, până nu iese, prin deprinderea întru cunoştinţă, la arătare. Iar ieşind, moare în cele trei facultăţi ale sufletului. Apoi harul Duhului, arătându-se prin norul învăţăturii, aduce şiroaie de cunoştinţă şi o reînviorează. Dar nu la viaţa pătimaşă de mai înainte, ci la una virtuoasă şi plăcută lui Durnnezeu.

Întrebarea 60: ***Ce înţeles are parabola din Evanghelie despre lucrătorii din vie şi ce înseamnă neegalitatea aceea?***

Răspuns: Judecata lui Dumnezeu nu se face ţinând seama de timp şi de trup, deoarece sufletul, fiind netemporal şi netrupesc, nu creşte şi nu sfârşeşte deodată cu timpul, iar mişcările şi înclinările lui nu se nasc în chip temporal. De pildă adeseori unul are în viaţa călugărească şaptezeci de ani, iar altul o singură zi. Pe de altă parte scopul călugăriei este să desfacă sufletul de împătimirea şi înlănţuirea de cele materiale şi să-l întoarcă spre Dumnezeu. Deci punem cazul că cel dintâi, având şaptezeci de ani, a murit neîngrijindu-se deloc de o astfel de nepătimire, iar cel de-al doilea, având numai o zi şi-a desfăcut tot cugetul pătimaş de la cele pământeşti. La răsplătirea ce se va face la judecată, cel din urmă va lua plata după vrednicie, ca unul ce-a dus ţinta făgăduinţei sale la împlinire; cel dintâi însă o va lua în dar şi numai pentru că a răbdat osteneala nevoinţei.

Întrebarea 61: ***De ce s-a pogorât Duhul tocmai după zece zile de la înălţarea Domnului?***

Răspuns: Zic unii dintre învăţaţii în cele dumnezeieşti că deoarece, după Dionisie Areopagitul, Puterilele îngereşti sunt rânduite în nouă cete, înălţându-se Domnul după omenitate (căci după dumnezeire toate le umple), fiecărei cete i-a dăruit o zi, de la prima până la ultima. Căci aveau lipsă şi ele de venirea Domnului la ele, fiindcă ***«În El, zice Apostolul, s-au reunit toate, nu numai cele de pe pământ, ci şi cele din cer».*** După aceea s-a arătat lui Dumnezeu şi Tatăl şi apoi s-a coborât Duhul.

Dar lucrul acesta poate fi înţeles şi altfel: Cuvântul lui Dumnezeu, ascuns în cele zece porunci ale Sale, se face corp în noi, coborându-se cu noi în activitatea noastră morală, pe urmă iarăşi ne ridică prin cunoştinţă, înălţându-ne până ne urcăm la cea mai înaltă dintre toate poruncile, care zice: «Domnul Dumnezeul tău Domnul Unul este». Când deci mintea noastră s-a desfăcut de toate, mai bine zis a părăsit toate şi a ajuns la Dumnezeu însuşi, atunci primeşte limbile de foc, devenind Dumnezeu după har.

Întrebarea 62: ***Ce înseamnă: «Du-ţi rar piciorul spre prietenul tău, ca nu cumva, săturându-se de tine, să te urască»?***

Răspuns: Prietenul este aici trupul nostru, pentru unirea şi dragostea naturală ce-o avem faţă de el. Deci Scriptura te îndeamnă să nu te încarci prea mult cu grija de trup, ci să te îngrijeşti de el numai atâta cât să poată merge pe urmele sufletului. Iar aceasta rar, ca nu cumva, îngrijndu-te prea mult de odihna lui, să se arate în tine cele ale vrăjmaşilor şi ale celor ce te urăsc.

Întrebarea 63: ***Ce închipuieşte junca din lege, junghiată la vale, în cazul unui omor al cărui autor n-a fost descoperit?***

Răspuns: Prin acestea se închipuieşte gândul duhovnicesc al Scripturii că nu numai pentru greşelile vădite trebuie să ne temem, ca unii ce vom avea să suferim pedepse pentru ele, ci şi pentru cele săvârşite de noi în chip neştiut, dând mereu junca, adică trupul nostru să fie junghiat în valea înfrânării şi a nevoinţei. De aceea se părăsea junca încă vie, ca să învăţăm că nu trebuie să omorâm trupul, ci numai să junghiem şi să îmblânzim plăcerile răsculate.

Întrebarea 64: ***Ce închipuieşte slăbănogul coborât de patru inşi prin acoperiş? Oare se putea descoperi casa, cum spune istoria?***

Răspuns: După istorie cu siguranţă s-a descoperit casa, căci vizitatorii acelor locuri zic că acoperişurile caselor, făcute din piatră poroasă, sunt foarte uşoare, încât cel ce vrea să le descopere, o poate face aceasta uşor şi repede.

Dar după înţelesul mai înalt, slăbănogul este orice minte ce boleşte în păcate şi nu poate vedea pe Cuvântul (Raţiunea supremă) prin contemplaţia naturală, care e uşa. Deci înlăturând prin credinţă acoperişul gros al literii legii, e coborâtă prin cei patru de la înălţimea deşartă spre Cuvântul care s-a smerit pe Sine (chenoza) şi primeşte prin credinţă şi făptuire putinţa de-a umbla.

Întrebarea 65: ***De ce Elisei Proorocul s-a rugat şi au ieşit urşi şi au sfâşiat 42 din copiii ce râdeau de el?***

Răspuns: Zic unii că copiii aceştia nu sunt israeliţi, ci din alte neamuri; şi nu sunt copii după vârstă, ci după minte. Deci aceştia auzind de Prooroc că făcea multe semne, n-au crezut, ci au râs de el. Dar erau şi unii care nu s-au împărtăşit de părerea lor deşartă. Deci ca să nu fie vătămaţi aceştia şi blasfemia să se urce la cer, le-a venit în ajutor Dumnezeu.

Iar după înţelesul duhovnicesc, orice minte care e ca şi Elisei, pleşuvă, adică curată de cugetări pământeşti, e luată adeseori în râs, în urcuşul cunoştinţei ei, de gândurile orientate spre lucrurile ce cad sub simţuri şi spre materie şi formă. Căci numărul patruzeci înseamnă lucrurile ce cad sub simţuri, la care adăugându-se materia şi forma, se naşte numărul patruzeci şi doi. Deci mintea e luată în râs de asemenea gânduri, care vor să o facă să simtă virtutea ca pe o povară. Aceste gânduri le omoară mintea prin rugăciune şi prin urşi, adică prin plăcere şi poftă. Căci aceste pasiuni întrebuinţate întors, adică spre bine, ucid gândurile batjocoritoare.

Întrebarea 66: ***Cum trebuie să înţelegem neştiinţa Fiului despre sfârşitul lumii?***
Răspuns: Există două feluri de neştiinţă: una vrednică de ocară, alta nevinovată. Cea dintâi atârnă de noi, a doua nu atârnă de noi. Cea vrednică de ocară şi atârnătoare de noi este neştiinţa cu privire la virtute şi evlavie. Cea nevinovată şi neatârnătoare de noi e neştiinţa cu privire la toate acele lucruri, câte vrând să le cunoaştem, nu le cunoaştem: de pildă cu privire la lucrurile ce se petrec departe, sau la cele ce se vor întâmpla în viitor.

Dar dacă sfinţii Prooroci au cunoscut prin har cele de departe şi neatârnătoare de noi, cum nu le-ar fi ştiut cu atât mai vârtos pe toate Fiul lui Dumnezeu, iar prin El şi omenitatea Lui, nu prin fire, ci prin unirea cu Cuvântul? Căci precum fierul ars

în foc are toate însuşirile focului pentru că luminează şi arde, şi totuşi prin fire nu e foc, ci fier, la fel şi omenitatea Domnului, întrucât era unită cu Cuvântul, le ştia toate şi aceste însuşiri dumnezeieşti le arată în sine, dar ca fire omenească luată de sine, adică neunită, se zice că nu le ştia.

Întrebarea 67: ***Cum închipuieşte îmbrăcămintea (schima) monahală şi mai ales tunderea părului?***

Răspuns: Precum capul e în fruntea tuturor mădularelor din trup, tot aşa mintea deţine rolul de cap în suflet. Deci aceasta trebuie tunsă de toate cugetările lumeşti. Colovionul, care acoperă tot trupul şi lasă goale numai mâinile, înseamnă că trebuie să îmbrăcăm filosofia morală, care înlătură lucrările ce săvârşesc păcatul şi că aceasta trebuie să acopere şi puterea şi lucrarea. Căci puterea stăpânirii celui rău este cum zice Iov, sub buricul pântecelui; iar sufletele, după fericitul David, sunt pline de batjocurile dracilor. Şi aceste batjocuri sunt lucrările curviei.

Iar analavul, fiindcă are pe el crucea şi înainte şi înapoi înseamnă că trebuie, cum zice Apostolul, să ne răstignim nu numai noi lumii, ci şi lumea nouă. Aceasta pentru ca, fugind noi de lume, să nu mai avem nici o piedică şi să nu mai fim reţinuţi de plăcerea faţă de ea, amăgiţi de suprafaţa ei, dar nici să nu mai fim urmăriţi de ea dinapoi, prin încercările fără de voie şi aşa să slăbim din încordarea credinţei. Ci să rămânem nesimţitori şi morţi atât faţă de patimile cele de voie, cât şi faţă de cele fără de voie.

Culionul închipuie harul lui Dumnezeu, care păzeşte şi acoperă mintea noastră. Căci cel ce s-a tuns de cugetările lumii, primeşte coiful mântuirii. Iar sandalele au acest înţeles: părţi din trup, la fel cum întreg trupul se foloseşte de o rămăşiţă de piele, trebuie să se folosească sufletul de trup, iar pe acesta să-l omoare faţă de patimi.

Periboleul (pallium, haina de deasupra), fiind în patru colţuri, cum e lumea din patru elemente, arată că trebuie să ne îmbrăcăm în contemplaţia naturală, încât să nu mai privim cele ce se văd de dragul simţirii şi al patimilor, ci prin raţiunea ce se află în ele să ne înălţăm spre Ziditorul lor. Faptul că mâna stângă rămâne descoperită arată că faptele bune trebuie să lumineze din noi, după cuvântul Mântuitorului, aşa ca să vadă oamenii faptele noastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl nostru cel din ceruri.

Iar veşmintele trebuie să fie negre, ca să arate că trebuie să fim nearătoşi (nevăzuţi) pentru lume, ca unii ce avem petrecerea în cer. Dacă cineva mai socoteşte că haina

de deasupra (pallium) prin cele patru colţuri mai închipuieşte şi cele patru virtuţi generale, nu va greşi.

Întrebarea 68:

Răspuns: Preotul spune Bisericii «pace» de pe înălţimea scaunului (catedrei), imitând pe Domnul de pe scaun (catedră), care, înălţându-se, I-a lăsat şi I-a dat pacea Sa. Iar poporul răspunzând: «şi cu duhul tău», vrea să spună: «Ne-ai dat nouă pace, Doamne, şi bună înţelegere între noi. Dă-ne şi pacea care este unirea nedespărţită cu Tine, ca împăcaţi cu Duhul Tău, pe care l-ai pus în noi la începutul creaţiei, să ajungem nedespărţiţi de dragostea Ta».

Întrebarea 69: ***Dacă morţii învie în întregime, de ce nu învie în întregime trupurile noastre? De ce credem apoi că prin Botez, ele se prefac?***
Răspuns

Întrebarea 70:

Răspuns:
Dacă vrei o tâlcuire mistică a Scripturii, aceasta trebuie să se înţeleagă aşa: ***«Lăudaţi pe Domnul în glas de trâmbiţă»*** înseamnă: prin pomenirea învierii, care va fi anunţată prin trâmbiţă, precum s-a scris.

«Lăudaţi-L pe El în psaltire şi chitară», adică prin limba noastră şi prin gură, lovindu-le cu duhul ca cu un plectru (pană), ***«Lăudaţi-L în tobă şi alăută»,*** adică în trup şi suflet, de la care, ca de la o alăută, străbat cererile la Dumnezeu. ***«Lăudaţi-L în strune şi în organe»,*** adică în inimă şi în toate măruntaiele şi în toate fibrele dinlăuntru, pe care le-a numit organe. ***«Lăudaţi-L pe El în chimvale bine răsunătoare»,*** adică prin buze, prin care se împletesc melodiile armonioase ale psalmodierii.

Întrebarea 71: ***În unele manuscrise ale Apostolului se spune: «Toţi vom adormi, dar nu toţi ne vom schimba»; în altele: «Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom schimba». Te rog, arată- mi, care versiune trebuie primită şi ce înseamnă cele scrise?***

Răspuns: Socotesc că nu se abate cineva de la gândul Apostolului, dacă primeşte cu evlavie amândouă versiunile, pentru că şi manuscrisele vechi le cuprind pe amândouă. Pe cea dintâi: ***«Toţi vom adormi, dar nu toţi ne vom schimba»,*** trebuie să o înţelegem în sensul că toţi vom avea de suportat adormirea prin moarte, dar nu

toţi ne vom preschimba primind slava şi îndrăznirea. Aceasta o arată acelaşi Apostol în alt loc şi mai limpede, zicând: ***«Numai să ne aflăm îmbrăcaţi şi nu dezbrăcaţi».***

Iar pe cea de-a doua: ***«Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom schimba»***, trebuie să o înţelegem în sensul că nu toţi vom adormi cu adormirea pentru un timp oarecare, ca să avem lipsă de mormânt şi de risipirea prin stricăciune, ci cei de atunci vor suporta o moarte scurtă, neavând lipsă de adormirea pentru un timp oarecare, deoarece îndată se va produce învierea. Dar toţi se vor schimba, adică se vor îmbrăca întru nestricăciune.

Întrebarea 72: ***Luca spune în Fapte despre Pavel că «se grăbea, de i-ar fi cu putinţă să facă ziua Cincizecimii la Ierusalim». Dar atunci cum face Pavel îngenuncheri, ceea ce e oprit de canoane?***

Răspuns: Nu despre Cincizecimea însăşi, în care s-a pogorât Duhul, vorbeşte, ci fiindcă toate cele cincizeci de zile se numesc zile ale Cincizecimii, Pavel se grăbea să facă la Ierusalim prima zi de după Paşti. Deci e limpede că şi-a plecat genunchiul în vremea postului.

Întrebarea 73: ***Ce înseamnă cuvintele: «Cel ce zideşte pe temelia aceasta aur sau argint sau pietre preţioase, lemne, iarbă, trestie, focul le va cerca? Deci cel al cărui lucru, pe care 1-a zidit, va rămânea, plată va lua, iar cel al cărui lucru va arde, se va păgubi. El însă se va mântui, dar aşa ca prin foc».***

Răspuns:Temelia este credinţa lui Hristos. Aurul zidit de cineva în ea este cunoştinţa tainică despre Dumnezeu (mistagogia teologică); argintul viaţa străluminată de virtuţi; pietrele preţioase cugetările evlavioase; lemnele împătimirea de cele ce cad sub simţiri; iarba o zideşte cel ce se hrăneşte cu nesocotinţa; trestia cel ce lucrează stricăciunea. Deci pe cei care au fapte bune ziua cunoştinţei îi arată că în foc, adică în duh s-a făcut descoperirea lor. În ce-i priveşte însă pe cei păcătoşi, lucrurile lor se ard prin judecata din cunoştinţă, care arde conştiinţa; ea desfiinţează păcatele şi mântuieşte pe om, dar îl păgubeşte de virtuţile pe care nu le-a lucrat în timpul de mai înainte. Dar şi în veacul viitor lucrurile păcatului se topesc în neexistenţă, firea reprimind înapoi puterile sale prin foc şi prin judecată.

Întrebarea 74: ***Ce înseamnă ceea ce spune David cântând: «Dă slugii Tale puterea Ta şi mântuieşte pe fiul slujnicei Tale»?***

Răspuns: Fiindcă suntem după fire slugi ale lui Dumnezeu şi fii ai slujnicii Sale înţelepciunea, se roagă să ni se dea nouă întâi puterea, adică stăpânirea asupra patimilor. Pe urmă, prin aceasta vine mântuirea.

Întrebarea 75: ***În cărţile Regilor scrie că Dumnezeu a mişcat pe David să numere poporul. Dar în Paralipomene se zice aceasta de diavolul. Cum se poate arăta acordul Scripturii cu ea însăşi?***

Răspuns: Apostolul numeşte pe diavolul dumnezeu al veacului acesta. Aşa trebuie înţeles cuvântul din Regi. Sau şi altfel: fiindcă afară de Providenţa lui Dumnezeu nu se întâmplă nimic, ci toate se întâmplă fie din bunăvoinţa, fie din îngăduinţa Lui, cuvântul din Regi că «Dumnezeu a mişcat», trebuie înţeles că «Dumnezeu a îngăduit», iar cel din Paralipomene că diavolul a lucrat, el a fost cauza.

Pe urmă cad cei şaptezeci de mii, care se aflau cu Avesalom şi sufereau de patima închipuirii de sine şi a mândriei. În înţeles mai înalt aceasta înseamnă că David e orice om care a născut, nu din aplecare (dispoziţie) lăuntrică, ci din uitare de sine, un gând de mândrie, dar pe urmă se căieşte şi se roagă lui Dumnezeu. Iar făcând aşa, mor gândurile privitoare la cele vremelnice şi trecătoare. Căci numărul şaptezeci înseamnă mişcarea temporală, pentru cercul înşeptit ce se repetă. De aceea e mai bine a fi prigonit de vrăjmaşii draci, decât a suporta foamea neauzirii cuvântului lui Dumnezeu.

Întrebarea 76: ***Ce înseamnă cuvântul de la Apostolul: «O, de s-ar şi tăia încaltea»?***

Răspuns: Acesta s-a zis în loc de: Vor plânge şi se vor lovi, ajunşi la pocăinţă pentru păcatele pe care le-au săvârşit tulburând pe credincioşi.

Întrebarea 77: ***De ce li se interzice moabiţilor şi amoniţilor să intre în templul Domnului, până la al treilea şi al patrulea şi al zecelea neam şi până în veac?***
Răspuns: Moabit se tălmăceşte intestinul tatălui, iar Amonit tatăl maicii. Prin acestea se spune că cel ce ia pildă de răutate de la altul a descoperit intestinul tatălui; iar cel ce naşte păcatul din sine este tatăl maicii, adică al păcatului său propriu. Deci aceştia nu vor intra în casa Domnului până la al treilea şi al patrulea şi al zecelea neam şi până în veac. Adică cel ce nu s-a apropiat de Dumnezeu prin dobândirea deprinderii binelui şi prin făptuirea lui (căci acestea sunt al treilea şi al patrulea neam al virtuţilor), apoi prin numele şi prin credinţa Domnului Iisus şi prin cele zece porunci ale Legii, nu va intra, prin renaşterea viitoare din veacul cel

netrecător, în casa lui Dumnezeu, adică în cetatea cerească în care e locuinţa tuturor celor ce se veselesc.

Întrebarea 78: ***Din ce pricină cel ce era numai în parte lepros era în faţa Legii necurat, iar cel lepros în întregime era curat?***

Răspuns: Cel lepros în vreo parte are moartă partea în care e lepra. Căci retrăgându-se sângele ce întreţine viaţa, se goleşte locul. Şi când prin atingerea preotului se adânceşte locul leprei, îl spurcă pe cel lepros. Tot aşa şi cel lepros în vreo parte a sufletului, golindu-i-se sufletul, adică adâncindu-se prin retragerea puterii vitale a virtuţii, se face necurat. Dar cel lepros în întregime e drept că are culoarea leprei, însă sângele vieţii avându-l împrăştiat prin tot trupul, îl are semănat şi la suprafaţă. Aceasta înseamnă că cel ce a ajuns la ultimul capăt al răutăţii, dar pe urmă s-a căit, redobândeşte puterea vitală a virtuţii. Numai conştiinţa o are colorată de urmele cugetărilor dinainte. Căci nu poate să nu cugete la cele ce le-a făcut, ca şi când nu le-ar fi făcut. De aceea îl declară Legea pe unul ca acesta curat.

Întrebarea 79: ***Ce înseamnă cele cinci feluri de jertfe aduse după rânduiala Legii: oaia, boul, capra, turtureaua şi porumbelul?***

Răspuns: După unul din înţelesuri, berbecul, ca unul ce e căpetenie, închipuieşte puterea raţională; taurul iuţimea; iar capra pofta. Turtureaua, la rândul ei, închipuieşte neprihănirea, iar porumbul sfinţenia. Dacă însă trebuie să luăm seama şi la însuşirile naturale ale fiecărui animal şi să le căutăm înţelesul potrivit, cei pricepuţi în astfel de lucruri spun că oaia aduce trei lucruri stăpânului: lâna, laptele şi mielul. Iar pupila ochiului ei se întoarce după soare şi în fiecare zi dă afară 365 de bobiţe. La fel oiţa raţională, care este omul, dacă vrea să se aducă jertfă Stăpânului, trebuie să-i dea ca lână făptuirea morală, ca lapte contemplaţia naturală (căci aceasta hrăneşte mintea), iar ca miel învăţăcelul pe care îl naşte prin învăţătură, silindu-se să-l facă întru totul ca pe sine şi să-l aducă desăvârşit lui Dumnezeu. Dar şi pupila ochiului unuia ca acesta se întoarce după soare, adică mintea lui se îndreaptă după Soarele dreptăţii, care călăuzeşte toate ale noastre prin cârmuirea providenţială a lucrurilor; căci în necazuri şi în zile bune el îi mulţumeşte Aceluia pentru Providenţa care le călăuzeşte bine pe toate. Unul ca acesta leapădă în fiecare zi 365 de bobiţe, adică aruncă de fiecare dată cele stricăcioase şi de prisos, supuse timpului şi prefacerii.

Cât despre bou, se spune că el are inima în trei colţuri şi rinichii cu cinci ieşituri; mai are apoi trei stomacuri. Ziua el are ochii luminoşi, iar noaptea în chipul

focului. O treime din zi şi o treime din noapte el rumegă, căutând spre Răsărit. Nara lui dreaptă dă un miros bun. Iar sângele lui omoară animalele domestice, afară de câine. Deci şi noi, luând ca nişte boi jugul lui Hristos, să ne tăiem inima de piatră şi dezrădăcinând spinii patimilor, să ne lărgim pământul inimii spre primirea cuvântului dumnezeiesc. Să avem apoi inima în trei colţuri, adică să avem în inimă sănătoasa învăţătură despre Treime, ca precum inima comunică în chip firesc viaţa ei trupului, aşa şi credinţa în Dumnezeu să susţină mădularele sufletului. De asemenea să avem rinichii cu cinci ieşituri, adică partea noastră poftitoare să nu fie întoarsă spre patimi, ci prin cele cinci simţuri să privim zidirea numai în vederea doririi şi iubirii Ziditorului. Să avem apoi trei stomacuri. Stomacul primeşte cel dintâi bucatele şi prin lucrarea de digestie alege şi trimite fiecărui mădular ceea ce e potrivit cu el, iar restul îl predă burţii. Aşa se cuvine ca şi noi, conduşi fiind de contemplaţia activă, naturală şi teologică şi împărţind tuturor mădularelor sufletului cele potrivite, să purtăm grijă şi de cel mai de jos, adică de trup sau de burtă.

Iar a răsufla o treime din zi şi noapte, privind spre Răsărit, înseamnă a privi spre întreita Providenţă a lui Dumnezeu, spre cea care susţine, întoarce şi ceartă, şi a-I mulţumi atât în noaptea încercărilor, cât şi în ziua propăşirii. Să avem şi ochii noaptea în chipul focului, iar ziua luminoşi, adică puterea noastră contemplativă capabilă să primească în ziua virtuţilor razele cunoştinţei de la Soarele Dreptăţii, iar în noaptea încercărilor şi ispitelor ce vin una după alta pe urma virtuţilor, în stare să înţeleagă sensul părăsirilor. Să avem şi nara dreaptă bine mirositoare. Căci partea dreaptă a omului este sufletul, dat fiind că avem două părţi, sufletul şi trupul. Deci cel ce pentru virtuţile sufletului a îmbrăţişat harul Duhului Sfânt devine pentru ceilalţi bine mirositor. Iar sângele acestuia are o putere ce omoară animale domestice; adică iuţimea abătută din drumul ei ucide pe oamenii ce-o practică şi hrăneşte pe dracii ce latră împotriva noastră.

Capra are o fire ce urcă uşor munţii, sare prăpăstiile şi se încântă de melodiile muzicale. Cornul ei drept, oriunde s-ar sufla în el, dă senzaţia unui cutremur. Apoi dă afară din ea în fiecare zi două sute de boabe. Deci şi sufletul nostru trebuie să sară cu îndrăzneală prăpăstiile ispitelor şi încercărilor, să urce munţii proorocilor şi ajungând la înălţimea cunoştinţei să se îndulcească cu ea. Şi nu numai să se îndulcească, ci prin clopoţelul ei, adică prin raţiunea făptuitoare, să comunice şi celor ce-i aud învăţătura această dulceaţă. Iar cornul ei drept înseamnă că cel ce închină lui Dumnezeu contemplaţia sufletului prin rugăciune, făcându-se bine mirositor ascultătorilor, scutură obişnuinţa patimilor trupeşti din aceştia. Unul ca acesta leapădă totdeauna rătăcirea în jurul celor ce cad sub simţuri. Căci simţurile împletindu-se cu cele sensibile - Lipseşte sfârşitul.

Ale celui dintre sfinţi, părintele nostru Maxim mărturisitorul - Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatălui nostru către un iubitor de Hristos

Am primit pe însuşi de Dumnezeu păzitul meu stăpân, venit la mine prin prea cinstita lui scrisoare, pe cel ce este totdeauna de faţă şi nu poate fi niciodată departe cu duhul. Căci nu dispreţuieşte să fie împreună cu slugile sale, pentru bogăţia virtuţii imitată în chip dumnezeiesc, odată ce însuşi Dumnezeu a dat-o pe aceasta ca mijloc de întâlnire chiar şi cu el. De aceea, minunându-mă de mărimea coborârii lui, temerea mea faţă de El am amestecat-o cu afecţiune şi din amândouă, adică din temere şi afecţiune, am dat fiinţă iubirii, constătătoare din respect şi din dorinţa de apropiere. Căci am voit ca temerea să nu se desfacă de afecţiune şi să devină ură, nici afecţiunea dispreţ, ceea ce se întâmplă când nu are unită cu ea temerea care cumpătează. Am voit mai degrabă ca iubirea să se arate lege afectuoasă ce e sădită înlăuntru şi tinde să se apropie de tot ce este înrudit după fire, înlocuind ura prin afecţiune şi depărtând dispreţul prin respect.

Pe această temere ştiind-o fericitul David, ca intrând mai mult decât toate în alcătuirea iubirii de Dumnezeu, zice: ***«Frica Domnului este curată şi ea rămâne în veacul veacului».*** El ştia însă că aceasta este altă temere decât cea care se naşte din frica de pedeapsă pentru relele săvârşite. Căci aceasta se depărtează, încetând cu totul când vine iubirea, cum arată undeva în cuvintele sale marele Evanghelist Ioan, zicând: ***«Iubirea scoate afară frica».*** Dar cealaltă e o însuşire caracteristică firească a desăvârşitei iubirii. Ea păstrează prin sfiala ei în sfinţi pentru veci nestricată legea şi chipul iubirii faţă de Dumnezeu şi întreolaltă.

Împreunând deci, precum am spus şi eu temerea de stăpânul meu, cu afecţiunea faţă de el, păstrez în această alcătuire legea iubirii. Prin respect ea mă împiedică să scriu, ca să nu se ivească dispreţul; prin afecţiune, însă, mă sileşte să scriu ca să nu pară ură desăvârşitul refuz de a scrie. Deci ascultând de poruncă scriu, dar nu câte gândesc, «căci gândurile omului sunt şovăielnice», după Scriptură, ci câte vrea Dumnezeu şi câte dăruieşte prin harul Său pentru a produce vreun oarecare folos.

«Sfatul Domnului, zice David, rămâne în veac; gândurile inimii lui, din neam în neam».

- ⇒ *Prin «sfat» a înţeles, poate, sfatul lui Dumnezeu şi Tatăl, cu privire la coborârea (chenoza) negrăită a Fiului cel Unul-Născut în vederea îndumnezeirii firii noastre, sfat care îmbrăţişează marginea tuturor veacurilor.*

⇒ *Iar prin «gândurile inimii Lui», raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, după care cârmuieşte în chip înţelept viaţa noastră de aici şi cea viitoare, ca a unor generaţii diferite, dând fiecăreia modul cuvenit de lucrare.*

Deci dacă lucrul sfatului dumnezeiesc constă în îndumnezeirea firii noastre, iar scopul gândurilor dumnezeieşti este să desăvârşească până la capăt cele ce le cerem în viaţa noastră, e de folos să cunoaştem şi să împlinim înţelesul Rugăciunii Domnului, şi deci să-l şi descriem.

Căci la această rugăciune s-a gândit şi stăpânul meu, mişcat de Dumnezeu, când a scris către mine, sluga sa. Deci trebuind să o fac acum temă a cuvintelor mele, rog pe Domnul, învăţătorul acestei rugăciuni, să-mi deschidă mintea spre înţelegerea tainelor din ea şi să-mi dea cuvânt potrivit spre tălmăcirea celor ce le voi înţelege. Fiindcă ea înfăţişează tot scopul ascuns în chip tainic în cele spuse mai înainte sau mai bine zis vestit limpede celor puternici la minte. Cuvântul rugăciunii cuprinde cererea tuturor acelora cărora ni s-a făcut pricinuitor însuşi Cuvântul lui Dumnezeu smerindu-Se. El ne învaţă să ne silim a ne însuşi acele bunuri, pe care ni le poate procura numai Dumnezeu şi Tatăl prin Fiul, care mijloceşte în chip natural şi prin Duhul Sfânt. Căci mijlocitor între Dumnezeu şi oameni este, după dumnezeiescul Apostol, Domnul Iisus, care a arătat oamenilor prin trupul său pe Tatăl cel necunoscut, iar Tatălui i-a adus pe oameni în Sine, împăcaţi prin Duhul. Pentru aceştia, făcându-Se om în chip neschimbat, se face pricinuitorul şi învăţătorul unor taine nouă şi multe, încât mulţimea şi mărimea lor nu a putut-o cuprinde raţiunea în vreo măsură oarecare. Dintre ele a dăruit oamenilor, cu dărnicia Sa, care întrece toate, şapte la număr, mai generale decât celelalte.

Deci scopul rugăciunii este, cum am zis, să îmbrăţişeze tainic tocmai înţelesul acestora, adică:
1. învăţătura despre Dumnezeu (teologia)
2. înfierea prin har,
3. egalitatea în cinste cu îngerii,
4. împărtăşirea de viaţă veşnică,
5. restaurarea firii ca să încline spre ea însăşi în chip nepătimaş,
6. desfiinţarea legii păcatului şi
7. surparea celui rău, care ne stăpâneşte prin înşelăciune.

Să cercetăm aşadar adevărul celor spuse.
Teologie ne învaţă Cuvântul lui Dumnezeu prin faptul că se întrupează, arătând în Sine pe Tatăl şi pe Duhul Sfânt. Fiindcă întreg Tatăl şi întreg Duhul Sfânt erau fiinţial şi desăvârşit în Fiul şi după ce s-a întrupat, fără ca ei să se întrupeze, ci

Unul binevoind, iar celălalt împreună lucrând cu Fiul, care însuşi şi-a lucrat întruparea. Căci Cuvântul a rămas mintal şi viu şi neîncăput de nimeni altul după fiinţă; decât numai de Tatăl şi de Duhul Sfânt, şi atunci când şi-a făcut, prin iubirea de oameni, unirea după ipostas cu trupul.

Înfierea ne-o hărăzeşte, dăruindu-ne după har naşterea cea mai presus de fire, de sus, prin Duh. Pe aceasta o păzeşte şi o păstrează, împreună cu Dumnezeu, libera voinţă a celor ce s-au născut, cultivând cu dragoste adevărată harul dăruit şi sporind prin împlinirea sârguincioasă a poruncilor frumuseţea dăruită prin har şi înaintând prin golirea de patimi atâta în dumnezeire, cât S-a golit pe Sine Cuvântul lui Dumnezeu de slava majestăţii Sale, pentru mântuirea noastră, făcându-Se cu adevărat om.

Egali în cinste cu îngerii i-a făcut pe oameni, întâi fiindcă «a împăcat prin sângele crucii Sale cele din cer şi cele de pe pământ» şi a surpat puterile vrăjmaşe care umpleau locul dintre cer şi pământ, arătând că, în privinţa împărţirii darurilor dumnezeieşti, ceata Puterilor cereşti şi pământeşti e una, firea omenească vestind întru veselie slava lui Dumnezeu împreună cu Puterile de sus prin una şi aceeaşi voinţă. Apoi fiindcă, după împlinirea lucrării Sale pentru noi, s-a înălţat la cer cu trupul primit, unind prin Sine cerul cu pământul. Prin aceasta a unit cele sensibile cu cele inteligibile şi a arătat firea cea creată ca una de la o extremitate la alta a părţilor ei, unificată în ea însăşi prin virtute şi prin cunoaşterea primei Cauze. Astfel, prin toate câte a săvârşit tainic a arătat, cred, că raţiunea este legătura de unire între cele despărţite; iar lipsa raţiunii însemnează dezbinarea celor unite. Prin aceasta ne-a îndemnat să învăţăm să ne însuşim raţiunea prin făptuire, ca să ne unim nu numai cu îngerii prin virtute, ci şi cu Dumnezeu prin cunoştinţă, negând toate cele ce sunt.

Părtaşi de viaţă dumnezeiască ne face, dându-Se pe Sine de mâncare, cum numai El ştie şi cei ce au primit de la El o astfel de simţire mintală, încât prin gustarea acestei mâncări să cunoască prin cunoştinţă adevărată că «bun este Domnul». Prin aceasta, pe cei ce mănâncă îi umple de o calitate dumnezeiască ce-i îndumnezeieşte, ca Unul ce este în chip vădit şi se numeşte «Pâine a vieţii şi a puterii».

Firea o readună în ea însăşi, nu numai întrucât, făcându- Se om, şi-a păstrat voia nepătimaşă şi nerăzvrătită împotriva firii (neclintindu-se din temelia ei cea după fire, nici măcar împotriva celor ce L-au răstignit; dimpotrivă, alegând mai bucuros moartea pentru ei decât viaţa, cum arată şi caracterul voluntar al patimii, sporit prin dragostea de oameni a Celui ce a pătimit), ci şi întrucât a desfiinţat duşmănia,

pironind pe cruce zapisul păcatului, pentru care avea firea războiul neîmpăcat cu ea însăşi. Prin aceasta a chemat pe cei de departe şi pe cei de aproape, adică pe cei de sub lege şi pe cei din afara legii şi «surpând peretele din mijloc al despărţiturii, adică desfiinţând legea poruncilor cu învăţăturile ei, a zidit pe cei doi într-un singur om nou, făcând pace şi împăcându-ne» prin Sine cu Tatăl şi întreolaltă, ca pe unii care nu mai avem o voie ce se împotriveşte raţiunii firii, ci, precum în privinţa firii, tot aşa şi în privinţa voii, rămânem neschimbācioşi. Iar firea a făcut-o din nou curată de legea păcatului, neîngăduind ca întruparea Sa cea pentru noi să fie anticipată de plăcere. Pentru că zămislirea Lui s-a făcut în chip minunat, fără de sământă, iar naşterea, mai presus de fire, fără stricăciune; căci Dumnezeu, născându-Se din Maică, îi strângea prin naştere legăturile fecioriei mai mult decât firea. Şi a slobozit de sub domnia legii toată firea în cei ce voiesc să imite moartea Lui de bunăvoie, prin omorârea din simţire a mădularelor celor de pe pământ. Căci taina mântuirii se lucrează numai în cei ce vor, nu şi în cei ce rămân sub stăpânirea care-i robeşte.

În sfârşit surparea tiraniei celui rău, care ne stăpânea prin înşelăciune, o face întinzând trupul biruit în Adam ca armă împotriva lui şi biruindu-l. Prin aceasta a arătat trupul, înghiţit mai înainte de moarte, înghiţind pe înghiţitoarea moarte şi stricând viaţa aceleia (a morţii) prin moartea firească. Trupul Lui s-a făcut Vicleanului otravă, ca pe toţi câţi izbutise să-i înghită câtă vreme i-a stăpânit prin moarte, să-i verse afară. Iar neamului omenesc acelaşi trup îi dăruieşte viaţă, împingând ca pe o frământătură toată firea spre învierea vieţii. Căci mai ales pentru aceasta Cuvântul, fiind Dumnezeu, se face om (cu adevărat străin lucru la auzire!) şi primeşte de bunăvoie moartea trupului.

Deci cererea tuturor acestora, cum am zis, vom afla că se cuprinde în cuvântul Rugăciunii.

Căci el spune «Tată», pomeneşte «Numele» Tatălui şi «împărăţia» Lui. Iar pe cel ce se roagă, îl arată ca fiind «fiu» după har al acestui «Tată». El vrea ca cei din cer şi cei de pe pământ să ajungă la o singură voinţă. Porunceşte apoi să se ceară «pâinea cea spre fiinţă» şi cere oamenilor să se împace, unind firea cu ea însăşi prin porunca de a ierta şi de a i se ierta, ca să nu mai fie tăiată prin deosebirea dintre voinţe. Învaţă apoi pe oameni să se roage, să nu cadă în ispită, ca lege a păcatului şi să fie izbăviţi de cel viclean. Şi se cădea ca însuşi Pricinuitorul şi Dătătorul acestor bunuri să fie şi învăţător al lor, ca să dea cele spuse în această rugăciune ca reguli de viaţă ucenicilor care cred în El şi imită vieţuirea Lui în trup.

Prin ele a arătat «comorile ascunse ale înţelepciunii şi ale cunoştinţei», aflătoare cu adevărat în El, trezind dorinţa celor ce se roagă spre dobândirea lor.

Scriptura a numit, cred, această învăţătură «rugăciune», deoarece cuprinde cererea darurilor date oamenilor de Dumnezeu prin har. Căci de Dumnezeu insuflaţii noştrii Părinţi au spus hotărât că rugăciunea este cererea acelora ce le-a dăruit Dumnezeu, în chip cuvenit cu El însuşi, oamenilor, precum votul este făgăduinţa sau promisiunea acelora pe care oamenii, slujind cu adevărat lui Dumnezeu, I le aduc Lui. Ei au adus ca mărturie în sprijinul acestui cuvânt al lor Scriptura. De pildă: «Făgăduiţi şi daţi Domnului Dumnezeului nostru». Sau: «Câte am făgăduit, voi da Domnului, Mântuitorului meu». Acestea se spun despre vot.

Iar despre rugăciune următoarele:

- *«şi s-a rugat Ana, zicând: Doamne Adonai, Dumnezeule al Puterilor, dacă auzind vei auzi pe roaba ta, dăruieşte-mi mie un rod al pântecelui».*
- *Sau: «S-a rugat Ezechia, regele Iudei şi Isaia, fiul lui Amos, proorocul, către Domnul».*
- *Sau: «Iar când vă rugaţi, ziceţi Tatăl nostru cel din ceruri...» cuvinte spuse de Domnul ucenicilor.*

Astfel votul este păzirea poruncilor, întărită prin voia celui ce a dat votul; iar rugăciunea, cererea pe care o face cel ce păzeşte bunurile poruncilor, ca să se prefacă el însuşi în bunurile acelea. Sau mai bine, ***votul este lupta pentru virtute, pe care aducând-o cineva lui Dumnezeu, Acela o primeşte cu multă plăcere, iar rugăciunea este cununa virtuţii, pe care Dumnezeu o dăruieşte cu bucurie.***

Deci fiindcă s-a arătat că rugăciunea este cererea bunurilor procurate de Cuvântul cel întrupat, luându-L pe El însuşi ca învăţător al cuvintelor rugăciunii Sale, ne vom îngădui să pornim la tâlcuirea lor, dezvăluind cu grijă, atât pe cât se poate, înţelesul fiecărui cuvânt, ştiind că însuşi Cuvântul obişnuieşte să hărăzească, în chip folositor, putere înţelegerii celui ce grăieşte.

«Tatăl nostru, care eşti în ceruri, sfinţească-se Numele Tău, vie împărăţia Ta».

Domnul învaţă în aceste cuvinte pe cei ce se roagă, că se cuvine să înceapă odată cu învăţătura despre Dumnezeu. El dă aici o învăţătură tainică despre modul existenţei Cauzei făcătoare a lucrurilor, El însuşi fiind, după fiinţă, Cauza lucrurilor. Prin cuvintele rugăciunii e arătat «Tatăl», «Numele» Tatălui şi «împărăţia» Tatălui, ca să învăţăm de la început să chemăm şi să venerăm Treimea

cea una. Căci «Numele» lui Dumnezeu şi Tatăl care subzistă fiinţial, este însuşi Fiul cel Unul născut; iar «împărăţia» lui Dumnezeu şi Tatăl, care de asemenea subzistă fiinţial, este Duhul Sfânt. Fiindcă ceea ce Matei numeşte aici împărăţie, în altă parte, un alt Evanghelist a numit Duh Sfânt, zicând: «Vie Duhul Tău cel Sfânt şi să ne curăţească pe noi».

Căci Tatăl nu are Numele ca pe ceva dobândit, iar împărăţia nu o cugetăm ca o demnitate care i se adaugă. Pentru că El nu a început să fie, ca să fi început să fie şi Tată sau Împărat. El nu a început nici să existe, nici să existe ca Tată sau ca Împărat. Iar dacă, fiind din veci, este şi Tată şi Împărat din veci, atunci şi Fiul şi Duhul Sfânt există împreună cu Tatăl, fiinţial, din veci, fiind în chip natural din El şi în El, mai presus de cauză şi de raţiune, nu ivite, din pricina cauzei; după El. Căci relaţia arată deodată cu ea şi pe cele ce le leagă prin relaţie, neîngăduind să fie privite acestea una după alta.

Începând deci această rugăciune, suntem îndemnaţi să venerăm Treimea de o fiinţă şi mai presus de fiinţă, ca una ce este cauza facerii noastre. Pe lângă aceasta suntem învăţaţi să vestim şi harul înfierii ce ni s-a dat nouă, fiind învredniciţi să numim pe Cel ce ne este Făcător după fire,Tată după har. Iar aceasta ne obligă ca, cinstind numele Născătorului nostru după har, să ne silim să întipărim în viaţa noastră trăsăturile Celui ce ne-a născut, adică să-I sfinţim numele pe pământ, să ne asemănăm Lui ca Unui Tată, să ne arătăm fii prin fapte şi să prea mărim pe Fiul natural al Tatălui, Pricinuitorul acestei înfieri, prin tot ce gândim şi facem.

Şi sfinţim Numele Tatălui nostru cel după har, care este în ceruri, omorând pofta pământească şi curăţindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune. Căci sfinţirea constă în desăvârşita oprire şi omorâre a poftei din simţire. Ajunşi la această stare se domolesc lătrăturile necuviincioase ale iuţimii, ne mai existând pofta care să o stârnească şi să o înduplece să lupte pentru plăcerile ei, o dată ce a fost omorâtă prin starea de sfinţenie a raţiunii. Căci iuţimea fiind avocatul poftei, încetează să se înfurie când pofta e omorâtă. Iar după lepădarea iuţimii şi a poftei, cu drept cuvânt vine, cum zice rugăciunea, stăpânirea împărăţiei lui Dumnezeu şi Tatăl, în cei ce se învrednicesc să spună după desfacerea de acelea: «vie Împărăţia Ta», adică Duhul Sfânt.

«Peste cine, zice, mă voi odihni, dacă nu peste cel bun şi smerit, care tremură de cuvintele Mele?». De aici este vădit că Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl este a celor smeriţi şi blânzi. ***«Fericiţi, zice, cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul».*** Se înţelege că nu pământul acesta, care deţine, după fire, locul de mijloc al lumii, l-a făgăduit Dumnezeu moştenire celor ce-L iubesc pe El. Căci spune: ***«Când vor***

învia din morţi, nu se vor însura şi nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii din ceruri». Sau: ***«Veniţi binecuvântaţii Părintelui Meu şi moşteniţi împărăţia cea gătită vouă de la întemeierea lumii».*** Iar în altă parte, zice altuia, care a lucrat cu tragere de inimă: ***«Intră întru bucuria Domnului tău».*** Iar după El, dumnezeiescul Apostol zice ***«Va suna din trâmbiţă şi cei morţi în Hristos se vor scula cei dintâi întru nestricăciune. Apoi noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi deodată în nori, întru întâmpinatea Domnului în văzduh şi aşa vom fi totdeauna cu Domnul».***

Acestea fiind făgăduite celor ce-L iubesc pe Domnul, cine va putea spune, dacă priveşte la cuvântul Scripturii şi dacă e mişcat de raţiune şi doreşte să fie slujitor al raţiunii, că cerul şi împărăţia gătită de la întemeierea lumii, apoi bucuria Domnului cea ascunsă în taină şi petrecerea şi locuirea neîncetată şi cu totul nedespărţită a celor vrednici cu Domnul, e tot una cu «pământul»? Deci «pământ» socotesc că numeşte deprinderea şi puterea întărită şi cu desăvârşire neclintită a neschimbatei statornicii a celor blânzi în bine. Căci aceasta este totdeauna cu Domnul şi are o bucurie neîncetată, ca una ce a primit împărăţia gătită de la început şi s-a învrednicit de fixitatea şi de rânduiala cea din cer. Ea e statornicită în raţiunea virtuţii, ca într-un oarecare pământ aşezat la mijlocul întregii lumi. În temeiul acestei raţiuni, cel blând stând la mijloc între numele bun şi faima rea, rămâne fără patimă, fără să se umfle de laude (înălţându-se sau umplându-se de slavă deşartă) şi fără să se întristeze de ocări. Căci desfăcându-şi dorinţa de la lucrurile de care e liberă raţiunea după fire, nu simte când îl supără momelile lor, ca unul ce s-a liniştit de orice agitaţie în legătură cu ele şi şi-a îndreptat toată puterea sufletului spre slobozenia dumnezeiască, ne mai urmărind nici un interes. Acestă slobozenie dorind Domnul să o împărtăşească ucenicilor Săi, zice: ***«Luaţi jugul Meu peste voi şi învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre».*** Odihnă numeşte stăpânirea împărăţiei dumnezeieşti, care e ca o domnie ce slobozeşte pe cei vrednici de toată robia.

Iar dacă dă stăpânirea netrecătoare a împărăţiei celor smeriţi şi blânzi, cine va fi atât de neiubitor şi de nedoritor al bunurilor dumnezeieşti, ca să nu dorească la culme smerenia şi blândeţea, spre a primi pecetea împărăţiei dumnezeieşti, cât e cu putinţă omului, purtând în duhul lui, prin har, forma neştirbită a Celui ce este în mod firesc, după fiinţă, marele împărat Hristos?
În acest om, zice marele Apostol, «nu este bărbat şi femeie», adică mânie şi poftă. Căci mânia alungă silnic raţiunea şi scoate afară din legea firii cugetarea. Iar pofta face mai iubite decât Cauza şi Fiinţa cea unică şi singură de dorit şi nepătimitoare, cele de după ea şi de aceea socoteşte mai de cinste trupul decât duhul. De

asemenea face mai atrăgătoare posesiunea celor văzute decât slava şi strălucirea celor inteligibile, trăgând mintea prin lucrarea plăcerii simţuale de la privirea dumnezeiască şi înrudită a celor spirituale. În acest om nu mai e decât raţiunea, care s-a dezbrăcat, prin abundenţa virtuţii, chiar şi de iubirea şi de afecţiunea cea mai nepătimaşă, dar totuşi naturală faţă de trup. Căci duhul a biruit cu desăvârşire firea şi a convins mintea să se odihnească până şi de la filosofia activităţii morale, când se întâlneşte cu raţiunea cea mai presus de fiinţă, printr-o contemplaţie simplă şi neîmpărţită. Pentru că dacă omul a izbutit să ajungă la această stare în care poate tăia şi lepăda uşor cele ce curg în timp, nu este nimerit ca, o dată ce s-a dovedit slobod de cele sensibile şi a trecut peste ele, să se împovăreze iarăşi cu chipul făpturii morale ca cu un cojoc.

Aceasta o arată mai limpede marele Ilie, indicând această taină prin cele ce le-a săvârşit în chip simbolic. Acesta când a fost răpit a dat cojocul, adică starea (sau lucrarea) de mortificare a trupului, în care era fixată măreţia frumuseţii sale morale, lui Elisei, ca ajutor al duhului împotriva a toată puterea vrăjmaşă şi ca unealtă de lovire a firii nestatornice şi cugetătoare, al cărei chip era Iordanul, ca să nu fie împiedicat ucenicul să treacă spre ţara sfântă, înecându-se în pofta tulbure şi lunecoasă după cele materiale. El însă a plecat slobod spre Dumnezeu, neoprit de nici unul din lucruri, prin vreo afecţiune faţă de ele, simplu prin dorinţă şi necompus prin voinţă, spre cel simplu prin fire, făcându-şi călătoria prin virtuţile generale ce se îmboldesc una pe alta şi se ridică împreună ca nişte cai de foc. Căci ştia că ucenicul lui Hristos trebuie să lepede dispoziţiile neegale, a căror deosebire îi vădeşte alterarea şi nestatornicia, dacă patima poftei provoacă revărsarea sângelui în jurul inimii, iar mânia pusă în mişcare fierberea sângelui.

Deci cel ce a ajuns să trăiască, să se mişte şi să fie în Hristos, s-a eliberat de apariţia năprasnică a dispoziţiilor neegale, ne mai purtând în el, ca pe un bărbat şi femeie, afecţiunile opuse ale acestor patimi, prin care raţiunea e robită, fiind denaturată de schimbările lor nestatornice. Căci în raţiunea nerobită de aceste afecţiuni el are zugrăvită măreţia chipului dumnezeiesc, care înduplecă sufletul să se prefacă prin hotărârea liberă a voii sale spre a deveni după asemănarea dumnezeiască şi să se facă lăcaş atot strălucit al marei împărăţii care subsistă fiinţial cu Dumnezeu şi Tatăl tuturor, adică al Duhului Sfânt, lăcaş care primeşte, dacă se poate spune, puterea cunoştinţei firii dumnezeieşti, atât cât e cu putinţă. În această stare, naşterea celor rele încetează şi a celor bune ia fiinţă, sufletul păzind în sine, întocmai ca Dumnezeu, prin harul chemării Sale, neatins ipostasul bunurilor dăruite. În acest suflet Hristos se naşte pururea de bunăvoie în chip mistic, făcându-Se corp prin cei mântuiţi şi făcând sufletul ce-L naşte maica

fecioară întrucât acesta nu mai are, ca să spun pe scurt, prin vreo afecţiune, ca pe un bărbat şi femeie, semnele firii aflătoare sub stricăciune şi facere.

Să nu se mire nimeni că am pomenit stricăciunea înainte de facere. Căci privind fără patimă, cu dreaptă judecată, firea celor ce apar şi pier, va afla limpede că orice facere începe din stricăciune şi sfârşeşte în stricăciune.

Dar patimile ce caracterizează cele supuse facerii şi stricăciunii, cum am spus, nu le are Hristos sau vieţuirea şi raţiunea lui Hristos sau după Hristos. Căci s-a spus: ***«în Hristos Iisus nu este bărbat şi femeie»,*** iar prin aceasta se indică semnele şi patimile firii, care e supusă stricăciunii şi facerii. Într-o asemenea vieţuire nu mai este decât raţiunea deiformă îmbibată de cunoştinţa dumnezeiască şi mişcarea unitară a voii, care nu alege decât virtutea.

Nici elin şi iudeu. Prin acestea se indică deosebirea învăţăturilor despre Dumnezeu, sau mai adevărat vorbind opoziţia dintre ele. Cea dintâi învăţătură susţine nebuneşte nişte principii, împărţind unicul principiu în lucrări şi puteri potrivnice; ea născoceşte slujirea la mulţi zei, care se dezbină în ea însăşi, împreună cu mulţimea celor ce se închină şi se face de râs prin marea varietate a slujirii. Cealaltă învăţătură susţine, e drept, un singur principiu, dar îngust şi nedesăvârşit şi aproape inconsistent, fiind lipsit de raţiune şi de viaţă. De aceea cade într-un rău tot aşa de mare ca şi învăţătura de mai înainte, anume în latura opusă a aceleia, în ateism, mărginind la o singură persoană principiul unic şi socotindu-l ca subzistând fără Cuvânt şi Duh sau străbătut de Cuvântul şi de Duhul ca de nişte simple calităţi. Acesta nu-şi dă seama că ce Dumnezeu mai poate fi acela, care e lipsit de acestea? Sau cum se va împărtăşi Dumnezeu de acestea, ca de nişte accidente, asemenea fiinţelor raţionale supuse facerii?

Nici una dintre aceste două învăţături nu este, cum am spus, în Hristos. În El este numai învăţătura evlaviei adevărate şi legea neclintită a cunoaşterii tainice a lui Dumnezeu (a teologiei mistice), care respinge deşirarea dumnezeirii, ca prima învăţătură şi nu primeşte comprimarea dumnezeirii, ca cea de a doua. Aceasta, ca să nu dezbine dumnezeirea prin înmulţirea fiinţei, căci aceasta este greşeala elinească, nici s-o facă pătimitoare prin reducerea la un singur ipostas, socotind-o lipsită de Cuvânt şi Duh sau îmbibată de Cuvânt şi Duh ca de nişte simple calităţi, căci aceasta este greşeala iudaică, după care dumnezeirea nu este: Minte, Cuvânt şi Duh.
Învăţătura cea întru Hristos ne învaţă pe noi, cei chemaţi de har prin credinţă la cunoştinţa adevărului, să cunoaştem o unică fire şi putere a dumnezeirii, adică un unic Dumnezeu, contemplat în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, subzistând fiinţial

ca o singură Minte necauzată, născătoare a singurului Cuvânt fără început, subsistent după fiinţă şi izvor al singurei Vieţi eterne ce subzistă fiinţial ca Duh Sfânt. Ne învaţă să cunoaştem Treimea în unime şi unimea în Treime. Nu numai pe una în alta, căci nu este Treimea în unime ca un accident în fiinţă sau întors unimea în Treime, căci este fără calităţi. Nici ca pe altceva şi altceva, căci nu se deosebeşte prin eterogenitatea firii unimea de Treime, fiind o fire unică şi simplă. Nici pe una înaintea alteia, căci nu se deosebeşte printr-o putere mai mică Treimea de unime sau unimea de Treime. Nu se deosebeşte unitatea de Treime nici ca ceea ce-i comun şi general părţilor subordonate, ca să fie contemplată numai prin cugetare, căci această unitate este o fiinţă existând de sine în sens propriu şi o putere cu adevărat puternică prin ea însăşi. Nu este nici una prin alta; căci nu este la mijloc vreo relaţie ca între efect şi cauză, acolo unde e totul unul şi acelaşi şi fără nici o relaţie. Dar nu este nici una din alta; căci nu provine Treimea din unitate, fiind nefăcută şi explicându-se prin sine însăşi. Ci aceeaşi se zice şi se cugetă cu adevărat unitate şi Treime. Este unitate prin raţiunea finţei, Treime prin modul existenţei. Aceeaşi este întreagă unitate, neîmpărţită de ipostase şi aceeaşi întreagă Treime, neconfundată prin unitate. Ca să nu se introducă prin împărţire mulţime de zei sau să se înlăture prin confuzie orice Dumnezeu. Învăţătura lui Hristos străluceşte prin ocolirea amândurora.

Iar prin învăţătura lui Hristos înţeleg noua propovăduire a adevărului, în care

- *«nu este bărbat şi femeie», adică semnele şi patimile firii celei supuse stricăciunii şi naşterii;*
- *«nici elin şi iudeu», adică învăţăturile potrivnice despre dumnezeire.*
- *În ea nu este «nici tăiere împrejur şi netăiere împrejur», adică slujirile corespunzătoare ale acestora, Căci cea dintâi necinsteşte firea văzută de dragul simbolurilor legii şi ocărăşte pe Creatorul însuşi, socotindu-l Făcător al unor lucruri rele; iar cea de a doua îndumnezeieşte firea de dragul patimilor şi ridică făptura împotriva Creatorului, sfârşind amândouă în acelaşi râu, în batjocorirea lui Dumnezeu.*
- *Nu este «nici barbar şi scit», adică despărţirea şi ridicarea firii împotriva ei însăşi, prin voinţă, dezbinare prin care s-a înrădăcinat în oameni legea stricăcioasă şi potrivnică firii, a uciderii întreolaltă.*
- *«Nici rob sau slobod», adică împărţirea aceleiaşi firi împotriva voii, care face fără cinste ceea ce este după fire de aceeaşi cinste, având* ca *lege ajutătoare, ce tiranizează demnitatea chipului, bunul plac al stăpânitorilor.*

«Ci toate şi întru toate este Hristos», care zugrăveşte în duh forma împărăţiei fără de început prin cele mai presus de fire şi de lege. Această formă, precum s-a arătat mai înainte, e caracterizată prin smerenia şi blândeţea inimii, a căror unire desăvârşeşte pe omul zidit după Hristos. Căci oricine e smerit este desigur şi blând, şi oricine e blând este desigur şi smerit; smerit, ca unul ce se ştie pe sine avându-şi existenţa ca dar; blând ca unul ce înţelege întrebuinţarea ce trebuie să o facă de puterile dăruite lui după fire, făcându-le să slujească raţiunii spre naşterea virtuţii şi refuzând cu totul să pună lucrarea lor la dispoziţia simţirii. De aceea el este cu mintea într-o neîntreruptă mişcare spre Dumnezeu, iar cu simţirea rămâne nemişcat, ne mai vrând să simtă nicidecum nimic din cele ce supără cu adevărat trupul şi nelăsând să se întipărească în suflet nici o umbră de întristare, ca să nu se clatine dispoziţia pricinuitoare de bucurie din el. Căci nu socoteşte ca o lipsă de plăcere durerea cea după simţiri. Fiindcă el cunoaşte o singură plăcere: unirea sufletului cu Cuvântul, a cărei lipsă este un chin fără de sfârşit, care se întinde în chip firesc peste toate veacurile. De aceea, lăsând trupul şi toate ale trupului, se duce întins spre convieţuirea cu Dumnezeu, gândindu-se la singura pagubă pe care ar putea-o avea, chiar dacă ar stăpâni toate bunurile pământului: nedobândirea aşteptatei îndumnezeiri după har.

Să ne curăţim deci pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi a duhului, ca să sfinţim numele dumnezeiesc. Iar aceasta o facem stingând pofta, devenită în chip necuviincios desfrânată din pricina patimilor şi legând iuţimea, înfuriată în chip dezordonat de plăceri, cu raţiunea, ca să primim împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl, care vine la noi prin blândeţe.

Iar acum să potrivim cuvântul următor al rugăciunii, ca cele de mai înainte, zicând:

«Facă-se voia Ta, precum în cer, aşa şi pe pământ».

Cel ce aduce lui Dumnezeu închinare în chip tainic, numai prin facultatea raţiunii, despărţită de poftă şi de iuţime, împlineşte pe pământ voia lui Dumnezeu, cum o fac în cer cetele îngerilor. Acela prin toate s-a făcut împreună slujitor şi împreună vieţuitor cu îngerii, precum zice marele Apostol: ***«Iar petrecerea noastră este în ceruri».*** Căci în îngeri nu se află pofta ce slăbeşte vigoarea minţii prin plăcere, nici iuţimea ce se înfurie şi latră la cei înrudiţi fără cuviinţă, ci numai raţiunea care duce în chip firesc spre prima raţiune pe cei raţionali. Numai de aceasta se bucură Dumnezeu şi numai pe ea o cere de la noi robii săi. Aceasta o arată, zicând către marele David: ***«Căci ce este Mie în cer şi ce am voit de la tine pe pământ?»*** Nimic nu are Dumnezeu în cer, care să I se aducă de sfinţii îngeri, decât slujirea

raţională. Pe aceasta cerând-o şi de la noi, ne-a învăţat să zicem când ne rugăm: «Facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pe pământ».

Prin urmare să ne mişte şi pe noi raţiunea noastră spre căutarea lui Dumnezeu; puterea poftei spre dorirea Lui; iar iuţimea să lupte pentru păstrarea Lui. Mai bine zis, mintea să se întindă întreagă spre Dumnezeu, întărită de iuţime ca de un tonic şi aprinsă de dorul poftirii dusă la culme. Imitând astfel pe îngerii din cer, ne vom afla slujind lui Dumnezeu prin toate, înfăţişând pe pământ aceeaşi vieţuire ca şi îngerii, neavând mintea mişcată spre nimic din cele de după Dumnezeu, întocmai ca aceia.

Vieţuind astfel în urma votului ce-L dăm, vom primi, ca pe o «pâine spre fiinţă» şi spre viaţă, pentru hrana sufletelor noastre şi pentru păstrarea şi buna folosire a celor dăruite nouă, pe Cuvântul care a zis: ***«Eu sunt pâinea care s-a coborât din cer şi dă viaţă lumii».*** Căci El ni se face toate, pe măsura noastră a celor ce suntem nutriţi prin virtute şi înţelepciune, şi se face corp, precum singur ştie, prin fiecare din cei ce ne mântuim, în chip felurit, câtă vreme suntem încă în acest veac, după înţelesul cuvântului rugăciunii, care zice:

«Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi».

Prin «astăzi» socotesc că se indică veacul acesta. Cel ce ar voi să redea mai dezvăluit acest loc al rugăciunii ar putea zice: «Pâinea noastră pe care ne-ai gătit-o la început spre nemurirea firii, dă-ne-o nouă astăzi, cât ne aflăm încă în viaţa aceasta muritoare, ca să biruiască moartea păcatului hrănirea cu pâinea vieţii şi a cunoştinţei, de care călcarea poruncii dumnezeieşti nu l-a lăsat pe primul om să se facă părtaş; căci dacă ar fi mâncat să se sature din această mâncare, nu ar fi fost cuprins de moartea păcatului».

Dar cel ce se roagă să primească această pâine spre fiinţă desigur nu o primeşte întreagă, precum este pâinea însăşi, ci cât poate el să primească. ***Pâinea vieţii se dă pe Sine tuturor celor ce o cer, ca iubire de oameni, dar nu în acelaşi fel tuturor. Ci celor care au făcut lucruri mari mai mult, iar celor mai puţini în fapte mai puţin, fiecăruia cât poate primi vrednicia minţii lui.***

Spre acest înţeles al cuvintelor de faţă ne-a adus Mântuitorul însuşi, poruncind apriat învăţăceilor să nu-şi facă grijă câtuşi de puţin de hrana ce cade sub simţuri. Căci zice: ***«Nu vă grijiţi în sufletul vostru ce veţi mânca şi veţi bea, nici pentru trupul vostru, cu ce vă veţi îmbrăca. Că toate acestea le caută neamurile lumii.***

Ci căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui, şi toate acestea se vor adăuga vouă».

Cum ne-ar îndemna deci să cerem cele de care a poruncit mai înainte să nu ne îngrijim? Este vădit că nu ne-a îndemnat să cerem prin rugăciune cele de care ne-a rânduit prin poruncă să nu ne îngrijim. Căci prin rugăciune se poate cere numai ceea ce putem căuta în temeiul poruncii. Aşadar ceea ce nu ni s-a îngăduit să căutăm prin poruncă desigur că nu e îngăduit să cerem nici prin rugăciune. Iar dacă Mântuitorul a poruncit să căutăm numai împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea, cu drept cuvânt a rânduit ca aceasta să o ceară şi prin rugăciune cei ce se doresc după darurile dumnezeieşti. Prin aceasta, asigurând darul celor cerute în chip firesc prin rugăciune, a unit voia celor ce cer cu voia Celui ce oferă darul, făcând prin această unire afectuoasă cele două voinţe una şi aceeaşi.

Iar dacă ni se porunceşte să cerem prin rugăciune şi pâinea cea de toate zilele, prin care se întreţine viaţa noastră de aici, să nu trecem hotarele rugăciunii, privind în chip lacom înainte la multe perioade de ani şi să uităm astfel că suntem muritori şi avem o viaţă care trece ca umbra. Ci să cerem prin rugăciune, fără îngrijorare, doar pâinea trebuincioasă zilei. Să arătăm astfel că facem, prin înţelepciunea cea după Hristos, din viaţa noastră o meditaţie (o pregătire) în vederea morţii, armonizându-ne dispoziţia voinţei cu firea şi despărţind sufletul de grija celor trupeşti, mai înainte de a veni moartea. Aceasta, pentru ca să nu se lipească de cele stricăcioase, întorcând spre materie dorinţa lui cea după fire şi să se deprindă cu lăcomia, care ne lipseşte de abundenţa bunurilor dumnezeieşti.

Să fugim aşadar cu toată puterea de iubirea celor materiale şi să ştergem afecţiunea faţă de ele, ca pe un praf de pe ochii noştri mintali. Să ne mulţumim numai cu cele ce susţin, dar nu şi cu cele ce îndulcesc viaţa noastră de aici. Şi numai pentru ele să ne rugăm, cum am învăţat, lui Dumnezeu, ca să ne putem păzi sufletul nerobit şi nimic din cele văzute să nu-l reţină de dragul trupului. Să ne arătăm mâncând pentru a trăi, nu trăind pentru a mânca. Căci primul lucru este propriu firii raţionale; al doilea celei neraţionale. Să fim păzitori întocmai ai rugăciunii, arătându-ne prin fapte că îmbrăţişăm cu hotărâre o unică şi singură viaţă, pe cea în Duh şi în vederea dobândirii ei o folosim pe cea de faţă. De dragul aceleia să încuviinţăm folosirea acesteia, atâta cât să nu renunţăm de a o susţine pe aceasta numai cu pâine şi de-a păzi vigoarea ei naturală atâta cât să nu ne fie spre stricăciune. ***Să nu urmărim să trăim (pur şi simplu), ci să trăim lui Dumnezeu, făcând din trup un înger (vestitor) al sufletului, străbătut de raţiune prin virtuţi, iar din suflet un vestitor al lui Dumnezeu prin fixarea în cele bune. Iar această***

pâine să o mărginim în chip firesc la o singură zi, ruşinea de dătătorul rugăciunii oprindu-ne să întindem cererea pentru ea la o a doua zi.

Armonizând astfel în chip real starea noastră lăuntrică cu sensul rugăciunii, vom putea să ne apropiem şi de celelalte cuvinte ale ei, zicând:

«Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri».

Aşadar după primul înţeles al cuvântului de mai înainte, trebuie să se ceară prin rugăciune pâinea nestricăcioasă a înţelepciunii în veacul acesta, al cărui simbol este «astăzi», pâine de care ne-a despărţit la început încălcarea poruncii. Dar cel ce vrea să facă aceasta nu trebuie să cunoască decât unica plăcere a dobândirii celor dumnezeieşti, al căror dătător este, după fire, Dumnezeu, iar păzitor, după voinţă, hotărârea liberă a celui ce le-a primit şi nu trebuie să se teamă decât de o singură durere: de pierderea acestor daruri, fapt care se produce prin sfatul diavolului şi prin lucrarea însăşi a celui ce, obosit de moleşeala voinţei, nu păzeşte darul cel de preţ prin dispoziţia voinţei. El nu trebuie deci să aibă voinţa înclinată spre nimic din cele văzute şi prin urmare să nu se lase abătut de nici una din întâmplările dureroase ce-i vin asupra trupului. Cel ce face aşa cu adevărat iartă fără patimă celor ce i-au păcătuit lui. Căci bunul spre care se străduieşte dorinţa lui nu poate să i-l răpească nimeni, fiind socotit după fire cu neputinţă de răpit.

Acela se înfăţişează pe sine lui Dumnezeu pildă de virtute - dacă e îngăduit să spunem aşa - cerând Celui ce nu poate fi imitat să-l imite pe el, zicând: «şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri». El roagă adică pe Dumnezeu ca precum a fost el oamenilor, aşa să-i fie şi lui Dumnezeu. Deci dacă, precum a iertat el greşelile celor ce i-au păcătuit lui, vrea să i se ierte şi lui din partea lui Dumnezeu, e vădit că precum Dumnezeu iartă fără patimă pe cei ce-i iartă, la fel şi el iartă celor ce i-au greşit, arătându-se fără patimă faţă de cele ce i s-au întâmplat. El nu îngăduie nici unei amintiri supărătoare să se întipărească în minte, ca să nu fie dovedit că sfâşie firea prin înclinarea (dispoziţia) voii, dezbinându-se de vreun om, om fiind şi el. Unindu-se astfel înclinarea voii cu raţiunea firii, se înfăptuieşte împăcarea lui Dumnezeu cu firea. Căci altfel nu e cu putinţă firii dezbinate în ea însăşi prin înclinarea voii, să primească pogorârea dumnezeiască şi negrăită.

Poate de aceea vrea Dumnezeu să se înfăptuiască mai întâi împăcările între noi; nu ca să înveţe de la noi să se împace cu cei ce I-au greşit şi să ierte pedeapsa multelor şi înfricoşatelor fărădelegi, ci ca să ne cureţe pe noi de patimi şi să se arate că dispoziţia celor iertaţi conlucră bucuros cu harul. Este vădit că înclinarea voii

unindu-se cu raţiunea firii, alegerea liberă a celor ce au ajuns la această stare nu va mai fi potrivnică lui Dumnezeu. Căci nu se poate cugeta nimic contrar raţiunii firii, care este atât lege naturală, cât şi lege dumnezeiască, atunci când raţiunea a câştigat mişcarea voii ca să lucreze potrivit cu ea. Şi dacă nu este nimic contrar în raţiunea firii, cu drept cuvânt înclinarea voii mişcându-se în armonie cu raţiunea firii, va avea în toate lucrarea sa de armonie cu Dumnezeu. Iar lucrarea aceasta înseamnă o dispoziţie activă, străbătută de harul Celui bun prin fire, spre săvârşirea virtuţii.

Deci în această dispoziţie se află cel ce se roagă cerând pâinea cunoştinţei. Dar în aceeaşi dispoziţie se va afla şi cel ce, silit de fire, cere numai pâinea zilnică, dar iartă greşelile celor ce i-au greşit, ca unul ce cunoaşte că după fire este muritor. Acesta, aşteptând în fiecare zi, ca unul ce nu e sigur de cele viitoare, ceea ce ţine de fire (să moară), o ia înaintea firii prin dispoziţia voinţei, făcându-se de bunăvoie mort faţă de lume, după cuvântul care zice: «Pentru Tine, Doamne, murim în fiecare zi; pentru Tine ne-am socotit ca oile de junghiere» De aceea se împacă cu toţi, ca să nu ducă cu sine vreun semn al răutăţii veacului de acum, când se va muta la viaţa fără bătrâneţe şi să ia de la Judecătorul şi Mântuitorul tuturor răsplata egală a celor ce le-a făcut aici. Deci le este spre folosul amândurora dispoziţia curată faţă de cei ce i-au supărat, pentru toate motivele.

Dar mai ales pentru înţelesul cuvintelor, care au mai rămas şi care sunt:

«Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne mântuieşte de cel rău».

Scriptura arată prin acestea că cel ce nu iartă desăvârşit celor ce i-au greşit şi nu-şi înfăţişează lui Dumnezeu inima curată de orice supărare, strălucind de lumina împăcării cu aproapele, nu va dobândi darul celor cerute şi va fi predat ispitei şi celui rău, după o dreaptă judecată, ca să înveţe că numai aşa se curăţeşte de păcate, dacă scoate din el supărările împotriva altora.

«Ispită» numeşte aici legea păcatului, pe care n-a avut-o primul om când a venit la existenţă; iar «cel rău» este diavolul, care a amestecat în firea oamenilor această lege şi a convins pe om, prin amăgire, să-şi mute dorinţa sufletului de la ceea ce este îngăduit la ceea ce este oprit şi să se abată spre călcarea poruncii dumnezeieşti, al cărei efect a fost pierderea nestricăciunii dăruite lui după har.

Sau iarăşi «ispită» numeşte aici consimţirea de bunăvoie a sufletului cu patimile trupului; iar «cel rău» e modul în care dispoziţia pătimaşă se preface în faptă. Judecătorul cel drept nu va izbăvi de nici una din acestea pe cel ce nu iartă

greşelile celor ce i-au greşit, chiar dacă cere aceasta cu vorba prin rugăciune. Ba chiar îngăduie ca acesta să fie întinat de legea păcatului şi părăseşte pe cel învârtoşat şi aspru la inimă, ca să fie luat în stăpânire de cel rău, ca unul ce a ales mai bine patimile de necinste, al căror semănător este diavolul, decât firea, al cărei Făcător este Dumnezeu. Nu-l împiedică să consimtă de bunăvoie cu patimile trupului, nici nu-l izbăveşte de chipul în care dispoziţia împătimită de ele se preface în faptă, deoarece acela, socotind de mai mică însemnătate firea decât patimile inconsistente, a ignorat, în ardoarea pentru ele, raţiunea firii. Căci dacă s-ar fi lăsat mişcat de ea, ar fi cunoscut ce este legea firii şi ce este tirania patimilor, care nu s-a născut din fire, ci s-a adăugat prin libera alegere a voii. Ar fi ştiut că pe cea dintâi să o cultive, păstrând-o prin lucrările fireşti, iar pe cea de a doua să o alunge departe de dispoziţia voii şi să păzească firea prin raţiune, ca să stăruie în ea însăşi, curată şi neîntinată, fără ură şi dezbinare. Astfel ar fi făcut din dispoziţia voii iarăşi o tovarăşă a firii, ca să nu aducă din altă parte nimic ce nu oferă raţiunea firii. Prin aceasta ar fi alungat orice ură şi orice distanţă faţă de cel înrudit după fire, ca rostind această rugăciune să fie auzit şi să primească har îndoit de la Dumnezeu, pentru harul simplu, adică iertarea greşelilor de mai înainte şi apărarea şi izbăvirea de cele viitoare, nefiind lăsat să ajungă în ispită şi să fie robit de cel rău, pentru un singur lucru şi anume pentru faptul de a fi iertat din toată inima celor apropiaţi.

Drept aceea şi noi, ca să înfăţişez din nou pe scurt înţelesul celor spuse, dacă vrem să fim izbăviţi de cel rău şi să nu fim duşi în ispită, să credem lui Dumnezeu şi să iertăm greşelile celor ce ne-au greşit nouă. ***«Căci de nu veţi ierta, zice, oamenilor păcatele lor, nici Tatăl vostru cel din ceruri nu va ierta vouă».*** Făcând aceasta, nu numai că vom lua iertarea greşelilor, ci vom birui şi legea păcatului, nefiind părăsiţi ca să ajungem în ispita lui; iar pe şarpele cel viclean, născătorul legii păcatului, de care ne rugăm să fim mântuiţi, îl vom călca în picioare. Căci însuşi Hristos, care a biruit lumea, ne este nouă conducător în această luptă şi ne înarmează cu legile poruncilor. El este cel ce prin lepădarea legiuită a patimilor leagă firea cu ea însăşi prin iubire şi mişcă dorinţa noastră nesăturată spre El însuşi, care este pâinea vieţii, a înţelepciunii, a cunoştinţei şi a dreptăţii. El ne va face, prin împlinirea voii Tatălui, împreună slujitori cu îngerii, pe noi cei ce prin purtarea noastră în viaţă ne-am arătat vrednici imitatori ai bine plăcutei vieţuiri cereşti. Şi de acolo iarăşi ne va ridica la cea mai înaltă treaptă a celor dumnezeieşti, la Părintele luminilor şi ne va face părtaşi ai firii dumnezeieşti, prin împărtăşirea de Duhul după har, iar în temeiul acestui fapt vom fi fii ai lui Dumnezeu, purtând în chip neprihănit întreg pe însuşi pricinuitorul harului, pe Fiul după fire al Tatălui, întreg, fără mărginire, pe Cel de la care, prin care şi în care avem şi vom avea existenţa, mişcarea şi viaţa.

Această taină a îndumnezeirii să ne fie ţinta spre care să privim în rugăciune, ca să cunoaştem ce am fost şi ce ne-a făcut pe noi coborârea (chenoza) prin trup a Celui Unuia-Născut, şi de unde şi unde ne-a ridicat prin puterea dreptei Sale de oameni iubitoare, pe noi cei ce ne aflam în locul cel mai de jos al lumii, la care ne coborâse povara păcatelor. Şi aşa să iubim şi mai mult pe Cel ce ne-a gătit nouă, cu atâta înţelepciune, această mântuire. Iar prin câte facem să arătăm rugăciunea împlinită şi să ne dovedim propovăduitori ai lui Dumnezeu, ai Celui ce ne este cu adevărat Tată după har. Să nu ne arătăm mai degrabă, prin patimile de necinste, având tată al vieţii pe vicleanul, care unelteşte pururea să se înstăpânească silnic peste fire şi să nu schimbăm din negrijă viaţa noastră cu moartea. Căci fiecare din cei doi (Dumnezeu adică şi diavolul) împărtăşeşte celor ce le urmează ceea ce are propriu: unul hărăzeşte celor ce-l iubesc viaţă veşnică; celălalt sădeşte în cei ce se apropie de el, prin strecurarea ispitelor de bunăvoie, moartea.

Căci după Scriptură, chipul ispitelor e îndoit: unul e prin plăcere, altul prin durere. Cel dintâi e ales de bunăvoie, iar celălalt fără voie. Cel dintâi este născătorul păcatului şi de el ni s-a poruncit să ne ferim după învăţătura Domnului, care zice: «Şi nu ne duce pe noi în ispită»; sau: «Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită». Iar celălalt este pedepsitorul păcatului, chinuind prin dureri şi necazuri dispoziţia iubitoare de păcat. De va răbda cineva acest fel de ispită, mai ales acela care nu e pironit de rău, va auzi pe marele Iacob strigând: ***«Gândiţi-vă la toată bucuria, fraţii mei, când veţi cădea în ispite felurite, că încercarea credinţei voastre lucrează răbdare, iar răbdarea dovedirea, iar dovedirea să-şi aibă lucrul desăvârşit».***

Dar amândouă ispitele, pe cea de voie şi pe cea fără de voie, le unelteşte cu vicleşug cel rău: pe cea dintâi, semănându-şi neghina şi aţâţând sufletul prin plăcerile trupului, ca să-l înduplece să-şi desfacă dorinţa de iubirea dumnezeiască; iar pe cea de a doua o doreşte şi o cere cu viclenie, voind să strice firea prin durere, ca să silească sufletul doborât de dureri să pună în mişcare gândurile de ocară împotriva Făcătorului.

Dar cunoscând noi planurile vicleanului, să ne rugăm să nu ne vină ispita de bunăvoie, ca să nu ne desfacem dorinţa de iubirea de Dumnezeu şi să răbdăm bărbăteşte pe cea fără de voie, venită cu îngăduinţa lui Dumnezeu, ca să ne arătăm punând mai presus decât firea pe Făcătorul firii.
Deci fie ca toţi cei ce chemăm numele Domnului nostru Iisus Hristos să ne izbăvim de dulceţile celui rău şi să ne slobozim de durerile viitoare, prin împărtăşirea de ipostasul bunurilor viitoare, care ni se va arăta în însuşi Hristos, Domnul nostru, Singurul slăvit, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, de toată făptura. Amin.

Sfârşit şi lui Dumnezeu laudă.